

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

КАФЕДРА ПРАВОЗНАВСТВА

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

29 квітня 2016 року

Випуск 51

Кіровоград–2016

ББК 67.9 (4 Укр)

3 – 69

Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми національного законодавства». 29 квітня 2016 року. Випуск 51. – Кіровоград, 2016. – 181 с.

У збірнику матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції розглядаються актуальні проблеми конституційного, цивільного, господарського, адміністративного, кримінального та інших галузей права.

Редакційна колегія:

Соболь Є. Ю. – завідувач кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор юридичних наук, доцент;

Гриценко В. Г. – професор кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Чернік С. Д. – старший викладач кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат історичних наук (відповідальна за випуск);

Рева К. Є. – асистент кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (відповідальний секретар).

Рекомендовано до друку рішенням кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 11 від 12 травня 2016 р.).

©Автори статей, 2016.

© КДПУ імені В.Винниченка, 2016.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Супрун В. М. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ЗАКОНОДАВЧОЇ І ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ.....	8
Чернік С. Д. КОНСТИТУЦІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У ПРАЦЯХ Є. В. СПЕКТОРСЬКОГО.....	13
Рева К.Є. ПРОЕКТ УКРАЇНСЬКОЇ КОНСТИТУЦІЇ О.ЕЙХЕЛЬМАНА.....	15
Коширна К. О. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ.....	18
Троцин Р.В. СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	22
Чеботарь В.Ю. ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ.....	24

СЕКЦІЯ ІІ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Шербина Є. М. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗМІЩЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ РЕКЛАМИ НА ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНКАХ.....	29
Поляруш С. І. ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО РУХУ В УКРАЇНІ.....	32
Культенко О.В., Шафут В. Б. ПРО ПЕРСПЕКТИВУ ОБРАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	36
Сокурєнко О. А. МІСЦЕ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....	39
Бугрій Л. Р. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СКАРБУ, ЩО Є ПАМ'ЯТКОЮ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ.....	42

Adrianna Katarzyna Golota

UPADŁOŚĆ KONSUMENCKA SPOSOBEM NA DŁUGI OSÓB FIZYCZNYCH NIEPROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ.....	44
---	----

Матиос І.В., Дідик Н. І.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ.....	47
---	----

Романенко Ж. О.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ДОКТРИНАЛЬНОГО ТА ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ.....	49
--	----

Романенко Ю. С.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ.....	52
---	----

Соломаха Д. А.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ВВЕДЕННЯ НОВОГО ТА ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ НА ОСНОВІ ЦЬОГО.....	54
--	----

Целіна Я.І.

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СПОРТИВНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ.....	56
---	----

СЕКЦІЯ ІІІ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Владимирова В. І.

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	60
---	----

Корнійченко О. О.

ПРАВОВИЙ СТАТУС НЕПОВНОЛІТНІХ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ.....	63
--	----

Попеску М.В.

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ІНВАЛІДІВ НА РИНКУ ПРАЦІ.....	67
---	----

СЕКЦІЯ ІV. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Пстков С.В.

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ».....	72
---	----

Гриценко В.Г.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ФРАНЦІЇ ТА МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЦЬОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ.....	74
---	----

Джафарова О.В.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК ВИДУ
ДОЗВІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ
АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ.....78

Соболь Є. Ю.

СКЛАДОВІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ МОДЕЛІ
ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У НАПРЯМІ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ІНВАЛІДІВ.....80

Шатрава С.О.

ДОСЛІДЖЕННЯ СПОСОБІВ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ
В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....84

Asel Shaiylдаeva

CHARAKTERYSTYKA MIGRACJI KIRGISKICH I POLSKICH
KOBIEŃ ZE WZGLĘDU NA PŁEĆ I RODZINY.....86

Горлов Є.В.

РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В ПОЛЬЩІ90

Миколенко О.І.

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ:
ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНОГО І ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА.....92

Чорномаз О.Б.

ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ У НАПРЯМІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗІ СТАНДАРТАМИ ПРАВА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ96

Юрах В.М.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ВИТРАТ ПРИ АДМІНІСТРУВАННІ
ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ.....99

Bożena Golota

WSPÓŁPRACA WYBRANYCH SŁUŻB EMERGENCYJNYCH Z
ZESPOŁEM NEGOCJATORÓW POLICYJNYCH W SYTUACJI
ZAGROŻENIA LUDZKIEGOŻYCIA LUB ZDROWIA.....103

Karol Chaczko

HISTORIA LOTNICTWA POLICJI106

Bożenna Piątkowska

POLITYKA ANTYKORUPCYJNA POLSKI NA LATA 2014-2019
RZĄDOWY PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA KORUPCJI.....107

Бешилей У. А., Кіцул Ю. С.

ЩОДО ПРЕДМЕТУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....110

Ардель І. М., Дідик Н.І.

ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї.....112

Філоретова М.В.

ПОНЯТТЯ СКЛАДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....114

Богданов М. В.

ПОНЯТТЯ КОМПЕТЕНЦІЇ СУДУ117

Величко К. М.

НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ ЧИ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ
ВИГОДИ В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ119

Іванчук І.В.

ДЕЯКІ ПРИЧИНИ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ
УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ122

Коваленко Е.М.

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....123

СЕКЦІЯ VI. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Зеленський С.М.

ОРГАНІЗАЦІЯ УЧАСТІ НАРОДУ В ЗДІЙСНЕННІ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ.....125

Мілова Т.М.

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 368-2 КК УКРАЇНИ.....128

Митрофанов І.І.

ПРО СИСТЕМУ ПОКАРАНЬ МОЖНА ГОВОРИТИ НЕСКІНЧЕННО.....131

Сукмановська Л.М.

СУБ'ЄКТИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УКРАЇНІ.....134

Celina Dziągiewska

PODSTĘPNE ZGWAŁCENIE, A SEKSUALNE
WYKORZYSTANIE BEZRADNOŚCI.....137

Силкіна О.І.

ТАКТИКА ДІЙ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....139

Бойко Т.С.

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ
УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.....143

Каишуба О.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ,
ЯК КЛЮЧОВИЙ ПРОЦЕС РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....146

Криласов В.А.

ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....152

Мізюн А.В.

НЕЛЕГАЛЬНІСТЬ ПРИВАТНОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ
В УКРАЇНІ.....156

Рябовол М.С.

ПОГРОЗА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ
УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ.....158

Салимон Т.І.

ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЕМАНСИПАЦІЯ.....161

Шашкова А.О.

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ФОТОЗЙОМКИ ТА
ВІДЕОЗАПИСУ У ХОДІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....163

Шоколова К. В.

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ЮВЕНАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ167

СЕКЦІЯ VII. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ

Манжул І.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ЗАРУБІЖНИМИ АВТОРАМИ.....171

СЕКЦІЯ VI. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ПРАВОЗНАВСТВА

Рябовол Л.Т.

МЕТА І РЕЗУЛЬТАТ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ:
КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ ТА КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХОДИ.....174

Михайловська Н.О.

ЕФЕКТИВНІСТЬ СЕНТЕНЦІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ
ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....177

СЕКЦІЯ І

Актуальні проблеми конституційного права

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ЗАКОНОДАВЧОЇ І ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

*Супрун Володимир Миколайович,
доцент кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
кандидат юридичних наук*

Для належного аналізу питання взаємодії законодавчої та виконавчої гілок влади в Україні доцільно вивчити досвід тих країн, які мали більш тривалий безперервний (відносно безперервний) період розвитку демократичних інститутів, побудованих на принципі розподілу влад.

Актуальність дослідження зарубіжного досвіду зумовлена поступовим включенням України в інтеграційні процеси, участь в міжнародних організаціях, у світовій економічній і політичній системах. Під інтеграцією України в міжнародне співтовариство насамперед розуміють входження в Європейський Союз. Однак, недосконалість державно-управлінських інститутів, відсутність єдності в діяльності представників державної влади зумовлює не відповідність критеріям Європейського Союзу. З метою подальшого включення України в міжнародне співтовариство необхідно вдосконалити державно-управлінську систему. При цьому першочерговим завданням України є вивчення зарубіжного досвіду розвинених демократичних країн (Німеччини, Італії, Франції, США) та його подальше впровадження. Саме ці держави мають злагоджений механізм реалізації поділу державної влади, у якому кожна гілка влади є самостійною та незалежною, але водночас усі гілки влади тісно взаємодіють між собою.

Питання демократичного державного (політичного) устрою були напрацьовані ще стародавніми греками, які заклали основи побудови більшості демократичних держав сучасного світу. Однак, ці ідеї набули принципово нового розвитку в період Нового часу в країнах Західної Європи та Північної Америки (Англія, Франція, Німеччина, Польща, США тощо).

Переломним етапом у розвитку ідей побудови держави на принципах демократизму та розподілу влад стає перша половина ХХ століття.

У 1942 році вийшла відома праця Й. Шумпетера «Капіталізм, соціалізм та демократія» [2], в якій автор піддав нещадній критиці майже всі положення класичної доктрини демократії і довів, що вони не реалізуються в сучасних умовах. Як результат, Шумпетер запропонував взагалі відмовитися від використання терміну «демократія» й замінити його на термін «демократичний метод» [2].

Під демократичним методом автор розуміє «такий інституційний устрій для прийняття політичних рішень, при якому індивіди отримують владу приймати рішення шляхом конкурентної боротьби за голоси виборців» [2].

Й.Шумпетер запропонував нову теорію демократії, в якій, на відміну від класичної доктрини, демократія розглядається в межах політичної системи. Створюючи свою теорію демократії на прикладі функціонуючої політичної системи Великої Британії, Й.Шумпетер вперше в історії сучасної політології провів взаємозв'язок між стабільністю демократичного режиму та характером взаємодії між виконавчою та законодавчою гілками влади. У своїй книзі він значну увагу приділив методам формування кабінету міністрів, ролі прем'єр-міністра та інших міністрів у політичному житті суспільства, а також особливостям співпраці між кабінетом міністрів та парламентом Великої Британії [2].

У подальшому відомий американський політолог Аренд Лейпхарт поклав характер взаємодії між виконавчою та законодавчою гілками влади в основу розроблених ним Вестмінстерської та консенсусної (або консоціативної) моделей демократії. Вестмінстерська модель демократії встановлюється в гомогенних суспільствах, тобто в суспільствах, де більшість населення (80%) говорить однією мовою, сповідує єдину релігію чи ідеологію, належить до одного етносу [4]. Сутність Вестмінстерської моделі демократії становить правило більшості, відповідно до якого відносна більшість населення формує органи державної влади і здійснює державну політику у своїх інтересах. Дана модель має наступні характеристики: висока концентрація виконавчої влади в межах кабінету міністрів, який формується парламентською більшістю на однопартійній основі; злиття влад при домінуючій ролі кабінету міністрів в системі організації влади; однопалатний або двопалатний парламент при домінуванні однієї палати над іншою; двопартійна система; унітарна держава і централізована система управління (місцеві органи влади формуються центральним урядом і фінансово від нього залежать); неписана конституція і парламентський суверенітет.

Окрім гомогенних, існують також гетерогенні, або плюральні, та змішані суспільства. Плюральні суспільства характеризуються наявністю великих етнічних, релігійних, мовних груп та груп, що притримуються різних ідеологій (в західній політології такі групи ще називають сегментами). Змішані суспільства являють собою комбінацію рис гомогенних і гетерогенних суспільств. Вони можуть бути гомогенними за одним або декількома критеріями і гетерогенними за іншими. Для плюральних суспільств найбільш ефективною є консенсусна (або консоціативна) модель демократії, для змішаних суспільств — змішана модель демократії (синтез Вестмінстерської і консенсусної моделей) [6].

Підхід А.Лейпхарта відрізняється описово-емпіричним характером аналізу. Такий підхід дає належне уявлення про багатоманітну конкретику політичного життя певних країн. З іншого боку, наведені А.Лейпхартом факти потребують більшого рівня узагальнення і відповідного теоретико-методологічного розгляду [3].

Вже у 1990-і роки у західній політичній науці розгорнулася дискусія між провідними вченими Джуаном Лінзом і Дональдом Горовітцом стосовно питання, яка форма державного правління в умовах демократичного режиму виправдовує себе як найстабільніша. Дж. Лінз у своїх статтях «Небезпека президенталізму» [5] та «Переваги парламентаризму» [6] висуває тезу про те, що більшість країн зі стабільними демократичними політичними системами мають парламентську

форму правління. Згідно з підходом Дж. Лінза, парламент являється гнучкішим інститутом, здатним адаптуватися до різних політичних ситуацій. Особливо це стосується країн, котрі мають глибокі політичні, етнічні протиріччя і велику кількість політичних партій. У таких країнах парламент набагато успішніше, ніж президент, справляється з кризовими ситуаціями, що виникають. Вивчаючи політичну практику багатьох демократичних країн, Дж.Лінз прийшов до висновку, що парламентаризм створює більш дієздатний та професійний вищий виконавчий орган влади (кабінет міністрів), ніж президенталізм [6].

При парламентській формі правління кабінет міністрів формується парламентською більшістю й несе відповідальність перед цією більшістю. Прем'єр-міністр і частина інших міністрів, як правило, призначаються з числа тих, хто працював у попередніх кабмінах. В умовах же президентського режиму чергова зміна президента призводить до заміни всього вищого виконавчого органу влади. Під час підбору членів кабінету міністрів президент виходить більш із своїх власних симпатій та антипатій, ніж із професійних якостей претендентів. Можливі ситуації, коли президент призначає на посади міністрів тих, хто не перебуває з ним в одній політичній партії. Це може сприяти ослабленню політичних партій. Формування кабінету міністрів не на партійній основі зменшує ступінь його відповідальності перед виборцями. Надмірна влада, яку зосереджує в своїх руках президент, автоматично призводить до ослаблення вищого органу виконавчої влади.

Дж.Лінз так само, як і Д.Лейпхарт, звертає особливу увагу на ту обставину, що парламентська форма правління створює уряди, залежні від парламентської більшості; а також на те, що такі уряди можуть бути усунені внаслідок вотуму недовіри з боку парламенту. Така ситуація, на думку Лінза, має наступну перевагу: якщо прем'єр-міністр і кабінет, який йому підпорядкований, виявились нездатними вирішити покладені на них обов'язки або чимось себе дискредитували, то їх можуть відправити у відставку в будь-яку мить, тобто незалежно від того, коли будуть відбуватися наступні вибори. Таким чином, парламентський режим надає більш швидкий та ефективний засіб виходу з кризи [3].

В колективній монографії «Політика нової Європи» [7] підсумовується досвід створення вищих виконавчих органів влади в демократичній Європі. Автори зазначеної праці відмічають, що в більшості європейських країн уряди формуються парламентом і є відповідальними перед парламентом. Філософія цієї формули полягає в тому, що виборці, голосуючи на виборах, обирають не тільки депутатів парламенту, а й формують опосередковано уряд. При цьому розподіл міністерських посад має відповідати розстановці сил у парламенті. Тобто політична сила, яка набрала більше голосів на виборах, отримує більше місць в Уряді.

При дослідженні законодавчого процесу зарубіжних країн, необхідно звернути увагу на те, що представники і законодавчої, і виконавчої влади наділені значною кількістю повноважень у законодавчій сфері. Здебільшого ці повноваження мають спільний характер. Ті повноваження, які можна назвати односторонніми (притаманними одній гільці влади), не завжди є такими насправді, оскільки їх реалізація тією чи іншою мірою пов'язана з функціонуванням другої гілки влади [8, с.31].

У розвинутих країнах близько 90 % всіх законопроектів вносить уряд. Деякі законопроекти, наприклад про державний бюджет, може вносити лише

уряд. Ініціатива перегляду конституції в окремих країнах повинна виходити від голови держави. В Італії, США і деяких інших країнах законопроекти можуть бути внесені в будь-яку палату, фінансові законопроекти в багатьох країнах світу – спочатку в нижню палату.

У зарубіжних країнах з президентською формою правління до суб'єктів законодавчої ініціативи належать лише окремі парламентарі. Так, для США як країни з президентською формою правління характерним є існування лише єдиного суб'єкта законодавчої ініціативи – парламенту. Президент як голова виконавчої влади може вносити законодавчу пропозицію лише щодо проекту бюджету [8, с. 32]. Однак на практиці органи виконавчої влади можуть впливати на процес прийняття законів через депутатів парламенту. Застосовуються також така форма як президентське послання до парламенту, сутність яких полягає у інформуванні щодо позиції президента представникам парламенту стосовно важливих питань держави.

Бюджетний контроль, що здійснюється парламентом, за виконанням бюджету є важливою формою взаємодії парламенту та уряду. Процес взаємодії законодавчої та виконавчої влади зарубіжних країн продовжується і на останній стадії бюджетного процесу – його виконанні. Безпосередня робота з виконання державного бюджету в усіх зарубіжних країнах покладена на органи виконавчої влади з обов'язковим складанням звіту про його виконання та затвердженням цього звіту законодавчою владою [8, с. 35].

Дослідивши та проаналізувавши окремі аспекти зарубіжного досвіду взаємодії парламенту та уряду можна зробити такі висновки: законодавчий процес у окремих зарубіжних країнах є прерогативою не тільки законодавчої, а й представників виконавчої влади; залежно від форми правління перелік суб'єктів законодавчої ініціативи як першої стадії законодавчого процесу є різним.

Отже, взаємодія між виконавчою та законодавчою гілками влади в цілому впливає на функціонування сучасних демократичних режимів. Проте характер цієї взаємодії залежить від багатьох чинників: він зумовлюється типом суспільства, типом політичної системи, формою державного правління. В умовах президентської форми правління кабінети міністрів характеризуються значною слабкістю і залежністю від президента.

Практично всі сучасні парламенти поряд із законодавчою функцією здійснюють другу, не менш важливу функцію, що виявляється в різних формах, але яка може бути зведена до однієї назви – функція контролю. Як правило, сесійна діяльність будь-якого сучасного демократичного парламенту неможлива без застосування вищим представницьким органом держави парламентських процедур, які пов'язані із реалізацією функції контролю.

У правовій доктрині під контрольною функцією розуміється - діяльність парламенту, яка пов'язана з його безпосереднім чи опосередкованим контролем над діяльністю, рішеннями чи актами певних органів публічної влади та її посадових осіб. У законодавчих актах та літературі склалась традиція позначати контрольну функцію парламенту терміном «парламентський контроль» [9].

Наявність механізму парламентського контролю – одна з прерогатив вищих представницьких органів сучасних демократичних держав. Існування цього механізму в будь-якій державі обґрунтовується тезою: парламент відображає волю народу, і тому повинен бути в змозі контролювати здійснення державної політики.

Важливе значення для розуміння основних параметрів парламентського контролю має питання про його об'єкти. Як, правило, головним об'єктом контролю є виконавча влада. Як свідчить конституційна практика, парламенти у сучасних демократичних державах здатні контролювати всю політичну й адміністративну діяльність виконавчої влади.

Отже, предметом парламентського контролю є політична діяльність уряду, і тому контроль за виконавчою владою має політичний характер, хоча і здійснюється в юридичних формах. Парламентський контроль може також поширюватися і на главу держави, судову владу тощо, однак тоді характер контролю суто юридичний [9].

Таким чином, модернізаційні процеси в Україні мають здійснюватися в контексті врахування позитивного досвіду країн світу, зокрема європейських, в організації взаємодії органів законодавчої і виконавчої влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барабаш Ю.Г. Контрольна функція вищого представницького органу України / Ю.Г.Барабаш // Вісник прокуратури. – 2003. – №3. – С. 39–43.
2. Шумпетер Й.А. Капіталізм, Соціалізм и Демократія: Пер. с англ. / Предисл. и общ. ред. В.С. Автономова. – М.: Экономика, 1995. – 540 с.
3. Грозницька Т.Ю. Взаємодія законодавчої та виконавчої гілок влади в умовах демократичного режиму: аналіз західної політології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://liber.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/4823/1/33-57.pdf>.
4. Лейпхарт А. Демократія в многосоставных обществах. Сравнительное исследование: Пер. с теорії. – М.: Аспект пресс, 1997. – 287 с.
5. Linz J. The perils of presidentialism // The global resurgence democracy / Ed by L. Diamond and M Plattner. – Baltimore London: The John Hopkins University press, 1993. – p. 108–126 p.
6. Linz J. The virtues of parliamentarism // The global resurgence of democracy / Ed by L. Diamond and M Plattner. – Baltimore and London: The John Hopkins University press, 1993. – P. 138–145.
7. The politics of the new Europe: Atlantic to Urals / Ed. By Ian Budge, Kenneth Newton. – Longman Publishing: New York, 1991. – 412 p.
8. Салієнко О.О. Зарубіжний досвід взаємодії парламенту та уряду в законодавчому та бюджетному процесі / О.О.Салієнко // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2014. – Вип.2 (21). – С.29 – 38.
9. Журавський В. Парламентський контроль в Україні: проблеми нормативно-правового регулювання / В.Журавський // Вісник Львівського університету. Серія юридична. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zavantag.com/docs/131/index-6885-1.html?page=116>

КОНСТИТУЦІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У ПРАЦЯХ Є. В. СПЕКТОРСЬКОГО

*Чернік Світлана Дмитрівна,
старший викладач кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
кандидат історичних наук*

Видатний правознавець Е. В. Спекторський – автор фундаментальних досліджень з теорії права і держави, філософії права. Його творча спадщина стала об'єктом багатьох досліджень учених, зокрема Є. В. Ткаченко [1], В. Г. Рутмана [2] та інших. На особливу увагу заслуговують погляди Є. В. Спекторського щодо розуміння конституції та її значення.

На думку Є. В. Спекторського, конституція – це організація держави. Одним з її головних завдань є обмеження державної влади. Будь-яка не обмежена влада (самодержавство) буде незаконною. Є. В. Спекторський наголошував, що обмеження влади на основі факту, а не праві й закону, стане не конституційним. Без самообмеження влади в країні не можливо запровадити конституцію [5, с.29–30]. Він доводив, що кожна країна має свою природну або стихійну конституцію, тобто ту, яка відображає реальне співвідношення суспільних сил. Прагнення до штучно створеної конституції відповідає ідеології та інтересам лише пануючого в певний час стану [3, с.6].

Оцінюючи значущість конституції, Є. В. Спекторський стверджував, що конституція потрібна усім країнам без винятку, подібно до просвітництва та інших культурних благ. Особливо для тих держав, в яких відбулися революції, оскільки після різких змін потрібно закріпити нові форми політичного життя та забезпечити свободу населення. Установити таку рівновагу може лише право та закон, що і є основою для розбудови конституційної держави [3, с.7]. Є. В. Спекторський писав: «Держава конституційна лише в тому разі, коли особи та установи, що обмежують владу, здійснюють це по праву, мають законні права та обов'язок це робити» [5, с.31]. Разом з тим, за населенням закріплюються публічні права або політичні свободи. Здійснюючи ці права населення перетворюється з керованих підданих у самокерованих громадян [3]. Сукупність вказаних обмежень утворює конституцію країни, для якої право вище за факти.

Є. В. Спекторський вважав, що у державі існують перепони для встановлення конституційних порядків. Серед прикладів він наводить прибічників диктатури, котрі прагнуть встановити нічим не обмежену, самодержавну владу окремого класу, подібну до монархічної. Таким чином, конституція втрачає своє значення, бо не базується на законі. Іншою перепорою на шляху до побудови конституційної держави Є. В. Спекторський називав прибічників перманентної революції. Небезпека полягала, на його думку, у тому, що «після революційного підйому неминуче настають часи, коли суспільство втомлюється, впадає у апатію, втрачає віру не лише в революцію, але, навіть, й у реформи» [3]. Для того, щоб уникнути цього етапу державницького розвитку слід юридично закріпити фактичну свободу, перетворивши її у правомірну.

У праці «Держава» Є. В. Спекторський наводив декілька класифікацій конституцій. Зокрема, він поділяє усі конституції на писані та неписані. Писані конституції переважно мають вигляд хартії, грамот або установчих документів, що закріплюють майбутній державний лад. Саме в цьому, на переконання

Є. В. Спекторського, її сила й слабкість одночасно. Позитивним є те, що через конституцію відкривається шлях до створення нових політичних форм. Негативним фактором виступає неможливість авторами конституцій передбачити подальший розвиток держави [5, с.34].

За способом походження конституції Є. В. Спекторський розрізняв пожалувані або октройовані та встановлені волею народу. За ступенем легкості внесення змін до конституції поділяв на тверді та гнучкі. На його переконання, кожна тверда конституція базується на двох ідеях. По-перше, її автори мають усе передбачити на «вічні часи». По-друге, вони впевнені, що в політиці, як у математиці чи логіці, існують вічні істини, обов'язкові для всіх часів. Гнучкі конституції також побудовані на двох началах. Зокрема, на твердженні про те, що не має бути різниці між установчою та законодавчою владою, між основними законами та звичайними. Також автори гнучких конституцій вважають, що в політиці усе відносно, немає нічого вічного. Як приклад Є.В.Спекторський наводить позицію одного з авторів французької конституції 1793 р. Кондорсе, який пропонував обов'язково скликати нові установчі збори кожні двадцять років, тобто з появою кожного нового покоління, які б свідомо переглядали й удосконалювали роботу попереднього покоління. Окрім того, Є.В.Спекторський виділяв напівгнучкі-напівтверді конституції [5]. Прикладом такої конституції він вважав французьку конституцію, відповідно до якої не можливо змінити форму державного правління (з республіки на монархію), проте змінити виборчу систему, обсяг повноважень президента є реальним.

Розмірковуючи над перевагами різних видів конституцій, Є.В.Спекторський зазначав, що тверді конституції прагнуть встановити міцний державний порядок та непорушні принципи співжиття людей. Гнучкі конституції враховують еволюцію життя та необхідність проведення реформ. Серед недоліків твердих конституцій він називав позбавлення майбутніх поколінь змоги перебудовувати своє життя мирним шляхом, що згодом штовхає їх на революції. При дії гнучких конституцій втрачається різниця між законами, які змінюють державний лад, й тими, що приймаються щоденно у великій кількості [3].

Особливу увагу Є.В.Спекторський приділяв аналізу змісту конституції. На його переконання, вона мала містити закони щодо організації публічної влади, а також закони про публічні права населення, які обмежують цю владу. Саме тому під час Великої французької революції 1789 р. надавалося велике значення Декларації прав людини і громадянина. Водночас, Є.В.Спекторський вважав, що для політично розвинутих держав постійне нагадування про ці права є зайвим. Він критикував ті конституції, котрі містили зайві постанови, що лише захарашували її. На підтвердження своєї думки Є.В.Спекторський наводить пруську, німецьку, швейцарську конституції, що передбачають встановлення державного забезпечення учителям, зниження залізничного тарифу, заборону забивати худобу за єврейським ритуалом відповідно [3]. Причинами такого стану Є.В.Спекторський називав або особливе значення цих явищ, або не вміння розрізняти конституційні закони від звичайних. Окремо він зупинився на конституціях американських штатів, що містять закони проти пияцтва, азартних ігор, проституції тощо. Хоча пояснював Є.В.Спекторський це тим, що звичайні закони в США можуть бути скасовані за рішенням суду, а конституційні – ні. У зв'язку з цим, конституції штатів містять зазначені норми. Разом з тим, на його думку, конституція не має містити економічних законів, щоб не ускладнювати її.

Закріплення основних прав людини і громадянина повинно відбуватися в межах особливого соціального законодавства [3].

Аналізуючи зміст та значення конституції, Є.В.Спекторський відзначав, що вона не усуває соціальної, релігійної, класової та будь-якої іншої боротьби. Проте конституція вводить її у культурну форму. Не створюючи соціальних реформ, формує для них законну базу. Без конституції не вирішується жодне питання, бо вона встановлює шляхи для вирішення всіляких громадських питань. «Хороша конституція – це все одно, що хороші шляхи сполучення. Хто турбується про них, той не питає, чому й навіщо їдуть пасажери, чи повинні вони взагалі їхати; той просто прагне збільшити кількість поїздів, пришвидшити їх хід, зменшити вартість проїзду тощо» [3], – писав Є.В.Спекторський. За аналогією метою конституції виступає забезпечення усім свободи пересування, слова, віри, участі в державних справах тощо.

Таким чином, Є.В.Спекторський визначив конституцію як організацію держави, що встановлює обмеження на основі права й закону. У зв'язку з цим її значущість для державного розвитку є беззаперечною. Конституція є украй необхідною для усіх країн. Особливе значення вона має для постреволуційних суспільств, адже юридично закріплює новий порядок. Перепонами на цьому шляху можуть бути прибічники диктатури або прихильники перманентної революції. Є.В.Спекторський розрізняв декілька видів конституції (писані та неписані, октройовані та встановлені волею народу; тверді та гнучкі) та розмірковував над їхніми перевагами й недоліками. На його думку, конституція повинна містити норми, що закріплюють повноваження публічних органів влади та публічні права населення, котрі її обмежують. Інші аспекти суспільного життя мають регулювати окремі закони та не включатися до змісту конституції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Ткаченко Е. В. Научно-образовательная деятельность и общественно-политические взгляды Е. В. Спекторского: дисс. канд. ист. наук / Е. В.Ткаченко. – Брянск, 2008. – 226 с.
- 2.Рутман В.Г. Государственно-правовые воззрения Е. В. Спекторского: дисс. канд. юрид. наук / В.Г.Рутман. – Белгород, 2013. – 140 с.
- 3.Спекторский Е. В. Что такое конституция? / Е. В. Спекторский. – М.: Типография тов-ва Рябушинского, 1917. – 16 с.
- 4.Спекторський Е.В. Учредительное собрание и конституция / Е. В. Спекторский. – Киев: Типолитография «И.И.Чоколов», 1917. – 24 с.
- 5.Спекторский Е. В. Государство / Е. В. Спекторский. – Петроград: Издательство «Огни», 1918. – 93 с.

ПРОЕКТ УКРАЇНСЬКОЇ КОНСТИТУЦІЇ О.ЕЙХЕЛЬМАНА

*Рева Катерина Євгенівна,
асистент кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

28 червня 2016 року – визначна дата для української нації, 20-річчя прийняття Конституції – Основного Закону незалежної держави. Саме в ніч з 27

на 28 червня 1996 року в житті українського народу відбулася надзвичайно важлива історична подія – в результаті тривалого, напруженого і багатогранного конституційного процесу була прийнята нова Конституція незалежної держави Україна. Як зазначено в преамбулі Основного Закону України, удосконалення і розвиток конституційно-правових норм повинно спиратися на «багатовікову історію українського державотворення» [4].

Історична доля українського народу була складною. Протягом тривалих періодів нашим пращурам не вдавалось реалізувати свій державницький потенціал та прагнення до незалежності. Українські землі протягом століть були фактично розчленовані сусідніми державами. Проте, політико-правова думка в Україні не припиняла свого розвитку. Можна сказати, що в першу чергу всі державотворчі мрії нашої нації втілювались в конституційно-правових доктринах, проектах різних політичних діячів та вчених-правознавців. Одним із таких конституційно-правових проектів є Конституційний проект Отто Ейхельмана.

Ейхельман Отто Оттович (1854 – 1943 рр.) – відомий український правознавець та громадсько-політичний діяч, професор, доктор права. Починаючи з квітня 1882 року, його життя та наукова діяльність міцно пов'язались з Університетом Святого Володимира. У 1882 році О. Ейхельмана обрано екстраординарним професором по кафедрі найважливіших іноземних законодавств, а в 1884 році він став завідувачем кафедри міжнародного права. Дану посаду обіймав більше 30 років. Протягом 1905–1909 рр. О. Ейхельман був деканом юридичного факультету університету. У 1907 році йому присвоєно звання заслуженого професора університету [1, с.144].

Тривалий час теоретична спадщина вченого не була вивчена та проаналізована, оскільки такі дослідження суперечили радянській ідеології. І лише з проголошенням незалежності України ідеї О. Ейхельмана стали відкритими для науковців та стали предметом наукових інтересів таких вчених: Н. Єфремової, А. Присяжнюка, Я. Турчин, Д. Яневського та інших.

У буремні роки Української Національної Революції О. Ейхельман був активним учасником державотворчих процесів – працював на посадах заступника міністра торгівлі та промисловості, заступника міністра закордонних справ УНР. Професору Університету Святого Володимира О. Ейхельману належить низка ґрунтовних наукових досліджень з питань міжнародного, адміністративного та державного права. Особливе місце в його науковій спадщині посідає Проект конституції основних законів УНР [2].

Наприкінці 1920 р. О. Ейхельман запропонував комісії, створеній в серпні 1920 р. урядом Української Народної Республіки для розроблення нової Конституції під головуванням Міністра закордонних справ УНР А. Ніковського, проект Основного закону держави. Варто зазначити, що над майбутнім проектом Конституції УНР він почав працювати ще на початку 1918 р. Саме в цей час особливої актуальності набрало питання щодо майбутньої територіальної організації Української держави. Завершення роботи над проектом відбулося у 1920 р., коли перспективи демократичного розвитку української держави вже були примарними [3, с.149].

Проект О. Ейхельмана значний за обсягом, оскільки автор вважав, що Конституція УНР не може бути короткою за змістом, наприклад, як Конституції США чи Франції, а має бути поширеною та докладною, регулювати всі сфери конституційно-правових відносин. Документ складався із 345 статей, які об'єднувались в п'ятнадцять неоднакових за розміром розділів [5, с.55].

Основна мета даного проекту – встановлення державного устрою, який би повністю відповідав потребам широких народних мас та національній державницькій традиції. Для послідовного проведення принципу суверенітету автор запропонував федеральну форму державного устрою як основу внутрішньої політичної організації України і право народного референдуму для вирішення питань не тільки конституційного устрою, але й звичайного законодавства.

Державно-територіальний устрій України О. Ейхельман визначав за федеративним принципом. Вчений бачив Україну як федеративно-державну організацію у формі союзної держави: «Я особисто схилиюсь до того, щоб конструкції політичної організації Української Народної Республіки надати федеративно-державну форму...» [6, с.16].

Відповідно до конституційного проекту Україна поділялася на самостійні політичні одиниці – землі, а повітам і громадам надавалась широка автономія. Кількість і назви земель не вказувались, але визначались критерії земельного поділу. Враховувались економічні умови, регіональні особливості населення. Окремі землі як самостійні політичні одиниці УНР наділялись власними установчою, законодавчою, судовою, виконавчою та контрольною владою. Як ми можемо побачити, на відміну від традиційного поділу влади на три гілки – законодавчу, виконавчу та судову, автором було запропоновано поділ державної влади на п'ять гілок.

Одним із найважливіших питань федеративно-державного устрою України став розподіл повноважень між федерацією та її структурними одиницями. Лише за умови справедливого, раціонального і конкретно-доцільного розподілу державних функцій між громадою, повітом, землею та державою, на думку вченого, твориться міцний зв'язок.

До основних принципів проекту Конституції УНР О. Ейхельмана можна віднести наступні: ідея федералізму, забезпечення демократичності владних структур, чітке розмежування повноважень п'яти гілок влади, впровадження механізму відповідальності представників державної влади за наслідки їхньої роботи, усунення партійної упередженості у процесі організації та функціонування державної влади, незалежність судової системи і фінансового контролю від парламентської і виконавчої влади, народоправство на всіх рівнях державної організації.

Конституційний проект О. Ейхельмана, побудований на принципі чіткого та детального поділу і децентралізації влади, одержав негативну оцінку від членів конституційної комісії УНР. Лише троє з членів конституційної комісії підтримали його і тому перевага була надана проекту Всеукраїнської національної ради.

Таким чином, О. Ейхельман уперше у вітчизняній конституційній теорії запропонував ретельно регламентовану, продуману систему поділу влади в державі; розробив конституційну модель взаємодії федерації та земель, що містила в собі як організацію та функціонування вищих державних органів влади, так і місцевих. Запропоновані конституційні ідеї вченого є актуальними для сьогодення і можуть бути використані в державному будівництві незалежної України. Процеси децентралізації, які активно обговорюються та впроваджуються в Україні у наш час, мають проводитись, ґрунтуючись на здобутках української конституційної думки, представником якої є професор Університету Святого Володимира О. Ейхельман.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гриценко І.С. Юридичний факультет університету Святого Володимира (1834 – 1920) / І.С. Гриценко, В.А. Короткий. – К., 2009. – 250 с.
2. Проект Конституції – Основних Державних Законів Української Народної Республіки (Отон Ейхельмана) 1921 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constituanta.blogspot.com/2012/10/1921.ht>
3. Конституційні акти України. 1917 – 1920. Невідомі конституції України. – К., 1992. – 272 с.
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Присяжнюк А.Й. Деякі аспекти державного будівництва у галузі забезпечення безпосередньої демократії за проектом Конституції УНР О. Ейхельмана / А.Й. Присяжнюк // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2007. – Том 20 (59), № 1. – С. 51 – 56.
6. Ейхельман О. Проект Конституції – основних державних законів Української Народної Республіки / О. Ейхельман. – Київ-Тарнів, 1921. – 96 с.

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

*Коширна Катерина Олександрівна,
студентка I курсу факультету історії та права
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

В Україні, внаслідок подій останніх років, відбулося найбільше внутрішнє переміщення в Європі з часів Другої Світової війни. Органами соціального захисту населення зареєстровано понад 1,6 млн. внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Проте цифри різних органів влади різняться.

Актуальність даної проблематики обумовлюється тим, що під час реалізації допомоги ВПО виникають колізії, що спричинені розбіжностями у законодавстві щодо ВПО. Так, 20 жовтня 2014 року набрав чинності спеціальний Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [7]. За прийняття цього закону боролися правозахисні та волонтерські організації, долаючи бажання держави лише контролювати переміщення переселенців, не займаючись при цьому захистом їх прав. У Законі, наприклад, вказані така реєстрація і надання соціальних послуг, які прив'язані до реєстрації місця проживання, що створює низку серйозних незручностей для ВПО, а через недосконалу адміністративну практику – навіть обмежує їхні права.

Отже, метою дослідження є аналіз проблемних питань реалізації та захисту прав і свобод ВПО, а також особливості їх реалізації на території Кіровоградської області.

Вже минуло більше року відколи на Кіровоградщину прибули перші переселенці з Криму і сходу, яких на сьогодні в нашій області офіційно перебуває 10 717 осіб [2]. За цей час вдалось налагодити більшість робочих процесів, забезпечити базові потреби ВПО. Та можна констатувати окремі негативні

тенденції, що суттєво впливають на становище ВПО та реалізацію їхніх прав. Серед них такі проблемні питання, як: оформлення і видача довідки про взяття на облік ВПО та продовження її дії; працевлаштування; забезпечення житлом; проблема соціального захисту; проблема медичного обслуговування та психологічної допомоги.

Працевлаштування та житлово-земельні питання – основні проблеми, які хвилюють нині внутрішніх переселенців в Україні [4]. В ст. 47 Конституції України закріплено, що кожен має право на житло, і вказано, що «громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону», а також в ст. 43 закріплено, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [3]. У ч. 7 ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» зазначається, що ВПО має право на забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; для багатодітних сімей, інвалідів, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено [7].

Проте порядку отримання у користування такого житла немає. На практиці це виливається в те, що на місцях переселенцям відмовляють у наданні житла через начебто його відсутність.

Іншою проблемою є компенсація (відшкодування) вартості зруйнованого житла. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про боротьбу із тероризмом», відшкодування шкоди, заподіяної громадянам терористичним актом, провадиться за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до закону [5]. Проте на практиці це досі не реалізується.

За даними, оприлюдненими організацією «Восток-SOS», тільки 7% ВПО проживають у помешканнях, наданих державою, ще 33% мешкають у родичів та друзів і 60% переселенців винаймають житло за власні кошти. При цьому, орендна плата протягом року підвищилася у національній валюті на 20-30%, а сума соціальних виплат ВПО залишилася без змін [1].

У вирішенні проблеми із забезпеченням житлом переселенцям допомагають благодійники, зокрема, сільські громади Кіровоградської області надали в користування більше ста будинків, деякі меценати оплачують оренду житла переселенцям і в містах [2].

Відповідно до аналітичної записки Державної служби зайнятості щодо надання послуг внутрішньо переміщеним особам станом на 25.11.2015 р., працездатних осіб серед переселенців лише 24%. При отриманні довідки повідомили про потребу у працевлаштуванні 126 тис. осіб працездатного віку, тобто 7,8 %, а за допомогою у працевлаштуванні звернулися 61,6 тис. ВПО, що становить всього 3,8% від загальної кількості ВПО. Державна служба зайнятості сприяла працевлаштуванню 17,2 тис. таких громадян, що становить 1% від загальної кількості переселенців і 4,4% від загальної кількості працездатних ВПО [2].

Проблема з працевлаштуванням поступово вирішується – центрами зайнятості вже влаштовано на роботу 344 особи, а це 30% від загальної кількості звернень [2]. Основна проблема полягає в тому, що середній рівень заробітної

плати на Кіровоградщині нижчий, ніж в Луганській області, і значно нижчий, ніж в Донецькій. Тому працювати за такі суми переселенці не бажають.

На думку аналітиків Державної служби зайнятості, ці дані підтверджують висновки, що більше половини переселенців, які заявляють про потребу у працевлаштуванні під час відповідної реєстрації в органах соцзахисту, за різних обставин не готові працювати. Та ми вважаємо, це говорить про великий чорний ринок праці для переселенців і неефективну роботу держави у сфері працевлаштування ВПО.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 505 грошова допомога призначається на сім'ю та виплачується одному з її членів за умови надання письмової згоди довільної форми про виплату грошової допомоги цій особі від інших членів сім'ї у таких розмірах: для непрацездатних осіб (пенсіонери, діти, інваліди) – 884 грн. на одну особу (члена сім'ї); для працездатних осіб – 442 грн. на одну особу (члена сім'ї) [8]. Але загальна сума допомоги на сім'ю не може перевищувати 2400 гривень. Ця норма призвела до дискримінації багатодітних сімей. Надання адресної допомоги ВПО у зазначеному розмірі безумовно полегшує життя ВПО, проте не вирішує більшості проблем. У тому числі – й проблеми з житлом, оскільки оренда житла в містах, де можна знайти роботу, коштує надто дорого.

Зважаючи на високий рівень безробіття в Україні та наднизьку ефективність Державної служби зайнятості, зменшення розміру адресної допомоги, а потім припинення її для непрацевлаштованих переселенців працездатного віку не є фактором стимулювання пошуку роботи або запобіжником «утриманства», а стає механізмом покарання переселенців за те, що не змогли працевлаштуватися.

Ще однією проблемою для ВПО стала процедура взяття на облік відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 509, яка прописана недосконало [9], про що неодноразово зазначалося на місцевих рівнях [2].

Слід вказати й позитивні законодавчі ініціативи. Так, 5 березня 2015 р. прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб», відповідно до якого передбачена:

- компенсація зареєстрованому безробітному ВПО фактичних транспортних витрат на переїзд до іншої адміністративно-територіальної одиниці місця працевлаштування;

- компенсація витрат роботодавця на оплату праці (не вище середнього рівня заробітної плати в регіоні) за працевлаштування зареєстрованих безробітних ВПО на умовах строкових трудових договорів тривалістю не більше 6 місяців, за умови збереження гарантій зайнятості такої особи протягом періоду, що перевищує тривалість виплати в два рази

- компенсація витрат роботодавця, який працевлаштовує зареєстрованих ВПО строком не менше 12 місяців, на перепідготовку й підвищення кваліфікації таких осіб [6].

Отже, зауважимо, що у процесі реалізації допомоги ВПО виникають проблеми, що, в першу чергу, спричинені розбіжностями та недосконалою системою законодавства щодо питань ВПО. Складність полягає в тому, що ряд положень чинного законодавства не виконуються, а ті, які виконуються, багато в чому суперечать реальним інтересам переміщених осіб. Проблеми переселенців залишаються актуальними і лише, на жаль, примножуються. Головними

проблемами залишаються: забезпечення житлом, перетин лінії зіткнення, відсутність належної підтримки уразливих груп населення, а також – невідповідність між собою норм різних законодавчих актів, що заважає частині ВПО отримувати соціальні виплати. Вирішення останніх проблем не складне, але безперечно залежить від наявності політичної волі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аналіз проблем реалізації прав ВПО : Матеріали Благодійної організації «Благодійний фонд «Восток SOS» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vostok-sos.org/problem-idp/>
2. Атаманчук В. Проблеми внутрішньо переміщених осіб вирішуємо спільно з волонтерами та благодійниками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uanews.kr.ua/politics/2015/11/03/76844.html>.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Працевлаштування і житло є основними проблемними темами внутрішньо переміщених осіб – оргкомітет 3-го Всеукраїнського форуму переселенців (15-16 лютого 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/40327-vpo-3>
5. Про боротьбу із тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. В ред. від 24.03.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 05.03.2015 р. № 245-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/245-19>
7. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. В ред. від 21.02.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
8. Про надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 505. В ред. від 18.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-p>
9. Про облік внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 509. В ред. від 17.03.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-p>

Науковий керівник: Мілова Тетяна Миколаївна, доцент кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат юридичних наук, доцент.

СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

*Трощин Роман Вікторович,
студент II курсу*

*Начально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України*

Одним з найбільш спірних питань в сучасному міжнародному праві – це питання про сумісність поняття «наднаціональність» в інтеграційному співтоваристві з такою фундаментальною для міжнародного права категорією, як суверенітет.

Розвиток інтеграційних процесів є однією з характерних рис сучасного міжнародного права. Необхідність створення регіональних інтеграційних об'єднань пов'язана з тим, що в умовах глобалізації матеріальної складової суверенітету окремої держави недостатньо для забезпечення її національних інтересів і вирішення завдань, які стоять перед державою на сучасному рівні розвитку міжнародного права.

Вирішення питання про співвідношення суверенітету і наднаціональності ускладнюється тим, що, найчастіше, термін «наднаціональність» розуміється занадто широко і визначається досить умовно. Сьогодні існує також точка зору, згідно з якою «традиційне розуміння міжнародної міжурядової організації, яка не має наднаціональних повноважень, взагалі не має сенсу». Подібні думки зустрічаються і у вітчизняній науковій літературі. Так, наприклад, М.С.Попов висловлюється з даної проблеми наступним чином: «Ступінь наднаціональності в регіональних міжнародних економічних організаціях, метою яких є посилення інтеграції, настільки висока, що деякі з них втратили риси міжнародних організацій і являють собою інтеграційні об'єднання з ознаками федералізму» [1, ст. 54]. Однак з подібними твердженнями важко погодитися, адже не існує жодної міжнародної міжурядової організації в Статуті якої була б норма про те, що вона володіє такою ознакою, як «наднаціональність», і ні в одній національній конституції немає і натяку на те, що над державою можлива будь-яка «наднаціональна» влада [2].

Зрозуміло, питання про наднаціональність є в наші дні особливо актуальним насамперед у зв'язку з розвитком і поглибленням інтеграційних процесів. У цьому плані слід зазначити, що джерела права в інтеграційному співтоваристві діляться на дві великі групи: до першої належать міжнародні договори, що засновують інтеграційне об'єднання; другу групу утворюють так звані «джерела вторинного права». Сфери, в яких можуть прийматися джерела другого права, визначаються установчим договором.

Юридична сила джерел вторинного права інтеграційного об'єднання також встановлюється установчим договором і залежить від ступеня делегування повноважень, яка визначається знову ж установчим договором. В силу цього, кажучи про наднаціональність, перш за все необхідно уточнити той рівень, на якому вона можлива.

При цьому необхідно зазначити, що питання про наднаціональність нерідко виникає в процесі розвитку і поглиблення інтеграційного процесу. Це відноситься і до Європейського Союзу, і до Митного союзу.

Так, наприклад, в ст. 9 Договору про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) була норма про те, що Спільнота має наднаціональність. При цьому термін «наднаціональність» в даній статті не було визначено. Крім того, не слід забувати, що стаття 9 з'явилася в договорі під впливом «Плану Шумана», який передбачав передачу всього франко-німецького виробництва вугілля і сталі під управління загального Верховного органу в рамках даної організації [3, ст.54-56].

Таким чином, факт присутності терміна «наднаціональність» в договорі про Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) на початковому етапі існування цієї спільноти пояснюється політичним вектором розвитку Європи того часу. Більш того, в той період інституційна система спільноти ще не склалася, і основну роль грав міжурядовий орган – Рада.

Як тільки інституційна система ЄОВС придбала більш певний характер (йдеться насамперед про визначення повноважень органів ЄСВС в його договорі), не тільки термін «наднаціональність», але і сама стаття 9 була виключена з Договору.

Слід зауважити, що установчі договори інтеграційних об'єднань досить часто піддаються перегляду. Це пояснюється тим, що тільки суверенна воля держав-учасників визначає не тільки критерії інтеграції, але і сам факт існування того чи іншого інтеграційного об'єднання.

Таким чином, як тільки в європейському інтеграційному процесі справа дійшла до визначення конкретного механізму наднаціональності, будь-яке згадування про наднаціональність було виключено з його установчого договору.

Що стосується проблеми наднаціональності, то сама можливість визнання наднаціональних функцій інститутів інтеграційного суспільства повинна переміститися в площину так званого «вторинного права» інтеграційного співтовариства. Це тим більш очевидно, що будь-яка міжнародна організація і будь-яке інтеграційне співтовариство створюються на основі міжнародного договору, в якому суверенні держави висловлюють свою суверенну волю, а сам договір є результатом узгодження суверенних свобод держав.

Іншими словами, і можливість передачі повноважень органам міжнародної організації для виконання поставлених державами в установчому договорі завдань, і надання визначених елементів наднаціональності процесу прийняття рішень інститутами визначається шляхом узгодження суверенних свобод держав в установчому договорі.

Установчий акт будь-якої міжнародної організації, будь-якого інтеграційного співтовариства, як би цей акт не називався, є міжнародним договором.

Отже, елементи наднаціональності в діяльності інститутів, як міжнародної організації, так і інтеграційного співтовариства, вторинні по відношенню до суверенітету.

Незважаючи на те, що держави на рівні вторинного права інтеграційного об'єднання можуть допускати деякі елементи наднаціональності в прийнятті рішень в окремих сферах, над державою немає і не може бути ніякої наднаціональної влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Попов М.С. Діяльність міжнародних економічних організацій по створенню правових норм / М.С.Попов // Право і політика. –2006. – №7 (СПС «Гарант»). Суверенітет держави і інтеграційні процеси О.М. Мещерякова.
2. Міжнародне публічне право / відп. ред. К.А. Бекашев. – М., 2011. – С. 357.
3. Політичне об'єднання Європи. – Париж: Французька документація, 1998. С. 54–56.

Науковий керівник: **Бабенко Антон Юрійович**, асистент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Університету державної фіскальної служби України.

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ

Чеботарь В'ячеслав Юрійович,
*студент II курсу факультету історії та права
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

Права людини – це природні можливості індивіда, що забезпечують його життя, людську гідність і свободу діяльності у всіх сферах суспільного життя. Права людини мають природну сутність і є невід'ємними від індивіда, вони позатериторіальні і позанаціональні, існують незалежно від закріплення в законодавчих актах держави, є об'єктом міжнародно-правового регулювання та захисту. Четверте покоління прав людини почало формуватися в 1990-х роках ХХ ст. Ще в 1996 р. О.П.Семітко висловив пропозицію, що права людини, пов'язані із здійсненням абортів, евтаназії та інші подібні правомочності, утворюють четверте покоління прав людини [3].

Початок ХХІ ст. відзначився науковими досягненнями у сфері медицини, техніки, комп'ютерних технологій, в яких реалізувалися потенціал і бажання людини. Завдяки цьому розширилися можливості людини, які надають їй альтернативу у виборі поведінки. Це пов'язано із започаткуванням нового покоління прав людини, що є логічним процесом постійного розвитку суб'єктивних прав особи. Необхідність правового визнання форми вияву свободи особи є гарантією правомірності дій суб'єкта та спрацювання державного механізму в разі порушення його прав та інтересів людини. Сучасна доктрина прав людини базується на теорії трьох поколінь прав людини, які були предметом наукового дослідження таких вчених: М.Абдулієвої, С.Алексєєва, В.Басіка, Л.Глухарєвої, Р. Кравченка, П. Рабіновича, ігумена Філарета та ін.

Сьогодні в наукових колах вже обговорюються проблеми зародження четвертого покоління прав людини, що стосуються зміни статі, трансплантації органів, клонування, використання віртуальної реальності, одностатевих шлюбів, штучного запліднення, евтаназії, вільної від дитини сім'ї та незалежного від державного втручання життя за релігійними, моральними поглядами. Зважаючи на те, що більшість цих проблем виходить за межі норм релігії і моралі, а наука не може передбачити, як реалізація цих можливостей особи позначиться на

майбутньому поколінні людей, логічно постає питання: чи не є це не гласним медичним експериментом над людською істотою в межах світового процесу глобалізації? Безперечно, це не припустимо і потребує окремого наукового дослідження у сферах медицини, права, адже ігнорування цієї проблеми може мати катастрофічні наслідки для існування людства.

Метою цієї статті є постановка проблеми щодо тенденцій розвитку прав людини та доцільності їх закріплення в правових нормах: зміни статі, трансплантації органів, клонування, використання віртуальної реальності, одностатевих шлюбів, штучного запліднення, евтаназії, вільної від дитини сім'ї, незалежного від державного втручання життя.

При визначенні четвертого покоління прав людини, слід визначити попередні, а саме на чому була акцентована їх увага [10]:

Перше покоління прав людини – невідчужувані особисті (громадянські) і політичні права. Це право громадянина на свободу думки, совісті та релігії, на участь у здійсненні державних справ, на рівність перед законом, право на життя, свободу і безпеку особи, право на свободу від довільного арешту, затримання або вигнання, право на гласний розгляд справи незалежним і неупередженим судом. Перші акти англійського конституціоналізму, що закріплюють права людини: Велика хартія вільностей 1215 р.; Петиція про права (1628); Habeas Corpus Act (Закон про недоторканність особи) (1679); Білль про права (1689). До першого покоління прав людини належать також американські декларації, а саме: Декларація прав Вірджинії (1776), Декларація незалежності США (1776), Конституція США (1787), Білль про права (США, 1791), а також французька Декларація прав людини і громадянина (1789) та ін.

Друге покоління прав людини – соціальні, економічні і культурні права (право на працю, відпочинок, соціальне забезпечення, медичну допомогу, захист материнства і дитинства та ін.) – сформувалося у процесі боротьби народів за поліпшення свого економічного становища та підвищення культурного статусу. Ці вимоги виникли після Першої світової війни, а вплинули на демократизацію і соціалізацію конституційного права країн світу та міжнародне право після Другої світової війни, коли завдяки бурхливому розвитку виробництва склалися реальні передумови для задоволення соціальних потреб громадян.

Третє покоління прав людини – колективні права народів (націй), тобто права всього людства, що ґрунтуються на солідарності людей, їх належності до якоїсь спільності (асоціації). Це право на мир, безпеку, незалежність (самовизначення народів), на здорове навколишнє природне середовище, на соціальний і економічний розвиток як людини, так і людства в цілому. Становлення третього покоління прав людини (права людини – частина прав людства) пов'язане з національно-визвольним рухом країн, що розвиваються, а також із загостренням глобальних світових проблем після Другої світової війни; вперше формально відображені в документах, що вийшли під егідою ООН у 80-ті роки XX ст. Глобальні світові проблеми призвели до інтернаціоналізації юридичних формулювань прав людини, створення міжнародних (або континентальних) пактів про права людини, законодавчої співпраці країн у питаннях про права людини, набуття міждержавного (інтеграційного) характеру законодавствами (особливо конституційними) тих держав, що підписали міжнародні пакти про права людини.

В Конституції України знайшли закріплення всі категорії і покоління прав людини. З прав третього покоління особливо слід відзначити право кожного на

безпечне для життя і здоров'я доквілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Реалізація цього права в Україні в умовах несприятливих наслідків Чорнобильської трагедії має велике значення і пов'язана з немалими труднощами. Це важлива функція держави. В Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. зазначено, що Україна дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу, його молодого покоління, що Україна має право на відшкодування збитків, заподіяних екології України органами СРСР. Згідно із статтею 16 Конституції України, забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [1].

Щодо змісту четвертого покоління прав і свобод людини одностайна думка, поки що, відсутня. На думку Ф.М. Рудінського, ці права повинні захищати людину від погроз, пов'язаних з експериментами у сфері генетики людини, відкриттями в галузі біології. На приклад, Ю.А. Дмитрієв до четвертого покоління включає лише інформаційні права і технології [8, с. 39]. А.Б. Венгеров називає четверте покоління – правами людства (право на мир, на ядерну безпеку, космос, екологічні, інформаційні права і ін.) [7, с. 97]. О. Аврамова зазначала, що у літературі словосполучається думка щодо появи четвертого покоління прав людини. Четверте покоління прав людини – це правова відповідь на виклики ХХІ століття, коли мова піде про виживання людства як біологічного виду, про збереження цивілізації, подальшій космічній соціалізації людини [3, с. 156].

Часто виникнення проблем четвертого покоління прав людини пов'язують із бурхливим розвитком науково-технічного прогресу, генної інженерії тощо. О.Ю. Малинова в навчальному посібнику «Покоління» прав людини: основні етапи розвитку правової ідеї і правового інституту» припускає, що у майбутньому можлива поява п'ятого або шостого покоління прав людини, оскільки коло прав, що потребують захисту, неминуче розширюватиметься. Разом із тим, процес безупинного розширення прав і свобод людини, з точки зору автора, не можна трактувати як однозначно позитивний. З одного боку, розширення груп прав і свобод повинно підсилювати правову захищеність. З іншого – кожне «покоління» приносить собою нову логіку узаконення домагань, що іменуються правами людини, і неминучі конфлікти «нових» прав «старими», внаслідок чого рівень захищеності може не зрости, а понизитися [6, с. 207].

Поява четвертого покоління прав людини пов'язано з процесами демократизації, гуманізації, інформатизації, розвитком комп'ютерних технологій, з проведенням певних досліджень у науці, медицині, біології, кібернетиці, космічній сфері. Усе це відбувається за допомогою інтеграційних процесів – процесу взаємозближення, поєднання й утворення взаємозв'язків. Основу інтеграції заклали вищий етап розвитку науково-технічної революції, становлення та зміцнення прав людини як державного й суспільного пріоритету. Загально визнано, що під впливом інтеграції відбувається зближення національних правових систем та їх інститутів. Основним підґрунтям такого процесу виступають загально людські правові цінності – ідеї прав людини, верховенства права, демократії та інші, що набувають більшого визнання у світі.

На сучасному етапі розвитку інтеграція має «європейські стандарти». Україна як незалежна, демократична та європейська країна повинна звертати увагу на всі міжнародно-правові норми, які стосуються цих галузей, та закріпити права у своєму законодавстві з вимогою, що їх буде підтримувати більшість від

уряду та населення. Розглядаючи всі вищеперелічені права, потрібно звернути увагу на їх морально-етичну та релігійну складову. Релігія та мораль – це давні й надзвичайно усталені форми людської духовності. Вони існують протягом усієї історії світової цивілізації. І хоча всі країни керуються тільки нормами права, зокрема національним законодавством (законами, підзаконними нормативно-правовими актами), морально-етична та релігійна стадія є первинною для розвитку всіх існуючих прав людини.

На підставі викладеного можна запропонувати такі засади формування четвертого покоління прав людини: визнання високого статусу особи; прагнення єдності норм права, моралі, релігії при визначенні поведінки як правової; визнання права на індивідуальність особи, що включає повагу до особливих потреб людини, які надають їй можливість бути несхожою на інших; установлення суверенності людини щодо держави. Це дає змогу особі реалізовувати свої ідеї, погляди, потреби незалежно від інших суб'єктів, але в межах існування єдиного правового поля [9, с. 12]. Тобто четверте покоління прав людини ґрунтується на незалежному й альтернативному виборі форми правомірної поведінки та пов'язане з визначенням автономії особи.

Отже, четверте покоління прав людини – це незалежність і альтернативність особи у виборі правомірної поведінки, що ґрунтується на автономії в межах єдиного правового поля, норм моралі та релігії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Юридична думка, 2014 – 249 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-44. – 356.
3. Аврамова О.С. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми / О.С.Аврамова, О.С.Жидкова // Право України. – 2010. – № 2. – С. 101 – 107.
4. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия: опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М., 1999. – 712 с.
5. Алексеев С. С. Восхождение к праву. Поиски и решения. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2002. – 608 с.
6. Буткевич В.Г. Класифікація прав людини // Буткевич В.Г., Мищик В.В., Задорожній О.В. та ін. Міжнародне право. Основні галузі. – К.:Либідь, 2004. – С.206–208.
7. Венгеров А.Б. Теория государства и права : учебник / А. Б. Венгеров. – М., 2004. – 528 с.
8. Дмитриев Ю.А. Теория государства и права / Ю.А. Дмитриев. – М., 2007. – 650 с.
9. Рабінович П.М. Права людини: загальнотеоретичні засади / П.М.Рабінович // Проблеми законності. Респ. міжвідом. наук. зб. – 1998. – Вип. 36. – С.11– 13.
10. Скаун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник. – Харків: Консум, 2001. – 664 с.
11. Шибаніц Д. М. Сучасна проблематика теорії «поколінь прав людини» в умовах європейської міждержавної інтеграції / Д.М. Шибаніц // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / голов. ред.

Ю.М.Бисага. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т.1. Вип. 31. – С. 57–61.

Науковий керівник: Сокурєнко Олена Анатоліївна, старший викладач кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат юридичних наук.

СЕКЦІЯ II

Актуальні проблеми цивільного права та процесу

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗМІЩЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ РЕКЛАМИ НА ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНКАХ

*Щербина Євген Миколайович,
старший викладач кафедри господарсько-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Останнім часом особливої актуальності набувають теоретичні та практичні розробки щодо особливостей правового регулювання розміщення зовнішньої реклами на земельних ділянках, оскільки в сучасних умовах важливого значення набувають усі питання, що пов'язані з правом землекористування. Крім того, на сьогодні питання щодо використання земельних ділянок під розміщення зовнішньої реклами вбачається актуальним для дослідження, оскільки це питання в юридичній літературі майже не висвітлювалося. Тому безумовно пріоритетним завданням є аналіз даної проблеми з урахуванням норм діючого законодавства. У зв'язку з цим, актуальним вбачається особливостей правового регулювання розміщення зовнішньої реклами на земельних ділянках.

В нормативних актах, які регулюють правила розміщення зовнішньої реклами на земельних ділянках територій міст та інших населених пунктів практично відсутні: норми, стандарти за якими державні органи надають дозвіл на розміщення зовнішньої реклами на земельних ділянках. Оскільки порядок розміщення зовнішньої реклами введений з метою: запобігання травматизму серед населення міста, внаслідок порушення вимог техніки безпеки щодо розташування та експлуатації рекламних засобів розповсюджувачами засобів (об'єктів) зовнішньої реклами; запобігання встановленню засобів (об'єктів) зовнішньої реклами у невідповідності до отриманої дозвільної документації; запобігання встановленню засобів (об'єктів) зовнішньої реклами з порушеннями естетичних та ергономічних вимог до рекламних засобів, визначених порядком розміщення зовнішньої реклами на земельних ділянках. Вищезазначене й свідчить про актуальність дослідження особливостей правового регулювання розміщення зовнішньої реклами на земельних ділянках..

Так, ст. 1 Земельного кодексу України визначає, що земля є основним національним багатством, при цьому відтворюючи положення ст. 14 Конституції України про роль землі як основного національного багатства. Виходячи з цього формулювання, можна зробити висновок про специфічність землі як об'єкту, що й зумовлює потребу в особливій її охороні та правовому регулюванню саме як національного багатства.

Можна вважати, що вже саме законодавче закріплення земельних прав і обов'язків землевласників і землекористувачів є реалізацією однієї з форм

охорони земель. Адже диференціюючи правові режими різних категорій земель, особливості земельної правосуб'єктності власників земельних ділянок та землекористувачів, а також права та обов'язки всіх учасників земельних правовідносин, держава тим самим реалізує політику охорони земель.

Земельний Кодекс України визначає, що суб'єктами права власності на землю є громадяни та юридичні особи – на землі приватної власності, територіальні громади – на землі комунальної власності, та держава – на землі державної власності (ст. 80 ЗК України).

Основною правовою формою використання земель в Україні є реалізація права власності на землю, яке виступає у формі державної, комунальної та приватної власності. Проте, поряд з правом власності на землю, чинне земельне та цивільне законодавство передбачає й право землекористування, яке може здійснюватися особами, що не є власниками земельних ділянок.

Взагалі, відповідно до ст. 1 Закону України «Про рекламу» зовнішня реклама визначається як реклама, що розміщується на спеціальних тимчасових і стаціонарних конструкціях, розташованих на відкритій місцевості, а також на зовнішніх поверхах будинків, споруд, на елементах вуличного обладнання, над проїжджою частиною вулиці і доріг. Тобто це реклама на відкритій місцевості із застосуванням спеціальних засобів (штендерів, щитів, перетяжок тощо).

Засоби зовнішньої реклами відрізняються великою різноманітністю, тому рекламне повідомлення, яке рекламодавець має намір донести до цільової аудиторії, може бути представлено різним чином. Існує чимало різновидів рекламних носіїв і їх форматів, причому, разом із розвитком новітніх технологій, їх кількість постійно зростає.

Але здебільшого розміщення зовнішньої реклами здійснюється на землях, які відносяться до земель комунальної чи державної власності. Так, ст. 12 ЗК України визначає, що право розпорядження землями територіальних громад належить органам державної влади та місцевого самоврядування, які у межах своїх повноважень передають землі у власність або в користування.

Розміщення зовнішньої реклами в населених пунктах здійснюється на підставі дозволів, виданих виконавчими органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому тими ж органами на підставі Типових правил розміщення зовнішньої реклами, затверджених Кабінетом Міністрів України від 29 грудня 2003 р. № 2067. Так, згідно з п. 3 Типових правил, зовнішня реклама розміщується на підставі дозволів і в порядку, встановленому виконавчими органами сільських, селищних, міських рад. Пунктом 9 цих правил передбачений вичерпний перелік документів, на підставі яких видається дозвіл про розміщення зовнішньої реклами. В цьому переліку відсутні вимоги про надання розповсюджувачами зовнішньої реклами документів, які б підтверджували право власності або користування земельною ділянкою, на якій планується розмістити зовнішню рекламу, що може стати причиною самовільного захоплення земельних ділянок під розміщення конструкцій для зовнішньої реклами.

Крім того, для розміщення зовнішньої реклами необхідно отримати не лише дозвіл відповідного органу місцевого самоврядування, а при розміщенні реклами на будинках і спорудах – також дозвіл зазначених осіб, що здійснюється на підставі договору з власником чи уповноваженою ним особою, де визначаються розмір та порядок внесення плати за розповсюдження реклами.

Отже, для користування земельною ділянкою під зовнішню рекламу необхідні не лише рішення органів державної влади чи місцевого самоврядування

про виділення земельної ділянки для розміщення зовнішньої реклами, але й укладення договору оренди цієї земельної ділянки з її власником з обов'язковим визначенням розміру орендної плати як однієї з істотних умов договору. Адже ст. 1 Закону України «Про оренду землі» і ст. 93 Земельного кодексу України визначають оренду землі як «засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для провадження підприємницької та іншої діяльності». Основним документом, який регулює відносини між орендодавцем земельної ділянки і орендарем, є договір оренди земельної ділянки. З огляду на специфіку користування земельними ділянками під розміщення зовнішньої реклами та особливості об'єкта цих відносин, договори оренди можуть відіграти провідну роль у врегулюванні порушень прав власників земельних ділянок. Це в свою чергу дає право органам виконавчої влади звертатись до суду про притягнення до адміністративної відповідальності осіб які самовільно без певного дозволу встановлюють зовнішню рекламу. А власникам земельних ділянок з якими не було укладено договору оренди і їх земельну ділянку використовують для розміщення зовнішньої реклами, мають право звернутись до суду не тільки з притягненням винних до адміністративної а й до цивільно-правової відповідальності.

Таким чином, в сучасних умовах інформаційного простору зовнішня реклама виступає невід'ємною частиною комунікативної системи суспільства і соціально-культурного середовища. Зовнішня реклама є каталізатором економічного зростання, відображає соціально-економічну та комерційну активність сучасних міст. Однак на сьогодні виникають проблемні питання, що пов'язані передусім з недостатнім та недосконалим правовим регулюванням особливостей розміщення зовнішньої реклами на земельних ділянках. Нами було проаналізовано певні закони, постанови, типові правила, підручники, та окремі наукові публікації, в яких розкривається поняття, правова природа та сутність розміщення зовнішньої реклами на земельних ділянках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Право інтелектуальної власності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. — К. Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. — 624 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 3. — Ст. 27. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
4. Про рекламу : Закон України від 3 липня 1996 року // Відомості Верховної Ради. — 1996. — № 39. — Ст. 181.
5. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17 лютого 2011 року // Відомості Верховної Ради. — 2011. — № 34. — Ст. 343.
6. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06 вересня 2005 року // Відомості Верховної Ради. — 2005. — № 49. — Ст. 517.
7. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 року // Відомості Верховної Ради. — 1991. — № 30. — Ст. 379.
8. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1997. —

№ 24. — Ст. 170.

9. Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2003 року // Офіційний вісник України. — 2003. — № 52. — С. 2817.

10. Паславська О. Особливості правового регулювання розміщення зовнішньої реклами на земельних ділянках / О. Паславська // Радник. Український юридичний портал. — 2013. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://radnuk.info/home/24478-2013-07-13-08-31-07.html>.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО РУХУ В УКРАЇНІ

*Поляруш Світлана Іванівна,
доцент кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
кандидат історичних наук, доцент*

Сучасні глобалізаційні процеси в світі породили цілу низку проблем, що потребують швидкої реакції на них міжнародної спільноти і компетентного вирішення. Серед них можна назвати локальні воєнні конфлікти, періодичні стихійні лиха регіонального характеру, техногенні катастрофи. Для ліквідації цих проблем задіюються як ресурси окремих держав, так і міжнародних організацій універсального та спеціального характеру. Серед останніх чільне місце займає Міжнародне Товариство Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та його місцеві осередки.

Історіографія діяльності Товариства Червоного Хреста на теренах сучасної України охоплює праці широкого кола дослідників, зокрема, М.В.Беляєвої, Я.Ганіткевича, Н.О.Гончарової, О.Г.Грибан, О.Доніка, Н.І.Загребельної, С.П.Кармалюка, О.В.Чистякова, О.С.Оксенюк, В.О.Ореховського, О.З.Силки та інших. Ними висвітлені питання функціонування Українського та Російського Товариства Червоного Хреста у різні історичні періоди існування української державності як у всеукраїнському, так і у регіональному масштабі. У меншій мірі дослідники аналізували правове забезпечення діяльності даної громадської організації у міжнародному і внутрішньодержавному аспекті. У вказаному контексті необхідно назвати праці Я.Буздугана та В.М.Лисика.

Саме тому, на нашу думку, буде слушним у даній статті охарактеризувати правовий статус Міжнародного гуманітарного руху та його складових частин.

Точкою відліку історії Міжнародного Червоного Хреста прийнято вважати 24 червня 1859 р. У цей день на півночі Італії, неподалік від маленького містечка Сольферино, відбулася битва між італійськими і французькими військами, з одного боку, і австрійськими окупантами з іншого. Швейцарець Анрі Дюнан, який приїхав у справах у цю місцевість, був вражений величезною кількістю постраждалих (біля 40 тис. осіб поранених і вбитих). Розуміючи, що санітарні служби воюючих сторін не справляються з наданням допомоги пораненим, А. Дюнан організував для цього місцевих селян. Пізніше про побачені події він написав книгу «Спогади про Сольферино», видав її за власний кошт і розіслав європейським монархам, відомим політичним діячам, військовим, своїм друзям.

Серед інших цікавих думок, у книзі містилася пропозиція створити в усіх європейських країнах добровільні товариства з надання допомоги пораненим, незалежно від національності. В основу їх діяльності покласти принцип нейтралітету [10, с. 206–207]. Дана книга започаткувала норми сучасного гуманітарного права, а сучасне людство відмічає 8 травня Міжнародний день Червоного Хреста, адже саме в цей день народився Анрі Дюнан.

У Женеві на основі благодійного товариства 17 лютого 1863 р. громадянами Швейцарії було створено Міжнародний комітет допомоги пораненим, а у жовтні цього ж року 16 європейських держав фактично започаткували Міжнародний Комітет Червоного Хреста (далі – МКЧХ). Дана організація є установою, що поклала початок Міжнародному Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, до складу якого входять: МКЧХ, Міжнародна Федерація Товариств Червоного Хреста і Червоного півмісяця й національні Товариства Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста складається із громадян Швейцарії, а з 1993 р. – з громадян інших країн. Виступаючи у якості нейтральної та незалежної гуманітарної організації, МКЧХ здійснює догляд за пораненими, відвідування військовополонених і осіб, затриманих з міркувань безпеки, відновлення зв'язків між роз'єднаними родинами, забезпечення захисту громадянського населення та надання жертвам конфлікту продуктів харчування та іншої допомоги. МКЧХ також сприяє застосуванню норм міжнародного гуманітарного права, зокрема, Женевських конвенцій, та здійснює контроль за їх дотриманням. За Статутом МКЧХ органами його управління є Асамблея (верховний орган управління), Рада Асамблеї (допоміжний орган, якому Асамблея делегує низку своїх повноважень) та Директорат (виконавчий орган). На чолі Асамблеї та Ради Асамблеї стоїть Президент МКЧХ. З 1 липня 2012 р. цю посаду обіймає доктор наук Петер Маурер. За ефективну діяльність в сфері збереження миру і стабільності на планеті МКЧХ було тричі відзначено Нобелівською премією миру: у 1917, 1945, 1963 роках.

Міжнародна Федерація Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (утворена у 1919 р. і до листопада 1991 р існувала як Ліга товариств Червоного Хреста) надає допомогу у разі катастроф у мирний час і керує питаннями співпраці з країнами, що розвиваються. Головне завдання Федерації – координація дій з надання міжнародної допомоги особам, що постраждали у результаті стихійних лих, а також жертвам технологічних катастроф поза зоною конфліктів. Крім того, вона допомагає національним товариствам розробляти та здійснювати програми забезпечення готовності до схожих лих і катастроф та довгострокові проекти, спрямовані на підвищення ступеню захищеності населення та забезпечення стійкого розвитку держав. Федерація є також центральним органом національних товариств. Комітет та Федерація мають статус спостерігача в ООН.

Такий поділ функцій між двома міжнародними неурядовими організаціями закріплений у 1997 р. на основі спеціальної угоди [4].

Національні товариства Червоного Хреста або Червоного Півмісяця існують більш ніж у 188 країнах світу. Допомагаючи владним структурам своєї країни у гуманітарній галузі, національні товариства надають різноманітні види послуг – від проведення рятувальних робіт, у випадку катастроф, до надання медичної та соціальної допомоги. У воєнний час вони приходять на допомогу

цивільному населенню, яке постраждало у результаті конфлікту, а у випадку необхідності підтримують воєнно-медичну службу своєї країни.

Представники вказаних вище трьох складових Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця разом з представниками держав-учасниць Женевських Конвенцій збираються з 1867 р. кожні чотири роки на Міжнародну Конференцію Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Основна роль цієї конференції як найвищого дорадчого органу Руху полягає в тому, щоб вивчати проблеми загального характеру, приймати резолюції, розподіляти мандати.

Правове регулювання діяльності Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця розпочалося 24 серпня 1864 р., коли офіційні представники 12 держав підписали Конвенцію про поліпшення становища хворих і поранених у воюючих арміях [9]. Женевська конвенція 1864 р. стала першим міжнародним правовим документом, що проголошує і гарантує нейтралітет медичного персоналу, обладнання та установ. Ця конвенція неодноразово поліпшувалася і розширювалася: спочатку у 1906 р., далі у 1929 р. і, нарешті, у 1949 р. Зараз вона називається Конвенцією про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях (Конвенція I) та складається із 64 статей та трьох Додаткових протоколів, прийнятих 8 червня 1977 р. та 5 грудня 2005 р. [1].

Наступні три Женевські конвенції («Про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, які зазнали корабельної аварії зі складу збройних сил на морі» від 12 серпня 1949 р. (Конвенція II), «Про поводження з військовополоненими» від 12 серпня 1949 р. (Конвенція III) і «Про захист цивільного населення під час війни» від 12 серпня 1949 р. (Конвенція IV), а також три Додаткові протоколи до них 1977 р. (Протокол I про захист жертв міжнародних збройних конфліктів і Протокол II про захист жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру) та 2005 р. (Протокол III про прийняття додаткової відмінної емблеми) ініціювалися, розроблялися і приймалися на міжнародних форумах держав за безпосередньої участі представників Руху Червоного Хреста і Червоного півмісяця.

Не вдаючись до детального історичного аналізу впливу вказаного вище міжнародного товариства на формування норм гуманітарного права, зазначимо, що досить переконливими є висновки дослідника В.М.Лісика. Він доводить, що Міжнародний Комітет Червоного Хреста є особливим суб'єктом міжнародного права, який поєднує в собі елементи, характерні для юридичної природи як міжнародних міждержавних, так і неурядових організацій. Вказана організація наділена двома групами міжнародних прав: правами, передбаченими нормами міжнародного права та правами, що випливають із права даного товариства на ініціативу. Під останнім слід розуміти передбачену договірними та звичаєвими нормами міжнародного права можливість МКЧХ пропонувати сторонам збройних конфліктів прийняти гуманітарні дії на користь жертв цих конфліктів. Науковець також наголошує на тому, що МКЧХ ніколи не бере участі у договорах, які він розробляє. У дисертації В.М.Лісика відмічається, що основними формами участі МКЧХ в розробці договорів в сфері міжнародного гуманітарного права є: створення спеціальних органів для розробки договорів; проведення конференцій; надання допомоги в якості експертної організації на всіх стадіях правотворчого процесу [8].

Сьогодні Всесвітній гуманітарний рух діє на підставі Статуту Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця [2]. Він підтверджує факт об'єднання трьох елементів руху (Міжнародного Комітету, Міжнародної федерації та національних товариств) і ставить перед ними чіткі

завдання – попереджати і полегшувати страждання людей, захищати життя і здоров'я людини і забезпечувати повагу до людської особистості, особливо під час збройних конфліктів та інших надзвичайних ситуацій, займатися діяльністю з профілактики захворювань, розвитку охорони здоров'я і соціального забезпечення, заохочувати добровільну роботу, сприяти тому, щоб члени Руху завжди були готові надати допомогу і зміцнювати загальну солідарність з тими, хто потребує допомоги і захисту з боку Руху. Проголошуються принципи діяльності Руху: гуманність, неупередженість, нейтральність, незалежність, добровільність, єдність, універсальність. Усі організації мають власні статuti і співпрацюють між собою в межах вказаних нормативно-правових актів. Вищим дорадчим органом є Міжнародна конференція, на якій усі структури Руху зустрічаються з державами, які підписали Женевські конвенції. Крім того, діють також Рада делегатів Руху (може приймати резолюції) та Постійна Комісія Руху (організує проведення сесій Ради, виконує завдання, поставлені Постійною Комісією і т.д.).

У контексті останніх подій в Україні, нас більше цікавить діяльність Міжнародного Комітету Червоного Хреста.

Договір між Урядом України і МКЧХ про відкриття Місії МКЧХ в Україні був ратифікований 4 липня 2004 р. [5] За Договором 2004 р. статус Місії МКЧХ в Україні відповідає статусові інших органів міжурядових організацій в Україні.

Основну увагу МКЧХ прагне приділити допомозі особам, постраждалим внаслідок конфлікту на сході України. Протягом 2015 р. Комітетом відкрито шість офісів у нашій державі – в Харкові, Донецьку, Луганську, Северодонецьку, Маріуполі та Одесі. Організація долучилася до мобілізації ресурсів для постраждалих регіонів; зокрема, по лінії МКЧХ виділяється допомога українським родин, переміщеним особам та лікарням у вигляді матеріалів для ремонту житла (скло, бетон, покрівельні матеріали), продуктів харчування, теплої одяг, медичних матеріалів, ліків тощо. Осередки МКЧХ зосередили свою діяльність у наступних сферах: вирішення проблем осіб, зниклих безвісти, та їх сімей; відновлення та опалення житлових будинків; забезпечення постачання питної води; турбота про гідність загиблих; забезпечення гуманного поводження з затриманими; забезпечення продуктами харчування, предметами гігієни та грошовою допомогою для найуразливіших верств населення; співробітництво з Товариством Червоного Хреста України [7].

За Звітом Кабінету Міністрів України, у жовтні 2015 року поновлено гуманітарну діяльність Міжнародного Комітету Червоного Хреста на тимчасово непідконтрольних частинах території Донецької та Луганської областей. За даними Комітету, впродовж 2014 – 2015 рр. гуманітарну допомогу від Міжнародного Комітету Червоного Хреста отримали понад 1,5 млн. громадян, які мешкають на тимчасово окупованій території [4, с. 160].

Таким чином, Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця – це міжнародний гуманітарний рух, що складається з трьох компонентів: найстарішого Міжнародного Комітету Червоного Хреста, Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та національних товариств. Усі вони діють на підставі статутів та міжнародних угод різного рівня. Оскільки на сході України триває збройний конфлікт, найбільш активно задіяний Міжнародний Комітет Червоного Хреста, який надає населенню постраждалих регіонів різноманітну гуманітарну допомогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 29 серпня 1949 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
2. Статут Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця від 1 жовтня 1986 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
3. Статут Міжнародного Комітету Червоного Хреста від 24 червня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
4. Угода про організацію діяльності складових частин Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця від 26 листопада 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voenprav.ru/doc-3620-1.htm>
5. Договір між Урядом України і МКЧХ про відкриття Місії МКЧХ в Україні від 5 грудня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://npa.iplex.com.ua/doc.php?code=991_005
6. Звіт про хід і результати виконання програми діяльності Кабінету Міністрів України у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kmu.gov.ua
7. Міжнародний Комітет Червоного Хреста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/red-cross>
8. Лисик В.М. Правовий статус Міжнародного Комітету Червоного Хреста у міжнародному праві: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд.юридичних наук: 12.00.11 – міжнародне право / В.М.Лисик. – К., 2008. – 27 с.
9. Ореховський В.О. Російське Товариство Червоного Хреста: виникнення, становлення, еволюція структури (1867–1914 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2014/797-1409307533.pdf>
10. Скрипник О.М. Історія міжнародних організацій. Навчальний посібник. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. – 226 с.

ПРО ПЕРСПЕКТИВУ ОБРАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ
ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

*Культенко Олександр Володимирович,
старший викладач кафедри правознавства
Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
кандидат юридичних наук
Шафут Василь Басельович,
студент III курсу факультету історії та права
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка.*

Останнім часом довгожителі складають найбільш швидкозростаючий сегмент населення США, їхня кількість з 3700 (1940 рік) збільшилася до 61000 (2006 рік) і продовжує з кожним роком зростати. Попри це, фундаментальні дослідження, проведені у цій країні, стверджують, що середня тривалість життя людини у 21 столітті навряд чи перевищить рубіж у 90 років [1]. Тому доцільно зосередити увагу на встановленні показників якості життя, базовим з яких, на нашу думку, є середньостатистична вартість життя (далі СВЖ).

На жаль не можливо встановити у теперішній час, хто та коли з науковців-юристів в Україні проводив дослідження цього базового критерію, що ще більше вказує на актуальність цієї роботи.

Насамперед, зосередимо увагу на основному джерелі для визначення вартості життя людини та запропонуємо розділити його по факту встановлення об'єктивних і суб'єктивних даних (методів).

Виходячи з засад об'єктивного методу визначення вартості людського життя, доцільно здійснити його розподіл на групи, враховуючи показники, на підставі яких робиться оцінка, це: 1. сукупний довічний дохід (середньодушовий довічний дохід людини); 2. середній ВВП на душу населення; 3. сукупний довічний дохід і середній ВВП на душу населення, скориговані виходячи з ймовірності смерті в тому чи іншому віці; 4. суспільні витрати на відтворення людини; 5. баланс накопичених і спожитих людиною матеріальних благ і послуг.

Розтлумачимо більш широко дані про показники в цих п'яти групах:

1. Вартість життя людини визначається на підставі його доходів. Економічний еквівалент СВЖ людини у цій групі дорівнює відношенню середнього душевого наявного річного доходу до середньої ймовірності смерті протягом року. Другий варіант цього методу передбачає визначення СВЖ як середньодушового дисконтованого доходу за час очікуваної тривалості майбутнього життя середньостатистичної людини [2];

2. У рамках оцінки на основі середньодушового ВВП передчасна смерть означає втрату суспільної корисності, пов'язаної з людиною. Пропонується виміряти суспільну користь людини за допомогою ВВП на душу населення. Відповідно, недоотриманий в результаті передчасної смерті людини валовий ВВП - це і є вартість його життя;

3. Використовуючи метод актуарної математики [3], можна здійснити оцінку на підставі середньодушових доходів і ВВП. Її особливою рисою є використання розвиненого математичного апарату для оцінки СВЖ виходячи з випадкового часу настання смерті;

4. Встановлення СВЖ відбувається на основі суми витрат, необхідних для відтворення людини. Тобто суспільних витрат на охорону здоров'я, освіту, підготовку трудових ресурсів та інших витрат;

5. В рамках демографічного методу СВЖ визначається на основі балансу матеріальних благ, вироблених і спожитих людиною до деякого віку. Таким чином визначається рентабельність вікової групи населення, її здатність накопичити кошти і створити матеріальну основу для відтворення майбутніх поколінь.

У трихотомії до встановлення СВЖ людини зосередимо увагу на отриманні суб'єктивних даних на підставі:

По-перше, проведенні соціально-економічних досліджень. Оцінка вартості життя визначається на підставі опитувань населення. Вона відображає суспільне уявлення про справедливість. Цей спосіб використовується в основному страховими компаніями для моніторингу вартості життя. У даному випадку під вартістю життя розуміється розмір грошового відшкодування родині загиблого, який суспільство вважає справедливим.

По-друге, досліджень ринку праці. В основі цього методу лежить встановлення відмінності в зарплатах між галузями економіки з різним ризиком смерті. Передбачається, що на конкурентному ринку праці працівники, зайняті на небезпечному виробництві, повинні отримувати надбавку (премію) за ризик.

Знаючи рівень оплати за подібну працю в різних галузях, які відрізняються за ймовірністю загибелі працівника, можна обчислити вартість життя як відношення різниці в річному доході до різниці в можливостях смерті протягом року.

По-третє, аналізу судових рішень про насильницькі злочини в Україні. Встановивши за відповідний період кількість справ, в яких фігурують суми оплати замовлень на умисне вбивство, умисне заподіяння шкоди здоров'ю, катування та ін. насильницькі злочини, можна встановити СВЖ людини, аналізуючи інформацію вказану у вироках, які внесені у єдиний державний реєстр судових рішень [4].

Останній метод може викликати скептику, виходячи з засад об'єктивних методів висвітлених нами вище, проте, без сумніву, він необхідний для встановлення СВЖ людини у рамках існування тіньового сектору економіки будь-якої держави. Крім того, його доцільно використовувати для здійснення демпінгу, наприклад сум страхових виплат від нещасного випадку на виробництві під час аргументації своєї позиції на судовому засіданні.

У противагу ж цій позиції можна запропонувати встановити СВЖ людини, аналізуючи рекомендації Єврокомісії та чи таких організацій у США, як Міністерство транспорту, Агентства з захисту навколишнього середовища, Управління з контролю за якістю харчових товарів, Федерального управління цивільної авіації та ін..

І навіть попри відсутність аналізу рекомендацій вказаних вище організацій вважаємо, що насамперед, необхідно здійснити аналіз судових рішень про насильницькі злочини внесених у єдиний державний реєстр судових рішень для встановлення СВЖ людини. Цей аналіз є доволі перспективним для практичного використання отриманих даних з метою подальшого урегулювання суспільних відносин в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The Future of Human Life Expectancy: Have We Reached the Ceiling or is the Sky the Limit? // Research Highlights in the Demography and Economics of Aging № 8, 2006 – Р. 1–4.

2. Value of life. From Wikipedia, the free encyclopedia [Електронний ресурс] – Режим доступу до вид.: https://en.wikipedia.org/wiki/Value_of_life (07.03.2016) - Назва з екрану.

3. Бауэрс Н., Гербер Х., Джонс Д., Несбитт С., Хикман Дж. Актуарная математика. – М. : Янус-К, 2001. – 656 с.

4. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вид.: <http://www.reyestr.court.gov.ua/> (07.03.2016) - Назва з екрану.

МІСЦЕ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Сокуренко Олена Анатоліївна,

*старший викладач кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
кандидат юридичних наук*

З економічної точки зору відносини страхування можуть розглядатися як особливі замкнені відносини з приводу перерозподілу, пов'язані з відшкодуванням матеріального чи іншого збитку і з наданням грошової допомоги страхувальникам. Ці відносини в процесі страхування охоплюють всіх страхувальників при формуванні і використанні відповідного страхового фонду, оскільки кожний з них сплачує страхові внески, а виплати страхового відшкодування і страхових сум здійснюються окремим потерпілим страхувальникам за рахунок всіх інших.

Як бачимо, між всіма страхувальниками є тісні взаємозв'язки, природа яких має виключно майновий, економічний зміст, проте ці відносини не можуть бути практично втілені без фіксування правил їх реалізації, що здійснюється за допомогою правових засобів. Відтак, економічні відносини страхування, врегульовані правовими нормами, набувають правової форми, тобто стають правовідносинами.

Дослідженню проблематики особистого страхування присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених-правознавців, зокрема С.С.Алексєєва, В.В.Богдана, С.М.Братуся, В.П.Грібанова, К.А.Граве, Н.С.Кузнєцової, Н.П.Лещенко, В.В.Луця, Т.С.Март'янової, Д.І.Мейєра, Н.Б.Пацурії, К.Н.Пилова, В.І.Серебровського, С.Є.Серкісова, Р.О.Халфіної, Г.Ф.Шершеневича, М.Я.Шимінової, В.Н.Яковлева та інших.

Правовідносини страхування регулюються нормами різних галузей права, проте їх можна згрупувати залежно від предмету регулювання у дві основні групи.

Перша група – відносини, що виникають з приводу організації страхової справи, тобто діяльності страховиків, їх взаємозв'язку з банками, бюджетом, органами державного управління. Ця група відносин врегульована нормами адміністративного, фінансового, кримінального і інших галузей та підгалузей права. Друга група – правовідносини, що регулюють власне страхування, тобто процес формування і використання страхового фонду. Це відносини, що регулюються, на наш погляд, нормами цивільного права [1, с. 345].

В науці цивільного права правовідносини визначаються як майнові та особисті немайнові відносини, врегульовані нормами між цивільно-правовими, майново-відокремленими, юридично рівними учасниками, що є носіями суб'єктивних цивільних прав та обов'язків, які виникають, змінюються та припиняються на підставі юридичних фактів і забезпечуються можливістю застосування засобів державного примусу. У даному визначенні відображаються специфічні ознаки, притаманні цивільно-правовим відносинам.

Страхові правовідносини за своїм змістом є також майновими правовідносинами, оскільки пов'язані з переходом матеріальних благ від одних

суб'єктів (страхувальників) до інших (страховиків) і можливим переходом матеріальних благ від страховиків до страхувальників.

Специфікою страхування є те, що з його допомогою реалізуються страхові послуги або інакше страховий продукт. В економічній літературі широко застосовуються обидва ці поняття, що взаємно замінюють одне одного, що призводить до змішування цих понять. Питання про те, що ж все-таки реалізується за допомогою страхування, викликало дискусію в науковій літературі [2, с. 46].

С.Є.Серкісов говорить про страховий продукт [3, с. 35], К.Н.Пілов вважає, що страхування відноситься до сфери обміну, оскільки воно не надає послуг [3, с. 56]. Вбачається, що таке тлумачення значно звужує сферу дії страхування і є невмотивованим, оскільки, останнє безпосередньо не пов'язане ні з виробництвом, ні з обміном.

Сучасна класифікація галузей народного господарства відносить страхування до сфери послуг. Це є закономірним, оскільки продуктом страхування є страхові внески і виплати, і саме різниця між обсягом страхових внесків та виплат є основним фінансовим результатом діяльності страхових компаній та страхування в цілому.

Виходячи з вищевикладеного, слід зазначити, що поняття страхової послуги є ширшим за поняття страхового продукту, а тому говорячи про те, що реалізується з допомогою страхування, слід вжити поняття «страхова послуга», натомість поняття «страховий продукт» доцільно вживати, говорячи про конкретний вид страхування.

Таким чином, страхові правовідносини пов'язані з наданням страховиком страхувальнику страхової послуги, тобто є по своїй суті майновими правовідносинами.

Другою ознакою цивільних правовідносин є юридична рівність та майнова відокремленість їх учасників. У страховому правовідношенні з особистого страхування зобов'язана особа не підпорядковується уповноваженій, а пов'язана з останньою лише взятими на себе зобов'язаннями. Це притаманно і обов'язковому страхуванню. Відтак, учасники страхових правовідносин – фізичні та юридичні особи є юридично рівними. Кожен з таких учасників наділений відповідним майном, що належить йому на певній правовій підставі, тобто є майново відокремленим.

Третьою специфічною ознакою цивільних правовідносин є особливі підстави їх виникнення. Суб'єктивні права та обов'язки учасників цих правовідносин виникають, змінюються та припиняються на підставі юридичних фактів.

О.А.Красавчиков зазначав, що під юридичними фактами розуміють факти реальної дійсності, з наявністю чи відсутністю яких норми цивільного права пов'язують юридичні наслідки, тобто виникнення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків [4, с. 235].

Особливістю правовідносин зі страхування є специфіка юридичних фактів, що призводять до руху страхового правовідношення. До юридичних фактів відносяться не лише дії осіб, до їх числа входять також певні явища природи, що певним чином впливають на суспільні відносини, як то стихійне лихо, внаслідок якого стався нещасний випадок чи смерть застрахованого. В такому разі вони стають страховим випадком і тягнуть за собою зміну чи припинення страхових правовідносин.

Проте невірним буде твердження про те, що такі події можуть бути юридичним фактом, який породжує страхові правовідносини. Юридичні факти – це явища, що вже настали, або дія яких продовжується до даного моменту [5, с.267]. Явище або обставина, яка не мала місця в дійсності, навіть за умови, що настання такої не викликає сумніву (чого не можна сказати про страхові випадки), не може розглядатися юридичний факт. Вона стає ним лише з моменту, коли втілюється в дійсності, а на майбутнє може бути встановлена лише та чи інша міра поведінки, зобов'язання здійснити ті чи інші дії. Фактом, що має правове значення, у даному випадку є згода сторін, а не ті обставини, що настають в ході виконання даного зобов'язання.

Таким чином, страхова подія має настати після укладення договору страхування. В даному випадку договір страхування і страхова подія є юридичними фактами, проте вони породжують різні наслідки. Договір є фактом, що породжує страхове правовідношення, тоді як страхова подія зумовлює його подальший рух, оскільки лише з настанням страхової події у страховика виникає обов'язок здійснити виплату страхової суми.

Наступною рисою цивільних правовідносин є специфіка порядку і способів захисту порушених прав. У страхових правовідносинах їх учасники у випадку порушення належних їм прав звертаються до суду шляхом пред'явлення позову.

Таким чином, страхові правовідносини виникають між юридично рівними, майново відокремленими фізичними та юридичними особами на підставі юридичних фактів.

Як бачимо, страховим правовідносинам притаманні всі ознаки цивільних правовідносин, а тому їх можна віднести до цивільно-правових. В той же час, страхові правовідносини мають ряд особливостей, які дозволяють виділити їх в окрему групу. Ці особливості зумовлені специфікою елементів страхового правовідношення та їх місцем у системі цивільних правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / Д.В. Боброва, О.В.Дзера, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 864 с.
2. Гварліані Т. Е. Дискусійні питання теорії страхування / Т.Е. Гварліані // Фінанси. – 1998. – №9. – С. 45–46.
3. Саркисов С.Э. Личное страхование / С.Э.Саркисов. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 96 с.
4. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С.Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
5. Цивільне право України: Академічний курс: Підруч.: У двох томах / За заг. ред. Я.М. Шевченко. – Т. 1. Загальна частина. – К.: ІнЮре, 2003. – 1156 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СКАРБУ, ЩО Є ПАМ'ЯТКОЮ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

*Бугрій Любов Романівна,
асистент кафедри галузевих юридичних наук
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського.*

В усі часи людей вабила перспектива відшукати старовинні скарби, які вже давно втратили свого власника, і заробити на них незчисленні багатства. Особливої актуальності такі пошуки набули з поширенням мережі Інтернет та засобів масової інформації, які майорять заголовками про знайдені скарби.

Пошуки скарбів здійснюються як професійно, легітимним шляхом, так і в обхід закону, так званими чорними археологами, діяльність яких набула значного поширення, внаслідок недосконалого механізму законодавчого врегулювання набуття права власності на речі, які є скарбом, що становить культурну та історичну цінність.

ЦК України в ч. 1 ст. 343 надає правове визначення скарбу, як закопаних у землі чи прихованих іншим способом грошей, валютних цінностей, інших цінних речей, власник яких невідомий або за законом втратив на них право власності [1, с. 112].

Спеціальне положення визначає скарб, що становить кульну цінність відповідно до закону. Право власності на такий скарб набуває держава, а особа, яка виявила такий скарб має право на одержання від держави винагороди у розмірі до двадцяти відсотків від його вартості на момент виявлення, якщо вона негайно повідомила Національній поліції або органу місцевого самоврядування про скарб і передала його відповідному державному органу або органу місцевого самоврядування. Якщо ж скарб, що становить культурну цінність, був виявлений у майні, що належить іншій особі, ця особа, а також особа, яка виявила скарб, мають право на винагороду у розмірі до десяти відсотків від вартості скарбу кожна [2, с. 312].

Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» визначає культурні цінності як об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України. У разі виникнення спору щодо того, чи є скарб пам'яткою історії та культури, він підлягає розгляду у суді [3].

Необхідно відзначити, що особлива історична, наукова, художня, культурна цінність предметів визначається у кожному конкретному випадку на підставі експертного висновку з урахуванням не лише їх вартості в грошовому вимірі, а й значенні для історії, науки, культури. Формальною ознакою особливої наукової, історичної чи культурної цінності майна може бути, зокрема, визнання його національним надбанням України [4, с. 167]. Необхідний експертний висновок можна отримати в установах, перелічених в Наказі Міністерства України «Про затвердження переліку державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право на проведення державної експертизи культурних цінностей».

У Постанові «Про порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним»

встановлено, що майно оцінюється відповідними експертними комісіями з питань повернення культурних цінностей, створеними Мінікультури з дотриманням таких вимог: культурні цінності, а також предмети релігійного культу. Дія цього порядку поширюється на скарби, передані фінансовим органам [5]. Отже, які суб'єкти уповноважені здійснювати оцінку майна, а також визначати його приналежність до культурних чи історичних цінностей ми визначили. Проте нескладно помітити, що вказаний порядок дій перевантажений бюрократичними установами, що, на нашу думку, впливає на низьку кількість прецедентів здачі скарбу державі.

Не викликає сумніву те, що звернувшись до Національної поліції чи до органу місцевого самоврядування, особа розраховує отримати грошову компенсацію за зданий скарб. Проте ст. 343 ЦК України не містить жодних даних про те, від кого зазначені в законі особи вправі отримати виплату. Зрозуміло, що винагорода повинна виплачуватися фінансовим органом за рахунок засобів відповідного бюджету, однак питання про те, який саме це орган залишається відкритим [6, с. 243].

Порівняно із Цивільним кодексом УРСР, в якому всі знайдені скарби передавалися у власність держави з видачею винагороди особі, яка їх відшукала у розмірі 25% від вартості знайденого, сучасна норма є прогресивнішою, адже зобов'язує передавати державі лише ті речі, які становлять історичну або культурну цінність. Проте залишається невирішеною суттєва проблема, яка полягає в тому, що в законі не вказано, скільки конкретно відсотків від вартості скарбу особа може отримати. Зазначено лише, що до 20%, а буде це 1%, 5% чи 16%, а, можливо, і всі 20% сучасний законодавець покладає на розсуд державних органів. Така невизначеність не спонукає шукачів скарбів повертати знайдене державі, не зважаючи, навіть, на передбачену ст. 193 КК України кримінальну відповідальність за привласнення скарбу, який має особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність.

Отже, для того, щоб забезпечити формування належної судової практики і стимулювати повернення державі майна, що має особливу історичну та культурну цінність необхідно вдосконалити механізм здійснення обов'язкової матеріальної виплати особі, яка знайшла таке майно, встановивши чіткий перелік притаманних йому ознак, від наявності чи відсутності яких буде залежати розмір відсотка суми компенсації, а також спростити, перевантажений бюрократичними установами, порядок віднесення знайденого майна до культурних чи історичних цінностей, його вартісної оцінки та отримання очікуваної винагороди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України: станом на 1 березня 2016 р. / Верховна Рада України. – С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2016 – 364 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина / за ред. професорів І.А. Бірюкова і Ю.О. Заїки. – Алерта, 2014. – 510 с.
3. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21.09.1999 № 1068-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1068-14>.
4. Романюк А.О. Особливості набуття державою права власності на скарб, що становить історичну та культурну цінність / А.О.Романюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Випуск 4. Том 1. – С. 165-170.

5. Про порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 1998 р. № 1340 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1340-98-%D0%BF>.

6. Щербатюк О.Є. Види безхазяйних речей за цивільним законодавством України / О.Є.Щербатюк // Університетські наукові записки. – 2012. – С. 212-219.

Науковий керівник: Скрипник Володимир Леонідович, завідувачий кафедрою галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук.

UPADŁOŚĆ KONSUMENCKA SPOSOBEM NA DŁUGI OSÓB FIZYCZNYCH NIEPROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Голота Адріанна Катерина

адвокат, член Куявсько-Поморської Асоціації в Торуні

Adwokat Adrianna Katarzyna Gołota

członek Kujawsko-Pomorskiej Izby Adwokackiej w Toruniu

Z każdym rokiem przybywa osób, które bogacą się i kupują coraz więcej. Niemniej równie szybko rośnie także liczba osób, które nie są w stanie spłacać swoich wymagalnych zadłużeń. Jak wynika z Raportu Biura Informacji Gospodarczej InfoMonitor S.A. z siedzibą w Warszawie pn. «*InfoDług Ogólnopolski Raport o zaległym zadłużeniu i klientach podwyższonego ryzyka. Styczeń 2015. Edycja 30*» łączna wartość zadłużenia Polaków na koniec roku 2014 wyniosła 40,94 mld zł, przy czym w ciągu 12 miesięcy wartość ta wzrosła o 1,1 mld zł. [1] Czy zatem upadłość konsumencka, a więc w rzeczywistości ogłoszenie upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej, która stała się niewypłacalna, jest sposobem radzenia sobie z długami; czy może stać się swego rodzaju programem oddłużeniowym osób fizycznych nieprowadzących działalność gospodarczą, i co najważniejsze – kto za to faktycznie zapłaci?

Upadłość konsumencka jest mechanizmem znanym na całym świecie, szeroko stosowanym w Wielkiej Brytanii oraz Stanach Zjednoczonych Ameryki. W Polsce instytucja ta została wprowadzona dopiero w dniu 31 marca 2009 r., kiedy weszła w życie ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2008 r., Nr 234, poz. 1572). Niemniej z uwagi na wygórowane kryteria i wymóg dopełnienia licznych formalności, które musiał spełnić dłużnik, aby została ogłoszona jego upadłość, składanych wniosków było mało, a postanowień sądów o ogłoszeniu upadłości osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej jeszcze mniej. Zgodnie z danymi z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej (zwany dalej: COIG) sądy ogłosiły zaledwie 60 upadłości w okresie kilkuletnim [2] W konsekwencji nie każdy mógł skorzystać z możliwości ogłoszenia upadłości, ponieważ ustawodawca zdecydował, że ogłosić upadłość będzie można tylko w wyjątkowych przypadkach. Co za tym idzie - upadłość konsumencka nie powodowała efektywnego oddłużenia, a więc miała marginalne znaczenie.

Sytuacja uległa jednak zmianie po wejściu w życie w dniu 31 grudnia 2014 r. Ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. o zmianie ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze,

ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2014 r., poz. 1306) dotyczącej postępowania upadłościowego prowadzonego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej. Powyższe można wręcz uznać za rewolucję w stosunku do poprzednich rozwiązań, albowiem zmiana ta skutkowałą ogłoszeniem upadłości 1263 osób nieprowadzących działalności gospodarczej w okresie od 1 stycznia do 30 września 2015 r. Oczywiście brak jest automatyzmu w ogłaszaniu upadłości konsumenckiej i np. w styczniu 2015 r. były tylko 2 upadłości konsumenckie, ale we wrześniu 2015 r. – już 239. To z kolei oznacza, że z miesiąca na miesiąc takich upadłości przybywa, zaś COIG przewiduje, że roku 2016 ich liczba może być liczona miesięcznienawet w setkach [2].

W chwili obecnej zgodnie z przepisami ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (j.t. Dz. U. z 2015 r., poz. 233 – zwanej dalej: u.p.u.n.) sąd może ogłosić upadłość osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej, która stała się niewypłacalna, a więc zgodnie z art. 11 ust. 1 u.p.u.n. nie wykonuje swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych. Postępowanie takie ma zatem na celu z jednej strony oddłużenie niewypłacalnego konsumenta, a więc umorzenie całości lub części długów, których nie jest on w stanie spłacić, z drugiej zaś – odzyskanie należności na rzecz jego wierzycieli bez konieczności wszczynania indywidualnych postępowań sądowych, a następnie egzekucyjnych. Przy czym dla osób, które faktycznie zamierzają skorzystać z instytucji tzw. «upadłości konsumenckiej» istotne są właściwe podstawy wniosku o upadłość. Jeżeli bowiem taki wniosek zostanie oddalony przez sąd to z kolejnym skutecznym wnioskiem dłużnik będzie mógł wystąpić dopiero po upływie 10 lat. Dlatego też należy pamiętać, że stosownie do treści art. 491⁴ u.p.u.n. wniosek o upadłość podlega oddaleniu, jeżeli:

- 1) dłużnik doprowadził do swojej niewypłacalności lub istotnie zwiększył jej stopień umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa,
- 2) dane podane przez dłużnika we wniosku są niezgodne z prawdą lub niezupełne, chyba że niezgodność lub niezupełność nie są istotne, a także jeżeli w okresie dziesięciu lat przed dniem zgłoszenia wniosku:
- 3) w stosunku do dłużnika prowadzono już postępowanie upadłościowe, ale zostało ono umorzone z innych przyczyn niż na wniosek dłużnika;
- 4) uchylono ustalony dla dłużnika plan spłaty wierzycieli;
- 5) dłużnik wbrew spoczywającemu na nim obowiązkowi nie zgłosił w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości;
- 6) czynność prawna dłużnika została prawomocnie uznana za dokonaną z pokrzywdzeniem wierzycieli, bądź
- 7) w stosunku do dłużnika prowadzono postępowanie upadłościowe zakończone całościowym lub częściowym umorzeniem jego zobowiązań. Stąd koniecznym jest właściwe i rzetelne uzasadnienie, że żadna z ww. przesłanek w danym przypadku nie występuje.

Niemniej ogłoszenie upadłości jest początkiem drogi, z którą będzie się musiał zmagać upadły. Kolejnym etapem jest bowiem ustalenie składu masy jego majątku oraz ustalenie planu spłaty wierzycieli. Co ważne termin spłat nie może być jednak dłuższy niż 36 miesięcy, co wynika z treści art. 491¹⁵ ust. 1 u.p.u.n. Natomiast dopiero po wykonaniu planu spłaty przez dłużnika sąd umorzy pozostałe do spłaty zobowiązania, a więc nastąpi oddłużenie konsumenta.

Warto sobie zatem zadać pytanie czy rozwiązania przewidziane w ustawie Prawo upadłościowe i naprawcze są korzystne dla obu stron postępowania o ogłoszenie

upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej; jakifaktycznie sens ma oddłużanie osób niewykonujących swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych i kogo obciąża skutki ogłoszenia upadłości ww. osób.

Nie ulega wątpliwości, że uregulowania przewidziane w ww. ustawie mają pomóc przede wszystkim dłużnikomprzez umożliwienieimpowrotu do obrotu gospodarczego bez negatywnej historii kredytowej. Po wypełnieniu wszystkich obowiązków ciążących na upadłym sądogłasza bowiem jego oddłużenie, zaś wszystkie pozostałe długi ulegają zatarciu. Z drugiej strony nie bez znaczenia jest również zapewnienie wierzycielom chociażby częściowej spłaty poprzez odzyskanie ich należności. Należy pamiętać, że w większości przypadków o ogłoszenie upadłości starają się osoby nieposiadające majątku, z którego wierzyciele mogliby się zaspokoić. Co za tym idzie – pomimo wszczęcia przez wierzyciela postępowania sądowego, a następnie egzekucyjnego i co ważniejsze poniesienia kosztów z tym związanych, i tak istnieją niewielkie szanse, aby wierzyciel cokolwiek odzyskał od takiego dłużnika. Wręcz przeciwnie, dłużnicy, wobec których toczą się postępowania egzekucyjne, najczęściej pracują nielegalnie w tzw. «szarej strefie» uchylając się od egzekucji ciążących na nich zobowiązań. Skoro zatem wierzyciel i tak ma nic nie odzyskać, bądź odzyskać niewielką kwotę, a do tego ponieść jeszcze koszty postępowań zmierzających do wyegzekwowania długów, lepiej byłoby oddłużyć takie osoby możliwie najkorzystniej dla wierzycieli. Przecież jak zostało wskazane wyżej jednym z etapów postępowania o ogłoszenie upadłości jest określenie przez sąd planu spłaty wierzycieli, którydłużnik ma obowiązek realizowaćprzez trzy lata.

Reasumując, upadłość konsumencka w Polsce jest instytucją świeżą i dopiero kolejne miesiące przyniosą informacje czy na tyle skuteczną, aby miała faktyczny wpływ na przyspieszenie wzrostu gospodarczego, czy wręcz przeciwnie pomoże ona unikać spłacania zobowiązań osobom, które w dalszym ciągu będą popadać w spiralę długów. Na pewno już na chwilę obecną widać, że liczba wniosków o upadłość rośnie, a więc rozwiązanie to staje się coraz popularniejsze.

BIBLIOGRAFIA:

1. Informacje ze strony internetowej: http://www.big.pl/download/raporty/2015_01_infodlug-2.pdf?2.
2. Informacja ze strony internetowej: http://www.coig.com.pl/2015-upadlosc-konsumencka_lista_osob.php. Ibidem.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ

Матіос Іван Володимирович,

курсант III курсу, факультету №1,

Львівського державного університету внутрішніх справ.

Дідик Наталія Іванівна,

доцент кафедри адміністративного права

та адміністративного процесу

Львівського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Однією з важливіших проблем сучасного суспільства є проблема прав дитини. Ця правова категорія визнана світовим товариством. Шляхом поступового наукового дослідження та співпраці різних країн світу вона здобула нормативного закріплення на світовому рівні.

Так, згідно із світовими даними про життя дітей на планеті 250 млн. дітей живуть за рахунок важкої праці, жебрацтва, пограбувань, 30 млн. дітей не можуть навчатися. Щороку від хвороб помирає 6 млн. дітей, дуже часто поширюється торгівля дітьми та використання дітей для пересадки органів.

Тому, в кожному з міжнародно-правових актів у сфері прав людини закріплюється принцип поваги до дітей. На міжнародно-правовому рівні дитинство є однією з головних правових цінностей, що не раз підкреслювалося у міжнародних актах як глобального, так і регіонального характерів.

З утворенням Організації Об'єднаних Націй і прийняттям її Статуту захист прав дітей став одним з першочергових завдань світової спільноти.

Усвідомлення державами того факту, що права дітей є складовою і невід'ємною частиною правового статусу дитини, повинно сформувати нове розуміння їх змісту та структури, необхідності їх захисту та забезпечення всіма державними та громадськими інститутами для побудови демократичного суспільства.

На початку XX століття права дитини розглядались, в основному, як міри по захисту від рабства, дитячої праці, торгівлі дітьми, проституції неповнолітніх, повної влади батьків, економічної експлуатації. У зв'язку з цим Ліга Націй у 1924 році прийняла Женевську декларацію прав дитини. Після другої Світової Війни, ООН прийняла у 1948 році Загальну декларацію прав людини [1], в якій зазначалося, що діти повинні бути об'єктом особливого нагляду і допомоги.

Нарешті у 1959 році ООН прийняла Декларацію прав дитини [2]. Декларація прав дитини 1959 року мала 10 коротких декларативних статей, програмних положень, які призивали батьків, окремих осіб, державні органи, місцеву владу й уряд визнати викладені в ній права свободи й дотримуватися їх.

У 1979-1989 розробляється Конвенція ООН про права дитини. 20 листопада 1989 року Конвенція була прийнята [3]. Цей документ містив основні засади, відповідно до яких дитина мала можливість сформуватися як особистість та була повністю підготовлена до життя в суспільстві. Відповідні положення Конвенції були сформовані на підставі статей декількох міжнародно-правових документів, а саме: Женевської конвенції прав дитини, Загальної декларації прав людини [1], Декларації прав дитини [2], Міжнародного пакту про громадянські та

політичні права [4], Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права [5].

Метою цієї Конвенції ООН про права дитини є встановлення стандартів для захисту дітей від зневаги та образ, з якими вони стикаються до певної міри щодня в усіх країнах. В ній беруться до уваги різні культурні, політичні та економічні особливості держав, що є дуже важливим фактором. На першому плані у цьому документі стоять права дитини. Конвенція складається з трьох частин:

Перша частина включає: статті 1-4, що визначають поняття «дитина», стверджують пріоритетність інтересів дітей та зобов'язання держав-учасниць вживати заходи для вільного від дискримінації здійснення прав, закріплених у Конвенції; статті 5-11 визначають перелік прав на життя, ім'я, громадянство, право знати своїх батьків, право на піклування батьків, права та обов'язки батьків по відношенню до дітей; статті 12-17 містять права дітей на вираження своїх поглядів, право на існування власного майна, на свободу думки, совісті і релігії, асоціацій і мирних зборів, доступ дитини до поширення інформації; статті 18-27 визначають обов'язки держави щодо допомоги батькам і законним опікунам, а також захисту дітей від жорстокого поводження з боку осіб, що піклуються про них, права дітей, позбавлених сімейного оточення або усиновлених, неповнолітніх в розмовному або фізичному відношенні, біженців, права дітей на охорону здоров'я, соціальне забезпечення і рівень життя, необхідний для їх розвитку; статті 28-31 закріплюють права дітей на освіту, користування рідною мовою і культурою, сповідання своєї релігії, відпочинок і дозвілля; статті 32-36 встановлюють відповідальність держави у захисті прав дітей від експлуатації, незаконного вживання наркотиків, спокушання, викрадення і торгівлі дітьми; статті 37-41 забороняють застосовувати смертну кару і довічне тюремне ув'язнення без можливості звільнення за злочини, що були вчинені до 18 років, забороняють тортури і принизливі покарання для дітей, визначають права дитини при її звинуваченні в злочинних діях або позбавлення волі, а також права дітей на захист під час збройних конфліктів і війн.

Держави зобов'язані вживати заходи щодо реабілітації та соціальної реінтеграції дітей-жертв, яких зневажали, експлуатували чи зловживали, і зберігають за собою право захисту прав дитини на більш високому рівні, ніж передбачено Конвенцією.

Друга частина включає статті 42-45, що розповідають про Комітет з прав дитини, про його структуру, функції, права та обов'язки, а також зобов'язують держави інформувати дітей та дорослих про принципи і положення Конвенції.

Третя частина включає статті 46-54, що вказують вирішення процедурно-правових проблем дотримання державами положень Конвенції.

Отже, можна зробити висновок, що Конвенція ООН про права дитини закріпила обов'язок щодо створення умов для реалізації та захисту цих прав. Конвенція створювала засади для формування таких умов для дитини, в яких вона могла розглядатись як член суспільства і держави. Велика роль також відводиться дорослим, що складають оточення цієї дитини, бо саме вони мають обов'язок формувати самосвідомість у дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015

2. Декларация прав ребенка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.zakon.rada.gov.ua
3. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021
4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ДОКТРИНАЛЬНОГО ТА ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ

*Романенко Жанна Олександрівна,
студентка IV курсу факультету історії та права
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

Однією з підстав виникнення господарських зобов'язань є господарські договори, за допомогою яких опосередковуються зв'язки між суб'єктами господарювання, а також між ними та іншими учасниками господарських відносин.

Сфера застосування договірної регулювання відносин господарської діяльності значно розширилась, з'явилась значна кількість нормативно-правових актів, що встановлюють порядок укладення, зміни, припинення господарських договорів, межі відповідальності за порушення, невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань, проте законодавчого закріпленого визначення господарського договору і його основних ознак відсутнє.

Поняття та ознаки господарського договору досліджували у своїх працях такі вчені: О.А. Беляневич, І.І. Бочкова, В.Г. Вердников, О.М. Вінник, О.В. Дзера, О.С. Йоффе, Ш. В. Калабеков, О.В. Кологойда, В.С. Мілаш, С.В. Несинова, Н.І. Овчинников, А.Г. Первушин, С.А. Подоляк, О.Г. Ракова, В.А. Семерусов, Є.Д. Стрельцова, С.А. Хохлов, А.П. Чернега, В.С. Щербина та ін.

Правовідносини, пов'язані з господарськими договорами в Україні регулюються Цивільним кодексом України від 16 січня 2003 року (далі – ЦК України), Господарським кодексом України від 16 січня 2003 року (далі – ГК України), Земельним кодексом України, Законами України «Про оренду землі», «Про оренду державного та комунального майна», «Про іпотеку», «Про страхування», «Про банки і банківську діяльність», «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності», «Про фінансовий лізинг» та іншими актами законодавства.

Термін «господарський договір» широко використовується в законодавстві, юридичній літературі та в господарській практиці. Однак чинне законодавство не містить визначення господарського договору, хоча в ГК України йому присвячена ціла глава 20 «Господарські договори» [1].

Категорія господарського договору завжди була і залишається спірною в юридичній науці. Це безпосередньо пов'язано з тим, що в радянській юридичній (як правило, цивілістичній) літературі поширеною була точка зору про господарський договір як організаційно-економічне явище, що відображає лише

окремі засади та умови укладення та виконання відмінних за своєю правовою природою договорів у сфері економіки, що іменувалися господарськими.

На сучасному етапі, у вітчизняному законодавстві відбувається одночасний розвиток двох договірних теорій: правочинної/угодищкої (договір як домовленість) та зобов'язальницької (договір як зобов'язання). Так, відповідно до ст. 626 ЦК України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [2].

ГК України хоча й не наводить загального визначення господарського договору, однак аналіз його положень свідчить про відсутність загального підходу до розуміння договору. Так, в одному випадку договір розглядається як юридичний факт, на підставі якого виникають господарсько-договірні зобов'язання (ст.179, 180 ГК України), у другому – відбувається його ототожнення з господарськими зобов'язаннями (ст.189 ГК України має назву «Ціна у господарських зобов'язаннях», незважаючи на те, що фактично йдеться про ціну, як істотну умову господарського договору; в ст. 207 ГК України передбачено можливість визнання недійсними господарських зобов'язань, які укладено учасниками господарсько-договірних відносин з порушенням хоча б одним із них господарської компетенції, а також окремі умови цих зобов'язань). На нашу думку це твердження є хибним, і обґрунтувати це можливо тим, що: по-перше, зобов'язання не укладаються, а виникають на підставі договору чи з інших підстав, по-друге, зміст будь-якого зобов'язання утворюють не умови, а взаємно кореспондуючі права та обов'язки його сторін, по-третє, як форма, яку набувають зобов'язання (ст.186 ГК України передбачає, що договірне оформлення організаційно-господарських зобов'язань може здійснюватися учасниками господарських відносин на основі вільного волевиявлення).

Проблема вибору єдиного підходу щодо розуміння договору безумовно ускладнюється тим, що договір не обмежується якоюсь однією якістю та у теоретичній площині може розглядатися у різних ракурсах. Однак на законодавчому рівні, з метою однозначного розуміння юридичної термінології та запобігання виникненню юридичних колізій, має послідовно відбиватися розуміння тільки однієї, найбільш важливої правової сторони договору. Саме від вирішення такого питання безпосередньо залежить вектор розвитку господарського договірного права в Україні. Окремі представники сучасного українського правознавства переконані, що саме зобов'язальницька концепція договору має стати домінуючою, й наполягають на зміні на її користь цивілістичної доктрини договору [3, с.29]. Так, О.А.Беляневич пропонує тлумачити господарський договір як засноване на згоді сторін і зафіксоване у встановленій законом формі зобов'язання між суб'єктами господарювання, організаційно-господарських повноважень, не господарюючими суб'єктами – юридичними особами, змістом такого договору є взаємні права та обов'язки в галузі господарської діяльності [4, с.61–62]. Проте виникнення як зобов'язальних, так і інших видів правовідносин, є тільки результатом етапів укладання чи виконання договору, сутністю якого є взаємна згода сторін щодо встановлення правил їхньої поведінки у тій чи іншій сфері суспільних відносин, дотримання яких націлено на досягнення потрібних правових та/або економічних результатів, які у низці випадків об'єктивуються у набутті управленою стороною речових, виняткових або інших прав. Так, згідно зі ст.334 ЦК України, право власності у набувача за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом.

Представники концепції «договору як угоди сторін» В. С. Щербина та А. Я. Пилипенко виділяють ознаки, притаманні лише господарським договорам, а саме: господарські цілі (якими є реалізація продукції, виконання робіт, надання платних послуг), дію щодо господарських договорів окремих правил стосовно їх укладання (наприклад, укладання договорів на підставі державних замовлень) і змісту господарських договірних зобов'язань, законодавче обмеження кола можливих суб'єктів господарських договорів. На цих самих ознаках акцентують увагу О. М. Коломієць, Н. М. Пархоменко, Р. Ю. Ханік-Посполітак, які до того ж співвідносять господарський договір із цивільним, як видове поняття з родовим.

Як бачимо, договір є багатограним правовим феноменом, який одночасно є актом правостановлення (у ньому виявляється автономія волі сторін щодо врегулювання їхніх взаємовідносин на власний розсуд у межах, дозволених законом) та актом правореалізації (у таких її формах, як використання норм позитивного права).

Термін господарський договір можна розглядати в таких основних значеннях:

- як угода (правочин), що породжує права та обов'язки учасників господарських відносин;
- як зобов'язання сторін (учасників господарських відносин), що ґрунтуються на укладеній ними угоді;
- як правовий документ, в якому фіксується факт угоди та зміст зобов'язання сторін.

Саме правомірність, добровільність виконання, рівність сторін (крім деяких виключних випадків), взаємна відповідальність за виконання чи неналежне виконання, спрямованість на встановлення, зміну чи припинення прав та обов'язків, забезпеченість заходами державного впливу, оплатний характер тощо мають розглядатися в юриспруденції, як ознаки господарського договору.

Також можна зробити висновок, що господарський договір – це зафіксований в спеціальному правовому документі на підставі угоди майново-організаційне зобов'язання учасників господарських відносин, яке спрямоване на забезпечення їх господарської діяльності (господарських потреб) з врахуванням загальногосподарських (публічних) інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Цивільне право України: Курс лекцій: У 6-ти т. Т. 5 Кн.2. Договірне право: Ч. 1. Загальні положення про договори на передачу майна у власність / За ред. Р. Б. Шишки. – Харків: Еспада, 2006. – 336 с.
4. Беляневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): Монографія / О. А. Беляневич. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
5. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / [О. А. Беляневич, О. М. Вінник, В. С. Щербина та ін.]; за заг. ред. Г. Л. Знаменського, В. С. Щербини. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 776 с.

Науковий керівник: Ігнатенко Володимир Васильович, старший викладач кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат юридичних наук.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Романенко Юлія Сергіївна,
*студентка II курсу юридичного факультету
Університету митної справи та фінансів,
м. Дніпропетровськ.*

Позбавлення батьківських прав є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківські обов'язки. Підстави, з приводу яких може бути застосована дана санкція, визначені у Сімейному кодексі України.

Досліджуючи питання щодо встановлення суб'єктів, які повинні брати участь у справах про позбавлення батьківських прав, варто погодитися з тими науковцями, які наголошують, що, оскільки батьківські права виникають у результаті походження дітей, засвідченого в порядку, передбаченому законом, то і позови про позбавлення цих прав можуть пред'являтися тільки до осіб, указаних як батьків у записі акта про народження дитини [1, с. 44].

Право звернутися до суду з позовом про позбавлення батьківських прав надано: одному з батьків, який добросовісно виконує свої батьківські обов'язки; опікуну (піклувальнику) дитини; особі, у сім'ї якої дитина проживає; закладу охорони здоров'я або навчального закладу, у якому дитина перебуває; органу опіки та піклування; прокурору; дитині, яка досягла 14 років (ст. 165 СК України). Іншим особам, навіть заінтересованим у цьому, права безпосереднього звернення до суду не надано. Вони можуть лише просити про це відповідні державні та громадські організації, а також прокурора, які вирішують пред'являти чи не пред'являти позов.

В.Ф.Маслов зазначає, що це зроблено для того, щоб виключити будь-яку можливість необґрунтованого порушення в суді справи про позбавлення батьківських прав [2, с. 139].

Як зазначалося вище, відповідачами у справах про позбавлення батьківських прав можуть виступати тільки батьки, щодо яких батьківство встановлене в передбаченому законом порядку. Якщо ж справа про позбавлення батьківських прав порушена щодо одного з батьків, участь другого з батьків у процесі є обов'язковою. З цього приводу позиція науковців одностайна. Більше того, непритягнення судами до участі у справі другого з батьків, якщо позов про позбавлення батьківських прав пред'явлено до одного з них, деякі фахівці вважають одним із суттєвих порушень, що нерідко призводить до порушення прав дітей [3, с. 46]. Участь другого з батьків зумовлена тим, що судовим рішенням у справі можуть зачіпатися його інтереси. При позбавленні батьківських прав одного з батьків може бути вирішено питання про залучення другого з батьків до виконання батьківських обов'язків і про передачу дитини йому. Передбачається, що його процесуальне становище залежить від тієї позиції, яку він займе, беручи участь у процесі. Він може приєднатися до вимоги про позбавлення відповідача батьківських прав. Може також заявити вимогу про

передачу дитини йому на виховання. В обох цих випадках другий із батьків повинен зайняти процесуальне становище позивача. Якщо ж він сам ухиляється від виконання своїх батьківських обов'язків, його слід залучати до участі у справі як відповідача [4, с. 422].

Одним із суб'єктів батьківського правовідношення є дитина, яка в силу закону наділена суб'єктивним правом на отримання належного виховання, але з причини неієздатності не може особисто брати участь у процесі. Її інтереси захищають законні представники, за винятком випадків, коли дитині вже є 14 років, і за СК України їй надано право самостійного звернення до суду з позовом про позбавлення її батьків батьківських прав [5].

Заява про позбавлення батьків батьківських прав, подана до суду, є основним процесуальним документом, на підставі якого порушується справа. Дотримання встановленої форми і змісту позовної заяви має важливе значення.

У законі немає спеціальних вказівок про зміст заяви у справах про позбавлення батьківських прав. Вона повинна бути складена відповідно до вимог, викладених у ст. 118–119 ЦПК України, тобто тих, що застосовуються до всіх категорій цивільних справ [6]. Однак, зрозуміло, що позовна заява оформляється з урахуванням специфіки вказаної категорії справ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Никольская Н. Лишение родительских прав / Н. Никольская // Соц. законность. – 1987. – № 1. – С. 44–47.
2. Советское семейное право : [учеб.] / под общ. ред. В. Ф. Маслова, А. А. Пушкина. – К. : Вища шк., 1981. – С. 138–142.
3. Жилінкова І. В. Сімейний кодекс України. Науково-практичний коментар / І. В. Жилінкова. – 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukreferat.com/index.php?referat=1215&lang=book>
4. Фадеева Т.А. Гражданское право / под ред. А.П. Сергеева, Ю.К.Толстого. – Ч. 3. – М. : Проспект, 2009. – 632 с
5. Сімейний кодекс України: станом на 4 липня 2013 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
6. Цивільний процесуальний кодекс України: станом на 1 квітня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – С. 492.

Науковий керівник: Валусьва Ніна Олександрівна, старший викладач цивільно-правових дисциплін Університету митної справи та фінансів, м. Дніпропетровськ.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ВВЕДЕННЯ НОВОГО ТА ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ НА ОСНОВІ ЦЬОГО

*Соломаха Діана Андріївна,
студентка I курсу юридичного факультету
Університету митної справи та фінансів
м. Дніпропетровськ.*

Інститут права власності займає центральне місце в будь-якій галузі національного права. Його особливістю є те, що коло питань, що розкриває суть права власності, можна віднайти у всіх галузях цивільних відносин.

Питання права власності досліджували чимало вчених, зокрема: В.Маслов, О.О. Підпригора, Є.О. Суханов, В. Маслов, Д. Генкін, В.Л.Мусяка, В.Чанкін та ін.

Згідно ст.317 Цивільного Кодексу (далі – ЦК) України власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном (така «тріада» була запропонована М.М.Сперанським, ідея якого спочатку відобразилась у Зводі законів Російської імперії). На зміст права власності не впливають місце проживання власника та місцезнаходження майна. З цього маємо, що правомочності власника є його своєрідним «щитом» проти будь-якого впливу від інших осіб на майно, що йому належить, якщо на це немає волі самого власника. Тобто, з цього виходить, що права власності виступають як права абсолютні, межа здійснення яких – закон. Власник може вчиняти будь-які дії відповідно свого майна згідно закону, що не шкодить інтересам осіб. У той же час у Конституції України (далі – КУ) додається, що такі дії не повинні суперечити свободам та гідності громадян, а також не погіршувати економічну та екологічну ситуацію. Тобто, власнику протистоїть невизначена кількість осіб, яким забороняється порушувати таке суб'єктивне право та створювати перешкоди його здійсненню. На нашу думку, необхідно звертати увагу на існування конкретного правовідношення власності, що визначається юридичною літературою.

Однією із сторін, що розкриває розуміння права власності, є суб'єктивна. Згідно ст.318 ЦК України суб'єктами права власності є український народ, фізичні та юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права. При цьому в кодексі не зустрічається поняття «оперативне управління», а це означає, що поняття державної власності розуміється як вид відносин, де абсолютно всі юридичні особи виступають власниками.

Як відомо, до ЦК України було внесено немало кількості нових понять щодо права власності, а саме «сервітути», «емфітевзиси», «фактичне володіння» та ін.

Із варіантів нового в праві власності України, відображеному в 3 Книзі ЦК України, зазначаються також нові підстави припинення права власності, натомість зникають такі як націоналізація, ліквідація юридичної особи та смерть власника.

Дається також і нове визначення право власності на землю та житлове приміщення, що тягне за собою проблему протиріччя з Господарським кодексом.

Внаслідок нових введень щодо права власності, виникли і протиріччя права власності із змістом спадкового, а також зобов'язального права.

Слід зазначити, що не чітка обґрунтованість лише сприяє появі нових питань без відповіді щодо права власності. Зокрема, на основі ЦК України, можна стверджувати, що найважливіші природні об'єкти народної власності фактично знаходяться у необмеженому володінні, користуванні та розпорядженні органів державної влади та місцевого самоврядування без достатніх правових підстав.

Розглянувши викладені вище новаторства у сфері права власності в Україні, можемо зазначити, що окрім необхідних доповнень, вони тягнуть за собою можливі проблеми, а саме:

- проблеми змісту й суті інституту права власності, а відповідного і його складових;
- на основі нового потрібно також потурбуватися й про вирішення питання забезпечення реалізації прав власності в майбутньому, його чіткому плану;
- варто звернути увагу на чітке обґрунтування права власності в системі речових прав;
- точно визначити особливості управління об'єктами права державної власності.

Якщо розглядати інститут права власності як центральний інститут кожної держави, то звичайно вирішення його проблем є надзвичайно актуальним, так як складає вагомую частину в розвитку самої держави. На основі досліджуваних матеріалів слід робити висновки, сприяти вирішенню висвітлених проблем, а також уникати помилок минулого, яких законодавці припускаються чи не щоразу. Зокрема, як варіант помилки, переоцінена роль права власності: відкидання поняття речового права, на кшталт ЦК УРСР 1964 року.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Наукові записки. Том 20, Юридичні науки / Національний університет «Києво-Могилянська академія», м.Київ, 2002. – 61с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nz.ukma.edu.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=140&Itemid=47

Науковий керівник: Валусва Ніна Олександрівна, старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Університету митної справи та фінансів, м. Дніпропетровськ.

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СПОРТИВНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

*Целіна Яна Ігорівна,
студентка IV курсу факультету права,
гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського*

На сьогодні розвиток спорту як суспільно-значущого соціального інституту і формування специфічних відносин між учасниками сфери спорту обумовило необхідність формування окремого правового поля, що регламентує ці відносини. Спортивне право знаходиться на перетині багатьох галузей та інтегрувало в себе елементи з інших галузей права, таких як цивільне, господарське, трудове, міжнародне, адміністративне, фінансове. Оскільки наша законодавча база не готова: нормативні правові акти у сфері спорту не систематизовані, не об'єднані єдиним смисловим і термінологічним апаратом – це створює значні проблеми їх практичного застосування.

Розвиток комерціалізації спортивних заходів, глобалізація бізнесу, пов'язаного з їх телевізійними трансляціями, низки інших напрямів розвитку професійного спорту та пов'язаних з ним сфер громадських відносин – ці та багато інших обставин надають спорту все більшу значущість у фінансовому аспекті, обумовлюють розширення і перетворення комплексу громадських відносин у цій сфері в самостійну галузь, маючи тенденцію до постійного розширення. З іншого боку, удосконалюється державне управління і державна політика в цій області, що пов'язано з розвитком (ускладненням, диференціацією) правового регулювання в області спорту та спортивного права. Оскільки правові норми є неминучою складовою спортивної діяльності і спортивних правовідносин, то абсолютно природно, що на сьогодні спортивне право представляє інтерес.

В Україні проблемі спортивного права присвячувались праці небагатьох науковців, серед них: А.Ю. Бордюгова (питання спортивного права та його місця в національній правовій системі), А.В. Сердюков (питання необхідності виокремлення спортивного права в окрему галузь), С.М. Стороженко (питання хуліганства під час проведення спортивних заходів), О.Д. Сокуренько (питання міжнародного спортивного права як основи для формування національної галузі спортивного права). Також слід відзначити таких дослідників у сфері спортивного права як С.В. Алексєєв, А.В. Оболенський, О.А. Моргунов, І.Р. Процик, М.А. Тіхонова, Р.В. Чередник та інші [1].

На сьогодні в Україні відсутня освітня база – немає жодного навчального закладу, який готував би фахівців саме з напрямку «спортивне право», більше того, немає навіть окремих дисциплін, пов'язаних з питаннями спортивного права. В державах англосаксонської правової системи та переважній більшості держав романо-германської правової сім'ї ще з 90-х років XX століття спортивне право виокремлене як самостійна комплексна галузь права, навчальні заклади готують спеціалістів у даній галузі, створені різні спортивні судові інстанції [2]. Як приклад можна навести:

1. Науково-дослідний центр спортивного права (Centre de droit du sport de la Faculté de Droit et de Science Politique d'Aix-Marseille (Франція, Марсель)), який є складовою частиною Центру економічного права на факультеті права та

політичних наук Екс-Марсель, який в свою чергу, входить до складу Університету Поль Сезанн (Екс-Марсель III) [3]. Основним напрямом діяльності цього центру є дослідження питань взаємодії основних інститутів і принципів, на основі яких здійснюється спортивна діяльність, з правилами, що її, що регулюють, і судовим контролем, якому вона підлягає.

2. Юридичний факультет Університету Ноттінгем Трент (Law School of Nottingham Trent University) [4], що є одним з найбільших університетських юридичних учбових закладів Великобританії, пропонує магістерську програму по спортивному праву (випускник – LL M – магістр права), відповідаючи існуючому попиту на юристів і менеджерів в області спорту з тією, що відповідає наявним потребам в цій області високою кваліфікацією.

3. Юридичний факультет Університету Мальме (Malmö University) реалізує освітню програму «Спортивне право етика спорту» (Idrottsjuridik och idrottsetik) [5].

4. Міжнародний центр спортивної освіти (Centre international d'étude du sport (CIES)) був заснований в 1995 році Міжнародною федерацією футбольних асоціацій (ФІФА), Університетом Невшателя (кантон Невшатель, Швейцарія) спільно з містом і кантоном Невшатель [6]. Центр створювався відповідно до швейцарського законодавства. Основою його наукової діяльності є міждисциплінарний предметний підхід дослідницького й освітнього процесів в області спорту по правових, економічних і соціологічних напрямках.

Труднощі, які виникають при здійсненні спортивної діяльності:

1) некоректна практика застосування норм актів саморегуляції і загального законодавства. Акти спортивних організацій носять рекомендаційний характер, проте їх особливістю є те, що на практиці вимоги внутрішніх документів спортивних організацій є обов'язковими для її учасників. Наприклад, Статут Федерації Футболу України зобов'язує усіх учасників звертатися за захистом і відновленням своїх порушених прав виключно в органи футбольного правосуддя [7]. При порушенні цього положення суб'єкти футбольного права України втрачають можливість участі у футбольних змаганнях, при цьому не має значення предмет спору (цивільний, трудовий, господарський або виключно адміністративний спір);

2) відсутність спеціалізованої наукової літератури, що визначає теорію спортивного права. Більшість фахівців у сфері спортивного права засновують свої знання, а відповідно і публікації на підставі практики, у зв'язку з цим часто виникає проблематика визначення основних положень загальної теорії права у сфері спорту. Приміром, визначення провини при допінгових порушеннях, як складовій складу спортивного правопорушення;

3) залежність органів спортивного правосуддя і адміністративного апарату федерацій від держави. Згідно Закону України «Про фізичну культуру і спорт» центральний орган виконавчої влади може сприяти діяльності спортивних організацій за рахунок засобів державного бюджету [8]. При цьому в спортивних організаціях діє внутрішня система судових органів, що розглядає усі спори, що виникають у сфері спорту. Підконтрольність і фінансова залежність квазісудової системи органів правосуддя впливає на об'єктивність і справедливості їх рішень. Єдиним незалежним органом правосуддя у сфері спорту є Спортивний арбітражний суд в Лозанні, Швейцарія (англ. Court of Arbitration for Sport, CAS). Проте, процедура розгляду їм суперечок дорога для звичайних спортсменів, і не завжди прийнятна (в значній мірі невеликий реєстраційний внесок у розмірі 1 000

швейцарських франків) [9]. При цьому, у складі арбітрів САС немає жодного представника України;

4) відсутність спеціалізованої системи локальних спортивних арбітражів. В галузі спортивного права існують такі правові санкції, яких немає в жодній іншій галузі. Юрисдикційні органи, що розглядають спортивні спори, – це звичайно спеціальні арбітражі;

5) відсутність спеціалізованих конференцій, форумів спеціалістів в галузі спортивного права.

Отже, після опрацьованого матеріалу можна зробити висновок, що для розвитку спортивного права в Україні необхідно наступне:

1) удосконалення та кодифікації законодавства, яким регулюються спортивні правовідносини;

2) створення спеціальних спортивних арбітражів, діяльність яких регулюється окремими регламентами, фінансування яких здійснювалося б за рахунок незалежних суб'єктів, наприклад, внесків учасників спору. До компетенції спортивних арбітражів мають бути віднесені спори, пов'язані з дотриманням внутрішніх регламентів спортивних клубів, правил проведення спортивних змагань, здійснення антидопінгового контролю, оскарження порядку проведення змагань, турнірів, встановлених заборон, тощо;

3) розробка спеціалізованої літератури в галузі спортивного права;

4) проведення спеціалізованих конференцій, форумів;

5) вирішення питання освітньої бази і підготовки спеціалістів за напрямком «спортивне право».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Науковий блог НаУ «Острозька Академія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naub.ua.edu.ua> – Заголовок з екрану.

2. Процик І.Р. Термінологія спортивного права / І.Р.Процик // Вісник Національного університету Львівська політехніка. – Львів, 2010. – № 675. – С. 171-177.

3. Aix-Marseille université [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univ-amu.fr/fr> – Заголовок з екрану.

4. Nottingham Trent University [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ntu.ac.uk/nls/> – Заголовок з екрану.

5. Malmö University [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mah.se/english> – Заголовок з екрану.

6. CIES INTERNATIONAL CENTRE FOR SPORTS STUDIES [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cies.ch/cies/home/> – Заголовок з екрану.

7. Статут Федерації футболу України. Затверджений III Конгресом Федерації футболу України від 27 червня 1996 року.

8. Про фізичну культуру і спорт : закон України від 24.12.1993 № 3808-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 14. — Ст. 80.

9. TAS / CAS TRIBUNAL ARBITRAL DU SPORT COURT OF ARBITRATION FOR SPORT [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tas-cas.org/en/index.html> – Заголовок з екрану.

Науковий керівник: Митрофанов Ігор Іванович, доцент кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук, доцент.

СЕКЦІЯ ІІІ

Актуальні проблеми трудового права та права соціального забезпечення

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

*Владимирова Валентина Іванівна,
доцент кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Юридична відповідальність загалом та адміністративна відповідальність зокрема, є ефективним засобом підтримання законності та правопорядку в державі. Згідно ст.2 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а також утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Адміністративна відповідальність, як відповідальність за пряме порушення державних приписів в системі юридичної відповідальності, має надзвичайно важливе значення, оскільки виникає в результаті відносин між державою і громадянином. Через інститут адміністративної відповідальності реалізуються норми різних галузей права.

Питання адміністративної відповідальності розкриті у багатьох наукових дослідженнях вітчизняних вчених. Зокрема, можна виділити праці таких відомих вчених-адміністративістів: В. Авер'янова, Ю.Битяка, А. Берлача, В.Гарашука, С.Стеценка та інших.

Ю.Битяк зазначає, що під адміністративною відповідальністю слід розуміти накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального або морального характеру. Основні риси адміністративної відповідальності полягають у тому, що її підставою є адміністративне правопорушення (проступок) [3].

Варто підкреслити, що правовою підставою застосування юридичної відповідальності в трудовому праві є трудове правопорушення.

Вчені-адміністративісти стверджують, що правопорушення є єдиною загальною підставою юридичної відповідальності. Підстава будь-якої відповідальності закріплена в законах або підзаконних актах. Відповідальність за порушення законодавства про працю передбачена такими нормативно-правовими актами: Конституцією України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Законом України «Про охорону праці», Законом України «Про колективні договори і угоди». Доцільно акцентувати увагу на тому, що порядок

притягнення до адміністративної відповідальності регламентується саме Кодексом України про адміністративні правопорушення.

У умовах переходу до нових умов господарювання зросла кількість правопорушень законодавства про працю та охорону праці на виробництві. Основними видами таких правопорушень у зазначеній сфері є:

- порушення вимог законодавства про працю та порушення вимог законодавчих і інших нормативних актів з охорони праці;
- ухилення від участі в переговорах щодо укладення, зміни або доповнення до колективного договору, угоди;
- порушення умов колективного договору, ненадання інформації для ведення колективних переговорів і контроль за виконанням колективних договорів та угод;
- порушення санітарно-гігієнічних та санітарно-епідеміологічних правил і норм.

Згідно зі ст. 265 Кодексу законів про працю будь-які особи, винні в порушенні законодавства про працю, несуть відповідальність згідно з чинним законодавством. Одним з найпоширеніших порушень в нашій країні є недотримання норм трудового законодавства, за які настає не лише дисциплінарна, матеріальна, а й адміністративна відповідальність [7]. Адміністративна відповідальність настає за ті порушення трудового законодавства, що передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення. Вона полягає у застосуванні до конкретних винних осіб заходів адміністративного стягнення.

Адміністративна відповідальність є правовим засобом забезпечення поведінки людей у суспільстві. Така відповідальність у трудовому праві полягає в обов'язку суб'єктів трудових правовідносин відповідати за недотримання трудової дисципліни. Зазначимо, що суб'єктами адміністративної відповідальності крім працівників є і власники підприємств, керівники, їх заступники, керівники структурних підрозділів, а також інші посадові особи, які безпосередньо відповідають за дотримання законодавства про працю.

Чинне законодавство передбачає застосування адміністративної відповідальності за правопорушення з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення та запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами.

Зокрема, А.Комзюк зазначає, що застосування багатьох адміністративно-запобіжних заходів сприяє виявленню правопорушень, встановленню особи правопорушника і тим самим забезпеченню реалізації заходів адміністративної відповідальності [8].

Необхідно наголосити на тому, що адміністративні стягнення накладаються органами та посадовими особами, уповноваженими здійснювати адміністративну юрисдикцію. Переважна більшість справ розглядається органами виконавчої влади та їх посадовими особами. Хоча серед органів адміністративної юрисдикції є і суди, але така відповідальність вважається позасудовим видом правової відповідальності.

Кодекс про адміністративні правопорушення містить низку статей, які передбачають адміністративну відповідальність за невиконання обов'язкових вимог посадовими особами. Особливу увагу варто зосередити на адміністративній відповідальності за правопорушення, які передбачені ст.41 КУпАП, де зазначається, що порушення встановлених термінів виплати пенсій,

стипендій, заробітної плати, виплата її не в повному обсязі, а також інші порушення вимог законодавства про працю – тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності від п'ятнадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення процедури укладення колективного договору згідно ст.41-1 КУпАП зазначається, що ухилення осіб від участі в переговорах, які представляють власників або уповноважені ними органи чи профспілки або інші уповноважені трудовим колективом органи, представників трудових колективів. Порушення або невиконання зобов'язань щодо укладення, зміни чи доповнення колективного договору, угоди, умисне порушення встановленого законодавством строку початку переговорів або незабезпечення роботи комісій з представників сторін чи примирних комісій у визначений сторонами переговорів строк - тягне накладення штрафу від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [2]. А також ненадання особами, які представляють власників або уповноважені ними органи чи профспілки або інші уповноважені трудовим колективом органи, представниками трудових колективів інформації, необхідної для ведення колективних переговорів і здійснення контролю за виконанням колективних договорів, угод, – тягне накладення штрафу від одного до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст.41-3 КУпАП) [2].

Стаття 42 КУпАП встановлює, що за порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм, які впливають на життя і здоров'я людини законодавством визначено накладення штрафу на громадян від одного до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від шести до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [2].

Варто акцентувати увагу на тому, що також передбачено адміністративні санкції до винних осіб за порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці – це накладення штрафу на працівників від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності – від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [6].

Доцільно зосередити увагу на тому, що з 01.01.2015 р в трудовому законодавстві з'явилися фінансові штрафи за правопорушення.

Фінансові штрафи – це штрафи, які накладаються на розрахунковий рахунок роботодавця. До речі, ці штрафи накладаються не тільки на юридичних осіб, але й на роботодавців – фізичних осіб-підприємців.

Отже, юридичні та фізичні особи-підприємці, які використовують найману працю, несуть фінансову відповідальність.

Таким чином, адміністративна відповідальність є необхідною умовою захисту вимог трудового законодавства, оскільки переслідує дві мети:

-захист правопорядку;

-виховання громадян в дусі поваги до права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

3. Аверьянов В.Б., Стеценко С.Г. Административное право Украины Учебное пособие. – К.: Атика, 2007. – 624 с.

4. Адміністративне право: підручник Ю.П.Битяк (кер. авт.колективу), В.М.Горошук, В.В.Богуцький та ін., за заг. ред. Ю.П.Битяка, В.М. Горошука, В.В. Зуй – Х.: Право, 2010, – 624с.

5. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993 № 3356-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>

6. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>

7. Кодекс законів про працю України України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

8. Комзюк А.Т. Адміністративні стягнення та загальні правила їх накладення. – К.: Юрид. науки. – 1998, – 49 с.

ПРАВОВИЙ СТАТУС НЕПОВНОЛІТНІХ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

*Корнійченко Олексій Олексійович,
студент III курсу факультету історії та права
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

Важливою умовою життєдіяльності будь-якої людини, в тому числі неповнолітньої, є праця, тобто діяльність пов'язана із використанням розумових (інтелектуальних) та/або фізичних зусиль, що спрямовані на створення певних благ, які задовольняють людські потреби. Сьогодні, коли наша держава знаходиться у скрутній економічній ситуації, що пов'язано з воєнними діями на сході, молодь вимушена розпочинати свій трудовий шлях у важких умовах – відсутність робочих місць, житлового забезпечення, низька заробітна плата та інші проблеми, які перешкоджають неповнолітнім реалізувати своє невід'ємне право на працю.

Молодь на ринку праці категорія багаточисельна, а її соціальне становище дає можливість передбачити майбутнє нашого суспільства. Тому важливо дослідити яким чином держава приділяє увагу неповнолітнім як працівникам, в тому числі як регулюється їх правовий статус.

Характеризуючи правовий статус неповнолітніх як працівників необхідно визначити, яким чином дане поняття суб'єкта трудових правовідносин тлумачиться в рамках трудового права.

У трудовому праві існує два визначення поняття неповнолітньої працюючої молоді. У широкому розумінні неповнолітня працююча молодь – це особлива соціально-демографічна група населення України, яка відрізняється від інших груп за віком, державно-правовим становищем, наявністю додаткових

трудовах пільг і гарантій, що надаються державою в процесі здійснення ними своєї трудової діяльності з урахуванням віку, статті, стану здоров'я й умов праці. У вузькому розумінні неповнолітні працююча молодь – це учасники трудових відносин віком до 18 років. Осіб, які відносяться до категорії «неповнолітні працююча молодь», можна класифікувати на такі групи:

- за віком: а) від 14 до 15 р.; б) від 15 до 16 р.; в) від 16 до 18 р.;
- за характером пільг і гарантій, що надаються державою: а) неповнолітні; б) неповнолітні молоді громадяни, які поєднують роботу з навчанням;
- за правовим статусом: а) діти до 14р.; б) підлітки віком від 14 до 18 р. [7, с. 5].

Наведена класифікація враховує найбільш суттєві юридичні ознаки цієї категорії осіб з метою більш чіткої регламентації трудових відносин за їх участю.

Державна політика у сфері правового регулювання праці неповнолітніх спрямована на створення належних умов для найповнішого розвитку трудового потенціалу, поліпшення умов праці для молоді, зниження ризику втрати здоров'я та життя тощо. Пункт 4 Декларації про загальні засади державної молодіжної політики в Україні від 15 грудня 1992 року одним із головних принципів проголошує правовий та соціальний захист молодих громадян, перш за все осіб, які не досягли 18 років, з метою створення необхідних стартових можливостей для їх повноцінного соціального становлення та розвитку [2].

З урахуванням певних фізичних, фізіологічних, психологічних та інших особливостей неповнолітніх законодавством про працю (ст. 187 КЗпП) встановлено, що неповнолітні, тобто особи, які не досягли 18-річного віку, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством України [9, с. 258].

Проаналізуємо положення трудового законодавства, що регламентують встановлення пільг для неповнолітніх під час реалізації ними права на працю.

До основного переліку пільг для неповнолітніх, що передбаченні у Кодексі законів про працю та ті, які конкретизовані у інших нормах трудового законодавства, відносяться:

- не допускається приймання на роботу осіб молодше 16 років. За згодою одного із батьків або особи, що його заміняє, можуть, як виключення прийматися на роботу особи, що досягли 15 років. Також допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час по досягненні ними 14-річного віку за згодою одного з батьків або особи, що його замінює (ст. 188 КЗпП);

- установлюється скорочений робочий день. Для працівників віком від 16 до 18 років – 36 годин на тиждень, для осіб віком від 15 до 16 років (учнів віком від 14 до 15 років, які працюють в період канікул) – 24 години на тиждень (ст. 55 КЗпП);

- забороняється застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років на важких роботах і на роботах з шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах (ч. 1 ст. 190 КЗпП). Чинне законодавство дає вичерпний перелік робіт на яких забороняється застосування праці осіб, що не досягли 18 років. Перелік цих робіт визначений наказом Міністерства охорони

здоров'я України «Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх» від 31 березня 1994 року №46 і включає в себе близько двох тисяч найменувань [5];

- забороняється також залучати осіб молодше вісімнадцяти років до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми (ч. 2 ст. 190 КЗпП). Це питання врегульоване наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження граничних норм підіймання і переміщення важких речей неповнолітніми» від 22 березня 1996 року № 59. Цим нормативним актом встановлюється, що граничні норми діють на всій території України і поширюються підприємства, установи, організації, навчальні заклади, а також на юридичних та фізичних осіб, які використовують працю підлітків від 14 до 18 років [6];

- щорічний безкоштовний медичний огляд. Усі особи молодше вісімнадцяти років приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду і в подальшому, до досягнення 21 року, щороку підлягають обов'язковому медичному оглядові (ст. 191 КЗпП);

- забороняється залучати працівників молодше вісімнадцяти років до нічних, надурочних робіт і робіт у вихідні дні (ст. 192 КЗпП);

- установлення зменшених норм виробітку. Для робітників віком до вісімнадцяти років норми виробітку встановлюються виходячи з норм виробітку для дорослих робітників пропорційно скороченому робочому часу для осіб, що не досягли вісімнадцяти років (ст. 193 КЗпП);

- доплати до заробітної плати неповнолітніх, допущених до відрядних робіт. Праця працівників молодше вісімнадцяти років, допущених до відрядних робіт, оплачується за відрядними розцінками, встановленими для дорослих працівників, з доплатою за тарифною ставкою за час, на який тривалість їх щоденної роботи скорочується порівняно з тривалістю щоденної роботи дорослих працівників (ст. 194 КЗпП);

- особам віком до 18 років надається щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день (для повнолітніх 24 календарні дні) (ст. 75 КЗпП). Щорічні відпустки працівникам віком до 18 років надаються у зручний для них час (ст. 195 КЗпП);

- неповнолітні мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню (ст. 196 КЗпП). Для їхнього працевлаштування місцеві державні адміністрації, місцеві органи відповідних рад за поданням центрів зайнятості бронюють на підприємствах, установах, організаціях, незалежно від форм власності, чисельністю понад 20 осіб, у розмірі 5% від середньооблікової чисельності штатних працівників, робочі місця (ч. 2 ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення»);

- забороняється звільнення неповнолітнього без згоди районної (міської) служби у справах дітей. При цьому звільнення з підстав зазначених у пунктах 1,2 і 6 ст. 40 КЗпП, провадиться лише у виняткових випадках і не допускається без працевлаштування (ст. 198 КЗпП).

Також, додаткові пільги для неповнолітніх можуть встановлюватися колективними договорами [8, с. 162].

Тобто, ми бачимо, що законодавець доволі досконало врахував всі особливості неповнолітніх (фізичні, фізіологічні та психологічні) та відповідно до цього розробив для них ряд пільг, які мали б сприяти працевлаштуванню та

полегшувати умови праці. Але, чи діють всі ці пільги реально на практиці, чи виконують вони своє завдання і справді сприяють працевлаштуванню неповнолітніх, чи навпаки – вони є лише фікцією і взагалі не працюють?

Щоб відповісти на це запитання варто звернутися до статистичних даних, які регулярно надаються Державною службою зайнятості України разом з Державною службою статистики в Україні. Так, відповідно до аналітичної записки Державної служби зайнятості та даних, які було надано Державною службою статистики рівень зайнятості, за 9 місяців 2015 року, серед осіб у віці 15-24 роки склав лише 28,5%, коли рівень зайнятості серед осіб віком 25-29 років становить 72,2%. Низький рівень зайнятості таких осіб, пояснює Державна служба зайнятості, обумовлений тим, що молоді у такому віці навчається та не має стійких конкурентних переваг на ринку праці [1].

Отже, можна зробити висновок, що неповнолітні перебувають у сприятливому правовому статусі для того, щоб розпочати свій трудовий шлях, що гарантується нормами трудового законодавства. Але на практиці це не знайшло свого відображення. Адже, пільгові умови передбачені національним законодавством не сприяють пошуку робочого місця та не дозволяють молоді реалізувати свій потенціал, що підтверджується наведеними вище статистичними даними. В сучасних реаліях, коли більшість населення зайнята у приватному секторі праці, роботодавці не зацікавлені у молодих фахівцях, тим паче в неповнолітніх, які не мають конкурентних переваг перед досвідченими фахівцями, а навпаки мають ряд пільг з якими потрібно рахуватися та їх забезпечувати.

Враховуючи вище викладене вважаємо, що законодавцю необхідно переглянути політику у сфері правового регулювання праці неповнолітніх та розробити більш дієві гарантії та пільги не лише для молоді, а й для роботодавців, які приймають на роботу неповнолітніх. Тобто, як приклад, слід розробити державні програми заохочення для власників підприємств, установ, організацій, фізичних осіб роботодавців, що даватимуть їх окремі пільги в оподаткуванні, субсидії та позики тощо. Адже, якщо роботодавці матимуть інтерес для прийняття на роботу неповнолітнього, то, можливо, негативна статистика зміниться і найближчим часом молоді у віці від 14 до 17 років стане звичним явищем на ринку праці, а не поодиноким випадком як це сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аналітична записка Державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350805>
2. Декларація Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні (в ред. від 03.03.2006) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>
3. Про зайнятість населення: Закон України в ред. від 01.01.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
4. Кодекс законів про працю України (в ред. Від 24.02.2016) від 10.12.1971 № 322- VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08/>
5. Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці

неповнолітніх: Наказ Міністерства Охорони Здоров'я України № 46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0176-94>

6. Про затвердження граничних норм підіймання і переміщення важких речей неповнолітніми: Наказ Міністерства Охорони Здоров'я України № 59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0183-96>

7. Реус Є. С. Правове регулювання трудової діяльності неповнолітніх в Україні: автореф канд.дис.юрид.наук 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / Є.С.Реус. – Х., 2003. – 20 с.

8. Трудове право : навч. посіб. / Н. П. Долгіх, В. П. Марущак. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2011. – 252 с.

9. Трудове право України: Опорний конспект лекцій / Б. С. Беззуб, О.М.Міхатуліна. – К: МАУП, 2007. – 344 с.

Науковий керівник: Соболь Євген Юрійович, завідувач кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор юридичних наук, доцент.

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ІНВАЛІДІВ НА РИНКУ ПРАЦІ

*Попеску Марина Василівна,
студентка III курсу факультету історії та права
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

Економічні і політичні зміни в останні роки у нашій державі призвели до погіршення умов життя населення. Постійно зростаюча кількість інвалідів серед усіх верств населення ставить перед державою нові завдання. Саме тому система соціального захисту в Україні у сучасних умовах постійно вимагає до себе уваги з боку як держави, так і всього суспільства. Люди з інвалідністю потребують достатнього соціального захисту і створення таких умов життя, щоб успішно інтегруватися у суспільстві.

Кількість осіб з особливими потребами постійно зростає, хоча причини і наслідки цього можуть бути різними: зумовленими як неоднаковими соціально-економічними обставинами, так і різним ступенем забезпечення державами добробуту своїх громадян. Нині в усьому світі ті чи інші можливості обмежено приблизно в кожній десятій людини (більш ніж 650 млн людей), з них майже 470 млн осіб працездатного віку [9].

За даними Програми розвитку ООН 80% інвалідів живуть у країнах, що розвиваються. Згідно з оцінками Світового Банку 20 % найбільш бідних жителів Землі складають – інваліди.

Згідно офіційної статистики кількість людей з обмеженими можливостями в Україні 2,67 мільйонів, що становить близько 5,2% від кількості всього населення [6].

Зростаючий показник інвалідності зумовлює актуальність проблеми права інвалідів на працю в нашій державі тому, що інвалід як громадянин і носій конституційних прав не має відчувати ніяких. Значною частиною такої проблеми

займалися Т. Занфірова, В. Киба, Г.Таран та І. Шурма. У їхніх працях розглядаються загалом основні причини, що виникають при працевлаштуванні інвалідів, пов'язані з дискримінацією за ознакою інвалідності. Вагомий внесок у дослідження цієї проблематики здійснено фахівцями Національної Асамблеї інвалідів України, Всеукраїнського центру професійної реабілітації інвалідів та Фонду соціального захисту інвалідів.

Мета цієї статті – проаналізувати правове становище інвалідів на ринку праці та надати пропозиції щодо його удосконалення.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» в редакції від 19.02. 2016 № 875, «інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист» [2].

Певними повноваженнями щодо створення таких умов займається Державна служба зайнятості. Вона приділяє особливу увагу даній категорії осіб та впроваджує нові підходи до вирішення проблем зайнятості та їх працевлаштування.

Для виконання покладених на неї функцій ця служба має право:

- одержувати від підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності, адміністративні дані про наявність вакантних робочих місць, у тому числі призначених для працевлаштування людей з інвалідністю, характер і умови праці на них, про всіх вивільнюваних, прийнятих і звільнених працівників та інформацію про передбачувані зміни в організації виробництва і праці, інші заходи, що можуть призвести до вивільнення працівників;

- направляти для працевлаштування на підприємства, в установи і організації всіх форм власності при наявності там вільних робочих місць (вакантних посад) громадян, які звертаються до служби зайнятості, відповідно до рівня їх освіти і професійної підготовки, а людей з інвалідністю, крім того, - відповідно до рекомендацій МСЕК, наявних у них кваліфікації і знань та з урахуванням їх побажань [1].

Державна служба зайнятості відповідно до Законів України «Про зайнятість населення» від 01.01.2016 № 5067-17, «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 19.02.2016 № 875 сприяє трудовій реабілітації та працевлаштуванню громадян з інвалідністю з урахуванням рекомендацій медико-соціальної експертної комісії (МСЕК) на вільні та новостворені або пристосовані для них робочі місця, заявлені підприємствами.

Сприяння працевлаштуванню відбувається з урахуванням висновків МСЕК (для повнолітніх людей з інвалідністю) та лікарсько-консультативних комісій лікувально-профілактичних закладів (для неповнолітніх).

Так, МСЕК і ЛКК проводять експертизу професійної придатності осіб з інвалідністю, що здійснюється насамперед для професій (спеціальностей), за якими вони працювали, навчалися, а також для професій (спеціальностей), здобуття яких можливе в майбутньому. До роботи цих комісій залучаються спеціалісти з інженерної психології (психології праці) та психології професійного відбору, педагогічні працівники, що займаються навчанням і професійною підготовкою людей з інвалідністю, спеціалісти державної служби зайнятості [8].

Висновок МСЕК з професійної придатності включається в індивідуальну програму реабілітації інваліда і є підставою для здійснення професійної

орієнтації, професійної освіти і наступного працевлаштування з урахуванням побажань і думки інваліда (дитини-інваліда - для навчання).

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про індивідуальну програму реабілітації інваліда» від 23.05.2007 року № 757, індивідуальна програма реабілітації інваліда – це комплекс оптимальних видів, форм, обсягів, строків реабілітаційних заходів з визначенням порядку, місця їх проведення, спрямованих на відновлення та компенсацію порушених або втрачених функцій організму і здібностей інваліда та дитини-інваліда.

Індивідуальна програма реабілітації інваліда розробляється відповідно до Державної типової програми реабілітації людей з інвалідністю:

- для повнолітніх людей з інвалідністю – медико-соціальною експертною комісією;
- для дітей з інвалідністю – лікарсько-консультативними комісіями лікувально-профілактичних закладів [3].

Визначення конкретних обсягів і методів проведення реабілітаційних заходів в межах своїх повноважень здійснюють медико-соціальні експертні комісії. До їх повноважень також відноситься контроль за виконанням індивідуальної програми реабілітації інваліда. Обсяг реабілітаційних заходів не може бути меншим від передбаченого Державною типовою програмою реабілітації людей з інвалідністю.

Рішення МСЕК є обов'язковими для виконання органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, реабілітаційними установами незалежно від відомчої підпорядкованості, типу і форми власності.

На Офіційному сайті Всеукраїнського громадського об'єднання Національної Асамблеї інвалідів України розміщено звернення громадян щодо недоцільності рішень МСЕК. Йдеться про випадки, коли посадові особи МСЕК, видаючи довідку про встановлення інвалідності в розділі «Трудова рекомендація» здійснюють запис, що не відповідає дійсній професійній придатності інваліда. Наприклад: «Може продовжувати навчання у школі» або «Непрацевдатний, потребує постійного стороннього догляду» та ін., при цьому люди з інвалідністю, не маючи індивідуальної програми, зіштовхуються з небажанням роботодавця приймати їх на роботу [7].

Щоб вирішити проблему невідповідності запису про трудову рекомендацію професійній придатності необхідно звернутися до МСЕК за зареєстрованим місцем проживання з відповідною заявою. В заяві слід вказати дату встановлення інвалідності, зазначити, яка трудова рекомендація вказана в отриманій довідці МСЕК, вказати на обставини, які підтверджують факт невідповідності зазначеної трудової рекомендації. В результативній частині зазначаються вимоги про видачу індивідуальної програми реабілітації в разі її відсутності та зміни запису про трудову рекомендацію і приведення його у відповідність до дійсної професійної придатності. Індивідуальна програма розробляється протягом одного місяця з дня звернення інваліда до МСЕК. Вона розробляється за участю інваліда фахівцями МСЕК із залученням у разі потреби спеціалістів закладів охорони здоров'я та інших органів, які провадять діяльність в сфері реабілітації людей з інвалідністю.

У разі письмової відмови інваліда, законного представника дитини-інваліда від виконання індивідуальної програми в цілому або від будь-якого

передбаченого нею виду, форми, обсягу або місця проведення реабілітаційних заходів у програмі робиться відповідний запис [4].

Але також варто зауважити, що ця програма реабілітації є обов'язковою для виконання органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, реабілітаційними установами, підприємствами, установами, організаціями, в яких працює або перебуває інвалід. Для самого інваліда вона має рекомендаційний характер. Тобто така особа має право відмовитися від будь-якого виду, форми та обсягу реабілітаційних заходів, передбачених його індивідуальною програмою реабілітації. Інвалід самостійно вирішує питання про вибір та забезпечення конкретними засобами чи послугами реабілітації, а остання певним чином спрямовує інваліда в напрямку вибору роботи.

На мою думку, враховуючи світовий досвід створення робочих місць для соціально незахищених осіб, варто акцентувати увагу на такій формі зайнятості, як робота в дистанційному режимі. Про ефективність і вигідність зазначеної форми зайнятості свідчить той факт, що в Європі кожна четверта зайнята особа працює дистанційно. Для віддаленої зайнятості, у тому числі для інвалідів, найкраще підходять «вільні» професії: програмісти, художники, дизайнери, веб-дизайнери, журналісти, оператори комп'ютерного набору, а також маркетологи та інші професії.

Отже, питання працевлаштування осіб із фізичними вадами є надзвичайно важливим. Від цього залежить не тільки особистий рівень життя окремо взятого інваліда, але і нації в цілому. Від того, як піклується держава про таких осіб, можна зробити висновки про ступінь її соціально-економічного розвитку. Центральним моментом вирішення проблеми соціального захисту інвалідів є забезпечення ефективної та реальної зайнятості. Для цього в дослідженні пропонується реалізувати механізм соціального діалогу і соціальної відповідальності, що має розглядатись як шлях вирішення багатьох проблем зайнятості інвалідів та створення нових робочих місць і самозайнятості для них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 р. в редакції від 01.01.2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

2. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21 березня 1991 р. в редакції від 19.02.2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.

3. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 6 жовтня 2005 р. в редакції від 09.12.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>.

4. Коваленко С.Я. Про індивідуальну програму реабілітації інваліда [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.netishynrada.gov.ua/soc-pol/kom/%D0%BF%D1%80%D0%BE->.

5. Конституція України від 28 червня 1996 року в редакції від 15.03.2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

6. Нестерцова С.М. Ситуація навколо інвалідів в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://novovoronzovka.just.ks.ua/katalog-poslug-gromadyanam/situatsiya-navkolo-invalidiv-v-ukrayini.html>.

7. Офіційний сайт Всеукраїнського громадського об'єднання Національна Асамблея інвалідів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://naiu.org.ua>.

8. Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів: Постанова Кабінету Міністрів України № 1686 від 08.12.2006 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1686-2006-%D0%BF>.

9. Таран Г. Працевлаштування та застосування праці інвалідів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ap-center.com/2013/02/2262>.

Науковий керівник: Соболь Євген Юрійович, завідувач кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор юридичних наук, доцент.

СЕКЦІЯ IV

Актуальні проблеми адміністративного права

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ»

*Петков Сергій Валерійович,
Заступник директора
Інституту права та післядипломної освіти
Міністерства юстиції України,
доктор юридичних наук, професор*

Прогресивний і спрямований на європейську інтеграцію освітнього простору Закон України «Про вищу освіту», на жаль, має певні вади. Деякі норми цього закону наче «троянський кінь» в структурі як самого нормативного акту, так і всієї освітньої галузі. Антикорупційна експертиза проекту цього Закону свого часу була проведена фахівцями, які не мають досвіду роботи ані в правоохоронних органах, ані в системі вищої освіти України призвела до фатальних перегинів та росту корупційних проявів з якими і повинні були боротись норми закладені до закону.

Так серед інших в Законі України «Про вищу освіту» є норма, яка мала б істотно вплинути на таке негативне явище, що нині існує в системі вищої освіти, як плагіат.

Вікіпедія подає таке визначення цього явища: плагіат – привласнення авторства на чужий твір або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора. Юридичне визначення цього терміна вперше з'явилося в українських нормативних документах лише в липні 2001 року в новій редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права». Фактично плагіат – це крадіжка чужого тексту.

Але слід зазначити, що плагіат окрім іншого негативу є і невід'ємною складовою корупції в освітній сфері. Бо кожному зрозуміло, що за свої дії посадова особа ВНЗ, яка «не помічає» плагіат в науковій праці отримує за свою «короткозорість» винагороду – хабар. Так само хабарі отримують всі, хто задіяний в корупційній оборудці. І той хто пише, і той, хто готує документи, і той хто рецензує, і навіть керівник в чиєму структурному підрозділі відбувається діяльність такого собі угруповання.

Замовник, «автор» – той хто сплачує за це все кошти також є складовим елементом цієї системи. Саме він, не маючи хисту та знань, прагне отримати диплом про свої неіснуючі досягнення, саме з його викривленого уявлення про свою особистість виникає корупційний ланцюжок.

Попит народжує пропозицію. Тисячі невігласів бажають отримати дипломи про свій рівень освіти та науковий ступінь. Інтернет рясніє об'явами про написання контрольних, курсових, дипломних, магістерських і навіть дисертаційних робіт.

Роботи виконані на замовлення – крадіжка авторських прав. Це або чистий плагіат, або компіляція на основі раніше опублікованих творів, або ж привласнення «покупка» праці артелі «письменників» замовником цієї кваліфікаційної роботи.

Наведемо норму Закону України «Про вищу освіту»: Стаття 6. Атестація здобувачів вищої освіти. Пункт 6. «До захисту допускаються дисертації (наукові доповіді), виконані здобувачем наукового ступеня самостійно. Виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня. Виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації (науковій доповіді) є підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня та видачу відповідного диплома. Якщо дисертація (наукова доповідь), в якій виявлено академічний плагіат, була захищена у постійно діючій спеціалізованій вченій раді, науковий керівник (консультант), офіційні опоненти, які надали позитивні висновки про наукову роботу, та голова відповідної спеціалізованої вченої ради позбавляються права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад строком на два роки, а вищий навчальний заклад (наукова установа) позбавляється акредитації відповідної постійно діючої спеціалізованої вченої ради та права створювати разові спеціалізовані вчені ради строком на один рік. Якщо дисертація (наукова доповідь), в якій виявлено академічний плагіат, була захищена у разовій спеціалізованій вченій раді, науковий керівник, члени цієї ради та офіційні опоненти, які надали позитивні висновки про наукову роботу, позбавляються права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад строком на два роки, а вищий навчальний заклад (наукова установа) позбавляється права створювати разові спеціалізовані вчені ради строком на один рік. Скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня у разі виявлення академічного плагіату здійснюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти за поданням Комітету з питань етики у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, та може бути оскаржене відповідно до законодавства».

Привертає увагу, як недолуго виписана сама норма: плутано, складно, багатослівно, незрозуміло. Цей пункт цілком можна було б викласти в окремій статті, або навіть у декількох. Більше того, питання плагіату та відповідальності за нього заслуговують цілого розділу. Саме відповідальності всіх учасників цього процесу, включаючи інспекторів Міністерства освіти та науки України «під парасолькою» яких процвітає нива плагіату та крадіжки авторських прав. Чого вартують одні комп'ютерні програми якими користуються всі і вся.

Натомість законодавці, експерти, спеціалісти, причетні до прийняття закону, звели таке глобальне явище яке нищить вітчизняну науку та вищу освіту до пункту в статті «Атестація здобувачів вищої освіти». І відповідальності поклали на недолугого вченого-плагіатника, який робить все так само як і сотні інших до нього та його наукового керівника. А куди дивились в цей час інші учасники оборотки: ректор ВНЗ, голова спеціалізованої ради, завідувач кафедри, працівники МОН? Бо ж тему розглядали на Вченій раді ВНЗ (а вона, наприклад, з самого початку була очевидно не дисертабельною), по темі писались звіти (а в них не було суттєвих наукових розробок), тему обговорювали на кафедрі, тощо.

І головне, в роботах, навіть тих авторів яких отримали наукові ступені, на жаль, нема ані практичної, ані теоретичної цінності. Приміром захищено сотні

робіт з економіки, а економіка продовжує бити рекорди падіння. Право залишається на рівні радянського або краще сказати совкового.

Але подивимось на те, яким чином перевіряються роботи на наявність наукової новизни та відсутність плагіату. Таємно, за закритими дверима, без присутності здобувачів, вузьким колом втаємничених експертів. Об'єктивно чи ні будуть прийматись рішення – хто зна. Таємність – основа для корупції. Як говорять: «У мутній водичці краще рибку ловити».

Тобто в цій корупційній схемі відповідальність будуть нести ті хто або не доплатив на якомусь етапі роботи, або випадково потрапив в поле зору контролюючих органів.

Але ж, як говорилось вище: плагіат – крадіжка авторських прав. А питання пов'язані з незаконним заволодінням чужою власністю мають вирішуватись у суді. Тобто автор має право відстоювати свої авторські права саме в суді.

І тут виникає питання, чи мають право чиновники від науки, які виявили за допомогою програмного забезпечення в праці горе-науковця запозичення владно приймати рішення, щодо накладення відповідальності на нього.

Окрім іншого виникають й інші питання. Приміром. Чому досі кваліфікаційні праці випускників вишів: контрольні роботи, дипломні роботи, магістерські роботи залишаються поза увагою МОН? Чому випускники ВНЗ, які показують вкрай низький рівень знань продовжують руйнувати економіку України? Чому ВНЗ, які не мають власних приміщень та штатних викладачів отримують ліцензії на навчання? Хто буде нести відповідальність за тисячі плагіатних кваліфікаційних праць, виконаних для отримання дипломів спеціалістів, магістрів, кандидатів та докторів наук? Насправді смішно ловити шахраїв за руку за порушення шахрайських правил в шахрайській системі.

Попереду ще багато роботи для того, щоб створити прозору, відкриту, по справжньому європейську систему освіти. І важливим етапом на цьому шляху є зовнішнє незалежне тестування випускників ВНЗ перед отриманням диплому.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ФРАНЦІЇ ТА МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЦЬОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

*Гриценко Володимир Григорович,
професор кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України*

Значущість вибраної тематики пояснюється тим, що народ України став на шлях реального зближення, інтеграції та асоціації з Європейським Союзом. Для того, щоб ефективно та успішно просуватися цим шляхом, необхідно швидко адаптувати національне законодавство та систему правоохоронних органів України до тих стандартів та вимог, які є безумовними критеріями євроінтеграції. Зарубіжний досвід діяльності правоохоронних органів у Франції є ургентним з позиції необхідності подолання корупції в Україні. Беручи до уваги той факт, що корупція є найбільшою проблемою сучасних органів виконавчої влади України, в

тому числі правоохоронних, вбачається за доцільне запропонувати інтерпретації механізму функціонування органів *правопорядку* у Франції, які довели свою життєздатність та ефективність в умовах боротьби з корупцією та організованою злочинністю.

Об'єктом даного дослідження є система відносин, закріплена сукупністю правових норм, що регулюють порядок організації та функціонування правоохоронних органів у Франції. Предметом дослідження являється безпосередній аналіз правових проблем із можливим використанням досвіду Франції щодо організації та функціонування правоохоронних органів в Україні.

Питаннями дослідження та імплементації досвіду Франції щодо діяльності правоохоронних органів займаються науковці: О.М.Бандурка, Г.А.Василевич, А.С.Пруднікова, В.А.Власіхін, Ю.В.Дубко, В.О.Заросило, Ю.М.Старілов, І.Д. Казанчук, Д. П. Калайнов, А.С. Коблікова, В.В.Конопльов, Н.Є.Мінайло, В.А.Орлов, В.А.Пантелєєв, О.С.Проневич, А.К.Романов, А.В.Самотуга, В. О. Січкара та інші.

Французька модель правоохоронних органів має як свої особливі риси, так і загальні характеристики, які притаманні правоохоронним системам багатьох країн Європи. По-перше, у Франції правоохоронні органи функціонують в системі органів виконавчої влади, охоплюючи такі сфери суспільних відносин як внутрішні справи, фінанси, економіка, оборона, тощо. По-друге, аналізуючи структуру та організацію правоохоронних органів Франції, слід відмітити, що ця держава має два види національних поліцейських сил: 1) Національну поліцію (*Police Nationale*); та 2) Національну жандармерію (*Gendarmerie Nationale*) [2, с. 106]. По-третє у Франції функціонує Префектура поліції Парижу (*Prefecture de police de Paris*), яка є підрозділом Міністерства внутрішніх справ Франції.

Правоохоронна система Франції є централізованою та ієрархічною. Проте, унікальністю цієї системи є те, що французьке законодавство дозволило місцевим органам влади наймати своїх власних офіцерів поліції - так званої муніципальної поліції (*Police Municipale*) [2, с. 106]. Отже, можна зробити висновок, що правоохоронна система Франції поєднує в собі риси централізованої та децентралізованої моделей поліції. Така модель дозволяє більш гнучко реагувати на виклики часу.

Національна поліція Франції здійснює свої повноваження в рамках Міністерства внутрішніх справ, а Національна жандармерія функціонує в рамках Міністерства оборони Франції. Звідси випливає, що Міністерство оборони приймає участь у правоохоронній діяльності через органи Національної жандармерії.

Жандармерію можна вважати мілітаризованою поліцією, офіцери якої краще озброєні та треновані ніж офіцери національної поліції. До того ж, жандармерія виконує більш небезпечні та складніші завдання, такі як забезпечення безпеки високопосадовців, аеропортів, морського транспорту тощо [2, с. 106].

Продовжуючи аналіз діяльності Національної жандармерії Франції, важливо зазначити, що згідно французького законодавства, жандармерія також виконує правоохоронні функції в сільських населених пунктах, де кількість населення не перевищує 10 000 осіб [3, с. 139]. Окрім загальних поліцейських повноважень та обов'язків по забезпеченню безпеки, Національна жандармерія Франції також застосовується проти загроз тероризму, тюремних бунтів, захоплення заручників та серій небезпечних злочинів [3, с. 141]. Слід відмітити,

що за своєю природою та повноваженнями Національна жандармерія Франції нагадує Національну гвардію України. Однак, Національна гвардія України підпорядковується Міністру внутрішніх справ, а не Міністру оборони України [4, ст. 1].

Доречно зазначити, що Національна поліція Франції має ширші та не такі спеціалізовані повноваження як Національна жандармерія Франції. До того ж, компетенція обох моделей національних правоохоронних органів є чітко розмежованою. До основних видів діяльності Національної поліції входять: забезпечення правопорядку у містах, безпека на автошляхах, та розслідування правопорушень, як адміністративних проступків так і злочинів [5]. Якщо порівнювати з Україною, то Національна поліція Франції віддзеркалює українську поліцію, а Національна жандармерія Франції схожа за своїми повноваженнями та рівнем озброєння на Національну гвардію України.

Особливу увагу варто приділити дослідженню природи Муніципальної поліції Франції. Цікавим є той факт, що муніципальна поліція в цій державі створюється і функціонує у відповідності до національних законів, а особливі повноваження цій організації надаються місцевими мерами [3, с. 141]. До компетенції Муніципальної поліції Франції належить виконання завдань з патрулювання вулиць та регулювання дорожнього руху. Проте є один суттєвий аспект, який відрізняє Муніципальну поліцію Франції від Національної поліції Франції: згідно французького законодавства, муніципальна поліція не має повноважень із здійснення кримінальних розслідувань. Якщо зважувати цей факт через призму реформ в Україні, то не вбачається за доцільне наділяти муніципальну поліцію повноваженнями з розслідування злочинів, тому що функції розслідувань повинні бути передані єдиній незалежній структурі – Державному бюро розслідувань.

Вбачається за доцільне запропонувати наступні можливості для перейняття французького досвіду та використання його в Україні:

На думку В.А.Орлова, перша можливість полягає в тому, то в Україні необхідно створити муніципальну поліцію, яка б складалася з цивільних осіб - муніципальних службовців, фінансувалася з відповідних місцевих бюджетів, та була підзвітною відповідним територіальним громадам [6, с. 442-447]. Вважаємо, що французький досвід створення та функціонування муніципальної поліції зміг би допомогти розвантажити діяльність Міністерства внутрішніх справ України, шляхом передачі муніципальній поліції ключової функції – охорони громадського порядку на території проживання конкретних територіальних громад. Все це можливо лише у разі прийняття Закону України «Про муніципальну поліцію та департаменти шерифа».

Другою можливістю для реєпції слід вважати створення судової поліції в Україні за зразком судової поліції (*police judiciaire*), яка функціонує в структурі Національної поліції Франції (*Police Nationale*). Згідно французького Кодексу кримінальних процедур (*Code de procedure penale*), до повноважень судової поліції включено переслідування та затримання підозрюваних, допит підозрюваних на певних етапах розслідування справ, зібрання доказів, та виконання ордерів на обшук [5, ст.ст. 12-29]. Передбачається, що створення судової поліції в рамках Національної поліції України дозволить підвищити ефективність досудового та судового розгляду кримінальних справ, зокрема, шляхом підвищення рівня координації між Державним бюро розслідувань та судовою гілкою влади.

Третьою пропозицією для рецепції є створення в рамках МВС України окремої структури Національної поліції, яка б перебрала на себе ті функції забезпечення громадського порядку, які з об'єктивних причин не можуть бути узурповані муніципальною поліцією, а повинні здійснюватися під керівництвом та наглядом виконавчої гілки влади, включаючи такі функції як регулювання дорожнього руху, забезпечення маршрутів руху вуличних демонстрацій та координація розташування сил поліції по контролю за вуличними заворушеннями. Прототипом цієї структури в рамках Національної поліції України може стати французька адміністративна поліція (*police administrative*). За визначенням Д.Донеллі, адміністративна поліція Франції здійснює величезний вплив на діяльність муніципальної поліції, але не підміняє її повноважень [7]. Такого принципу слід дотримуватися при прийнятті закону про муніципальну поліцію. Адміністративна поліція повинна виконувати допоміжну функцію щодо регулювання різних вуличних заходів, але основні завдання щодо забезпечення громадського порядку повинні бути покладені на муніципальну поліцію.

Четвертою перспективою для рецепції є створення підрозділів спеціального призначення МВС України за зразком спеціальних підрозділів Національної поліції Франції (RAID та GIPN) та Національної жандармерії Франції (GIGN). Наказом МВС України від 25 липня 2014 року затверджено «Положення про підрозділи (загони) спеціального призначення Національної гвардії України». Основними завданнями таких підрозділів є захист конституційного ладу України, забезпечення територіальної оборони, державної охорони органів державної влади та посадових осіб, спеціальні операції зі знешкодження озброєних злочинців, припинення масових заворушень, тощо [8].

Тренування спецпідрозділів Національної гвардії України за методами GIGN (Groupe d'Intervention de la Gendarmerie Nationale) дозволило б підвищити їхній рівень професіоналізму та підготувати їх до виконання оперативних завдань як у великих містах чи маленьких селах, так і в полях, гірських масивах, чи лісах [9, с. 14].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Січкач В.О. Використання досвіду поліції зарубіжних країн в діяльності міліції України по забезпеченню прав та свобод людини (організаційно-правовий аспект): автореферат дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. – 20 с.
2. Dammer H. Comparative criminal justice systems / H.Dammer, J.Albanse. – Cengage Learning, 2013.
3. Terril R.J. World Criminal Justice Systems A Comparative Survey. – Newnes, 2009.
4. Про національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 № 876-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014 р. – № 17. – Ст. 594.
5. Code de procedure penale (Code of criminal procedure of France). Act No 2005-1550. – 12 December 2005. Available from: https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1958/13719/version/3/file/Code_34.pdf
6. Орлов В.А. Сучасні проблеми становлення та розвитку муніципальної міліції в Україні / В.А.Орлов // Форум права. – 2013. – № 3. – 6 с.
7. Donnelly D. Municipal Policing in the European Union: Comparative Perspectives. – Palgrave Macmillan. 2013.

8. Положення «Про підрозділи (загони) спеціального призначення Національної гвардії України»: наказ МВС України № 864/25641 від 25 липня 2014. – П. 2.3.

9. Kats S.M. Global Counterstrike: International Counterterrorism. – Twenty-First Century Books, 2005.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК ВИДУ ДОЗВІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ

*Джафарова Олена В'ячеславівна,
професор кафедри адміністративної діяльності ОВС
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

Розвиток України як правової, демократичної та європейської держави вимагає перегляду системи державного управління, його органів та відповідних функцій, які закріплені за ними. Особливої уваги в цьому аспекті набуває питання видів дозвільної діяльності органів публічної адміністрації, оскільки обсяги останньої свідчать, що вона в більшості випадків складає основний зміст публічно-сервісної діяльності.

Як нами зазначалось в наших попередніх публікаціях дозвільну діяльність доцільно розглядати в широкому розумінні, оскільки в основу останньої покладено правовий інструментарій, який надає можливість реалізувати фізичним та юридичним особам закріплені за ними права, в яких відображені певні рівні свободи. Тобто дозвільна діяльність виступає регулятором суспільних відносин, не перешкоджаючи в реалізації прав громадян, вона впорядковує суспільні відносини шляхом запровадження певних правил, обов'язкових для виконання. У широкому розумінні дозвільна діяльність включає такі напрямки (види): реєстрація; ліцензування; паспортизація; сертифікація; патентування (право інтелектуальної власності); процедура визнання; власне дозвільна діяльність; апостилізація, (консульська легалізація документів); акредитація; атестація; верифікація; стандартизація (технічне регулювання); квотування тощо. Зрозуміло, що кожен такий напрямок (вид) дозвільної діяльності має різні правові наслідки (отримання статусу, підтвердження статусу особи, підтвердження статусу предмета); свою процесуальну форму здійснення; суб'єкта здійснення та суб'єкта звернення; форму документа; нормативно-правові засади тощо. Однак їх об'єднує той факт, що за допомогою останніх забезпечується впорядкування суспільних відносин, підтримання балансу інтересів індивідуума, суспільства і держави та забезпечення як особистої безпеки осіб, так і національної безпеки в цілому.

Зупинимося на розгляді окремих видів дозвільної діяльності, які нами були виокремлені, і викладемо додаткову аргументацію щодо їх правової природи.

Сьогодні на сторінках наукової літератури розгортаються жваві дискусії щодо розмежування таких категорій, як ліцензування та власне дозвільна діяльність. Так, деякі вчені наголошують на необхідності розмежовувати ці категорії [1, с. 214–221], інші говорять про їх тотожність [2]. І це не випадково, оскільки ліцензія (licetia) – це слово латинського походження і перекладається як дозвіл; документ, що демонструє певний дозвіл [3]. Плутанини, на нашу думку, додає чинне законодавство, зокрема у законах України «Про ліцензування видів

господарської діяльності» та «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» поняття «ліцензія» та «документ дозвільного характеру» вжито в однаковому значенні. Відразу зауважимо, що вести мову про ліцензування як правовий інструментарій, що регулює тільки відносини господарювання, сьогодні немає достатніх підстав. Ліцензування є правовим інструментарієм для урегулювання відносин у сфері інтелектуальної власності (виключна ліцензія, одинична ліцензія, невиключна ліцензія, примусова ліцензія, відкрита ліцензія, субліцензія), у сфері обігу зброї, у сфері виконання робіт протипожежного значення тощо.

В загальноживаному розумінні ліцензування – це порядок надання дозволів на здійснення окремих видів діяльності спеціально уповноваженими на те державою органами. Нині багато говориться про необхідність зменшення адміністративних бар'єрів при отриманні документів дозвільного характеру, запровадження дерегуляційних заходів, одним з яких може стати лібералізація ліцензійного законодавства, яка передбачає заміну останнього на обов'язкове страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання. У загальному порядку дозвільний документ – це рішення органа публічної адміністрації, що є юридичним фактом для виникнення цивільно-правових відносин, однак, якщо мова йде про обов'язкове страхування цивільної відповідальності (правочин здійснюється в сфері приватного права, характеризується певним рівнем свободи, однак здійснюється за рішенням держави), є елементом публічно-правового дозволу. Як приклад, можна навести страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, що застосовується для безпеки дорожнього руху.

Таким чином, вважаємо, що ліцензування є одним із видів дозвільної діяльності, яке виражене у вигляді офіційного визнання державою за певними суб'єктами прав на провадження окремих, передбачених законодавством України, видів діяльності, визнання достатнього рівня професіоналізму і кваліфікації, а також здійснення контролю за фактично здійснюваними діями в інтересах особи, держави і суспільства [4, с. 151–152].

Проведений аналіз ліцензування як виду дозвільної діяльності органів публічної адміністрації в Україні свідчить, що остання складає зміст публічно-сервісної діяльності і вимагає перегляду як з позиції лібералізації чинного законодавства, так і шляхом застосування дерегуляційних та альтернативних інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Юрьева Ю. С. Лицензирование – правовое средство обеспечения экономической безопасности России / Ю. С. Юрьева // Право и современность. – Вып. 3. – Ч. 1 – Саратов, 2008. – С. 214 – 221.
2. Шпомер А. Поняття, ознаки та функції ліцензування певних видів господарської діяльності в Україні / А. Шпомер // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 12. – С. 77–80.
3. Ліцензія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%96%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D1%96%D1%8F>.
4. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні : питання теорії та практики : монографія / О. В. Джафарова. – Х. Діса плюс, 2015. – 688 с.

СКЛАДОВІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ МОДЕЛІ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У НАПРЯМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ІНВАЛІДІВ

*Соболь Євген Юрійович,
завідувач кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
доктор юридичних наук, доцент*

Однією із основних функцій сучасної України як демократичної держави є правовий, економічний та соціальний захист своїх громадян на міжнародному та національному рівнях. Особливе місце у даній ситуації займає зважена державна політика та ефективна діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, а також інших адміністративних та громадських інституцій щодо забезпеченості та дотримання у відповідності до чинного законодавства прав, свобод та інтересів найбільш уразливих верств населення, зокрема інвалідів.

Зважаючи на зобов'язання нашої держави перед світовою спільнотою про впровадження низки міжнародних стандартів та норм у вказаній сфері, визначення аспектів діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод інвалідів потребують подальшого ґрунтовного наукового дослідження.

У міжнародно-правових актах поняття «інвалід» (від лат. *invalidus* – безсилий, немічний) вперше розкривається у Декларації про права інвалідів, проголошеної ООН від 09.12.1975: це будь-яка особа, що не може самостійно забезпечити повністю або частково потреби нормального особистісного та соціального життя в силу недоліку, будь то вродженого чи ні, її фізичних або розумових можливостей.

Зі змісту Конвенції про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів № 159, ухваленої Міжнародною організацією праці від 20.06.1983, випливає, що інвалід – особа, можливості якої отримувати, зберігати підходящу роботу та просуватися по службі значно обмежені у зв'язку з належним чином підтвердженою фізичною чи розумовою вадою. Схожої позиції дотримуються, у тому числі, автори Великого тлумачного словника сучасної української мови [1, с. 502] та Словника російської мови [2, с. 214], які під «інвалід» у цілому розуміють людину, яка частково чи повністю втратила працездатність внаслідок поранення, хвороби, каліцтва чи старості.

На протипагу таким думкам В. І. Уруський зауважує, що інвалід – особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм або з уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, до необхідності в соціальній допомозі і захисті [3]. Аналогічно характеризує сутність категорії «інвалід» А. М. Куца: особа, якій властиві ознаки стійких функціональних порушень, зумовлених хворобою, травмою або аномалією, що призводить до обмеження життєдіяльності та викликає потребу в гарантуванні і забезпеченні додаткових прав та її соціальному захисті [4, с. 18].

Проведений аналіз міжнародно-правих актів, чинного законодавства та наукових джерел дає підстави вважати, що інвалід – це особа з фізіологічними (інтелектуальними) стійкими порушеннями функцій організму, зумовленими захворюванням, наслідком травм або з уродженими дефектами (аномаліями), які

ускладнюють умови її життєдіяльності та соціальної адаптованості, вимагаючи різностороннього захисту з боку держави.

Беззаперечною правовою та соціальною нормою у світі є те, що інваліди, не зважаючи на походження, характер і серйозність їхніх каліцтв або вад, мають ті ж основоположні права та свободи людини і громадянина, що й інші співгромадяни, які закріплено в низці міжнародно-правових актів (Загальній декларації прав людини, 1948 р., Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 р. та ін.).

З урахуванням норм Основного Закону України можливий поділ прав інвалідів на дві групи: загальні та спеціальні права. Так, загальні права передбачають конституційні можливості, які в рівній мірі стосуються інвалідів та інших членів суспільства (Розділ II Конституції України). У свою чергу, спеціальні права також є спільними для кожної людини та громадянина в країні, однак додаткове гарантування та посилений контроль їх реалізації з боку держави та суспільства сприятиме пришвидшенню соціальної адаптації та покращенню умов життєдіяльності інвалідів. Мова йде, наприклад, про право на: повагу до гідності (ст. 28), працю (ст. 43), соціальний захист (ст. 46), охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49), освіту (ст. 53).

Захист державою зазначених прав і свобод інвалідів є обов'язковою конституційною умовою в абсолютній більшості країн світу. Поняття «захист» розтлумачується як заступництво, підтримка [1, с. 692]; охорона, відстоювання в суді інтересів клієнта [5, с. 192].

До форм захисту прав та свобод інвалідів слід віднести такі: а) соціальний захист; б) судовий захист; в) захист гідності та недискримінація.

Розглядаючи питання щодо публічної адміністрації та як наслідок – діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод інвалідів, слід зауважити, що формування сталої наукової та законотворчої думки в Україні щодо сутності цієї правової категорії є відносно новим та актуальним на сьогодні процесом. Термін «публічна адміністрація» (англ. Public Administration) (від латин. сл. «publicus» – суспільний та «administration» – управління) є істотним компонентом правових норм, прийнятих на рівні ЄС – в договорах і нормативно-правових актах, згадуючись в різних контекстах.

Наукові пошуки щодо досліджуваного питання серед вітчизняних і зарубіжних вчених не припиняються. Прикладом, В. Б. Авер'янов, під «публічною адміністрацією» розуміє органи виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування [6, с. 117].

На думку, І. Б. Коліушко та В. П. Тимошук публічна адміністрація – організація і діяльність органів та установ, підпорядкованих політичній владі, які забезпечують виконання закону, діють в публічних інтересах і наділені прерогативами публічної влади [7, с. 12].

Схожої позиції дотримуються О. М. Козирін і М. А. Штатіна, які визначають публічну адміністрацію як організацію та діяльність органів і установ, які підпорядковані політичній владі, забезпечують виконання закону, діють в публічних інтересах і наділені прерогативами публічної влади [8, с. 29-32].

З урахуванням вище зазначеного, публічна адміністрація, як концептуальна категорія або поняття у широкому розумінні – це сукупність всіх гілок державної влади, закріплених у Конституції України, органів місцевого самоврядування та інших інституцій, наділених компетенцією публічної влади.

Так, Верховна Рада України, як законотворча складова публічної адміністрації, будучи єдиним органом законодавчої влади, створює масив нормативно-правових актів найвищої юридичної сили, виробляє обов'язкові для виконання стандарти, положення та вимоги, а також визначає державну політику у всіх сферах життя суспільства.

Діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, функціональна складова публічної адміністрації, забезпечує сталість реалізації публічного управління в Україні.

Представники контрольно-наглядової функції в державі (органи прокуратури тощо) – контрольно-наглядова складова публічної адміністрації, створюють належні умови щодо законності та прозорості діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, інших адміністративних інституцій.

Водночас органи судової влади – правозахисна складова публічної адміністрації, забезпечують у рамках, насамперед адміністративного судочинства, вирішення спірних питань у ході реалізації функцій органів державної влади та місцевого самоврядування, а також забезпечення прав і свобод людини і громадянина в судовому порядку.

У той же час слід визнати, що публічна адміністрація у практичній площині, поняття у вузькому розумінні, переважно передбачає діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. На сьогоднішній день таке розуміння у нашій державі, у силу політичних, історичних та інших обставин, приваляє у суспільстві, однак, на нашу думку, вищезазначена концептуальна категорія «публічна адміністрація» має розглядатися єдиним шляхом розвитку соціального управління в Україні.

До переліку основних завдань державного управління, складової діяльності публічної адміністрації, належить владно-організуючий та регулюючий вплив щодо реалізації і захисту прав та свобод соціально незахищених верств населення в Україні. Насамперед це стосується інвалідів, оскільки згідно чинного законодавства діяльність держави щодо інвалідів виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов для забезпечення їхніх прав і можливостей нарівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті та полягає у: виявленні, усуненні перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб; охороні здоров'я; соціальному захисті; забезпеченні виконання індивідуальної програми реабілітації інвалідів; наданні пристосованого житла; сприянні громадській діяльності.

Здійснення місцевого самоврядування, складової діяльності публічної адміністрації, насамперед, є конституційною нормою, будучи правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення (ст. 5, 140 Конституції України).

У Європейській хартії місцевого самоврядування зазначається, що місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення.

Отже, місцеве самоврядування – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного

об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Згідно ст. 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до системи місцевого самоврядування входять: територіальна громада; сільські, селищні, міські ради; сільські, селищні, міські голови; виконавчі органи сільських, селищних, міських рад; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення.

У відповідності до чинного законодавства здійснення повноважень місцевого самоврядування щодо реалізації і захисту прав та свобод інвалідів відіграє в Україні важливе соціальне та економічне значення, зокрема: а) утворюються цільові фонди соціальної допомоги інвалідам та визначається порядок і умов витрачання коштів цих фондів; б) вирішуються питання про надання інвалідам права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами культури, фізкультури і спорту, а також визначається порядок компенсації цим закладам вартості послуг, наданих безкоштовно або на пільгових умовах; в) вирішуються відповідно до законодавства питання про подання допомоги інвалідам, інвалідам з дитинства у будівництві індивідуальних жилих будинків, проведенні капітального ремонту житла, у придбанні будівельних матеріалів, а також відведенні зазначеним особам у першочерговому порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва, садівництва та городництва; г) організація для інвалідів будинків-інтернатів побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально доступними цінами, а також безоплатного харчування; г) забезпечення здійснення передбачених законодавством заходів щодо поліпшення житлових і матеріально-побутових умов інвалідів, а також влаштування в будинки інвалідів.

Отже, слід наголосити, що в діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод інвалідів головне місце відводиться державному управлінню у цій сфері, насамперед, компетенція органів виконавчої влади, – створення правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов для забезпечення їхніх прав і можливостей нарівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті.

Разом із тим, реалізація повноважень місцевого самоврядування – важлива складова державної політики у соціальній сфері, що додатково забезпечує реалізацію і захист прав та свобод інвалідів на місцевому та регіональному рівні. Таким чином, відбувається індивідуальний підхід з боку громади до кожної особи з інвалідністю, з метою як найкращого задоволення їхніх економічних потреб, специфічних потреб життєдіяльності, суспільної адаптації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Ожогов С.И. Словарь русского языка / под ред. Н.Ю. Шведовой. 18-е изд., стереотип. – М. : Русский язык, 1996. – 814 с.
3. Короткий юридичний словник з проблеми захисту особистих прав / укл. В.І. Уруський. – Тернопіль: АСТОН, 2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.convdocs.org/docs/index-79880.html>.

4. Куца А.М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / А. М. Куца. – 3., 2011. – 287 с.

5. Сучасний тлумачний словник української мови / [уклад.: Л. П. Олексієнко, О. Л. Шумейко]. – К. : Кобза, 2004. – 544 с.

6. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: ґрунтовний привід для теоретичної дискусії / В.Б.Авер'янов // Право України. – 2003. – № 5. – С. 117–122.

7. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упоряд. В. П. Тимошук. – К. : Факт, 2003. – 496 с.

8. Административное право зарубежных стран : учебн. / под ред. А.Н. Козырина, М.А. Шатиной. – М. : Спарк, 2003. – 464 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ СПОСОБІВ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

*Шатрава Сергій Олександрович,
професор кафедри адміністративної діяльності ОВС
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Ухвалення останнім часом низки антикорупційних законів стало початком системної реформи з подолання корупції, яка включає в себе ухвалення нової антикорупційної стратегії та на її основі законів, що повністю врегульовують ключові сектори антикорупційної діяльності в державі.

Варто зазначити, що ми виходимо і загальної позиції розуміння конфлікту як зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями. Невід'ємними ознаками конфлікту відзначаються зіткнення або боротьба, ворожі стосунки. Отже, можливим є визначити, що важливою ознакою конфлікту є активні дії його сторін.

Звернення до Закону України «Про запобігання корупції» [1] надає можливість виокремити два виду конфлікту інтересів, як потенційний, так і реальний.

Варто звернути увагу, що правова природа публічно-службових відносин зумовлює необхідність встановлення гнучкого механізму для того, аби уникнути негативних наслідків конфлікту інтересів. Найчастіше конфлікт інтересів виникає вже під час проходження служби в органах Національної поліції України. У такому випадку потрібно вжити відповідних заходів з врегулювання конфлікту інтересів і забезпечення неупередженого виконання своїх службових обов'язків посадовою особою органів Національної поліції.

Ми згодні з позицією Т. Е. Василевської, що конфлікт інтересів державного службовця може стати каталізатором конфлікту між суспільством (громадянами) та налаштованим на реалізацію приватного інтересу індивідом-чиновником. Виходом із даної колізії можуть бути широко задіяні механізми суспільного нагляду. В цьому випадку громадськість, громадські організації можуть здійснювати контроль та ініціювати попередження конфліктів інтересів і

санкціонування зловживань чиновників службовим становищем (через звернення до органів виконавчої влади із скаргами, судові позови, виступи у ЗМІ тощо) [2]. Конфлікт інтересів провокує суперечність між приватними інтересами державного службовця та інтересами професійної групи (що спрямовані на виконання її соціального призначення), при цьому виявляються нові механізми впливу на працівника. Репутаційний контроль за поведінкою чиновника з боку професійної спільноти стає вагомим контрзаходом використанню службового становища. Конфлікт інтересів може породжувати конфлікт з міжособистим ракурсом виміру – між працівником, який зловживає або може зловжити службовим становищем, і працівником, для якого подібні дії або бездіяльність колеги є неприйнятними. В цій ситуації як засіб виявлення конфлікту інтересів можуть використовуватися службові викриття [2].

Слід констатувати, що конфлікт інтересів розглядається як конфлікт між суспільно-правовими і приватними інтересами посадової особи. Але доцільно було б позначити й розходження інтересів службовця як представника професійної групи, відомства, державної інституції та інтересами суспільно-правовими [2].

На підставі аналізу норм Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [1] конфлікт інтересів можна врегулювати ззовні (це коли проблему вирішують розпорядчим актом керівника або керівного органу [3]), а можна самостійно. В останньому випадку, зрозуміло, мова йде про дії, які працівник може вчинити сам, щоб вирішити певне питання.

Звернення до ст. 29 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [1] надає можливість виокремити заходи зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів.

Так, зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом: 1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів; 2) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень; 3) обмеження доступу особи до певної інформації; 4) перегляду обсягу службових повноважень особи; 5) переведення особи на іншу посаду; 6) звільнення особи.

Слід дійти висновку, що способами врегулювання конфлікту інтересів в діяльності органів Національної поліції є застосування однієї або декількох стратегій: по-перше, відмова і обмеження; по-друге, залишення посади; по-третє, прозорість процесу прийняття рішень.

Якщо вірогідність частого повторення конкретного конфлікту невелика, то буде доцільніше надати посадовій особі органів поліції можливість зберегти свою нинішню посаду, але в цьому випадку він не повинен брати участь в прийнятті рішень з питань, які пов'язані з конфліктом інтересів, і рішення в цьому випадку можуть прийматися незалежною третьою стороною; в інших випадках він може утримуватися від обговорення пропозицій чи планів, пов'язаних з конфліктом інтересів, або від одержання відповідних документів чи інших даних, які стосуються їхніх приватних інтересів.

Має також застосовуватися варіант делегування певних функцій конкретної посадової особи, якщо існує вірогідність продовження приватного конфлікту інтересів, внаслідок чого буде неможливо або недостатньою тимчасова відмова посадової особи від свого приватного інтересу.

Особливу увагу слід приділити тому, щоби усі учасники прийняття

рішень, які «причетні» до конфлікту інтересів, були обізнані з заходами, що їх було вжито з метою захисту доброчесності процесу прийняття рішень з використанням методу відмови від приватного інтересу [4].

Необхідно, щоби посадові особи органів поліції усували приватні інтереси, які створюють конфліктну ситуацію, якщо вони бажають зберегти посаду і якщо конфлікт неможливо врегулювати за допомогою інших засобів (з використанням одного або кількох заходів з числа вище запропонованих). В тих випадках, коли серйозний конфлікт інтересів неможливо врегулювати в будь-який інший спосіб, посадова особа органів поліції має залишити посаду, яку вона обіймає. Політика врегулювання конфліктів інтересів має передбачати можливість скорочення посад цих посадових осіб за цих обставин відповідно до існуючого порядку [4].

Ведучи мову про прозорість процесу прийняття рішень, то варто зазначити, що реєстрація і декларування приватних інтересів, а також створення механізмів для врегулювання конфліктів, мають чітко визначатися в офіційних документах. Це повинно дозволити зацікавленому правоохоронному органу в разі необхідності продемонструвати факт своєчасного виявлення конкретного конфлікту або управління його врегулюванням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>
2. Василевська Т. Е. Конфлікт інтересів на державній службі: етичні аспекти / Т. Е. Василевська // Науково-інформаційному вісник Академії національної безпеки. – 2014. – Вип. 1 (1). – С. 106–120 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nationalsecurity.org.ua/2015/04/29/konflikt-interesiv-na-derzhavnijj-sluzhbi-etichni-aspekti/>
3. Козіна В. Новий антикорупційний закон: про конфлікт інтересів / В. Козіна // Місцеве Самоврядування. – 2015. – № 5. – С. 67-73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nu-rda.gov.ua/novunu/info/183.htm>
4. Посібник ОЕСР з питань врегулювання конфліктів інтересів на державній службі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oecd.org/countries/ukraine/49106140.pdf

CHARAKTERYSTYKA MIGRACJI KIRGISKICH I POLSKICH KOBIET ZE WZGLĘDU NA PŁEĆ I RODZINY

Asel Shaiyldaeva,

Doktor socjologii

*Biszkekski Gumanitarny Uniwersytet
imenia K.Karasaeva, UMSC (Lublin).*

Na migrację można spojrzeć jak na naturalne zjawisko, które jest organiczną częścią odwiecznego procesu rozwoju ludzkości. Jeszcze kilkanaście lat temu migracja zarobkowa kojarzona była przede wszystkim z mężczyznami, którzy decydowali się na pracę poza granicami naszego kraju w celu utrzymania rodziny. Kobieta zaś albo zostawała z dziećmi w kraju, albo wyjeżdżała do męża, gdyż będąc na jego utrzymaniu była od niego całkowicie zależna, poza tym zależało jej na złączeniu rodziny. Mobilność kobiet uzależniona była wtedy od migracji mężczyzn. Dzisiaj coraz częściej kobiety samodzielnie wyjeżdżają za granicę w poszukiwaniu pracy. Niezależnie od

mężczyzn podejmują decyzję o migracji zarobkowej, mimo iż nie znają języka i kultury kraju, do którego się udają.

Z rozpadem Związku Radzieckiego na terytoria jego byłych republik gwałtownie zrosło tempo migracji. Innowacyjne prawo do wolności przesuwania pozwoliło wielu osobom wrócić na swoją historyczną ojczyznę czy przejechać do drugiego kraju w poszukiwaniu lepszych ekonomicznych warunków. Naocznym przykładem kraju z wysokim poziomem migracji jest Kirgistan, postsowiecka republika, rozmieszczona w Centralnej Azji. W sierpniu 2015 roku skończyła się procedura wstępu Kirgizji do Eurazjatyckiego ekonomicznego związku. Za stanem na 12 stycznia 2016 roku ilość obywateli Kirgistanu, co znajduje się na terytorium Rosji składają 553 tysięcy 910 osób. Od tej pory kirgiskie obywatele nie wymaga się otrzymywać pozwolenie na pracę na terytoria państw-uczestników eurozwiązku, a termin tymczasowego pobytu migranta pracującego i członków jego rodziny wyznacza się terminem ważności umowy migranta pracującego z pracodawcą.

Kobiety i dziewczęta należą do najbardziej narażonych na zagrożenia - przemocą, dyskryminacją - grup migrantów, która powinna zostać otoczona specjalną ochroną i opieką. Dlatego w tym roku Parlament Europejski poświęcił im obchody Międzynarodowego Dnia Kobiet.

W Kirgistanie żywicielami rodziny zostały kobiety migranci. Według danych oficjalnej statystyki, oni składają 14% wszystkich przybyszów [1]. Za szacunkami ekspertów UNWOMEN, los kobiet nie mniej 30%. Większość nich nie ma medycznych dokumentów i nie mogą brać pełnowartościową obserwację w rosyjskich klinikach.

Migracje rodzinne związane są z zakładaniem i łączeniem rodzin. Dobrym przykładem takiej migracji jest sytuacja, gdy dwoje młodych ludzi pochodzących z różnych miejscowości bierze ślub, po czym zaczynają mieszkać razem. Co najmniej jedno z nich musi stać się migrantem. Z uwagi na globalne aspekty migracji i obserwowane w wielu krajach należy zwrócić uwagę na to, że poszerza się globalny rynek usług, na którym zatrudnienie znajdują kobiety. W wyniku tego, w skali świata wyraźnie wzrasta liczba kobiet, które podejmują pracę poza krajem pochodzenia. Oferowane jest im zatrudnienie mało atrakcyjne (uciążliwe), zajęcia (np. prowadzenie gospodarstwa domowego) tradycyjnie wykonywane przez nie nieodpłatnie w swoich rodzinach. Nie można pomijać indywidualnych aspektów migracji kobiet. Analizowane są zarówno uwarunkowania i doświadczenia migracyjne kobiet, ich jednostkowe zyski i straty, jak i skutki zdrowotne migracji zarobkowej. Analizy obejmują problemy rodzin migrujących kobiet. Uwaga badaczy skupiona jest wówczas na konsekwencjach migracji dla poszczególnych członków rodziny, relacji rodzinnych czy w ogóle trwałości rodziny.

Warto wskazać – ze względu na temat publikacji – różne typy imigrantów wydzielone na podstawie: czasu trwania migracji, legalności pobytu i pracy oraz charakteru podejmowania aktywności ekonomicznej wskazują także inni badacze Ośrodka Badań nad Migracjami w Warszawie. Wyróżnili cztery podstawowe grupy:

1) cudzoziemców wykonujących prace proste – to osoby pracujące w rolnictwie, budownictwie, przemyśle, usługach domowych; ich wspólną cechą jest tymczasowość (sezonowość) migracji i podejmowanie prac o małym prestiżu i stosunkowo niskiej płacy;

2) cudzoziemców świadczących specyficzne usługi – to osoby pracujące w handlu, gastronomii, nauczyciele języków obcych (tzw. native speakerzy);

3) cudzoziemców wykonujących prace wymagające kwalifikacji – na przykład robotnicy wykwalifikowani pracujący w przemyśle metalowym (spawacze) lub

budowlanym (murarze, cieśle szalunkowi); ich pobyty są jednak dłuższe i bardziej regularne niż w przypadku cudzoziemców wykonujących prace proste, wykorzystując lukę istniejącą na polskim rynku pracy;

4) cudzoziemskie kadry menedżerskie i specjaliści wysoko wykwalifikowani – kategoria ta skupia osoby zajmujące wysokie stanowiska w dużych firmach: dyrektorów, członków zarządów, menedżerów, specjalistów; ich mobilność regulowana jest przez wewnętrzne mechanizmy funkcjonowania przedsiębiorstw [2].

Aktywność na rynku pracy, jak też zmiany kulturowe powiązane z rozwojem programów regulacji poczęć (antykoncepcja, aborcja, naturalne metody) doprowadziły do spadku dzietności, a w efekcie do zmian struktury demograficznej w wielu bogatych (rozwinętych) krajach. Społeczeństwa tych krajów charakteryzuje zarówno wysoki poziom aktywności zawodowej kobiet, jak i równoległa niska dzietność, przy jednocześnie rosnącej liczebności ludzi w wieku poprodukcyjnym [3]. Dotyczy to przede wszystkim krajów starej Unii Europejskiej, gdzie zachodzące zmiany struktury wieku określane są terminem «siwienie Europy». Siwiejąca Europa potrzebuje opieki. Nie zapewnia jej ani zajęte pracą pokolenie dzieci, ani kształtujące się coraz dłużej pokolenie wnuków. Dla jednych i drugich obciążenia opiekuńcze stają się coraz bardziej kosztowne (Baldwin 1995). Opieka instytucjonalna staje się również coraz mniej wydolna i trudniejsza do zapewnienia pod względem finansowym oraz organizacyjnym (Kalliomaa-Puha 2013). Działania polegające na zapewnieniu opieki nad starzejącą się populacją, ale też wsparcie rodzin w opiece, są traktowane jako stare, ale też jako nowe «ryzyko społeczne» (Uścińska 2013), przed którym staje polityka społeczna w poszczególnych krajach Unii Europejskiej [4]. Jako jedno z rozwiązań deficytu opieki dla starzejącej się i pozbawionej dzieci Europy proponowane jest zarządzanie migracją siły roboczej (Iglicka 2013), a szczególnie włączenie «opiekunczego kapitału» kobiet w system transgranicznego i opartego na rodzinie «przepływu opieki». Należy zwrócić uwagę na dwie przyczyny, które doprowadziły w krajach UE do zmian, jakie zaszły i zachodzą wewnątrz rodziny. Obie wiążą się z rodzinnym kapitałem opieki, który kiedyś służył realizacji funkcji opiekuńczej rodziny.

W tradycyjnej rodzinie kapitał opiekuńczy rodziny [5], realna możliwość objęcia opieką potrzebujących jej członków, zwłaszcza najmłodszego i najstarszego pokolenia, związany był między innymi z liczebnością dzieci. Starsze brały udział w opiece nad młodszymi, a ich liczebność zwiększała w przyszłości szanse na podział zadań opiekuńczych nad starzejącymi się rodzicami. Obecnie niska dzietność zmniejsza tradycyjny kapitał opiekuńczy rodziny coraz bardziej potrzebny w związku z długowiecznością najstarszego pokolenia, którego przedstawicielom nie zawsze towarzyszy sprawność i możliwość radzenia sobie bez pomocy innej osoby. Praca zawodowa kobiet powoduje ich wielogodzinną nieobecność w domu, dlatego pracujące kobiety ograniczają swoje zadania w gospodarstwie domowym oraz w opiece nad dziećmi i nad potrzebującymi opieki osobami dorosłymi i starszymi. Coraz częstsze wyjazdy kobiet do pracy za granicą określane są zarówno jako feminizacja migracji. Artykuł sygnalizuje złożoną i niekorzystną sytuację migrujących zarobkowo kobiet. Migracje zarobkowe dla kobiet łączyć się mogą z jednej strony z satysfakcją finansową, ze wzrostem ich doświadczenia życiowego i kapitału społecznego, ale z drugiej strony powodują istotne trudności i problemy emocjonalne, wynikające z podejmowania wielu społecznych konfliktowych ról. Satysfakcja finansowa, wzrost doświadczenia życiowego i kapitału społecznego to możliwe efekty migracji zarobkowej kobiet. A trudności i problemy afektywno-emocjonalne to pewne efekty tej migracji. Dla wielu nielegalnych migrantów praca jest ważniejszym elementem niż status i wiążące się z

tym procedury, dlatego wolą przebywać w kraju nielegalnie i być atrakcyjniejsi na rynku pracy. Wielu z nich niechętnie stara się o zalegalizowanie swojego pobytu, częściej korzystają z fałszywych dokumentów aby móc swobodnie poruszać się w kraju. Cudzoziemcy, z których część nadal Polskę traktuje jako kraj tranzytowy, starają się umknąć krajowej ewidencji ponieważ zgodnie z procedurami Konwencji Dublin II osoby, które złożyły wniosek pobytowy w Polsce z chwilą znalezienia się w innym kraju oraz kontroli legalności pobytu zgodnie z postanowieniami Konwencji są odsyłane do kraju, w którym złożyły wniosek po raz pierwszy. Innym zjawiskiem związanym z nielegalną migracją jest wykorzystywanie rodzimych pracodawców przez cudzoziemców starających się nielegalnie o pracę w Polsce, których głównym celem jest wyjazd do innego kraju Europy Zachodniej. Po wykonaniu całej procedury związanej z zatrudnieniem, mają legalne dokumenty do przekroczenia granicy zewnętrznej i tym samym znajdują się na obszarze europejskim, wówczas nie stawiają się w wyznaczonym miejscu, a ich celem podróży staje się nielegalna migracja do jednego z krajów Europy Zachodniej.

Migracja zarobkowa jak i każde zjawisko ma swoje pozytywne i negatywne strony. Skutki pozytywne migracji to:

- Zmniejszenie napięcia na krajowym rynku pracy;
- Znaczny napływ waluty (pieniędzy zarobionych przez migrantów);
- Możliwość materialnego utrzymania rodzin w kraju, finansowanie wykształcenia dzieci, zakupy codzienne itp.;
- Sprzyjanie rozwojowi małego biznesu, dzięki wpływom z handlu przygranicznego;
- Rozszerzenie światopoglądu, opanowanie języków obcych, w sytuacjach poszczególnych – podwyższenie kwalifikacji.

Dla Kirgistanu i Polska migracja kobiet ma także skutki negatywne:

- Wyjazd znacznej części potencjału siły roboczej kraju, w tym wysoce kwalifikowanych pracowników, którzy przy wykonaniu prymitywnej i nieatrakcyjnej pracy tracą swoje umiejętności;
- Aspekt psychologiczny i moralny: rozpadają się rodziny, dzieci zostają bez opieki, utrata zdrowia, przemoc ze strony pracodawcy, trudne warunki życia, a także w większości wypadków, brak ochrony praw i gwarancji otrzymania zarobionych pieniędzy, brak socjalnej ochrony;
- Zmniejszenie liczby urodzeń.

Wyjazd osób młodych powoduje negatywne skutki demograficzne, tak przez niszczenie stosunków rodzinnych, jak i przez niesprzyjający dla urodzenia i wychowania dzieci styl życia migrantów;

– Ogólne zwątpienie, utrata świadomości narodowej. Kirgistan jest jednym z państw, które eksportują istotną część siły roboczej na międzynarodowy rynek pracy. Dlatego regulowanie procesów migracji jest jednym z ważnych elementów politycznej aktywności państwa. Środki i metody realizacji państwowej polityki migracyjnej w znacznym stopniu zależą od konkretnej sytuacji na rynku pracy. Warto podkreślić, że w Kirgistanie istnieje do dziś nierozwiązany problem regulowania nielegalnej migracji zarobkowej.

Literatura

1. <http://www.stat.kg/ru/publications/>
2. Szerzej: Projekt badawczy realizowany przez Ośrodek Badań nad Migracjami w Warszawie «Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudniania i ograniczenia bezrobocia» w części «Metodologia badania popytu na pracę

cudzoziemców», s. 22, protokół dostępu: <http://mplm.pl/produkty/MODUL%20II/Metodologia%20badani>.

3. Zofia Kawczyńska-Butrym. Zrozumieć migracje kobiet – gdy siwiejąca Europa potrzebuje opieki. S.33.

4. Na szczególną uwagę zasługuje szczegółowy raport z badań prowadzonych w 10 krajach europejskich: Francji, Niemczech, Grecji, Włoszech, Holandii, Polsce, Portugalii, Hiszpanii, Szwecji i Wielkiej Brytanii na temat sytuacji zdrowotnej ludzi starych w tych krajach, opieki sprawowanej nad nimi przez rodzinę i poziomu wsparcia instytucjonalnego uzyskiwanego przez rodzinę (Family Care... 2001).

5. Migracja edukacyjne. Studenci zagraniczni-dwie strony książki. Red. Zofia Kawczyńska-Butrym. Lublin-2014.

РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В ПОЛЬЩІ

*Горлов Євгеній Володимирович,
доцент кафедри галузевих юридичних наук
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського,
кандидат юридичних наук, доцент*

На початку 90-х років XX століття діяльність керівництва Польщі щодо протидії економічним правопорушенням, серед яких значне місце займала корупція, надала перші позитивні результати. Однак, відповідно до наукових досліджень та статистичних даних, корупція в Польщі залишалась однією з найбільш важливих проблем понад 10 років, на вирішення якої застосовувались значні засоби та ресурси щодо досягнення ефективності через вдосконалення правоохоронної діяльності відповідних органів.

Початком боротьби з корупційними правопорушеннями на рівні парламенту став розроблений представниками правих сил проект закону «Про Центральне бюро для боротьби з корупцією», однак його не було підтримано більшістю голосів. Проте у 2001 році представниками тих же правих політичних сил, на вимоги польського суспільства, було розроблено кілька законопроектів, спрямованих на протидію цьому негативному явищу на законодавчому рівні. Так, було прийнято закони «Про політичні партії» [1], «Про виборчу ординацію» [2], «Про доступ до публічної інформації» [3].

Посилення реальної антикорупційної державної політики в Польщі стало прийняття під тиском Єврокомісії 17 вересня 2002 р. урядом під керівництвом Л. Міллера, Державної програми боротьби з корупцією «Антикорупційна стратегія» [4]. Вона містила огляд національних та міжнародних правових норм щодо запобігання та протидії корупції, аналіз основних сфер її поширення у Польщі. Антикорупційна політика, відповідно до Антикорупційної стратегії, передбачала виявлення корупційних правопорушень, впровадження ефективних механізмів боротьби з корупцією в публічній адміністрації, підвищення суспільної свідомості.

Відповідно до схваленої стратегії передбачено два етапи її реалізації. В основу розробки зазначеної програми (а згодом – антикорупційного законодавства) покладено міжнародно-правові акти про запобігання і протидію корупції, підписані польською державою і ратифіковані її парламентом. Зокрема,

до таких належать Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи від 27 січня 1999 року, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи від 4 листопада 1999 року, а також Конвенція Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) проти корупції від 31 жовтня 2003 року та інші. Саме вказана Конвенція ООН вимагає від держав-учасниць як створення відповідних інституцій із попередження корупції (ст. 6), так і спеціалізованих органів по боротьбі із нею (ст. 36).

Наступний етап боротьби з корупцією у Польщі розпочався після виборів до парламенту у вересні 2005 року, після яких ліві сили втратили владу. Новосформований уряд розробив проект закону «Про Центральне антикорупційне бюро» і 12 травня 2006 року за нього проголосували у парламенті. Схвалення цього закону можна також розглядати і як зобов'язання перед Європейським Співтовариством щодо імплементації приписів Резолюції «Двадцять принципів боротьби з корупцією» Комітету міністрів Ради Європи 1997 року [5].

13 червня 2006 року президент Республіки Польща підписав схвалений парламентом закон «Про Центральне антикорупційне бюро», який набрав чинності 24 липня 2006 року [6].

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що керівництво Польщі в процесі реалізації другого етапу антикорупційної стратегії, виконало вимогу міжнародних організацій щодо створення спеціального органу по боротьбі з корупцією, а саме – Центральне антикорупційне бюро, який залишається головним органом з координації зусиль у боротьбі та протидії корупції у Польщі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych // Dziennik Ustaw. — 1997, nr. 98, poz. 604 ze zm.;
2. Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej // Dziennik Ustaw. — 2001, nr. 46, poz. 499 ze zm.;
3. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej // Dziennik Ustaw. — 1997, nr. 98, poz. 604 ze zm.;
4. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej [Electronic resource]. — Access mode : www.mswia.gov.pl, Strategia;
5. Twenty principles for the fight against corruption resolution (97) 24 of the Committee of Ministers of the Council of Europe, adopted at the 101 session of the Committee of Ministers of the Council of Europe on 6 November 1997 [Electronic resource]. — Access mode : http://www.coe.int/t/cm/home_en.asp;
6. Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. z dnia 23 czerwca 2006 r.) [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <http://prawo.lego.pl>.

**АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ:
ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНОГО І ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА***Миколенко Олександр Іванович,**доцент кафедри**адміністративного і господарського права**Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова,**кандидат юридичних наук*

Досить розповсюдженою в нашому суспільстві стала антисоціальна поведінка молоді, яка не тільки порушує звичаї, традиції, норми моралі, що склалися в суспільстві, а й порушує загальнообов'язкові правила поведінки – норми права. Серед правопорушень, які вчиняються неповнолітніми, велику частку складають адміністративні проступки. Нажаль чинне законодавство України, встановивши особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП), містить в собі багато прогалин, які не дають відповіді на виникаючі в правозастосовчій сфері питання. Розглянемо деякі з них.

До особливостей адміністративної відповідальності неповнолітніх КУпАП відносить наступні:

- по-перше, за загальним правилом адміністративна відповідальність настає з 16 років (ст. 12 КУпАП);

- по-друге, якщо адміністративний проступок вчинено особою у віці з 14 до 16 років, то відповідальність несуть батьки чи особи, що їх замінюють (частина 2 і 3 ст. 184 КУпАП);

- по-третє, до осіб у віці від 16 до 18 років застосовують, як правило, заходи виховного характеру, що передбачені в ст. 24¹ КУпАП (ст. 13 КУпАП).

Важко погодитись з запропонованою законодавцем системою особливостей адміністративної відповідальності неповнолітніх. Спробуємо довести це шляхом наукового аналізу.

Адміністративне стягнення – це захід відповідальності, який може бути застосований органом адміністративної юрисдикції тільки до особи, яка безпосередньо вчинила адміністративний проступок. В цьому сенсі адміністративне стягнення є правовим наслідком вчинення особою протиправного діяння, що підпадає під ознаки адміністративного проступку. В даному випадку мова йде про реалізацію таких принципів адміністративної відповідальності як принцип обґрунтованості і принцип безповоротності адміністративної відповідальності.

Розгляд вище зазначених принципів має безпосереднє відношення до аналізованої нами ознаки адміністративного стягнення. Справа в тому, що частини 3 і 4 ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлюють можливість адміністративної відповідальності батьків за вчинене їхніми неповнолітніми дітьми адміністративного проступку чи злочину. Так Кодекс закріплює:

«Вчинення неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено цим Кодексом,

- тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Вчинення неповнолітніми діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, якщо вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність, -

тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, що їх замінюють, від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Головна мета закріплення цих положень в Кодексі України про адміністративні правопорушення зрозуміла. Законодавець хотів звернути увагу на невиконання батьками свої обов'язків щодо виховання своїх дітей у дусі поваги та виконання Конституції і законів України. Але не зрозуміла правова форма, в якій адміністративна відповідальність встановлена в частинах 3 і 4 ст. 184 КУпАП. Якщо прискіпливо вчитатись в ці положення, то помітимо, що їх зміст порушує принципи адміністративної відповідальності, насам перед, принцип обгрунтованості і принцип безповоротності.

Принцип обгрунтованості відповідальності полягає в тому, що огульне безпідставне притягнення особи до адміністративної відповідальності не допускається. Принцип безповоротності відповідальності припускає неминуче настання адміністративної відповідальності для особи, яка вчинила адміністративний проступок. Заходи адміністративної відповідальності, доречі як і заходи кримінальної відповідальності, завжди носили персоніфікований характер. Положення ж ст. 184 КУпАП свідчать про те, що відповідальність за вчинений адміністративний проступок може нести третя особа, що було притаманно тільки цивільно-правовій відповідальності.

Якщо ми визнаємо можливість застосування заходів адміністративної відповідальності до третіх осіб, то необхідно буде тоді визнати і можливість притягнення до адміністративної відповідальності не водія автомобілю, який керує автомобілем за дорученням і безпосередньо порушив правила дорожнього руху, а власника автомобілю, який по суті винен у тому, що доручив керування свого автомобілю особі, яка необізнана в правилах дорожнього руху чи навмисно їх порушує.

Притягнення до адміністративної відповідальності третіх осіб не допускається за загальними вимогами і принципами чинного адміністративного законодавства. Що ж до правової форми, в якій закріплені частини 3 і 4 ст. 184 КУпАП, то це яскравий приклад помилок законодавчої техніки. В статті робиться акцент на протиправні дії неповнолітнього і не робиться акцент на діях батьків, які порушують чинне законодавство тим, що не виконують своїх обов'язків по вихованню дітей. Тому пропонуємо змінити редакції частини 3 і 4 ст. 184 КУпАП і закріпити їх у такому вигляді:

«Ті ж дії, що передбачені в частині першій цієї статті, які призвели до вчинення неповнолітнім (віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років) правопорушення, відповідальність за яке передбачено цим Кодексом,

- тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті ж дії, що передбачені в частині першій цієї статті, які призвели до вчинення неповнолітніми діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, якщо вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність, -

тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, що їх замінюють, від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

В такому вигляді частини 3 і 4 ст. 184 КУпАП не порушують загальних вимог законодавства про адміністративну відповідальність і відповідають її принципам. Акцент у цих положеннях статті був перенесений з протиправного діяння неповнолітнього на протиправні дії батьків та осіб, що їх замінюють, які не виконують юридичний обов'язок щодо виховання своїх дітей.

Наступна проблема, що існує в науці адміністративного і процесуального права та відображається на стані чинного законодавства України. Це відсутність юридичній літературі науковообґрунтованих думок щодо місця заходів впливу примусового характеру, передбачених в ст. 24¹ КУпАП, в системі заходів адміністративно-правового примусу.

Виділяти їх в окрему групу заходів примусу поряд з такими заходами як заходи адміністративного попередження, заходи адміністративного припинення та заходи адміністративної відповідальності, на нашу думку, є недоцільним. Заходи, що застосовуються до неповнолітніх згідно ст. 24¹ КУпАП, переслідують таку ж мету, що і заходи адміністративної відповідальності – виховання правопорушника. Вони застосовуються у зв'язку з вчиненням адміністративним проступком до деліктоздатної особи, тобто до осудної і такої, що досягла 16-літнього віку. Ці заходи примусу застосовуються органами адміністративної юрисдикції в такому ж процесуальному порядку, як і адміністративні стягнення.

Ці ознаки зближають за змістом та цільовим призначенням адміністративні стягнення та заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх, що дає змогу їх виділити в системі заходів адміністративно-правового примусу окремою групою – заходи адміністративної відповідальності. Але при цьому наголосити, що адміністративні стягнення і заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх, не є тотожними поняттями і різняться ступенем караності в їх змісті.

Наприклад, В.Т.Нор аналізуючи в одній із своїх наукових праць заходи виховного характеру, що застосовують до неповнолітніх в порядку кримінального судочинства в республіках Радянського Союзу, вказував, що ці заходи безсумнівно є примусово-виховними. Розглядаючи кримінальну справу про злочин неповнолітнього та застосовуючи до нього примусовий захід виховного характеру, суд здійснює правосуддя, а неповнолітній при цьому притягується до кримінальної відповідальності, хоча і звільняється від кримінального покарання [1, с. 222].

Як бачимо, деякі представники кримінального права теж наполягають на тому, що б включати до заходів кримінальної відповідальності і заходи виховного характеру, що застосовуються до неповнолітніх.

В юридичній літературі з адміністративного права та процесу ця точка зору висловлювалася в працях Ю.П. Бітяка, В.В. Зуй [2], С.Г. Романчука [3] та інших.

Рівень правового регулювання підстав та порядку застосування заходів впливу, передбачених в ст. 24¹ КУпАП бажає кращого. Чинне законодавство не дає відповіді на такі питання:

1) застосовуються ці заходи впливу як заміна адміністративним стягненням чи вони мають самостійне значення, як заходи адміністративної відповідальності?

2) чи є запропонований в ст. 24¹ КУпАП перелік заходів впливу для неповнолітніх вичерпним?

3) застосовується до неповнолітнього тільки один захід впливу чи можливе застосування декількох заходів впливу?

4) чи можна ці заходи впливу класифікувати на основні і додаткові?

5) які строки застосування заходів впливу для неповнолітніх?

Не будемо зупинятись на аналізі всіх цих недоліків, бо цього не дозволяє зробити об'єм статті. Запропонуємо лише шляхи вирішення цих проблемних питань.

З системи заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх, необхідно виключити такий захід як догана або сувора догана, та доповнити її новим заходом - покладення на неповнолітнього, який досяг шістнадцяти років, обов'язку відшкодування матеріальної шкоди, якщо неповнолітній має самостійний заробіток і сума шкоди не перевищує двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або своєю працею усунути заподіяну матеріальну шкоду, сума якої не перевищує двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Цей захід впливу рекомендується авторами проекту КУпАП [4] і слід в цьому з ними повністю погодитись.

В статті 13 КУпАП слід акцентувати увагу не на звільненні неповнолітнього від адміністративної відповідальності, а на звільненні цієї особи від адміністративного стягнення та його заміні іншим заходом адміністративної відповідальності – заходами впливу, що передбачені в ст. 24¹ КУпАП.

Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх, слід законодавчо розділити на основні та додаткові та вказати, що до неповнолітнього може бути застосовано один основний захід впливу або один основний і один додатковий захід впливу. При цьому до заходів, що можуть застосовуватись і як основні, і як додаткові віднести: 1) покладення на неповнолітнього, який досяг шістнадцяти років, обов'язку відшкодування матеріальної шкоди, якщо неповнолітній має самостійний заробіток і сума шкоди не перевищує двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або своєю працею усунути заподіяну матеріальну шкоду, сума якої не перевищує двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; 2) передачу неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання. Застереження застосовувати тільки як основний захід впливу, а зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого – як додатковий захід впливу.

Вирішення цих та інших питань в науці адміністративного права та в законодавстві про адміністративні правопорушення сприяло б підвищенню рівня захисту прав неповнолітніх, що вчинили адміністративний проступок, та є учасниками провадження в справах про адміністративні правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ноп В.Т. Защита имущественных прав в уголовном судопроизводстве. – К.: Выща школа, 1989. – 273 с.
2. Битяк Ю.П., Зуй В.В. Административное право Украины (Общая часть). Учебное пособие. – Харьков: ООО «Одиссей», 1999. – 224 с.
3. Романчук С.Г. Правова природа адміністративних заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх / С.Г.Романчук // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. - № 4. – 2003. – С. 44-47.
4. Проект Кодексу України про адміністративні правопорушення за № 5462 від 29.04.02. – Комітет Верховної Ради України з правової політики.

**ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ У НАПРЯМІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗІ СТАНДАРТАМИ ПРАВА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Чорномаз Оксана Богданівна,

доцент кафедри

адміністративного права та адміністративного процесу

Львівського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Європейське право – розгалужений комплекс міжнародних і наднаціональних правових норм, що належать до різних галузей права та перебувають у стані інтенсивного розвитку. Під європейським правом у широкому значенні розуміють правове регулювання відносин у Європі, що охоплюють організацію й діяльність майже всіх європейських міжнародних організацій, усю сукупність економічних, соціальних, політичних, наукових і культурних відносин. У цьому сенсі європейське право є регіональним правом, складовою частиною міжнародного права загалом.

Європейське право у вузькому значенні – це право Європейських співтовариств, доповнене певною мірою правовим регулюванням усього Європейського Союзу.

Таке право вже багато в чому відійшло від міжнародного і становить особливий (гібридний) правовий феномен, який відповідає юридичній природі ЄС [1, с. 3].

Адміністративне право – галузь права (сукупність правових норм), що регулює, з метою реалізації завдань і функцій держави, суспільні відносини управлінського характеру, котрі формуються у сфері виконавчої та розпорядчої діяльності органів виконавчої влади, внутрішній організаційній діяльності інших державних органів, а також у процесі здійснення громадськими організаціями, їх органами зовнішніх юридично-владних повноважень [2, с. 20]. У вітчизняній правовій доктрині під адміністративним законодавством переважно розуміють зовнішнє вираження адміністративно-правових норм. Проте нині виконується робота з упорядкування законодавства, пропонується здійснити цілковиту кодифікацію адміністративно-правових норм і створити Адміністративний кодекс України як сукупність кількох «кодексів», «томів», «книг», що, зокрема, міститиме Кодекс України про адміністративні проступки, Адміністративно-процедурний кодекс, Кодекс поведінки державних службовців тощо [3, с. 11].

Що ж до особливостей джерел адміністративного права та права ЄС, то останні розподіляють на дві категорії: первинне право (міжнародно-правові акти: установчі договори, договори-угоди й протоколи, що ревізують ці договори); вторинне право (правові акти, ухвалені основними інститутами й іншими органами ЄС).

Європейська рада й Комісія ЄС видають регламенти, директиви, постанови, рекомендації, висновки. Європейське право регулює публічно-правові, економічні (торгівлю, інвестиційні процеси, створення багато національних корпорацій тощо), фінансові, трудові, екологічні відносини, захист прав і свобод на Європейському континенті й багато інших питань [1, с. 3].

Гармонізація є процесом цілеспрямованого зближення правових систем шляхом усунення суперечностей між ними та формування мінімальних правових стандартів через утвердження спільних правових принципів, що передбачає приведення законодавства держав-членів та країн не членів у відповідність з вимогами міжнародного права на підставі міжнародних договорів.

Гармонізація відбувається за допомогою різних засобів (адаптація, імплементація, стандартизація та ін.) і може передувати уніфікації законодавства або ж застосовуватися тоді, коли потреби в такій уніфікації немає [4, с. 13].

За різними критеріями (суб'єктами гармонізації, сферою суспільних відносин, метою та ін.) механізм гармонізації може набувати різних модифікацій (різновидів). Наприклад, право Європейського Союзу вважається тією законодавчою моделлю, єдиним стандартом, згідно з яким своє право гармонізують країни Європи.

В Європі виокремлюють п'ять різновидів механізму гармонізації законодавства, а саме:

1. Механізм гармонізації всередині Європейського Союзу, в державах-членах ЄС передбачає безпосередню участь держав-членів у створенні актів гармонізації ЄС.

2. Механізм гармонізації в державах-кандидатах відбувається на підставі угод про асоціацію згідно політичної волі керівництва країни.

3. Механізм гармонізації швейцарського національного права передбачає застосування референдуму як основного засобу гармонізації.

4. Механізм гармонізації в межах Європейського економічного простору на підставі Угоди про Європейський економічний простір 1992 року.

5. Механізм гармонізації в інших європейських країнах-партнерах, а саме в Україні та Молдові [5, с. 24].

З огляду на існуючі загальносвітові тенденції гармонізація національного законодавства з європейським та міжнародним правом може відбуватися в таких сферах суспільних відносин: правовий статус суб'єктів суспільних відносин; проблеми права власності, правий режим діяльності юридичних осіб та підприємств; проблеми права інтелектуальної власності; оподаткування; валютно-фінансова система; пенсійна система; банківська діяльність; ядерна енергетика; охорона оточуючого середовища та ін. Ці сфери умовно виокремлюються у загальний економічний простір; загальний простір зовнішньої безпеки; загальний простір свободи, безпеки та правосуддя; загальний простір науки, освіти, культури.

Для України гармонізація національного законодавства з європейським та міжнародним правом має особливу значущість і актуальність, оскільки з цим процесом пов'язане не тільки створення правової бази для майбутнього вступу до ЄС, а й досягнення інших важливих для нашої держави цілей, а саме:

- створення підґрунтя та рушійної сили правової, адміністративної та судової реформи в Україні;
- наближення України до повного виконання своїх зобов'язань за УПС як етапу на шляху поступової інтеграції до Європейського Союзу;
- створення стимулів для здійснення економічних реформ, підвищення конкурентоспроможності економіки та сприяння залученню іноземних інвестицій в Україну;
- розвиток зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС, оскільки зі створенням зони вільної торгівлі для них діятимуть рівні правила;

– подальша демократизація суспільних процесів, розбудова основних засад функціонування громадянського суспільства відповідно до європейських стандартів [6, с. 341].

В Україні на процеси гармонізації адміністративного законодавства з нормами права ЄС справляє найбільший вплив специфіка управлінської діяльності суб'єктів виконавчої влади й інших органів. Саме тому до цієї співпраці залучено як центральні органи виконавчої влади, так і Верховну Раду України. Координацію такої діяльності покладено на Координаційну раду з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу під головуванням Прем'єр-міністра України. Оцінку ступеня відповідності нормативних документів до *acquis communautaire* (нормативно-правової бази ЄС на момент вступу нового члена) віднесено до компетенції Міністерства юстиції України, зокрема Державного департаменту з питань адаптації законодавства.

Як уже було зазначено, метою гармонізації на рівні ЄС є створення однакових правових умов для економічної діяльності на спільному ринку; вона охоплює насамперед закони, нормативні постанови та адміністративні акти, які безпосередньо впливають на створення та функціонування спільного ринку [7, с. 46]. Основоположні свободи, як стверджують німецькі вчені, є свободами ринку: вільний обмін товарами, свобода пересування найманих працівників, свобода надання послуг і вільне переміщення капіталів – саме вони визначають усі адміністративні дії та мислення. Органи публічної адміністрації діють як органи нагляду та регулювання, передусім як органи публічного адміністрування економіки. Зовсім не випадково, продовжують вони, нагляд за дотриманням антимонопольного законодавства та нагляд за наданням субвенцій належать до найважливіших сфер, у яких Співтовариства уповноважені здійснювати власне публічне адміністрування відповідно до Договорів про заснування Європейських Співтовариств [7, с. 47].

Цей висновок є свого роду орієнтиром для майбутніх членів ЄС, які повинні розпочати адаптацію національного законодавства до законодавства ЄС саме в зазначеному напрямі. І, як ми розуміємо, йдеться не про що інше, як про адміністративно-господарське законодавство, з якого фактично і має бути розпочата адаптація українського законодавства до законодавства ЄС. Цей висновок може бути підтверджений, зокрема, положеннями розділу V Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [3], де наголошено, що на першому етапі виконання програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС пріоритетними сферами, в яких здійснюється адаптація законодавства України, є такі: митне право; законодавство про компанії; банківське право; бухгалтерський облік компаній; податки, включаючи непрямі; інтелектуальна власність; охорона праці; фінансові послуги; правила конкуренції; державні закупівлі; охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин; довкілля; захист прав споживачів; технічні правила і стандарти; енергетика, включаючи ядерну; транспорт. Отже, як бачимо, значна кількість указаних сфер повністю або частково підпадає під регулятивний вплив норм адміністративно-господарського права. З цього випливає, що перед Україною стоїть подвійне завдання. Необхідно узгодити вітчизняні правові акти взагалі та адміністративно-правові акти, які регулюють відносини публічної адміністрації із суб'єктами господарювання, зокрема відповідними нормативними актами ЄС та, по-друге, розробити нові правові акти виключно з урахуванням та у межах вимог законодавства ЄС. Принагідно

відзначимо, що під правовими актами у цьому випадку розуміються не лише закони, а й підзаконні нормативні акти, які також мають відповідати *acquis communautaire* [8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бесчастний В. Окремі питання вдосконалення адміністративного законодавства України у напрямі гармонізації зі стандартами та вихідними засадами права Європейського Союзу / В. Бесчастний // Віче. – № 10. – 2011. – С. 2–5.
2. Административное право Украины: Учебник [для студентов высш. уч. заведений юрид. спец.] / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гарашук [и др.]; Под ред. проф. Ю. П. Битяка. – Х.: Право, 2003. – 576 с.
3. Адміністративне право України: Підручник / За заг. ред. Т.О.Коломоець. – К.: Істина, 2010. – 480 с.
4. Законотворчість. Словник термінів і понять з міжнародного та європейського права. – К., 2005. – 160 с.
5. Кашкин С. Стратегия и механизмы гармонизации законодательства России и Европейского Союза, как ключевые компоненты их эффективного взаимодействия в XXI веке / С.Кашкин // Российско-Европейский Центр Экономической Политики (РЕЦЭП), – М., 2005. – 44 с.
6. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види / Н.М. Пархоменко // Часопис Київського університету права. – 2012/1. – С. 338 – 342.
7. Петров Є.В. Право Європейського Союзу як джерело адміністративно-господарського права / Є.В. Петров // Адміністративне право і процес. – № 1(3). – 2013. – С. 44–50.
8. Europäische Verwaltungsrecht in der Konsolidierungsphase: Systembildung – Disziplinierung – Internationalisierung. Die Verwaltung. Beiheft 10 / Peter Axer, Bernd Grzeszick, Wolfgang Kahl, Ute Mager, Ekkehart Reimer Vol. 10 of Verwaltung : Beiheft Die Verwaltung Duncker & Humblot GmbH, 2010. – 303 p.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ВИТРАТ ПРИ АДМІНІСТРУВАННІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Юрах Віталій Михайлович,
доцент кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
кандидат юридичних наук, доцент

Податок на додану вартість в податковій системі займає особливе місце. З моменту введення вказаного податку в Україні не вщухають наукові суперечки щодо його доцільності та дієвості.

Проте, з прийняттям Податкового кодексу України у 2010 році цей податок залишається в системі податків [1]. Мало того, на його долю припадає значний обсяг податкових надходжень щороку.

Трохи з історії вказаного податку.

Першим описав механізм дії ПДВ французький спеціаліст Моріс Лоре у 1954 р. Він обґрунтував переваги ПДВ перед іншими універсальними акцизами – податком з обороту і податком з продаж. У 1967 р. ПДВ вперше запроваджується у Данії, 1968 р. – у Франції та Німеччині, у 1969 – у Нідерландах та Швеції. На сьогодні ПДВ стягується у 140 країнах світу. Серед розвинутих країн ПДВ немає лише у США та Японії, де стягується податок з продажів.

Сьогодні ПДВ є одним з найважливіших елементів системи податків країн Європейського Союзу. Його справляння регулюється Директивою Ради Європи 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року «Про загальну систему податку на додану вартість». Директива діє з 1 січня 2007 року. Її прийняття було покликане замінити діюче інтеграційне законодавство в сфері регулювання ПДВ (в т. ч. Шостою Директивою ЄС) без внесення до нього істотних змін. Документ складається з 15 глав та 414 статей.

Податок на додану вартість є непрямим податком. Непрямі податки взагалі є молодими податками в порівнянні з прямими. Вперше розподіл податків на непрямі та прямі був запропонований Д. Локком. Відомий російський фінансист М. Тургенев вважав, що під непрямими податками слід розуміти податки, «кои налагаются не прямо на того, кто оные платит, но на товары, в цене коих заключается вместе и налог, так что тот, кто покупает товар, платит вместе с ценою и податъ» [2].

Серед особливостей непрямих податків відомий український вчений М. Кучерявенко виділяє такі:

1. Розірвання формального та реального платників податків.
2. Непрямі податки входять як елемент в ціну реалізації товару.
3. Непрямі податки диференціюють складові податкового обов'язку, розподіляючи їх між формальним і реальним платниками.
4. Об'єктом оподаткування при непрямому оподаткуванні виступає вартість обороту.
5. Законодавчо закріплено підстави перекладення податку з реального платника на формального.
6. Поєднання індикативних та фактичних способів визначення об'єкта оподаткування і форм справляння [3, с.22].

Крім цього, слід відмітити, що перевагою непрямих податків є простота їх сплати для платників, стабільність надходжень, широка база оподаткування і за рахунок цього високі надходження. При цьому непрямі податки використовуються для підтримки вітчизняного товаровиробника (експортера). Серед недоліків непрямих податків і особливо ПДВ виділяють його соціальну несправедливість, адже податок обтяжує платників незалежно від рівня їх доходу. Основний принцип прямого оподаткування, що полягає у сплаті тим більших податків, чим більшими є доходи, тут не реалізується. Як недолік виділяють також корумпованість ПДВ, що полягає у використанні його як механізму розкрадання коштів державного бюджету. До того ж ПДВ стримує споживання шляхом підвищення цін.

Податок на додану вартість було введено в Україні з 1 січня 1992 р. згідно із Законом України «Про податок на додану вартість» від 20 грудня 1991 р. [4], Декрет Кабінету Міністрів України «Про податок на додану вартість», було підписано 26 грудня 1992 р. [5] з урахуванням доповнень і змін, що вносилися в наступних періодах, указаний Декрет регламентував порядок обчислення і сплати ПДВ протягом 1993 – 1997 рр. (до 1 жовтня 1997 р.) і змінив податок з обігу, який

діяв в той час в Україні, ставкою 18 %. З 1 жовтня 1997 р. до 1 січня 2011 року порядок обчислення і сплати ПДВ регламентувався Законом України «Про податок на додану вартість» від 3 квітня 1997 р. [6]

Наразі починаючи з 1 січня 2011 року порядок обчислення та сплати податку на додану вартість регламентується розділом V Податкового кодексу України (статті 180 – 211).

Серед проблем, які викликають суперечки між науковцями та проблеми при застосуванні відповідних положень на практиці, виділяється питання зарахування витрат при справлянні податків.

Відповідно до пп. 139.1.6 п. 139.1 ст. 139 Податкового кодексу України у разі якщо платник податку, зареєстрований як платник податку на додану вартість, одночасно проводить операції з продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), що оподатковуються податком на додану вартість та звільнені від оподаткування або не є об'єктом оподаткування таким податком, податок на додану вартість, сплачений у складі витрат на придбання товарів, робіт, послуг, які входять до складу витрат, та основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації, включається відповідно до витрат або вартість відповідного об'єкта основних засобів чи нематеріального активу збільшується на суму, що не включена до податкового кредиту такого платника податку згідно з розділом V цього Кодексу.

Відповідно до пп. 14.1.36, 14.1.228 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України, господарською діяльністю є діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими договорами. Собівартістю реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг, є витрати, що прямо пов'язані з виробництвом та/або придбанням реалізованих протягом звітного податкового періоду товарів, виконаних робіт, наданих послуг, які визначаються відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку, що застосовується в частині, яка не суперечить положенням цього розділу.

Згідно із пп. 139.1.6 п. 139.1 ст. 139 Податкового кодексу України, не включаються до складу витрат суми податку на додану вартість, включеного до ціни товару (роботи, послуги), що придбаваються платником податку для виробничого або невиробничого використання. Винятком з цього правила є ситуація, коли суб'єкт господарювання не є платником податку на додану вартість або придбаває товари (послуги) та основні засоби, які використовує у звільнених від оподаткування податком на додану вартість операціях, або операціях, які не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість, при цьому сплачений (нарахований) ПДВ при придбанні товару (послуги) включається до складу витрат у сумі, яка не була включена до складу податкового кредиту платника згідно з розділом V ПК України.

Пунктом 188.1 статті 188 ПК України встановлено, що база оподаткування операцій з постачання товарів/послуг визначається виходячи з їх договірної (контрактної) вартості, але не нижче звичайних цін, визначених відповідно до статті 39 цього Кодексу, з урахуванням загальнодержавних податків та зборів.

Таким чином, визначальною умовою правомірності формування витрат, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування, є їх здійснення для

провадження господарської діяльності платника податку та підтвердження відповідними розрахунковими, платіжними та іншими первинними документами, обов'язковість ведення і зберігання яких передбачена правилами ведення бухгалтерського обліку та нарахування податку.

Відповідно до пп. 139.1.9 п.139.1 ст. 139 Податкового кодексу України не включаються до складу витрат витрати, не підтверджені відповідними розрахунковими, платіжними та іншими первинними документами, обов'язковість ведення і зберігання яких передбачена правилами ведення бухгалтерського обліку та нарахування податку.

Виходячи з системного аналізу вказаних норм, необхідно зазначити, що валові витрати для цілей визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток мають бути підтверджені належним чином складеними первинними документами, за результатами фактично здійснених господарських операцій, що в даному випадку встановлено судами обох інстанцій.

Відповідно до п. «в» пп. 138.10.4 п. 138.10 ст. 138 ПК України, до складу витрат відносяться, зокрема, суми нарахованих податків та зборів, установлених цим Кодексом (крім тих, що не визначені в переліку податків та зборів, встановлених цим Кодексом), а також інших обов'язкових платежів, встановлених законодавчими актами, за винятком податків та зборів, передбачених підпунктами 139.1.6 і 139.1.10 статті 139 цього Кодексу, та пені, штрафів, неустойки, передбачених підпунктом 139.1.11 статті 139 цього Кодексу.

Податок на додану вартість відноситься до податків, що визначені ст. 9 ПК України, тобто відповідно до п. «в» пп. 138.10.4 ст. 138 ПК України ПДВ може бути включений до складу витрат платника податку на прибуток, за умови виконання обмежень, визначених пп.139.1.6 п. 139.1 ст. 139 ПК України.

Обмеження, визначені в пп. 139.1.6 п. 139.1 ст. 139 ПК України, стосуються сум податку на прибуток, податків, встановлених п. 153.3. ст. 153 (оподаткування дивідендів) та ст. 160 (оподаткування нерезидентів) ПК України, та сум податку на додану вартість, включеного до ціни товару (роботи, послуги), що придбаваються платником податку для виробничого або невиробничого використання, п. 139.10. стосується сум збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності, які враховуються у зменшення податкового зобов'язання платника податку в порядку, передбаченому пунктами 152.1 і 152.2 статті 152 Кодексу (щодо здійснення діяльності, що підлягає патентуванню).

Згідно з п.п. 139.1.6 п. 139.1 ст. 139 Податкового кодексу України не включаються до складу витрат, зокрема, суми податку на додану вартість, включеного до ціни товару (роботи, послуги), що придбаваються платником податку для виробничого або невиробничого використання.

У разі якщо платник податку, зареєстрований як платник податку на додану вартість, одночасно проводить операції з продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), що оподатковуються податком на додану вартість та звільнені від оподаткування або не є об'єктом оподаткування таким податком, податок на додану вартість, сплачений у складі витрат на придбання товарів, робіт, послуг, які входять до складу витрат, та основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації, включається відповідно до витрат або вартість відповідного об'єкта основних засобів чи нематеріального активу збільшується на суму, що не включена до податкового кредиту такого платника податку згідно з розділом V цього Кодексу.

Відповідно до п. 44 ст. 1 Закону України від 07.07.2011 № 3609-VI «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України», підпункт 139.1.6 доповнено абзацом четвертим такого змісту: «У разі якщо платник податку на додану вартість відповідно до розділу V цього Кодексу визначає базу оподаткування для нарахування податкових зобов'язань з податку на додану вартість виходячи із винагороди (маржинального прибутку, маржі), податок на додану вартість, сплачений у складі витрат на придбання товарів (послуг), які входять до складу витрат та основних засобів чи нематеріальних активів, що підлягають амортизації, включається відповідно до витрат або до вартості відповідного об'єкта основних засобів чи нематеріального активу».

Таким чином, сплачений податок на додану вартість є складовою витрат, що формують собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт або наданих послуг, або збільшує вартість об'єкта амортизації за умови, якщо його не включено до складу податкового кредиту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р.// Офіційний вісник України. – 2010. – № 92. – Ст. 3248;
2. Тургенев Н. И. Опыт теории налогов: У истоков финансового права. – М., 1998. – т. 1. – С. 142.
3. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права. В 6 т. Особенная часть. Т. IV: Косвенные налоги. – Х.: Право, 2007. – 534 с.
4. Про податок на добавлену вартість: Закон України від 20 грудня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 14. – Ст. 184.
5. Про податок на добавлену вартість: Декрет Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 р. // Урядовий кур'єр від 06.01.1993 р.
6. Про податок на додану вартість: Закон України від 3 квітня 1997 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 21. – Ст. 156.

WSPÓŁPRACA WYBRANYCH SŁUŻB EMERGENCYJNYCH Z ZESPOŁEM NEGOCJATORÓW POLICYJNYCH W SYTUACJI ZAGROŻENIA LUDZKIEGO ŻYCIA LUB ZDROWIA

*Голота Божена,
підінспектор поліції,
старший викладач Інституту права та управління
Вищої школи поліції в м. Щитно (Республіка Польща)
podinsp. Bożena Golota
Wyższa Szkoła Policji w Szczynie*

Przystępując do negocjacji, szczególnie, gdy zagrożone jest ludzkie życie lub zdrowie, należy pamiętać, że druga strona to partner w rozmowie. Ma równorzędne prawa w negocjacjach, ważne są dla nas również jej korzyści. Dbamy o zachowanie dobrych relacji z drugą stroną. Zatem zespół negocjatorów policyjnych powinien prowadzić negocjacje nastawione na współpracę. Istotne jest to szczególnie w sytuacji, gdy mamy do czynienia z osobą z zaburzeniami lub gdy sprawca zdarzenia ma zakładnika.

Negocjacje problemowe (nastawione na współpracę) to negocjacje, w których obie strony razem poszukują rozwiązań, dzięki którym każda z nich zaspokaja w najlepszy możliwy sposób swoje potrzeby. Aby do tego doszło, strony muszą być nastawione na współpracę, a nie walkę [1, s.16].

Przy prowadzeniu negocjacji należy przestrzegać czterech podstawowych zasad:

1. oddzielić człowieka od problemu,
2. bronić interesów, a nie pozycji przetargowych,
3. poszukiwać nowych, kreatywnych rozwiązań korzystnych dla obu stron,
4. dążenia do ustalenia obiektywnych kryteriów oceny rozwiązań.

Negocjacje zdefiniować można jako proces rozwiązywania konfliktu, w którym dwie lub więcej stron o częściowo sprzecznych interesach dyskutuje dzielące je różnice i próbuje podjąć wspólną decyzję co do ważnych dla nich spraw [2, s. 16].

W sytuacji zagrożenia ludzkiego życia lub zdrowia ważna jest współpraca służb emergencyjnych, np. policji, pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, ratowników, inne.

Gdy do rozwiązania sytuacji kryzysowej niezbędne jest «użycie» zespołu negocjatorów policyjnych, często psychologowie, lekarze lub ratownicy pełnią rolę konsultantów. Oni posiadają wiedzę na temat zaburzeń:

1. osobowości,
2. schizofrenicznych,
3. nerwicowych,
4. nastroju [3, s. 25-37].

Zaburzenia osobowości odnoszą się do trwałych cech, które są źródłem nieprawidłowego sposobu myślenia o sobie i otaczającym świecie. Wyróżniamy osiem typów tych zaburzeń:

- osobowość paranoiczna,
- jest diagnozowana u tych, którym brakuje zaufania do innych ludzi, którzy z podejrzliwością odnoszą się do cudzych zachowań, odbierają je jako wrogie lub pogardliwe, świadczące o tym, że inni ludzie chcą skrzywdzić lub upokorzyć,
- osobowość schizoidalna – wyraźna tendencja do wycofywania się z relacji z innymi ludźmi,
- osobowość antyspołeczna – określana jako osobowość psychopatyczna – rozpoznawana jest u osób, które bardzo lekko traktują innych ludzi, ich wartości i uczucia,
- osobowość chwiejna emocjonalnie – niestabilność w relacjach z innymi ludźmi, a także we własnych wyobrażeniach na temat siebie,
- osobowość histrioniczna – zachowania osoby, u której rozpoznano wymienioną osobowość są odczytywane przez otoczenia jako podszyte chęcią zwrócenia na siebie uwagi – teatralnie, sztucznie dramatyzuje swoje wypowiedzi, gesty, przeżywane emocje,
- osobowość anankastyczna – określana jako osobowość obsesyjno-kompulsywna – diagnozowana jest u osoby, która kocha porządek,
- osobowość lękliwa – inaczej unikająca – diagnozowana jest u osoby, która doświadcza licznych zahamowań społecznych, obcych innym ludziom [3, s. 29-33].

Zaburzenia schizofreniczne określamy jako najcięższe przejawy nieprawidłowości życia psychicznego. Ich istotą jest zaawansowana dezintegracja życia psychicznego chorego, który w inny sposób niż większość ludzi myśli, przeżywa uczucia, widzi otaczający świat. Konsekwencjami tych zmian jest nieprzystosowanie do

panujących warunków i wycofywanie się z kontaktów społecznych w wewnętrzny świat naznaczony dziwnymi ideami, wizjami [3, s. 34-37].

Zaburzenia nerwicowe to klasa tych trudności, które łączy przede wszystkim występujący po różnymi postaciami lęk. Może przybierać on formę nagłego napadu paniki, ciągłego stanu niepokoju, bądź obaw pomieszanych z innymi negatywnymi emocjami – niechęcią, smutkiem itp..

Zaburzenia nastroju – przeżywanie emocji, zarówno odczuwanych jako pozytywne, jak i negatywne jest zjawiskiem normalnym i pożądanym. Jeżeli jednak trwają zbyt długo i nadmiernie intensywnie w stosunku do sytuacji, która je wywołała, to mogą być rozpoznane jako *mania* lub *depresja* – podstawowe przejawy zaburzeń nastroju (*afektywnych*) [3, s. 28-29].

Powyższe zaburzenia z pogranicza nerwicy i psychozy mogą być przyczyną zagrożenia życia lub zdrowia własnego lub innych osób. Kiedy dochodzi do sytuacji kryzysowej, wówczas na miejsce zdarzenia udaje się zespół negocjatorów policyjnych. Zgodnie z Zarządzeniem Nr 4 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2002 r. w sprawie form i metod wykonywania negocjacji policyjnych negocjacje policyjne polegają na komunikacji między sprawcą sytuacji kryzysowej a negocjatorem policyjnym w celu rozwiązania sytuacji kryzysowej.

Sytuacjami kryzysowymi są w szczególności zdarzenia związane z: wzięciem i przetrzymywaniem zakładników, zapowiedzią popełnienia samobójstwa, groźbą użycia przez sprawcę broni lub niebezpiecznego narzędzia albo materiału w stosunku do osób i mienia.

Ludzie znajdują się w stanie kryzysu, kiedy napotykają przeszkodę w osiągnięciu ważnych celów życiowych – przeszkodę, która w tym czasie jest nie do pokonania za pomocą zwyczajowych metod rozwiązywania problemów. Kryzys jest wynikiem trudności w osiągnięciu celów życiowych, przeszkód, które wydają się ludziom nie do pokonania na drodze zwyczajowych wyborów i zachowań. Kryzysy to osobiste trudności lub sytuacje, które odbierają ludziom zdolność działania i uniemożliwiają świadome kontrolowanie własnego życia [4, s. 33].

W ramach współpracy służb emergencyjnych np. psycholog lub lekarz, w celu rozwiązania sytuacji kryzysowej, pełnią rolę konsultantów. Konsultant nie uczestniczy bezpośrednio w negocjacjach, lecz służy swoją wiedzą i doświadczeniem w celu zdiagnozowania stanu psychicznego sprawcy. Jeżeli dojdzie do zagrożenia życia lub zdrowia, lekarz będący na miejscu zdarzenia, udziela wsparcia lub pomocy uczestnikom zdarzenia. Konsultant zawsze znajduje się poza «pierścieniem» sytuacji kryzysowej, aby nie był narażonym na zagrożenie życia lub zdrowia przez sprawcę incydentu.

Powyższe wskazuje, że współpraca wszystkich służb emergencyjnych, w celu rozwiązania sytuacji trudnej, jest niezwykle ważna dla wszystkich uczestników zdarzenia.

Bibliografia:

1. Niemczyk A., Kędzierski M., O negocjacjach i negocjatorach. Gliwice 2014, s. 16.
2. Kamiński J., Negocjowanie, Warszawa 2003, s. 16.
3. Grzesiuk L., Styła R. (red. nauk.), Psychoterapia bez tajemnic, Warszawa 2009. S. 25-37.
4. James R. K., Gilliland B. E., Strategie interwencji kryzysowej, Warszawa 2008, s. 33.

HISTORIA LOTNICTWA POLICJI

*Цхацзко Карл**підінспектор поліції,**докторант Вищої школи поліції**в м. Щитно (Республіка Польща)**Podkom. pil. Karol Chaczko**Doktorant Wyższa Szkoła Policji w Szczycinie*

Dzięki walorom technicznym helikoptery znalazły zastosowanie nie tylko w lotnictwie wojskowym i cywilnym, lecz również w strukturach Służb Porządku Publicznego. Policyjne Lotnictwo mimo tradycji zapoczątkowanej w okresie międzywojennym, stanowi dosyć młodą formację.

«Używanie śmigłowców do zadań policyjnych zapoczątkowano w roku 1965, gdy po raz pierwszy zostały poderwane w powietrzu śmigłowce Mi4 oraz śmigłowce SM-1 Eskadry Lotnictwa Transportowo-Łącznikowego MSW, mająca na celu poszukiwania zabiegłych przestępców z więzienia w Krośnie. Niezależnie od prowadzonych poszukiwań, wzdłuż trasy ucieczki rozrzucono także specjalne ulotki z komunikatem policyjnym» [1].

Przed utworzeniem struktur policyjnego lotnictwa w roku 1996, zadania związane z wykorzystaniem lotnictwa na rzecz policji i innych służb resortu MSW wykonywała jednostka 1159 podległa Ministrowi Spraw Wewnętrznych. Był to 103 Pułk Lotnictwa Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych MSW, powstały 5.06.1974r. Z przetworzenia Samodzielnej Eskadry Lotnictwa Transportowo-Łącznikowa. Tradycja tej eskadry sięga roku 1944 i walk 1 Armii Wojska Polskiego. Po wojnie została podporządkowana KBW i walczyła o «umocnienie władzy ludowej i zdobyczy socjalizmu» [1]. Na początku Pułk dysponował lekkimi śmigłowcami Mi-2 a także samoloty An-2. W 1977 roku dostarczono do wykorzystania śmigłowce Mi-8, natomiast 8 lat później do służby w/w pułku oddane zostały śmigłowce Mi-17. Zasłużone An-2 zakończyły służbę w 1986 r.

Pierwszy śmigłowiec W-3 «SOKÓŁ» trafił do służby w 103 Pułku w 1991r. Miał on być użytkowany na potrzeby Państwowej Straży Pożarnej do ratownictwa wysokościowego, lotów ewakuacyjnych podczas pożarów budynków w sytuacji gdy nie byłoby możliwe użycie pojazdu wyposażonego w drabinę. W tym samym czasie dostarczono do w/w pułku dwa śmigłowce Bell 206 celem wykonywania lotów dla policji.

W okresie od 1993-1994 roku flota statków powietrznych urozmaicono o trzy kolejne egzemplarze były to: W-3 «Anakonda», W-3a «Sokół», oraz samolot «Mewa».

«w roku 1979 jednym z najważniejszych zadań były loty ze specjalnymi grupami MO i Służby Bezpieczeństwa ochraniającymi Jana Pawła II podczas jego pierwszej pielgrzymki do Polski. W maju 1979 odbyły się pierwsze wspólne ćwiczenia załóg śmigłowców Mi-8 i grup specjalnych. Do właściwej akcji zabezpieczenia użyto sześciu śmigłowców Mi-2, trzy śmigłowce Mi-8n, jak również śmigłowca Bell 206. Do podobnych zadań jednostka była angażowana podczas wszystkich wizyt Ojca Świętego» [2].

W 1979 roku wprowadzono regularne szkolenie załóg lotniczych z grupami specjalnymi MO. W 1990 r, rozkazem Ministra MSW nr 001 z 13.07.1990, utworzono Jednostkę Wojskową nr 2305 «GROM». Jednostka ta składała się Kadry zawodowej

podległej bezpośrednio MSW. Szkolenia GROM-u odbywały się z wykorzystaniem śmigłowców i pilotów ze 103 Pułku do roku 1998.

Gdy w roku 1991 Polska wsparła koalicję przeciwko państwu Irak, zaistniała możliwość odwetu wycelowanego w obiekty i instytucje znajdujące się na terenie Polski. Załogi i śmigłowce Mi-8 i Mi-17 pułku zostały rozmieszczone w pięciu największych miastach wojewódzkich. Miały współdziałać z lokalnymi grupami AT.

W 1992 roku utworzono Dyżurna Placówkę Lotniczą w Białej Podlaskiej, która we współpracy ze Strażą Graniczną chroniła granice Rzeczypospolitej Polskiej, przed falą przerzutów nielegalnych imigrantów z Azji. Współpraca ze Strażą Graniczną i policją kontynuowana była do roku 2000, mimo że od 1997 zarówno Straż Graniczna jak i Policja posiadały własne śmigłowce gotowe do działania operacyjnego. Miejscami bazowania śmigłowców działających dla Straży Granicznej były Białystok, Sanok a także później Przemyśl.

Początek Lotnictwa Policji datuje się na 1996 rok, kiedy powstały dwie pierwsze sekcje wyposażone w śmigłowce PZL «KANIA». W 2000r przyjęto po rozwiązaniu 103 pułku Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych MSWiA 11 śmigłowców, które po modernizacji zostały wcielone do służby w strukturach Lotnictwa Policji.

BIBLIOGRAFIA:

1. D.Frantczak «Zasady funkcjonowania jednostek wsparcia lotniczego w strukturach polskiej policji».

2. Hołdanowicz, P. Kłosiński «103 Pułk Lotnictwa Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych».

POLITYKA ANTYKORUPCYJNA POLSKI NA LATA 2014-2019 RZĄDOWY PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA KORUPCJI

Піатковська Боженна,

підінспектор поліції, викладач Вищої школи безпеки в Познані, відділ гуманітарних наук в Гданську (Республіка Польща)

Bożenna Piątkowska

*Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa w Poznaniu
Wydział Nauk Społecznych w Gdańsku*

Przeciwdziałanie korupcji jest niezwykle istotnym zadaniem organów państwa. Oczekiwania społeczeństwa w zakresie zwiększenia efektywności w tym przedmiocie przez powołane do tego służby, są coraz większe. Szczególnie w dobie kryzysu gospodarczego korupcja jest tym elementem, który szczególnie zagraża prawidłowemu funkcjonowaniu państwa. W tej sytuacji, jeszcze przed wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej, przyjęto w kraju rozwiązania antykorupcyjne w postaci strategii.

Działania w tym przedmiocie podejmowane przez państwo od 2002 r. do końca 2009 r. podzielono na dwa etapy. Pierwszy etap przeciwdziałania korupcji został zapoczątkowany w dniu 17 września 2002 r. Wówczas Rada Ministrów, na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych, przyjęła dokument rządowy o nazwie: «Program Zwalczania Korupcji – Strategia Antykorupcyjna» na lata 2002-2004. Natomiast II etap zaczął obowiązywać od 25 stycznia 2005 r. i był pod nazwą: «Program Zwalczania Korupcji – Strategia Antykorupcyjna – II etap wdrażania 2005-2009».

W związku z założeniami nakreślonymi w powyższych strategiach, nie były one dla rządzących zagadnieniem priorytetowym. W I etapie podjęto jedynie inicjatywy o

charakterze organizacyjnym i informacyjno-edukacyjnym. Podobnie było w II etapie – wskazywano, iż konieczne są działania profilaktyczne i represyjne, ale zakładano, że ich realizacja nastąpi w kolejnych latach. Również nie spełnił oczekiwanych rezultatów program, tzw. «tarcza antykorupcyjna», realizowany w latach 2008 – 2012. Skierowany był on wyłącznie do służb zwalczających przestępstwa korupcyjne [1].

Warto w tym miejscu wspomnieć o raporcie «Polska 2030. Wyzwania rozwojowe» – w Wyzwaniu 9 «Sprawne państwo» przedstawiono, że polityka antykorupcyjna ma sprowadzać się tylko do tworzenia przepisów prawa w tym zakresie i jego interpretacji.

Dopiero 1 kwietnia 2014 r. przyjęta strategia pt.: «Rządowy Program Przeciwdziałania Korupcji na lata 2014 – 2019» [2] - jest tym dokumentem, który w sposób systemowy kształtuje politykę antykorupcyjną w Polsce. Ta jednolitość wynika z tego, iż w Programie przedstawiono cele i kierunki działań dla wszystkich podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania i zwalczania korupcji. A co najważniejsze, jest odpowiedzią na oczekiwania społeczeństwa, w związku z przeprowadzonymi w 2013 r. badaniami przeprowadzonymi przez Centrum Badań Opinii Społecznej. Większość badanych, tj. 57% stwierdziło, iż nie było w naszym kraju gotowości do przeciwdziałania korupcji; od 2012 r. był to wzrost o 22 punkty. Natomiast przeciwnego zdania był co trzeci badany, czyli 31% [3].

Należy nadmienić, iż przy sporządzaniu Programu, zawarto w nim doświadczenia zdobyte podczas dwóch wcześniejszych etapów realizowanych strategii rządowych oraz wniosków wskazujących przyczyny i skutki występowania korupcji w kraju.

W Programie rządowym wskazano następujące cele [4]:

1) Główny - dotyczący ograniczenia korupcji w kraju. W tym zakresie przyjęto dwa mierniki oceny – założono wzrost wartości wskaźnika Indeksu Percepcji Korupcji (IPK) do 2019 r. o 10%, czyli do poziomu 64 punktów oraz realizacja 70% zaplanowanych działań w obrębie każdego zadania przez instytucję wdrażającą i ewaluującą Program;

2) Szczegółowe:

a) Wzmocnienie działań prewencyjnych i edukacyjnych – podstawowe zadania ukierunkowano na wzmocnienie przedsięwzięć zapobiegających powstawaniu zjawiska korupcji, czyli obszarów prewencji i edukacji.

b) Wzmocnienie zwalczania korupcji – poprzez doskonalenie mechanizmów monitorowania zagrożeń korupcyjnych i przepisów prawnych z tego zakresu, koordynacji i współdziałania pomiędzy organami ścigania a wymiarem sprawiedliwości oraz realizację zobowiązań RP odnośnie rozwiązań prawno karnych i ścigania przestępczości korupcyjnej.

Podobnie jak w celu głównym, przyjęto w nich mierniki realizacji – tj. podstawowe i szczegółowe.

Biorąc pod uwagę nakreślony cel, zidentyfikowane zadania i działania w ramach Programu, które mają być realizowane, podzielono na dwie grupy: pierwsza - służące przeciwdziałaniu korupcji i edukacji oraz druga - służące zwalczaniu korupcji. Dodatkowo w pierwszej grupie dokonano rozgraniczenia na trzy zadania: legislacyjne, zarządcze, w tym organizacyjne oraz edukacyjne. Następnie przydzielono im realizatorów wiodących oraz współpracujących. Powyższe zawarto w załączniku do Programu.

W zadaniach legislacyjnych wskazano 7 zadań do realizacji, przy czym najważniejsze są dwa pierwsze z nich, tj. w zakresie:

– wypracowania i wdrożenia mechanizmów oceny projektów prawnych pod względem antykorupcyjnym, a także okresowej oceny efektywności oraz jakości przepisów obowiązujących pod względem antykorupcyjnym – jako zadanie nr 1. Za jego realizację, w tym w zakresie wypracowania mechanizmu oceny projektów prawnych w procesie legislacyjnym pod względem zagrożeń korupcyjnych oraz zapewnieniu udziału organizacji pozarządowych w ich ocenie - odpowiadać ma Centralne Biuro Antykorupcyjne (jako podmiot wiodący), a w kwestii pozostałych dwóch działań – poszczególne ministerstwa i organy centralne;

– dokonywania przez administrację publiczną, przy udziale organizacji pozarządowych i społeczeństwa, przeglądu i oceny efektywności działania aktów prawnych pod kątem obniżania ryzyka wystąpienia korupcji – jako zadanie nr 2;

Zakres pozostałych pięciu zadań dotyczących natury legislacyjnej praktycznie nic nie wnosi i jest powieleniem pierwszych dwóch zadań, bo po pierwsze – dwa z nich dotyczą instrumentów antykorupcyjnych, a trzy stanowią o tworzeniu dobrego prawa w obszarach szczególnie narażonych na działania korupcyjne – tj. w służbie zdrowia, zamówieniach publicznych i sektorze prywatnym.

W kontekście do zadań zarządczych – organizacyjnych i edukacyjnych, w Programie wyznaczono sześć mechanizmów w odniesieniu do tych pierwszych, a w odniesieniu do drugich – trzy mechanizmy. Zadania te dotyczą m.in. opracowania mechanizmów reagowania na zagrożenia korupcyjne w kontaktach urzędnik – klient, wzmacnianie współpracy z sektorem prywatnym w zakresie przeciwdziałania korupcji, przegląd zobowiązań międzynarodowych i wzmacnianie współpracy międzynarodowej w zakresie przeciwdziałania korupcji, tworzenie i realizacja społecznych programów i kampanii edukacyjnych, itp.

Realizacja Programu prowadzona jest na czterech poziomach: I poziom – koordynatorzy (stanowiska utworzone obligatoryjnie w ministerstwach i urzędach centralnych mających status organów zaangażowanych w realizację Programu); II poziom – grupy robocze (w skład grupy wchodzi członkowie typowani przez szefa grupy spośród osób znajdujących się w zespole ds. realizacji Programu); poziom III – instytucja wdrażająca (jest nią zespół powołany przez Prezesa Rady Ministrów, w którym przewodniczącym jest Minister Spraw Wewnętrznych, jego zastępcą – Szef CBA, sekretarzem – wyznaczony przedstawiciel MSW, a członkami – przedstawiciele realizatorów wiodących w wykonaniu Programu); poziom IV – Rada Ministrów.

Reasumując – w poprzednich strategiach antykorupcyjnych za lata 2002-2009 nie przyjęto żadnego mechanizmu oceny osiągnięcia wyznaczonych celów. Natomiast w Programie rządowym na lata 2014-2019 przyjęto mierniki oceny osiągnięcia celu głównego, tj. ograniczenia korupcji oraz mierniki dla celów szczegółowych. Należy domniemywać, iż pomimo pewnych mankamentów, Program ten spełni swoją rolę, z uwagi na opisane powyżej rozwiązania.

Bibliografia:

1. Jasiński W., Rządowy program przeciwdziałania korupcji, «Państwo i Prawo», Kraków 2014.
2. Opinia o korupcji w Polsce, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2013.
3. Uchwała nr 17 Rady Ministrów z 12 lutego 2013 r. w sprawie przyjęcia strategii «Sprawne Państwo», Monitor Polski z 2013 r., poz. 136.

4. Uchwała nr 37 Rady Ministrów z 1 kwietnia 2014 r. w sprawie Rządowego Programu Przeciwdziałania Korupcji na lata 2014-2019, Monitor Polski z 28 kwietnia 2014 r., poz.299.

ЩОДО ПРЕДМЕТУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

*Бешилей Уляна Анатоліївна,
слухач магістратури
Львівського державного університету внутрішніх справ.
Кіцул Юрій Степанович,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук.*

В період з 2014 року по теперішній час в Україні проходять зміни суспільно – державному житті країни, що призводить до перегляду предмету правового регулювання як в цілому, та і на галузевих рівнях. Щодо самого предмету правового регулювання, то це як відомо, сукупність суспільних відносин, урегульованих нормами права. Він вказує, на яку групу суспільних відносин спрямований вплив норм права.

Значних змін набув предмет регулювання адміністративно-правових відносин, адже він містить великий комплекс суспільних відносин, які виникають у зв'язку реалізацією функцій державної виконавчої влади, змістом якої є управління суспільством.

З поділом державної влади на законодавчу, виконавчу і судову та запровадженням в Україні місцевого самоврядування управління здійснюється як державними органами виконавчої влади, так і органами місцевого самоврядування. Причому як державному управлінню, так і управлінню з боку органів місцевого самоврядування притаманні такі ознаки, як публічність, організаційна спрямованість, визначеність в законі меж діяльності. Ці види управління відрізняються один від одного лише за суб'єктами та характером джерел їх регулювання. У той же час вони стосуються інтересів громадян, спрямованих на реалізацію та захист їх прав і свобод, створення умов для виконання ними своїх обов'язків [1, с.12].

З вище вказаного можемо дійти до більш розширеного поняття адміністративного права України, адже воно може регулювати відносини у зв'язку з реалізацією виконавчої влади (управління) з боку не тільки держави, а й органів місцевого самоврядування.

Визначення предмету адміністративного права є суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням недержавними суб'єктами делегованих їм повноважень виконавчої влади [3, с.4]. Такі відносини пов'язані з:

- 1) діяльністю органів виконавчої влади;
- 2) внутрішньоорганізаційною діяльністю інших державних органів, підприємств, установ, організацій;
- 3) управлінською діяльністю органів місцевого самоврядування;
- 4) здійсненням іншими недержавними суб'єктами делегованих повноважень органів виконавчої влади;

5) здійсненням правосуддя у формі адміністративного судочинства.

Складові предмета галузі адміністративного права України є:

1) це широке коло суспільних відносин між суб'єктами та об'єктами публічного управління; іншими словами: завжди одним із невід'ємних учасників адміністративно-правових відносин постає суб'єкт публічного управління;

2) основною метою діяльності суб'єктів публічного управління є забезпечення прав і свобод людини та громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави;

3) провідною рисою предмета адміністративного права є його публічна природа;

4) адміністративно-правові відносини є переважно управлінськими (владно-розпорядчими);

5) до предмета адміністративного права також належить надання суб'єктами публічного управління адміністративних сервісних послуг;

6) однією зі складових предмета адміністративного права є внутрішньо організаційна діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, в першу чергу та її частина, що здійснюється у правовій формі;

7) невід'ємною складовою предмета адміністративного права демократичної правової держави є засоби відповідальності суб'єктів публічного управління за неправомірні дії або бездіяльність;

8) важливою рисою предмета галузі адміністративного права є можливість застосування органами виконавчої влади заходів державного примусу та адміністративної відповідальності;

9) недоцільність включення до предмета галузі адміністративного права положень, які вже стали предметом регулювання інших галузей права [4].

Висвітлення питання предмета адміністративного права в сучасних умовах потребує детального аналізу надбань правової науки в цілому. Узагальнюючи зміни у правовій науці, які відбулись і відбуваються останніми роками, наголосимо на тому, що юриспруденція як наука не виконує, ролі прислуги в державі, а навпаки, за допомогою правових механізмів корегує діяльність держави і спрямовує розвиток суспільства. Але, на жаль, в умовах, коли суспільство і суспільні інститути підміняють дух права буквою закону, коли викривлена мораль стає підґрунтям злочинної діяльності право окремої країни також частково втрачає свою істинну форму і зміст. Формули та алгоритми, що є базовими в теорії права, незалежно від устрою суспільства, в якому існує право, є незмінними та справедливим для кожної частини правових відносин. Тому вивчення структури права і впровадження ідей допрактичної діяльності – нагальне завдання сьогодення [2, с.38].

Отже, предмет адміністративного права охоплює широке коло відносин, зміст яких потребує правового врегулювання за допомогою вдосконалення законодавства України відповідно до взаємозв'язку громадян і держав, що позитивно сприятиме розвитку українського права і суспільства у напрямку зменшення проявів корупції та захисту прав та свобод людини і громадянина, вихованню громадян у дусі поваги до закону, права та держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Голосніченко І.П. Відносини державної служби та предмет регулювання адміністративного права / І.П. Голосніченко // Публічне право №1 (2016). – С. 12–19.

2. Петков С.В. Предмет адміністративного права – константа в процесі трансформації суспільно-політичних відносин / С.В. Петков // Публічне право. – №1 (2016). – С. 35–42.

3. Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Зуй В. В. Адміністративне право: посібник для підготовки до іспиту / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Зуй та ін.; за заг. ред. В. М. Гаращука. – Х. : Право, 2016.

4. Галунько В.В. Предмет і завдання адміністративного права. – 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://webcache.googleusercontent.com>.

ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

*Ардель Іванна Михайлівна,
курсант 3-го курсу, факультету №1,
Львівського державного університету внутрішніх справ.
Дідик Наталія Іванівна,
доцент кафедри
адміністративного права та адміністративного процесу
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент.*

Насильство в сім'ї є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. У більшості випадків протиправні дії проти когось із членів родини супроводжуються актами агресії, приниження та жорстокої поведінки. Подібні дії з боку насильника приводять до негативного фізичного, психічного та соціального стану здоров'я постраждалої особи чи кількох осіб, членів цієї родини. Як правило, найбільше страждають від сімейного насильства жінки, діти та люди похилого віку.

На жаль, притаманний нашому суспільству стан економічної напруги дуже часто призводить до випадків насильства.

Основу законодавства України щодо запобігання насильству в сім'ї становить Конституція України, Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 [1]. Цей Закон визначає правові й організаційні основи попередження насильства в сім'ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів з його попередження.

Ст. 3 Конституції України проголосила людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Згідно зі ст. 28 Основного Закону кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [2]. Це положення Основного Закону конкретизується в Цивільному кодексі України [3], який зазначає, що фізична особа не може бути піддана катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню (ч. 2 ст. 289 ЦК України). Відповідно до ст. 29 Конституції України, кожній людині гарантується право на свободу та особисту недоторканність. Однак попри наведені принципи та гарантії прав і свобод людини далеко не завжди держава здатна ефективно їх забезпечувати. Так, в Україні існує ціла низка невирішених проблем у сфері реалізації принципу гендерної рівності. Одна з них це насильство в сім'ї [4, с.120].

На даний час проблема насильства в сім'ї є досить актуальною для нашої держави. Проблема насильства в сім'ї над жінками і дітьми в нашому суспільстві є водночас і дуже старою, і новою. Старою тому що вона існує стільки часу, скільки існує й людська сім'я. Новою тому що на сьогодні еволюційна суспільна свідомість дає можливість усвідомити це явище як соціальне зло, як порушення прав певних членів суспільства. Тривалий час проблема насильства в сім'ї вважалася прерогативою усталених звичаїв та традицій і залишалася поза сферою правового регулювання. Будь-яке втручання в сімейні стосунки з боку держави та суспільства вважалося грубим порушенням таємниці приватного життя й категорично не припускалося. Таке становище призвело до певного свавілля у сфері сімейних відносин та перетворення їх на сферу латентних правопорушень, які залишалися поза увагою компетентних органів державної влади.

Вперше на світовому рівні проблема сімейного насильства була висвітлена та актуалізована завдяки активним спільним діям міжнародного руху на захист прав жінок, оскільки саме жінки становили найбільш уразливу та незахищену групу, що страждала від насильницьких дій з боку членів своєї родини (батьків, чоловіків, братів тощо). Отже, на початковому етапі запобігання насильству в сім'ї увійшло в поле зору світової спільноти як складова подолання насильства щодо жінок загалом. Насильство в сім'ї є всесвітньою проблемою, яка щоденно завдає шкоди найціннішим благам людини – честі та гідності, здоров'ю та життю [5].

Законодавство України у сфері протидії насильству в сім'ї закріплює чотири форми такого насильства: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне.

Фізичне насильство в сім'ї – це умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності.

Наступною формою насильства виступає сексуальне насильство в сім'ї, під яким розуміють протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї (ст. 1 Закону).

Психологічне насильство в сім'ї – це насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе, та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю.

Економічне насильство в сім'ї визначається як умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я [6, с.14-16].

Отже, ми вважаємо, що для попередження насильства в сім'ї необхідно:

- зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб;
- побудову сімейних відносин на паритетних засадах, почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки;
- утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї;
- забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного і фізичного розвитку [7, с.58].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11. 2001р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/278>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Цивільний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Яхязеде Е. М. Насильство в сім'ї: міжнародний досвід та сучасні проблеми в Україні / Е.М. Яхязеде // Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля: Серія «Юридичні науки». – 2013. – № 2 (5). – С. 120–125.
5. Христова Г.О. Насильство в сім'ї та шляхи його попередження: законодавчий аспект / Г.О. Христова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.khpg.org/ru/index.php?id=1215440842>
6. Запобігання насильству в сім'ї: [метод. посібн. для працівників міліції] / [Т.О. Проценко, О.І. Логвиненко, І.П. Багаденко та ін]. – К.: Тютюкин, 2011. – 91с.
7. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: [навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України] / [Запорожцев А.В., Лабунь А.В., Заброра Д.Г., та ін]. – К. – 2012. – 246 с.

ПОНЯТТЯ СКЛАДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Філоретова Марія Вікторівна,

студентка другого року навчання (ОКР «магістр»)

юридичного факультету

Київського національного університету Тараса Шевченка

Вагомість складу правопорушення складно переоцінити, будь-які дії без наявності сукупності об'єктивних і суб'єктивних ознак, визнаними протиправними законом, не вважаються правопорушенням. Тільки у разі вчинення правопорушення, передбаченого нормами права, особа може бути притягнена до юридичної відповідальності. КУпАП виключає провадження у справах про адміністративні правопорушення, якщо у його складі відсутня сукупність суб'єктивних і об'єктивних ознак. Практичне значення складу адміністративного правопорушення зумовлюється встановленням на його основі кваліфікації правопорушення, адміністративної відповідальності саме за це правопорушення. Правозастосовні органи, керуючись складом злочину, правильно кваліфікують правопорушення та застосовують відповідні заходи впливу.

На думку фактично всіх адміністративістів, склад правопорушення відіграє:

1) фундаментальну функцію, склад проступку виступає єдиною фактичною підставою адміністративної відповідальності; 2) розмежувальну функцію, ознаки складу відмежовують один склад від іншого, а також від діянь, за які відповідальність передбачена іншими галузями права; 3) гарантійну

функцію, законодавець таким чином захищає осіб від необґрунтованого притягнення до адміністративної відповідальності.

Значущість вказаної проблематики привертає увагу до досліджень у цій сфері Ю.П.Битяка, А.І.Берлача, І.П.Голосніченка, Є.В.Додіна, В.К.Колпакова, О.І.Остапенка, В.К.Шкарупи, М.В.Гасвця, Т.С.Кичилока, О.Ю.Піддубного, О.П.Світличного, Ю.В.Ярошенко та інших адміністративістів. Ними розглядається структура складу адміністративного правопорушення, здійснюється його ілюстрована класифікація, аналіз складових юридичних ознак, підстави розмежування адміністративного правопорушення від складу кримінального злочину.

Склад адміністративного правопорушення В.К.Колпаков характеризує як абстрактний опис діяння (події, факту, явища). «Такий опис являє собою фіксацію в законі найбільш типових, що частіше за все зустрічаються, характерних ознак проступку. Це опис ще не зробленого, а тільки передбачуваного або можливого діяння» [1, с.228]. Для такого опису використовуються лише юридично значущі (їх ще називають конструктивними) ознаки, які характеризують діяння, як правопорушення. До складу правопорушення, вказує Ю.П.Битяк, належать ознаки, притаманні об'єкту, об'єктивній і суб'єктивній сторонам та суб'єкту правопорушення [2, с.173].

Науковцями виділяються юридично значимі ознаки складу правопорушення і юридично незначущі ознаки правопорушення (не мають юридичного значення), постійні і перемінні. Конкретизуємо ознаки складів адміністративного правопорушення. Юридично значимі ознаки правопорушення (вони узагальнюються в конструкції – «юридичний склад правопорушення» та полягають в його протиправності) поділяються на дві групи: 1) ті, що описані в законі (входять до складу проступку); 2) ті, що не описані в законі (не входять до складу проступку). До другої групи входять обставини, що пом'якшують (ст.34 КУпАП), обтяжують (ст.35 КУпАП), виключають (ст.17 КУпАП) відповідальність. Наукова дискусія адміністративістів щодо того, в якій частині (Загальній чи Особливій) КУпАП містяться адміністративно-правові норми, що закріплюють склад адміністративного проступку, зумовили висновок науковців проте, що з'ясування складу будь-якого адміністративного порушення в обов'язковому порядку повинно містити аналіз статей Загальної й Особливої частин КУпАП.

До постійних ознак складу правопорушення відносяться ті, які чітко визначені правовою нормою, до перемінних – зміст яких чітко не зафіксований. Перемінні ознаки можуть бути зазначені в бланкетних нормах і установлюватися, змінюватися, відмінюватися підзаконними актами. Різновидом перемінних ознак є оціночні ознаки, вони чітко нормативно не визначаються, питання про їх наявність або відсутність вирішується в правозастосовній практиці з урахуванням конкретних обставин.

За ступенем узагальнення розрізняють наступні ознаки: а) загальні; б) родові або видові; в) конкретні або одиничні. Загальні ознаки (притаманні всім складам), родові ознаки (властиві групі складів правопорушення), конкретні ознаки (характеризують окремо кожен склад правопорушення) [3, с. 219]. Конкретні ознаки в юридичній літературі ще характеризують як одиничні. Склади конкретних правопорушень гарантують необґрунтоване притягнення громадян до адміністративної відповідальності, а у разі його вчинення – обмежують відповідальність рамками скоєння [4, с. 224].

В юридичній літературі правильно вказується, що склад адміністративного правопорушення становить сукупність головних, визначальних ознак, які виділені законодавцем як типові, необхідні та достатні для притягнення особи до юридичної відповідальності.

Склади адміністративних правопорушень класифікуються на групи залежно від: 1) ступеня суспільної небезпеки на основні й кваліфіковані; 2) характеру шкоди на матеріальні й формальні; 3) суб'єкту проступку на особисті й службові; 4) структури на однозначні та альтернативні; 5) особливостей конструкції на описові і бланкетні (відсылні). Така класифікація здійснюється В.К.Колпаковим [5, с. 45] та більшістю інших фахівців і є усталеною в теорії адміністративного права.

Пояснимо. *Основні ознаки* мають місце в кожному випадку вчинення адміністративного правопорушення, вони утворюють основний склад правопорушення. *Додаткові ознаки* є кваліфікуючими ознаками, вони доповнюють основні. До кваліфікуючих ознак відносяться наступні: повторність, учинення діяння посадовою особою, грубе порушення правил та інші.

До *матеріальних складів* відносяться склади з зазначенням шкідливих матеріальних наслідків протиправного діяння, до *формальних складів* відносять склади з відсутністю настання шкідливих матеріальних наслідків.

Класифікація складів на *особисті* та *службові (посадові)* зумовлюється суб'єктом адміністративного правопорушення, розглядається ким воно вчинено, посадовцем чи особою. Щодо суб'єкту складу правопорушення вкажемо на наступне. Все частіше в юридичній літературі піднімається питання про притягнення до адміністративної відповідальності юридичних осіб. Такі погляди висловлюють В.Авер'янов, Ю.Битяк, І.Голосніченко, В.Іванцов, О.Зима, І.Коліушко, І.Службський та інші правники. Зокрема, М.Чернов зазначає, що КУпАП повинен включати загальні засади адміністративної відповідальності юридичних осіб із конкретною вказівкою на їх підстави, перелік правопорушень, у разі вчинення яких вони притягуються до адміністративної відповідальності [6, с. 107].

Склади є *однозначними*, якщо в них чітко зазначається ознака адміністративного правопорушення. Склади є *альтернативними* у разі вказівки в них на дві або кілька протиправних дій.

Описові склади повністю розкривають зміст адміністративного правопорушення, *бланкетні* – вказують, що ознаки проступку зазначені в інших нормах та правилах.

Загально прийнятим в теорії права є наявність в складі правопорушення чотирьох обов'язкових елементів: об'єкту, об'єктивної сторони, суб'єкту, суб'єктивної сторони.

Варто також зазначити, що склади адміністративних правопорушень за своєю структурою подібні до складів злочинів. Фактори, що спричиняють цю схожість вказані Є.О.Письменським: 1) кримінальне і адміністративне право є фундаментальними галузями «публічного права»; 2) основною функцією цих галузей права є охоронна; 3) їх норми, переважним чином, формулюються, як норми-заборони; 4) ці галузі права належать до галузей, які визначають відповідальність за делікту, протиправну поведінку; 5) ключовою категорією адміністративного права є адміністративне правопорушення (проступок), а кримінально-караного – кримінальне правопорушення (злочин). Усі правопорушення характеризуються низкою спільних рис [7, с. 37]. Окрім того, і

склад адміністративного, і склад кримінального правопорушення формалізовані в законі, мають однакову структуру. До відмінних рис складів адміністративних правопорушень від кримінальних науковці відносять те, що склади адміністративних правопорушень на відміну від складів злочинів не сконцентровані в одному нормативно-правовому акті [8, с. 189].

Отже, склад адміністративного правопорушення є вагомим правовим інститутом, сукупністю юридично значимих ознак, які в залежності від обраного критерія ми можемо класифікувати по-різному.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колпаков В.К. Адміністративне право України. Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2003 – 544 с.
2. Адміністративне право України. Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, В.В. Богущкий та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. – Х.: Право, 2010. – 624 с.
3. Кириленко Є. В. Поняття та склад адміністративних правопорушень: запрошення до дискусії / Є. В. Кириленко // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3–1. – С. 219–221.
4. Битяк Ю.П., Зуй В.В. Административное право Украины. – Харьков: Одиссей, 1999. – 224 с.
5. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): Навч. посіб. – К., 2008. – 256 с.
6. Чернов М. Загальна характеристика юридичних складів правопорушень у сфері банківської діяльності / М.Чернов // Национальный юридический журнал: теория и практика. – 2014. – № 6 – С. 104–107.
7. Письменський Є.О. Про міжгалузеву взаємодію норм кримінального та адміністративного права (деякі теоретико-прикладні аспекти) / Є.О.Письменський // Адвокат. – 2010. – № 1. – С. 34–39.
8. Брич Л.П. Теорія розмежування складів злочинів: монографія / Л.П.Брич. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 712 с.

Науковий керівник: Берlach Анатолій Іванович, професор кафедри адміністративного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор.

ПОНЯТТЯ КОМПЕТЕНЦІЇ СУДУ

*Богданов Микита Вікторович,
студент V курсу факультету права,
гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського*

Дослідження дефініції компетенції суду надасть змогу більш точніше визначити адміністративно-правовий статус судів загальної юрисдикції та усунути прогалини в теорії про їх діяльність та повноваження. Необхідно зазначити, що єдиної думки вчених щодо визначення поняття компетенції суду не

існує. Дане питання обумовлюється розбіжністю думок вчених з приводу структури категорії компетенції, що є дискусійним і вимагає уточнення.

Поняття компетенції та її значення вивчали такі українські та російські вчені, як В.Б. Авер'янов, Н.О. Армаш, Ю.П. Битяк, Д.М. Овсянко, С.І. Ожегов, В.Ф. Погорілко, О.Ф. Скакун, В.Є. Теліпко, М.Ю. Тихомиров та багато інших.

Існує багато думок вчених щодо визначення поняття компетенції, але всі вони зазначають що компетенція це – певний елемент адміністративно-правового статусу.

Для дослідження поняття компетенції, як основного елементу адміністративно-правового статусу суду, ми систематизуємо і узагальнюємо думки вчених щодо визначення поняття компетенції, структури компетенції та надамо своє визначення компетенції.

У довідковій літературі категорію «компетенція» визначають:

- як певне коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний, а також як сукупність прав та повноважень [1, с. 20];

- як сукупність встановлених та закріплених у нормативно-правових актах прав та обов'язків органів, організацій, посадових осіб, осіб що здійснюють адміністративну діяльність та управлінські функції [2, с. 206].

Н.О. Армаш надає загальне визначення дефініції «компетенція», яку визначає як елемент правового статусу, що складається із сукупності юридично закріплених прав та обов'язків органу, реалізація яких забезпечує виконання основних функцій [3, с. 49].

Ми погоджуємось з думкою Д.Д. Луспеніка, який визначає компетенцію суду як чітко визначене в нормативно-правових актах коло повноважень, наданих суду для здійснення покладених на нього функцій зі справляння правосуддя [4, с. 4]. Тобто основним структурним елементом компетенції є повноваження.

У свою чергу, поняття «повноваження державного органу» П.В. Шумський визначає як сукупність прав та обов'язків цього органу [5, с. 53-55]. Ф.М. Кобзарев під повноваженнями державного органу розуміє певні правові засоби які використовуються для досягнення завдань [6, с. 9].

Таким чином, під поняттям компетенції, ми пропонуємо розуміти сукупність повноважень, які закріплені у чинному законодавстві, що надає право на застосування правових засобів з метою здійснення справедливого правосуддя на засадах верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка: Ок. 57 000 слов / С.И. Ожегов; под ред. докт. филолог. наук, проф. Н.Ю. Шведовой. – [16-е изд., исправ]. – М.: Рус. яз., 1984. – 797 с.

2. Тихомирова Л.В. Юридическая энциклопедия / Л.В. Тихомирова, М.Ю. Тихомиров ; под ред. М.Ю. Тихомирова. – М., 1988. – С. 202.

3. Армаш Н.О. Поняття і сутність компетенції як елементу адміністративно-правового статусу керівника органу виконавчої влади / Н.О. Армаш // Вісник Академії митної служби України. – 2009. – № 2. – С. 48 – 53.

4. Луспенік Д. Роль суду в цивільному змагальному процесі / Д. Луспенік // Юридичний журнал. – 2004. – № 5.

5. Шумський П.В. Завдання органів прокуратури, що впливають з положень нової Конституції України / П. В. Шумський // Право України. – 1997. – № 1. – С. 53–55.

6. Кобзарев Ф.М. Прокуратура России: правовое положение и перспективы развития / Ф.М. Кобзарев. – М. : Моск. психол.-соц. ин-т, 2002. – 80 с.

Науковий керівник: Горлов Євгеній Володимирович, доцент кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук, доцент.

НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ ЧИ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

*Величко Катерина Микитівна,
студентка IV курсу факультету права,
гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського.*

Сучасне сьогодення іноді ставить людину в таку життєву ситуацію, коли вирішення своїх проблем чи проблем, що стосуються їх рідних, примушує переступати власні переконання чи якісь загальноприйняті принципи і йти на прискорений та полегшений шлях для вирішення питань. В більшості випадків, це стосується здоров'я. Якби на питання: «Чи дійсно неправомірна вигода себе виправдовує?», – кожен зміг відповісти «Ні!», то не потрібно було констатувати те, що нині неправомірна вигода заповонила всю систему охорони здоров'я нашої держави – від простих дільничних лікарів до високих постів профільного міністерства. В кабінетах звичайних лікарів спостерігається картина, де неправомірна вигода починається з сотні гривень, а на вершині високих чинів вона вже сягає сотні тисяч гривень.

Неправомірна вигода існує тоді, коли є два головних елемента – люди і структури, які її підтримують. Виходячи із цього, назріває висновок про те, що вона присутня в усіх сферах суспільного життя.

У лікарнях України зараз досить активно збирають різноманітні так звані добровільні внески. Найчастіше це є «узаконений» хабар. Тобто, коли кошти пацієнтів масово збираються не на потреби нашої медицини, а на збагачення кишень чиновників системи охорони здоров'я.

У галузі охорони здоров'я вкорінилася практика неформальних (неофіційних) платежів пацієнтів за медичні послуги. У разі, якщо неформальний платіж справді є подякою, це аж ніяк не позначається на ефективності наданої допомоги. «Вдячність» пацієнтів спрямована на покращення ставлення медичного персоналу, мотивування лікарів залишитися в обраному професійному полі, особливо за умови низької оплати праці. На противагу цьому, неофіційний платіж як оплата за послуги може призвести до негативних наслідків, які виявляються у відсутності прозорості й неадекватній звітності, що не дає змоги контролювати та впливати на здійснення таких платежів [1].

З урахуванням сучасного становища української медицини можна виділити такі основні і, мабуть, найбільш актуальні або навіть «звичні» сфери застосування неправомірної вигоди:

1) виписки лікарем непотрібних ліків. Один із найпопулярніших прикладів, коли довірливий пацієнт прямує за направленням лікаря до конкретної аптеки в надії на ефективне та швидкісне лікування і переплачує останні кошти, не замислюючись про те, що потрапив у пастку корупційної схеми лікаря-злодія. Від покупки «потрібного» препарату лікар отримує відсоток від аптеки. В такому випадку необхідно одразу звернутися до органів управління охорони здоров'я та прокуратури, не з'ясовуючи нічого і ні з яким лікарем;

2) отримання фальшивих довідок. Лікар видає довідку на «смак і бажання» пацієнта. Наприклад, потрібно оформити лікарняний на тиждень, лікар легко заповнює формуляр з відповідними реквізитами і все, справу зроблено або довідка на прохання заклопотаних батьків про зроблені щеплення дитині, ну і звичайно найпоширеніша довідка, яку потрібно було ставити на перше місце серед замовлень, про непридатність до військової служби. Як і в першому випадку, при отримання фальшивого документу необхідно одразу звернутися до органів прокуратури або Управління охорони здоров'я;

3) неправомірна вигода за операції або іншими словами – регулярний дохід для хірургів. У випадку, якщо це термінова або чергова операція, то родичів пацієнта починають «опрацьовувати», мовляв, що ці послуги безкоштовні. У такому разі єдиним розумним виходом з такого положення є надання офіційного преїскуранту послуг і сплачувати відповідно за ці послуги у встановлених для цього місцях – касах;

4) так звані благодійні внески. Зазвичай, будь-який державний лікувальний заклад має офіційну лікарняну касу, в яку можна вносити благодійні внески. Для пацієнта це велика спокуса та шанс випробувати свою долю, адже такого роду «пропозиції благодійних внесків» є не більше ніж привабою. Пацієнту починають гарантувати краще ставлення в разі сплати, але, як правило, ставлення від цього не змінюється, а додаткові незаконні грошові вкладення все одно потрібно надавати.

Протидія даного виду незаконного збагачення полягає, в першу чергу, в усвідомленні того, що на те ці внески і благодійні, щоб пацієнт міг сам вирішувати – чи буде він їх платити, чи ні. При нахабному вимаганні сплатити «благодійний» внесок необхідно звернутися зі скаргою до головного лікаря, хоча ця схема якраз і розрахована на прибуток для головних лікарів і тих, хто вище, тому якщо це не допоможе потрібно звернутися до управління охорони здоров'я району чи міста;

5) нецільове використання коштів. Діапазон перевірення махінацій з цим видом незаконного збагачення досить широкий. Найперше, що можна привести у приклад, це операції по виплаті заробітної платні. Очікування – гроші платять із потрібного фонду, реальність – виплачують з іншого, з якого йдуть менші відрахування державі, а відповідно частина зекономленої суми потрапляє до бажаної кишені;

6) всім добре знайомий відкат, пов'язаний із закупівлями. Схема дуже проста, чиновник отримує неправомірну вигоду за те, що він замовляє відповідно за державні гроші певний товар, але, як показує практика, цей товар являється в декілька разів дорожчим, ніж схожі препарати, які присутні в той же час на ринку, або виявляється, що він і взагалі не зовсім – то, і потрібен медичному

персоналу. В цьому випадку зацікавленим суб'єктом виступає фірма, яка і дає неправомірну вигоду за реалізацію продажу цього самого товару;

7) призначення кваліфікованими кадрами або «лікарями – спеціалістами» так званих псевдодіагнозів. Багато хто з таких спеціалістів зацікавлений в лікуванні неіснуючих хвороб з метою незаконного збагачення. Лікарі проводять певну діагностику та в результаті цього на основі сумнівних аналізів розпочинають лікування курсом важких антибіотиків.

Політика реформування нашої медицини нажалі проходить завжди для когось, під когось та з єдиною невідгодною для суспільства ціллю – якомога ефективно перерозподілити потоки коштів з Державного бюджету. І найстрашніше те, що на законодавчому рівні все це проходить майже не помітно. Подолання корумпованості в медичній сфері майже за весь час незалежності України мало негативний напрям, який у свою чергу призвів до невідворотних наслідків. Ці наслідки полягають у тому, що багато людей постраждали від несвоєчасного надання медичної допомоги або навіть до фатального результату через банальну відсутність лікарських медикаментів [2].

Планка корупції в сучасній Україні надзвичайно висока, і з кожним днем українці практикуються і удосконалюють свій досвід в наданні неправомірної вигоди та допомагають розквітати незаконному збагаченню, а тому подолати неофіційні платежі за використання медичних послуг досить важко. Проте, серед населення існує твердження, що корупція може зникнути тоді, коли зміниться саме суспільство, адже за відсутності активних дій з боку держави найлегше нарікати на культурні особливості населення [3].

Враховуючи усе вище сказане, можна дійти висновку про те, що проблеми нашого часу, які стосуються корумпованості суспільства, зокрема, у сфері медицини є найшкідливішими, в першу чергу, для розбудови української держави і встановлення бажаних європейських стандартів, до яких ми так стрімко прямуємо. З огляду на наявність таких корумпованих схем, основними шляхами протидії можна назвати такі: встановити контроль за благодійними внесками, адже структура закупівлі і призначень медикаментів не є прозорою, вдосконалити питання фінансування системи охорони здоров'я, шляхом введення загальнообов'язкового медичного страхування. Не менш важливим моментом є ретельний підхід до забезпечення кадрової політики, адже вкрай велика відповідальність покладається на плечі тих лікарів-спеціалістів, які справді заслуговують на таке звання, не тільки наявністю диплома, але й заслуженою сумлінною працею.

Рухаючись у такому напрямку, можна припускати, що в нас є шанс зрушити з місця, що нам є куди рости аби дійти до більш-менш позитивного результату у сфері охорони здоров'я України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Віче. Журнал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/2732/> – Заголовок з екрану.
2. Ракурс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.racurs.ua/654-moz-korruptsiya> – Заголовок з екрану.
3. Аптека.ua Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/327154> – Заголовок з екрану.

Науковий керівник: Митрофанов Ігор Іванович, доцент кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук, доцент.

ДЕЯКІ ПРИЧИНИ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Іванчук Ігор Вікторович,
*студент V курсу факультету права,
гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського.*

Обговорення корупційних правопорушень в системі вищої освіти України здійснюються, переважно, у площині хабарництва на рівні студентів або викладачів. Ми підтримуємо думку тих, хто вважає, що хабарництво в системі вищої освіти України – це не причина проблем в освіті, а їх наслідок. Що стосується причин, то вони різні, а саме: низькі заробітні плати викладачів, відсутність громадського контролю за освітньою діяльністю, низький рівень правової культури, економіки тощо.

В системі вищої освіти України постійно оновлюється нормативно-правова база щодо боротьби та протидії корупції. Однак, на жаль, вона виявилася неефективною.

Загальна думка вчених, що корупція як негативне явище в освітній діяльності вищої освіти має наступні етапи:

1. При зарахування у Вищих навчальний заклад. Дане питання намагалися вирішити шляхом введення системи Зовнішнього незалежного оцінювання, яка на початку її впровадження була досить ефективною, але потім була частково змінена, що дозволило підлаштуватися під корупційні процеси;

2. Період отримання освіти. Найпоширеніший і найбільш неконтрольований етап вчинення корупційних правопорушень. Основною проблемою поширення корупції на даному етапі є вигідність цього негативного прояву як для студентів так і для викладачів, а також слабкий громадський контроль.

Громадський контроль у Вищих навчальних закладах відбувається формально. Студенти і викладачі не зацікавлені у боротьбі з корупційними правопорушеннями.

3. Період завершення навчального процесу, а саме: післядипломна підготовка, отримання наукових ступенів та вчених звань. Визначені ціни і напрацьовані методики під час яких майбутній «вчений», який часто навіть не проводить ніяких наукових досліджень, отримує науковий ступінь і вчене звання.

Вважаємо за необхідне назвати деякі принципи боротьби з корупційними правопорушеннями в системі вищої освіти за кордоном, а саме:

- зарахування в державні вищі навчальні заклади повинно здійснюватися на основі дійсно незалежної і об'єктивної системи тестування;

- впровадження і підтримка автономії університетів, яка серед іншого передбачає автономію кафедр і професорів не формально, а реально.

Забезпечення фінансової незалежності для належної автономії університету, значну роль у чому повинна мати наглядова рада, а також діяльність випускників;

- обмежити строк перебування особи на посаді керівника університету. Наприклад, не більше трьох років з можливістю переобрання ще на три роки. При цьому слід розуміти, що керівник університету – не його власник, а лише менеджер, якого наймає трудовий колектив для виконання визначених функцій;

- через конкурс, проведення дійсно вільних виборів на всі керівні посади в університетах, починаючи з посади завідувача кафедрою і тільки на альтернативній основі;

- суттєве зменшення педагогічного навантаження. Якщо тепер, на законодавчому рівні, в українських Вищих навчальних закладах вона досягає 600 (а в деяких так і залишилося 900 годин на рік і більше, то в польських університетах навантаження професора зазвичай не перевищує 210 годин на рік.

Враховуючи зарубіжний досвід, удосконалення процедури захисту дисертацій. Здобувач повинен мати право висловити недовіру і відхилити Голову ради без мотивації. Рецензенти зобов'язані нести особисту юридичну відповідальність, яку слід посилити, за дисертації.

Нинішні недоліки системи вищої освіти є однією з найгостріших суспільних проблем, оскільки вкрай негативно впливають на такі соціально активні верстви населення, як студентство, інтелектуальна еліта. Так і практично на все суспільство. Тому залучення суспільної уваги до цієї проблеми має першорядне значення.

Ринкова економіка потребує підготовки професіоналів вищого рівня в будь-якій сфері соціально-економічного і політичного життя молоді держави. Звільнення системи освіти від корупції, проведення глибоко продуманих реформ, які б якісно змінили модель управління вищими навчальними закладами, стало життєвою необхідністю. Не дивлячись на важливість таких факторів, керівники деяких вищих навчальних закладів продовжують формально організовувати обговорення проблем самоврядування, в тому числі і впровадження внутрішнього контролю за можливими випадками корупції.

Ми вважаємо, що певні міжнародні стандарти в цій області можуть бути використані для вироблення нових державних нормативів, що сприятиме вдосконаленню системи державного контролю в освітній системі.

Науковий керівник: Горлов Євгеній Володимирович, доцент кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук, доцент.

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

***Коваленко Едуард Миколайович**,
студент V курсу факультету права,
гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського.*

Вітчизняна наука кримінологія виходить з визнання соціальної та історичної зумовленості протиправної поведінки.

Науковці припускають, що правопорушення – це явище, внутрішньо пов'язане з іншими соціальними явищами. Останні поряд з криміногенними обставинами та у взаємодії з ними сприяють злочинності. Соціальні чинники правопорушення – це об'єктивні соціальні суперечності і недоліки у всіх сферах життя, різноманітні форми соціальної нерівності в суспільстві. Вони визначають протиправну поведінку, але не зумовлюють її в конкретних випадках, бо все, що відбувається в житті, проходить через свідомість людини.

В Україні впродовж віків життєва філософія людей будувалася на корупційності, на намаганні жити за чужий кошт, її пропагують, культивують. Значна частина нормативних актів, передбачаючи малопродумані, малозрозумілі заборони, фактично стимулює корупційні та корисливі діяння.

Колосальним підґрунтям корупційності є клановість у владних структурах та в бізнесі. В низці країн світу встановлено кримінальну відповідальність за клановість і протекціонізм, але в Україні цього немає. Між тим, побороти корупцію без такої відповідальності неможливо. Процвітання клановості, корупційності й протекціонізму багато в чому можна пояснити відсутністю громадянського суспільства, тобто контролю народу за діяльністю влади. Його в Україні ніколи не було, немає й не скоро буде. За ініціативою народу в Україні важко звільнити з посади впливового чиновника, який зарвався. Народ поки що не може впливати на діяльність влади і тому вона фактично незалежна від нього.

До числа соціальних причин, що визначають протиправну поведінку, відносяться також недоліки морального стану суспільства. Вони створюють сприятливий ґрунт для корисливої, насильницької, корисливо-насильницької, протидержавної злочинності. Причини правопорушень у суспільстві визначаються формами соціальної нерівності: політичної, матеріальної, релігійної, духовної, сімейної, статевої, міжособистісної, виконавської, управлінської, контролюючої, міжнаціональної і міждержавної.

Всі ці чинники дійсні також і для характеристики соціальної обумовленості конкретно корупційних правопорушень.

До числа національних особливостей корупції відносять парадоксальні форми боротьби з нею (публічне визнання масової корупції в висловлюваннях державних чиновників, політиків і відверте гальмування процесів прийняття основоположних антикорупційних законів), спаяність на ґрунті корупції представників законодавчої і виконавчої влади, різноманіття «національних» варіантів і форм корупційних практик.

Науковий керівник: Горлов Євгеній Володимирович, доцент кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук, доцент.

СЕКЦІЯ V

Актуальні проблеми кримінального права та процесу

ОРГАНІЗАЦІЯ УЧАСТІ НАРОДУ В ЗДІЙСНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

*Зеленський Сергій Миколайович,
доцент кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
кандидат юридичних наук, доцент*

Кримінальне правосуддя виникає і формується, починаючи з визнання норм звичаєвого права. Так суспільство (рід, плем'я) оцінювали поведінку окремої особи з точки зору дотримання нею звичаїв і традицій, поглядів і переконань, що склалися в ньому. За порушення встановленого порядку, звичаїв, передбачалися щодо порушників заходи впливу у вигляді жорстких санкцій. Окрема особа, яка виступила проти колективу, грубо порушувала загальноприйнятий порядок, чекало вигнання. Внаслідок чого порушення встановлених звичаїв і заборон зустрічалися вкрай рідко. Особи, які зважувалися на це, були приречені на самотнє існування, що часто приводило до їх загибелі.

Нарешті, розвиток, як прогрес, так регрес, суспільного життя може бути встановлений на підставі визнання більшою чи меншою мірою участі суспільства у справах, які безпосередньо стосуються його місцевих інтересів, з числа яких не можна виключити і здійснення правосуддя. Звідси, на нашу думку, виводяться одні з найголовніших положень правильно організованого суду, якими вважаємо, його гласність, підзвітність суспільству, і участь народу у здійсненні правосуддя.

Історія кримінального процесу починалася з повного панування в ньому приватного начала і аналогії процесу цивільному. Численними джерелами підтверджується здійснення правосуддя, за відсутності спеціалізованих судів, у справах, які зараз вважаються кримінальними, на народних зборах або радах старійшин, тобто колегіально.

Виникнення і розвиток європейських правових систем безпосередньо пов'язують з правом стародавньої Греції та Риму. У древніх Афінах сильна державна влада виявлялася в органічному поєднанні з колегіальним здійсненням правосуддя виключно представниками народу, повноправними громадянами Афін. Саме з стародавніми Афінами пов'язують реалізацію ідеї колегіального здійснення правосуддя судом присяжних і з установою Гелією. Хоча такий судовий інститут не можна повною мірою порівнювати з сучасним судом присяжних, загальним для них є те, що основне питання кримінального процесу про винуватість підсудного вирішувалося не професійними суддями, а приведеними до присяги представниками народу. Гелією була місцем, де судді не радячись тут же голосували після виступу сторін. У Стародавній Греції в період

розквіту демократії було засновано кілька видів кримінальних судів, проте правосуддя в них незалежно від виду злочину здійснювалося колегіально.

Класична епоха Стародавнього Риму також характеризується колегіальним здійсненням правосуддя. Стосовно повноправних громадян правосуддя здійснювалося досить розширеною судовою колегією. До її складу входив претор, як голова, народні судді, в кількості до шістдесяти чоловік. Останніх на початку Республіки обирали з сенаторів, в подальшому – і з вершників, а внаслідок реформи Грахів – усіма повноправними громадянами Стародавнього Риму.

У середньовіччі, що почалося з падіння Республіки Стародавнього Риму, в історію відійшли золоті часи римського суду, гласного і змагального. Зі встановленням на території континентальної Європи канонічного процесу, що згодом став світським, правосуддя переважно здійснювалося професійними суддями одноосібно. Відсутність гласності та участі представників народу у здійсненні кримінального правосуддя привело до того, що встановилася таємність і письмова форма процесу, стала непотрібною змагальність.

Зі зміцненням державної влади і формуванням судової гілки влади здійснення правосуддя поступово перейшло з рук народу і його довірених представників до професійних суддів, по суті, посадових осіб. Були часи, коли участь народу у здійсненні кримінального правосуддя взагалі була відсутньою. Судді-професіонали, як правило, вершили правосуддя одноосібно, за зачиненими для публіки дверима. Колегіальне правосуддя поступово ставало привілеєм виключно вищих станів. Так, наприклад, служителі культу були судимі саме таким судом.

Після загибелі древньої Афіської демократії колегіальна форма здійснення правосуддя за участю представників народу стала рідкістю і надовго була забута. Відродившись в Англії з прийняттям Великої хартії вольностей 1215 р., колегіальний розгляд у кримінальному процесі стосувався питань арешту або поміщення в тюрму, проте такий суд був доступний не для усіх, а тільки лише для привілейованої частини вільного населення. Суд перів був заснований для обмеження влади короля, перед ним він повинен був порушувати кримінальне переслідування щодо своїх васалів.

У сфері кримінального правосуддя, виняткове значення має побутова сторона. Надзвичайно важливі ухвалені по них рішення, наслідки, які настають від застосування покарань. Усі сучасні держави, з метою створення гарантій незалежності, неупередженості суду, забезпечують участь народу при здійсненні кримінального правосуддя. Звідси одне з найважливіших питань судового кримінального процесуального права – про організацію участі народу в здійсненні правосуддя, отже в реалізації судової влади, і відносини державного і народного елементу у судочинстві.

За загальним правилом від особистого переконання державного судді не повинно залежати вирішення питання про винуватість чи невинуватість підсудного, а лише питання про юридичну оцінку вчиненого і призначення йому покарання. Злочини переслідуються в ім'я державних інтересів і тому викритий злочинець повинен бути покараний за законами, прийнятими вищим законодавчим органом держави, а не за розсудом суддів. Тому виникає необхідність окремого і навіть різними суддями вирішення питань про винуватість підсудного і про його покарання. Перше з цих питань може бути вирішене справедливо тільки по совісті представниками народу у кримінальному правосудді.

Ні в Російській імперії, за часів коли на території України було поширено застосування кримінального процесуального закону, ні в радянські часи не відмовлялися від участі різних верств населення в здійсненні правосуддя. У Російській імперії правосуддя здійснювалося за участю станових представників і присяжних засідателів. Мирові судді, а також і судді волосних судів обиралися безпосередньо населенням. Тільки суддів окружних судів і судових палат призначав імператор за поданням міністра юстиції.

В радянські часи усі судді, як професійні, так і народні засідателі були виборними, і не тільки обиралися, а й були підзвітними своїм виборцям, могли бути достроково відкликаними зі своєї посади. При цьому судова система формувалася таким чином, щоб серед суддів і, особливо, серед народних засідателів були представлені пропорційно усі верстви населення. У такому правосудді громадськість значно більше довіряла судові. Обов'язковою вважалася участь народу в здійсненні кримінального судочинства, одноособовий розгляд справ – як виключення з правила [1, с. 135-142]. Усі кримінальні справи вирішувалися в суді першої інстанції одним професійним суддею і двома народними засідателями. По усіх категоріях справ, незалежно від їх суспільно-політичного значення і інших властивостей, склад суду був однаковим. У подібній уніфікації складу суду вбачали вираз ідеї єдиного процесу і засади рівності громадян перед законом і судом. Єдність процесу розуміли як його уніфікацію, єдину процесуальну форму – як однаковий порядок здійснення правосуддя по всіх категоріях справ.

Одноосібне здійснення правосуддя при розгляді кримінальних справ не може бути засадою, а лише винятком. Воно посилює розрив між судовою владою і суспільством, знижує рівень довіри до суду, хоча, безумовно, має деякі вагомні переваги. Відмова від колегіальності, як гарантії справедливості правосуддя, на користь швидкості розгляду кримінальних справ, може бути обґрунтованою лише економічною доцільністю. Допустимою є лише у випадках, коли загроза покарання не істотна для людини. Істотним же нині вважається лише покарання у вигляді довічного позбавлення волі, те, у випадку загрози застосування якого у ст. 31 Кримінального процесуального кодексу України [2] передбачено можливість колегіального, з участю присяжних, як представників народу, вирішення кримінальної справи.

Відмова від засади колегіальності, за участю представників народу, в розгляді кримінальних справ і домінування одноосібного їх розгляду показує негативні тенденції. Розвивається корпоративність в сфері правозастосування і судді, професіонали-юристи, які вчать тлумачити закон, втягуються в ці корпорації. Суддя-чиновник, який пройшов бюрократичні процедури, перш ніж був призначений на цю посаду, часом і закон погано знає, не знає особливостей повсякденного життя суспільства, живе інтересами своєї корпорації, скоріше буде захищати інтереси тих, хто призначив його на цю посаду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституционные основы правосудия в СССР / [А.М.Ларин, А.А.Мельников, В. М. Савицкий и др.] ; под ред. : В. М. Савицкого. – М. : Наука, 1981. – 360 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 368-2 КК УКРАЇНИ

*Мілова Тетяна Миколаївна,
доцент кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
кандидат юридичних наук, доцент*

Суб'єктивна сторона злочину являє собою другу суб'єктивну ознаку злочину, що передбачає внутрішню сторону злочину, тобто психічну діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості і волі до суспільно небезпечного діяння, яке вона вчиняє, і до його наслідків.

Особливості даної ознаки складу злочину, передбаченого ст. 368-2 КК (незаконне збагачення) досліджували у контексті кримінально-правової характеристики злочинів у сфері службової діяльності такі науковці, як: П.П. Андрушко, В.І. Борисов, Л.П. Брич, О.О. Дудоров, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, Є.Л. Стрельцов, М.І. Хавронюк та інші. Окрема група науковців особливу увагу звертає саме на дослідження суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 368-2, а саме: Л.П. Брич, Д.О. Гарбазей, А.А. Задорожний, К.П. Задоя, О.О. Кваша, О.М. Костенко, М.В. Кочеров, М.І. Мельник, Д.Г. Михайленко, О.Я. Светлов, Т.І. Слуцька та інші. Актуальність означеної проблеми та законодавчі зміни, незважаючи на наявність ряду наукових досліджень, зумовлюють практичну необхідність у подальших дослідженнях суб'єктивних ознак складу такого злочину як незаконне збагачення.

Значення суб'єктивної сторони складу злочину вбачається в тому, що завдяки їй: 1) здійснюється належна кваліфікація діяння та його відмежування від інших злочинів; 2) встановлюється ступінь суспільної небезпеки діяння й особи, яка його вчинила; 3) здійснюється індивідуалізація покарання злочинця, вирішується питання про можливість його звільнення від кримінальної відповідальності й покарання [1, с. 398]. Крім того, як зауважує П.Л. Фріс, суб'єктивна сторона злочину надає характеристику мотиву та мети, які зумовили його вчинення, а також емоційного стану, в якому перебувала особа під час його вчинення [11, с. 119]. Встановлення всіх ознак суб'єктивної сторони є кінцевим етапом у встановленні складу злочину.

Основою суб'єктивної сторони злочину є вина, яка є психічним відношенням особи у формі умислу або необережності до здійснюваного ним суспільно небезпечного діяння. Встановлення вини є основним у встановленні винуватості суб'єкта, її відсутність виключає склад злочину. Згідно зі ст. 23 КК України вина – це психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, виражене у формі умислу або необережності. Вина є завершуючим етапом встановлення в діянні особи складу злочину.

Суб'єктивна сторона незаконного збагачення характеризується виною у формі умислу. У ст. 24 КК України зазначені такі види умислу як прямий (особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачає його суспільно небезпечні наслідки і бажає їх настання) і непрямий (особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності) передбачає його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажає, але свідомо припускає їх настання) [7]. В юридичній літературі зазначається, що

умисел поділяється на прямий і непрямий залежно від поєднання у свідомості злочинця інтелектуальної і вольової ознак [2, с.132].

Інтелектуальна ознака складає усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру своїх дій (бездіяльності) і передбачення можливості (під час непрямого умислу) або можливості і неминучості (під час прямого умислу) настання суспільно небезпечних наслідків своїх дій.

При незаконному збагаченні особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, тобто усвідомлює, що незаконно набуває у власність активи у значному розмірі, а отже вона одночасно усвідомлює і вчинення нею злочину.

Вольова ознака умислу у данному злочині має свої особливості, що впливає з конструкції даного складу злочину.

Незаконне збагачення є злочином з формальним складом, тобто суспільно небезпечне діяння утворює закінчений склад злочину, незалежно від суспільно небезпечних наслідків, що настали [5, с. 34]. Тому вольова ознака умислу обмежується бажанням вчинити конкретну дію чи бездіяльність [6, с. 160]. Отже, незаконне збагачення як злочин з формальним складом може бути вчинене тільки з прямим умислом.

Крім того, про умисний характер незаконного збагачення свідчать і положення Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року, в ст. 20 якої зазначено, що незаконне збагачення є кримінально караним діянням, якщо воно вчиняється умисно [3].

Так, службова особа не тільки розуміє характер матеріальної вигоди, яку вона має чи передає іншим особам, а й приховує її походження, не надаючи відвертих пояснень щодо її походження [8, с. 757].

При незаконному збагаченні у формі передачі активів будь-якій особі, службова особа також усвідомлює, що така вигода передається саме їй і бажає, щоб це відбулося [9, с. 825].

Не буде складу незаконного збагачення у тому випадку, коли особа помилково вважає, що одержання неправомірної вигоди здійснюється правомірно. Також службова особа не може нести кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, якщо одержання винагороди є законним чи вона вважає його законним. Наприклад, одержання службовою особою грошей у борг [4, с. 3].

Для даного злочину є характерним наявність корисливих мотивів. Зауважимо, що хоча закон і не вказує на мотиви і мету вчинення означених дій, але вони мають корисливий характер, тобто вчиняються з бажання винного набути внаслідок вчинення злочину матеріальні блага для себе чи інших осіб [9, с.787].

Найбільш прийнятним є визначення М.І. Мельника, який зазначав, що під корисливим мотивом слід розуміти прагнення службової особи задовольнити свою, своїх рідних, близьких чи інших осіб індивідуальну потребу за допомогою протиправного (з використанням наданої їй влади чи свого службового становища) одержання майна, інших матеріальних благ, послуг або переваг, заволодіння чужим майном або його використання [10, с. 98].

Отже, враховуючи формальний склад незаконного збагачення, суб'єктивна сторона даного злочину характеризується прямим умислом, коли службова особа не тільки усвідомлює характер активів чи іншого майна, яке вона набуває чи передає іншим особам, а й бажає, щоб це відбулося. Незаконне збагачення також

характеризується корисливими метою та мотивами, які, хоча і не вказані у законі про кримінальну відповідальність, але логічно впливають зі змісту ст. 368-2 КК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бібік А.М. Поняття і значення суб'єктивної сторони злочину / А.М.Бібік // Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки Т.2 ЖДТУ. – С. 398 – 399.
2. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Станом на вересень 2011 р. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 320 с.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2007. - № 49.
4. Кочеров М.В. Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 368-2 Кримінального кодексу України // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – № 2. – С. 1–5.
5. Кримінальне право України : Загальна та Особлива частини: навчальний посібник для підготовки до іспитів / Т.О. Гончар, Є.Л. Стрельцов, О.А. Чуваков; за заг. ред. професора Є.Л. Стрельцова. – 2-ге вид., випр. і доп. . – Х.: Одіссей, 2012. – 264 с.
6. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І.Тютюгін та ін.. ; за ред.. В.В.Сташиса, В.Я.Тація – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 456 с.
7. Кримінальний кодекс України : Кодекс від 05.04.2001 № 2341-III. В ред. від 18.03.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
8. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар. Видання дев'яте, перероблене та доповнене / Відп. ред. Є.Л. Стрельцов. – Х.: Одіссей, 2013. – 912 с.
9. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – Т. 2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.. – 2013. – 1040 с.
10. Мельник М.І. Кримінологічні та кримінально- правові проблеми протидії корупції: дис... доктор. юрид. наук: 12.00.08. «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Мельник Микола Іванович. – К., 2002. – 506 с.
11. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. – К.: «Центр навчальної літератури», 2004. – 362 с.

ПРО СИСТЕМУ ПОКАРАНЬ МОЖНА ГОВОРИТИ НЕСКІНЧЕННО

*Митрофанов Ігор Іванович,
доцент кафедри галузевих юридичних наук
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського,
кандидат юридичних наук, доцент.*

Сьогодні характеризується суттєвим погіршення криміногенної обстановки в країні, що відображається на кількості кримінальних проваджень, розглядуваних судами України. Так, у 2014–2015 роках судами розглянуто 1 439 315 справ та інших матеріалів з прийняттям судового рішення (за винятком справ, повернутих прокурорам у порядку ст. 232 Кримінально-процесуального кодексу України). З огляду на кримінальні виклики актуалізуються питання кримінально-правового забезпечення охорони життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства, держави та людства від кримінально-караних посягань. Висловлене спонукає науковців до переосмислення дієвості всієї системи покарань й її окремих видів для забезпечення виконання завдань Кримінального кодексу України (далі – КК).

Кількість засуджених зростає, однак так званий закон Савченко дещо розвантажив установи виконання покарань, розбалансувавши певні внутрішні процеси, негативні наслідки чого нам ще доведеться вивчати окремо. Разом з тим кримінально-виконавча система постійно поповнюється «новим» спецконтингентом. Так, у 2014–2015 рр. 196 968 осіб засуджено за вироками, що набрали законної сили, з них: 38 747 – до штрафу, 25 – до позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, 18 887 – до громадських робіт, 486 – до виправних робіт, 341 – до службових обмежень для військовослужбовців, 6 775 – до арешту, 3 380 – до обмеження волі, 102 – до тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, 40 637 – до позбавлення волі на певний строк, 69 – до довічного позбавлення волі, 266 – до інших видів покарання. 87 253 засуджених звільнено від покарання, у тому числі від його відбування з випробуванням. При цьому значною залишається частка засуджених осіб, які мали одну та більше непогашених судимостей, – 27,1 % від загальної кількості засуджених, що свідчить не тільки про ефективність не тільки правоохоронної системи, а й окремих видів покарань, які не досягають своїх мети – виправлення засуджених і запобігання вчиненню ними нових кримінальних правопорушень.

Стаття 51 КК України встановила систему покарань, до складу якої включила 12 видів покарань. Ця система була скопійована з КК Російської Федерації 1996 року, але чи є вона вдалою? Напевно ні, оскільки зруйнована та збідніла Україна просто немає таких можливостей, щоб забезпечити їх належне та законне виконання. Так, дуже ефективний вид покарання, яким є арешт, незаконно виконується слідчими ізоляторами за відсутності арештних домів [1, с. 23–31]. А на необхідність перегляду системи покарань в Україні нами вже неодноразово зверталася увага [2, с. 113–118; 3, с. 102–109; 4, с. 186–199; 5, с. 487–491; 6, с. 194–198].

Розглянемо деякі системи покарань у розвинених європейських країнах. Так, в розділі III КК Німеччини передбачені покарання й інші кримінально-правові наслідки вчинення кримінальних правопорушень. Серед статей цього

розділу немає аналога ст. 51 КК України, але аналіз його норм свідчить про те, що в Німеччині застосовуються такі види покарань: 1) штраф (грошовий та майновий); 2) заборона керувати транспортним засобом (це покарання є винятково додатковим); 3) позбавлення волі на певний строк; 4) довічне позбавлення волі.

Система покарань у КК Швеції (ст. 5 глави 1 частини 1 КК, ст.ст. 1–4, 7 глави 25 частини 3 КК, ст. 1 глави 26 частини 3 КК, ст. 3 глави 28 частини 3 КК, ст.ст. 1–5 глави 27 частини 3 КК, ст.ст. 1–5, 6а глави 28 частини 3 КК, ст.ст. 1–3 глави 31 частини 3 КК Швеції) представлена такими видами: 1) тюремне ув'язнення як найбільш суворе покарання (довічне чи на певний строк); 2) штраф; 3) умовний вирок, що може ухвалюватися судом за злочин, за який санкція у виді штрафу розглядається недостатньою; 4) вирок до пробації може бути винесений за злочин, за який санкція у виді штрафу розглядається як недостатня. Пробація поєднується з наглядом, починаючи з дня постановлення вироку. Крім того пробація може поєднуватися з іншими звсобами кримінально-правового впливу, що призначаються особі у разі, наприклад, проходження курсу лікування; 5) передача на спеціальне піклування. Також шведська система покарань включає інтенсивний нагляд із застосуванням електронного моніторингу, можливо, у поєднанні із громадськими роботами.

У КК Швейцарії система засобів кримінально-правового впливу на осіб, які вчинили кримінальні правопорушення складається зі штрафу, позбавлення волі у каторжній в'язниці й у «звичайній» тюремній в'язниці, засобів безпеки й інших кримінально-правових засобів (превентивна застава, конфіскація, компенсація, опублікування вироку). У КК Бельгії за вчинення злочинів застосовуються: 1) тюремне ув'язнення; 2) позбавлення волі; за вчинення кримінальних проступків і поліцейських порушень: тюремне ув'язнення. За вчинення кримінальних правопорушень також може особа бути позбавлена деяких політичних і громадянських прав. За вчинення злочинів, кримінальних проступків і поліцейських порушень може застосовуватися: 1) штраф; 2) спеціальна конфіскація. Покараннями, що застосовуються за вчинення правопорушень юридичними особами, є: штраф і спеціальна конфіскація; спеціальна конфіскація, передбачена в ст. 42 (за вчинення злочинів); ліквідація, що не може бути призначена відносно публічно-правових юридичних осіб; заборона здійснення дій, що відносяться до предмета діяльності юридичної особи, за винятком дій щодо здійснення функцій публічної служби; припинення діяльності одного чи декількох підприємств, за винятком підприємств, що здійснюють функції публічної служби; опублікування чи інше обнародування рішення (за вчинення злочинів і кримінальних проступків).

КК Франції встановлює основні (позбавлення волі (карне ув'язнення та виправне тюремне ув'язнення), штраф, штрафо-дні, праця в суспільних інтересах, а також виправні покарання (тюремне ув'язнення до 10 років; штраф (до 1 млн франків); штраф у виді штрафо-днів (розстрочена по днях сплата штрафу); неоплачувані роботи в суспільних інтересах (від 40 до 240 годин), позбавлення чи обмеження прав), додаткові покарання (*peines complementaires*) обмеження правоздатності; позбавлення політичних, громадянських і сімейних прав (право голосувати, право бути обраним, право відправляти правосуддя чи виступати як експерт перед судом, свідчити, бути опікуном чи піклувальником) строком до 10 років у разі засудження за вчинення злочину та до 5 років у разі засудження за вчинення кримінального проступку; заборона (безстрокова чи на строк до 5 років)

перебувати на державній службі або займатися професійною чи суспільною діяльністю, у зв'язку з якою було вчинено кримінальне правопорушення; заборона використання чи конфіскація якого-небудь предмета; закриття закладу, тобто заборона на здійснення в ньому діяльності, у зв'язку з якою було вчинено кримінальне правопорушення; оприлюднення судової постанови у засобах масової інформації; заборона укладати угоди з державними організаціями) та покарання, що можуть бути призначені як основні, так і додаткові.

За КК Франції до іноземця, винного у вчиненні кримінального правопорушення, може бути призначене покарання у виді заборони знаходитися на території Франції: заборона з'являтися в місцях, визначених судом. Строк заборони проживання у разі вчинення злочину – до 10 років, кримінального проступку – до 5 років. Із досягненням засудженим 65-річного віку заборона на проживання припиняється.

За вчинення кримінального проступку (*contraventions*) фізичним особам призначаються: штраф від 250 до 10 тис. франків, а при рецидиві до 20 тис. франків; позбавлення чи обмеження прав: позбавлення прав водія на строк до 1 року; заборона використання транспортних засобів на строк не більш 6 місяців; конфіскація зброї, що належить засудженому; конфіскація знаряддя чи предмета кримінального проступку; позбавлення дозволу на полювання на строк до 1 року; заборона видавати чеки на строк до 1 року.

Відносно неповнолітніх правопорушників відповідно до Ордонансу від 2 лютого 1995 р. застосовуються такі кримінально-правові засоби впливу: установлення піднаглядного режиму; примусові громадські роботи; позбавлення волі з відстрочкою виконання вироку; позбавлення волі з відстрочкою виконання вироку із установленням строку випробування; тюремне ув'язнення. Крім того, до неповнолітніх застосовуються засоби захисту, допомоги, заходи для здійснення нагляду та примусові заходи виховного характеру.

До юридичних осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, застосовуються такі кримінально-правові засоби впливу: штраф; заборона (безстрокова чи на строк до 5 років) здійснювати прямо чи опосередковано один чи кілька видів професійної або громадської діяльності; судовий нагляд на строк до 5 років; закриття (безстрокове чи на строк до 5 років) однієї або декількох філій підприємства, що використовувалися для вчинення інкримінованих діянь; заборона (безстрокова чи на строк до 5 років) укладати угоди з державними організаціями; заборона (безстрокова або на строк до 5 років) залучати заощадження населення; заборона на строк до 5 років видавати чеки; конфіскація знаряддя чи предмета кримінального правопорушення; оприлюднення судової постанови в засобах масової інформації.

Таким чином, європейський досвід дозволяє стверджувати, що система покарань, встановлена КК України, має бути суттєво реформована для наближення законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Митрофанов І. І. Проблеми законності виконання покарання у виді арешту в сучасній Україні / І. І. Митрофанов // Кримінальне судочинство. Судова практика у кримінальних справах. – 2011. – № 2. – С. 23–31.

2. Митрофанов І. І. Актуальні проблеми системи покарань / І. І. Митрофанов // Юридична Україна. – 2011. – № 6. – С. 113–118.

3. Митрофанов І. І. Деякі міркування щодо системи покарань за Кримінальним кодексом України [текст] / І. І. Митрофанов // Україна між сучасним і майбутнім: історико-правові та соціально-економічні аспекти розвитку країни : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 8 червня 2011 року). – Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2011. – С. 102–109.

4. Митрофанов И. И. Система наказаний по уголовному законодательству Украины: современное состояние и пути совершенствования / И. И. Митрофанов // Гуманитарные и социальные науки (Ростов-на-Дону). – 2011. – № 5. – С. 186–199.

5. Митрофанов И. И. Система наказаний по уголовному законодательству Украины: современное состояние и пути совершенствования / И. И. Митрофанов // Уголовное право: стратегия развития в XXI веке : материалы IX Международной научно-практической конференции (г. Москва, 26–27 января 2012 г.). – М. : Проспект, 2012. – С. 487–491.

6. Митрофанов І. І. Система покарань у механізмі реалізації кримінальної відповідальності / І. І. Митрофанов // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія «Юриспруденція». – Випуск 5. – Одеса, МГУ. – 2013. – С. 194–198.

СУБ'ЄКТИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УКРАЇНІ

*Сукмановська Лідія Михайлівна,
старший викладач кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу факультету № 3
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Терористична діяльність у сучасних умовах характеризується масштабністю, набуттям транснаціонального характеру, наявністю зв'язку та взаємодії з міжнародними терористичними центрами й організаціями; розвинутою організаційною структурою, яка складається з керівної та оперативної ланок, підрозділів, які здійснюють розвідувальні й контррозвідувальні заходи, матеріально-технічне забезпечення, вчинення терористичних актів; суттєвими ознаками тероризму є ретельна конспірація та здійснення відбору осіб для вчинення злочинів; наявність агентури у державних органах; сучасне технічне оснащення; наявність розгалуженої мережі конспіративних укріплень, навчальних баз і полігонів [1, с. 1].

Саме тому в Україні створена та законодавчо закріплена система суб'єктів боротьби з тероризмом. Стаття 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» визначає систему суб'єктів боротьби з тероризмом.

Система суб'єктів боротьби з тероризмом складається з двох рівнів:

І. Суб'єкти, що безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом.

ІІ. Суб'єкти, що можуть у разі необхідності залучатися до боротьби з тероризмом [2, с. 8].

Перший рівень суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом, складають: Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція, Міністерство оборони України, центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту, центральний орган виконавчої влади, що реалізує

державну політику у сфері захисту державного кордону, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, Управління державної охорони України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи.

Служба безпеки України – державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Служба безпеки України підпорядкована Президенту України і підконтрольна Верховній Раді України.

На Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління й економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Основними суб'єктами у системі ОВС, які виконують функції щодо боротьби з тероризмом є Національна поліція та Національна гвардія. Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [3].

МВС України спільно з Національною поліцією організовує боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення злочинів, вчинених з терористичною метою, розслідування яких віднесене законодавством України до компетенції Національної поліції; надає Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили і засоби; забезпечує їх ефективне використання під час проведення антитерористичних операцій [4].

Батальйони патрульної служби поліції особливого призначення Міністерства внутрішніх справ України, до яких залучаються працівники підрозділів Національної поліції, виконують покладені на них завдання по боротьбі з тероризмом. При цьому вони вживають невідкладних заходів щодо вдосконалення взаємодії зі Службою безпеки України, Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Міністерством оборони України з питань виявлення та вилучення вогнепальної зброї, боеприпасів, спеціальних засобів, вибухових речовин і матеріалів із незаконного обігу; здійснюють заходи з розмінування відповідних територій.

Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони публічного порядку та забезпечення публічної безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних

організацій.

Збройні сили України – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості. Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

Міністерство оборони України, органи військового управління, з'єднання, військові частини і підрозділи Збройних Сил України забезпечують захист від терористичних посягань об'єктів та майна Збройних Сил України, зброї масового ураження, ракетної і стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових та отруйних речовин, що перебувають у військових частинах або зберігаються у визначених місцях; організовують підготовку та застосування сил і засобів Сухопутних військ, Повітряних Сил, Військово-Морських Сил Збройних Сил України в разі вчинення терористичного акту у повітряному просторі, у територіальних водах України; беруть участь у проведенні антитерористичних операцій на військових об'єктах та в разі виникнення терористичних загроз безпеці держави із-за меж України; в разі залучення до проведення антитерористичної операції – забезпечують із застосуванням наявних сил та засобів виконання завдань щодо припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій; беруть участь у затриманні осіб, а у випадках, коли їх дії реально загрожують життю та здоров'ю заручників, учасників антитерористичної операції або інших осіб - їх знешкоджують.

Центральні органи виконавчої влади беруть участь у боротьбі з тероризмом лише у межах своєї компетенції, визначеної законами та виданими на їх основі іншими нормативно-правовими актами.

До кола суб'єктів, які залучаються у разі необхідності до здійснення боротьби з тероризмом, належать: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; Служба зовнішньої розвідки України; Міністерство закордонних справ України; Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику в електроенергетичному, вугільно-промисловому та нафтогазовому комплексах; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері управління об'єктами державної власності; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сферах транспорту; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну фінансову політику; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну аграрну політику.

У межах своєї компетенції вони здійснюють: здійснюють заходи щодо запобігання, виявлення і припинення терористичних актів та злочинів терористичної спрямованості; розробляють і реалізують попереджувальні,

режимні, організаційні, виховні та інші заходи; забезпечують умови проведення антитерористичних операцій на об'єктах, що належать до сфери їх управління; надають відповідним підрозділам під час проведення таких операцій матеріально-технічні та фінансові засоби, засоби транспорту і зв'язку, медичне обладнання і медикаменти, інші засоби, а також інформацію, необхідну для виконання завдань щодо боротьби з тероризмом [2, с. 8-9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Філонов О.В. Історико-правові основи діяльності поліції, жандармерії та спеціальних служб Російської імперії на території України по боротьбі з тероризмом (XIX-поч. XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд.юрид.наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О.В. Філонов; Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 2014. – 40 с.
2. Майоров В.В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії тероризму в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / В.В. Майоров. – К.: Нац. університет біоресурсів і природокористування України. – 2010. – 19 с.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.
4. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003р. (в редакції від 24.03.2016р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.

PODSTĘPNE ZGWAŁCENIE, A SEKSUALNE WYKORZYSTANIE BEZRADNOŚCI

*Дзигієлевська Целіна,
комісар поліції, заступник начальника
відділу комісаріату поліції
в м. Гданську (Республіка Польща)
komisarz Celina Dzięgielewska
Zastępca Komendanta
Komisariatu Policji IV w Gdańsku*

Przestępstwo zgwałcenia jest przestępstwem przeciwko wolności seksualnej i godzi przede wszystkim w prawo jednostki do swobodnego dysponowania swoim życiem seksualnym. Przedmiotem ochrony jest wolność seksualna konkretyzująca się w prawie do dysponowania swoim ciałem w sferze stosunków seksualnych, w prawie do wyboru partnera seksualnego i ich liczby oraz czasu, miejsca i formy oraz sposobu realizacji kontaktów seksualnych. Art 197 Ustawy Kodeks Karny z dnia 6 czerwca 1997r z późn. zm. jest neutralny płciowo. Oznacza to, iż udziela on identycznej ochrony każdemu człowiekowi – bez względu na płeć, czy też zaburzenia związane z identyfikacją płci (transseksualizm) bądź nieprawidłowościami w zakresie budowy i rozwoju narządów płciowych (hermafrodytyzm). Ofiarą zgwałcenia może być każda osoba, bez względu na rodzaj wykonywanej pracy. Nawet te profesje, które w odczuciu społecznym mogą się kojarzyć z pewną swobodą w zakresie obyczajności, nie mogą być pod tym względem deprecjonowane. .

W opisie znanion przestępstwa zgwałcenia, pojawiają się trzy środki działania przestępczego: przemoc, groźba bezprawna oraz podstęp. Przy czym za najbardziej

kontrowersyjny uchodzi ten ostatni. Podstęp jest najmniej ofensywnym sposobem zgwałcenia. Podstępem są takie zabiegi, które mają na celu oszukanie kogoś, zmylenie, wywiedzenie w pole. Podstęp w ujęciu ogólnym to takie zachowanie, które zmierza do spowodowania wyrażenia zgody, która nie zostałaby wyrażona, gdyby nie zastosowany podstęp lub zmierza do uniemożliwienia ofierze wyrażenia sprzeciwu. W przypadku podstępu pokrzywdzony zgodę wyraża i zgoda ta jest wynikiem jego decyzji, przy zachowanej wolności woli, lub nie wyraża sprzeciwu, ponieważ nie może tego zrobić. Gdy sprawca stosuje przemoc lub groźbę, dochodzi do swoistego przełamania woli pokrzywdzonego, w przypadku zaś podstępu – jedynie do spowodowania lub wyzyskania przesłanek wpływających na normalny proces decyzyjny lub wyłączenie tego procesu bez użycia przymusu. Przy czym, jeżeli ofiara tylko mogła – czego jednak nie uczyniła – z łatwością rozpoznać podstęp w zachowaniu sprawcy, to nadal mamy do czynienia ze zgwałceniem.

Nie można wymagać od ofiary zachowania ponadprzeciętnej ostrożności. Zgoda osoby decydującej się na obcowanie płciowe powinna być całkowicie dobrowolna, w szczególności nie może być wyrażona pod wpływem błędu. Wprowadzenie w błąd oznacza, że sprawca swoimi podstępnymi zabiegami doprowadza inną osobę do mylnego wyobrażenia o rzeczywistym stanie rzeczy, zaś wyzyskanie błędu polega na wykorzystaniu przez sprawcę już istniejących, niezgodnych z rzeczywistością opinii lub wyobrażeń osoby pokrzywdzonej. Sprawca zgwałcenia ma w zasadzie tylko jedną możliwość, by spowodować wystąpienie błędnej decyzji – musi użyć podstępu. Z podstępem mamy do czynienia również przy braku jakiegokolwiek decyzji woli. Brak decyzji woli następuje wtedy, gdy sprawca używając podstępu, doprowadził ofiarę do stanu, w którym nie może ona jej podjąć. Jak stwierdził Sąd Najwyższy: «Istotą podstępu, jest podjęcie takich oszukańczych zabiegów, które zdolne są doprowadzić nawet rozważną, przestrzegającą zasad obyczajowości kobietę do poddania się czynowi nierządnemu» [1].

Często trudno jest rozgraniczyć podstęp z wykorzystaniem bezradności innej osoby (art.198 k.k.). Problem ten wyłania się najczęściej w sprawach, w których ofiara znajduje się w stanie upojenia alkoholowego. Twierdzenie J. Warylewskiego, że gdy sprawca podstępnie upija ofiarę, a następnie doprowadza ją do czynności seksualnej realizuje znamiona art 197 k.k., nie zaś art 198 k.k. należy uznać za wypełni zasadne [2].

Znaczenie ma tutaj fakt, czy spożywająca alkohol rzekoma ofiara: po pierwsze przewiduje ewentualne następstwa takiego zachowania w postaci wyłączenia albo ograniczenia jej poczytalności, po drugie, czy czyni to w takich okolicznościach które mogą sprzyjać doprowadzeniu do czynności seksualnej. Nadużycie alkoholu przez ofiarę może być też główną przyczyną wykorzystania tej sytuacji przez sprawcę z racji specyficznego charakteru zachowań i ról poszczególnych płci. Mężczyźni wyszukują sygnałów zgody kobiety na zachowania seksualne, co w sytuacji rozhamowania wywołanego nadmiernym spożyciem alkoholu może skłaniać mężczyzn do nadinterpretowania odbieranych sygnałów. Kobiety przebywające w towarzystwie przyjaciół i znajomych mogą traktować te okoliczności jako bezpieczne i pozwalać sobie na rozluźnienie kontroli, flirtując i pijąc alkohol. Choć działania te nie mają, z ich perspektywy, charakteru seksualnego. Mogą być tak jednak odbierane przez towarzyszących im mężczyzn, którzy zachowanie takie odbierają jako wskaźnik zachęty do kontaktu płciowego. Kobiety znajdujące się pod jego wpływem alkoholu postrzegane są bowiem, jako bardziej dostępne seksualnie, niezależnie od ich deklarowanych zachowań. W. Grzywo-Dąbrowski stwierdził, że: «Jeżeli kobieta upija się w towarzystwie, w którym się znalazła i następstwem tego jest później stosunek

пліciowy, to za taki stan rzeczy jest w znacznej mierze sama odpowiedzialna» [3]. Taki pogląd jest kontrowersyjny i zbyt daleko idący. Nie można bowiem zarzucać komuś, że przez sam fakt spożywania alkoholu w towarzystwie innych osób, godzi się na to, że w razie ewentualnego upojenia alkoholowego może zostać doprowadzony do obcowania płciowego. Stanowisko takie nijak ma się do realiów życia codziennego. Ochrona prawnokarna ofiary w tym przypadku powinna przyjmować nieco szersze ramy z jednoczesnym poszanowaniem zasady ultima ratio prawa karnego. Nie można przecież zarzucić potencjalnemu sprawcy dopuszczenia się przestępstwa zgwałcenia na osobie, która sama wprowadziła się w stan upojenia alkoholowego. W takim przypadku sprawca mogłby odpowiadać za czyn opisany w art 198 k.k przy założeniu, że ofiara znajdowała się w stanie bezzadności spowodowanym owym upojeniem.

Odpowiedzialność karną za realizację znamion z art 198 k.k. Powinien ponieść sprawca wykorzystujący stan bezzadności ofiary, który jest efektem wcześniejszego zastosowania przemocy przez osobę trzecią, pod warunkiem, że sprawca nie działał wspólnie i nie pozostawał w porozumieniu z tą osobą [4].

Analizując literaturę w danym temacie nasuwa się stwierdzenie, że zagrożenie ze strony gwałciicieli aktywnie wykorzystujących środki psychoaktywne w celach przestępczych jest bardzo niskie w porównaniu z zagrożeniem związanym z niekontrolowanym spożywaniem alkoholu bądź też błędną oceną zagrożenia ze strony osób znajomych, a nawet bliskich. Błędne przypisywanie głównego zagrożenia osobom wykorzystującym narkotyki oraz ignorowanie niebezpieczeństw płynących z innych źródeł może wywołać fałszywe poczucie bezpieczeństwa w sytuacjach, które bezpiecznymi nie są.

Bibliografia:

1. Zob. Wyrok SN z dnia 26.09.1974 sygn III KR 105/74
2. J. Warylewski, Przestępstwo....., op.cit. s. 38
3. M. Grzywo-Dąbrowski, Medycyna sądowa dla prawników Warszawa 1957 s. 311-312
4. J. Warylewski, ibidem s.127

ТАКТИКА ДІЙ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Силкіна Ольга Ігорівна,

*студентка VI курсу факультету історії та права
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК України) у статті 2 визначає, що завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1, с.3]. Виходячи з цього, можна

говорити про значну роль захисника, який здійснюючи свою діяльність, першочергово дбає про запобігання порушення закону, що має забезпечити кожному громадянину реальну можливість захистити свої права та утверджувати справедливість і верховенство права. Тому досить актуальним видається дослідження особливостей поведінки адвоката при здійсненні захисту прав свого клієнта у кримінальному провадженні.

Специфіка кримінального провадження та особливості професійної діяльності вимагають від адвоката-захисника суворого дотримання норм законів при захисті інтересів своїх клієнтів для досягнення головної мети їх участі у процесі – встановлення істини, відновлення справедливості та порушених прав підзахисних. Все це в сукупності вимагає від захисника високого кваліфікаційного рівня та майстерної здатності користуватися своїми знаннями, моральної стійкості, терплячості та принциповості. Поведінка у процесі має бути бездоганною, дотримання процесуальних норм – зразковим.

На сучасному етапі науковці і адвокати звертають особливу увагу на якість надання ними правової допомоги під час захисту підозрюваних чи обвинувачених у кримінальному провадженні, оскільки це є їх прямим обов'язком. 19 листопада 2013 року між Національною асоціацією адвокатів України та Міністерством юстиції України був підписаний Меморандум про співпрацю у сфері надання безоплатної правової допомоги, який визнав стандартизацію якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі як одне з пріоритетних спільних завдань на найближчі п'ять років. Сторони визначили розроблення, затвердження та впровадження стандартів якості надання безоплатної правової допомоги важливим фактором підвищення рівня професіоналізму та доброчесності адвокатів. 17 грудня 2013 року Рада адвокатів України схвалила проект стандартів якості надання безоплатної правової допомоги у кримінальному процесі. 25 лютого 2014 року наказом Міністерства юстиції України №380/5 стандарти були затверджені та введені в дію з 1 липня 2014 року [2]. Упровадження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у роботу адвокатів дозволить гарантувати всім клієнтам системи БВПД якість послуг незалежно від місця їх надання; а адвокатам системи БПД – забезпечити захист від необґрунтованих претензій як з боку держави, так і з боку клієнтів.

Принципами упровадження стандартів якості надання правової допомоги є: пріоритет права людини на рівний доступ до справедливого правосуддя; взаємна відповідальність і партнерство; законність; взаємоповага та висока культура спілкування; відкритість і постійна готовність надати допомогу; самовдосконалення, обмін досвідом та взаємне навчання. Стандарти якості правової допомоги націлені на утвердження серед адвокатів таких цінностей як: захист права людини на рівний доступ до справедливого правосуддя; надання клієнтам правової допомоги найвищої якості; забезпечення взаємодії, заснованої на принципах взаєморозуміння, взаємоповаги та взаємодопомоги [3, с.7–8]. Проте, як зазначила Н. Климковська, частині адвокатів (зазвичай тим, які працюють у віддалених районах, де захисників мало, а доступ до них ускладнений, вихідцям з прокуратури чи МВС) незвично і навіть дико дотримуватися цих стандартів, вони їх свідомо ігнорують. Якщо переконати їх в такій необхідності не вдається, з ними прощаються. Таким чином поступово формується група справжніх захисників. І все ж проблеми з якістю всього адвокатського корпусу залишаються [4].

Діяльність адвоката-захисника у кримінальному провадженні спрямовується на досягнення результату справи, сприятливого для підзахисного. Завдання захисника полягає у найбільш ефективному використанні всіх указаних у законі способів і засобів з метою з'ясування обставин, які спростовують підозру, обвинувачення, реабілітують підзахисного або пом'якшують його відповідальність. За КПК України, правова допомога, яку може надати захисник у кримінальному провадженні, набуває особливої актуальності, оскільки захисник, використовуючи надані йому права, може встановити неповноту розслідування обставин кримінального провадження, що стосуються виключення вини підозрюваного, запобігти можливим чи вказати на вже існуючі порушення його прав, усунути недостовірні докази та прогалини слідства, виявити сумнівні сторони обвинувачення тощо [5, с.98].

Основний принцип захисника, якого він має дотримуватись, беручи участь у справі, – презумпція невинуватості обвинуваченого. Захисник повинен керуватися принципом невинуватості підзахисного і зробити все для його реалізації у кримінальному процесі. Разом з тим захисник не слуга свого підзахисного, не його інтелектуальний помічник у досягненні ним бажаної для нього мети будь-якими засобами і не повинен перетворюватись на засіб протидії намірам слідчого встановити істину, дозволяти собі втягуватись в брудну гру, в співучасть із приховування злочину. У Загальному кодексі правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, прийнятому в Страсбурзі у жовтні 1988 року, слушно зазначається, що захисник повинен дотримуватись принципу чесного проведення судового розгляду. Він за жодних обставин не повинен повідомляти суду явно неправдиву або недостовірну інформацію. Якщо захисник не згоден з позицією підзахисного, він не повинен діяти всупереч його інтересам, не має права висловлювати своє переконання у винності підзахисного, якщо той себе таким не визнає [6, с. 331].

При здійсненні захисту адвокат повинен мати певний план дій з формування захисної позиції. Одним із вирішальних моментів у формуванні захисної позиції, стратегії і тактики захисту обвинувачуваного є реалістична оцінка матеріалів справи. Критичний підхід до елементів доказової чи анти-довказової бази, до кожного документа чи слідчої дії, зокрема і до позиції підзахисного, має бути реалістичним, тобто не підганятися під позицію останнього чи під власні скороспілі висновки. Результатом вивчення і критичного аналізу матеріалів справи має стати стратегія захисту. Стратегією захисту є захист прав і законних інтересів людини, а також захист особи від незаконного і необгрунтованого обвинувачення, засудження та обмеження її прав. Виходячи з цих завдань захисник не має ускладнювати становище підзахисного й у всякому разі - нашкодити йому. Отже, на захисника поширюється принцип вибіркової як критерій допустимості засобу захисту. Це, зокрема, означає, що захисник не має права подавати докази, які можуть нашкодити підзахисному [7].

Для ефективного захисту свого клієнта адвокат повинен проявляти високу активність. Як вказує О. Яновська, загальну мету адвокатської активності у кримінальному провадженні загалом і досудовому розслідуванні зокрема можна визначити як протест проти порушення будь-яких прав та інтересів осіб, захист яких здійснює адвокат. А формами такої протестної діяльності адвоката є: клопотання, заяви, вимоги, відводи, заперечення (зауваження, протести), скарги [8, с.166].

Тож, можна стверджувати, права захисника за умов їх умілого використання надійно забезпечують тактичні кроки захисту. Skorистатися цими кроками чи утриматись – це і є тактика захисту, що диктується конкретними обставинами: тенденції слідчого, об'єктивні події, позиція підзахисного тощо. Перш ніж клопотати перед слідчим про участь на допитах підозрюваного або обвинувачуваного чи в інших слідчих діях, слід детально обговорити цей крок зі своїм підзахисним. Якщо буде прийняте спільне рішення про необхідність такого клопотання перед слідчим, має бути розроблено детальний план координації взаємних дій під час допиту чи інших слідчих дій. Будь-які не обговорені, раптові запитання чи уточнення з боку адвоката виключаються. Все має відбуватися за жорстким, спільно продуманим сценарієм. Основним кредо адвоката при користуванні своїми процесуальними правами має бути гіппократівське – «не нашкодь» [9].

Отже, на адвоката покладене складне завдання – захищати права і законні інтереси свого клієнта. Від правильності обраної поведінки у процесі залежить доля підзахисного. Тому адвокат повинен добросовісно і розумно виконувати покладені на нього повноваження, проявляти високу активність. При здійсненні захисту адвокат повинен обов'язково мати певний план дій з формування захисної позиції. Відмінне здійснення захисту вимагає як досконалого законодавчого закріплення правових механізмів здійснення захисту, так і високого кваліфікаційного рівня адвоката та безумовного дотримання ним норм закону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 2 липня 2013 р.: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2013. – 328 с.
2. Про затвердження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі: Наказ Міністерства юстиції України від 25.02.2014 № 386/5, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 26 лютого 2014 р. за № 337/25114. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14/print1455547132786098>
3. Упровадження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі // Безоплатна правова допомога в Україні. – 2014. – №1. – С. 7–10.
4. Климковська М. Чи використає адвокатура свій шанс? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dua.com.ua/all/lyudina-i-pravo/item/689-chi-vikoristae-advokatura-svij-shans.html>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: СВ. Ківалов, СМ. Міщенко, В.Ю. Захарченко – Х.: Одіссей, 2013. – 1104 с.
6. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. – К.: Алерта, 2014. – 440 с.
7. Зейкан Я.П. Настільна книга адвоката у кримінальній справі (КПК 2012). / Я. П. Зейкан, С.Сафулько – 2-ге вид., допов. – К.: ВД Дакор, 2013. – 640 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1977041355292/pravo/nastilna_kniga_advokata_u_kriminalniy_s_pravi_-_zeykan_yap

8. Яновська О. Процесуальні форми протестної діяльності адвоката в кримінальному провадженні / О. Яновська // Право України. – 2013. – №11. – С. 165–171

9. Адвокатура: підручник. / Д.П. Фіолевський. - 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Алерта, 2014. – 624 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1770071255523/pravo/advokatura_-_fiolevskiy_dp

Науковий керівник: Зеленський Сергій Миколайович, доцент кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат юридичних наук, доцент.

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

*Бойко Тетяна Сергіївна,
студентка IV курсу факультету історії та права
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

Усе частіше для вирішення певної категорії питань, що виникають, зокрема, у процесі правового регулювання, необхідно вдаватися до застосування ґрунтовних знань у сфері науки і техніки. Саме тому з метою створення загальної теорії науки та узагальнення певних практичних рекомендацій актуальним є дослідження історії цієї галузі.

З давніх часів законодавцем запроваджувались пропонувані практиками та науковцями шляхи використання спеціальних знань, тобто тих, що виходять за межі звичних, побутових знань, які одержані у результаті фахової освіти та/або практичної діяльності у будь-якій галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, які використовуються визначеними законом учасниками процесу в межах наданих кожному з них повноважень [2, с. 22].

Зупинимось докладніше на розвитку судової експертизи в Україні у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Відзначимо, що на початку ХІХ ст. переважна частина українських земель (Правобережна, Слобідська, Лівобережна та Південна Україна) входила до складу Російської імперії. Ліквідувавши політичну автономію України наприкінці ХVІІІ ст. царський уряд посилив колоніальний наступ на її землях та запровадив загальноімперську державно-політичну систему з уніфікаційними методами управління. Тому й судова система України у той час також будувалася на принципах та нормах, встановлених Сенатом Російської імперії.

Історичні джерела свідчать, що для прийняття рішень правового характеру майже завжди обов'язковим було застосування окремих наукових знань. Висновки спеціалістів, яким доручали проведення експертизи, слугували засобом пізнання істини.

Перший спогад про використання знань «обізнаних осіб» у російському судочинстві відносять до ХVІІ ст. Соборне уложення 1646 р. не лише визнавало злочином підробку документів, виготовлення фальшивих грошей, шахрайство з дорогочінними металами, але й детально описувало можливі способи їх здійснення. У зв'язку з цим можна стверджувати, що на практиці в той час уже

існувала ціла система методів перевірки достовірності документів і виявлення фальшивок.

Однією з перших галузей, що використовувалась в інтересах судочинства, була медицина. В окремих випадках без проведення медичної експертизи судові рішення не виносилося [9, с. 61–62].

Залучення фахівців медицини у кримінальному процесі було передбачено в Артикулі Військовому 1716 р., виданому Петром I. Зокрема, вказувалось на обов'язкове встановлення причин смерті, яка настала внаслідок бійки. Лікарі, провівши розтин, письмово і під присягою повідомляли суд про причини загибелі особи [10, с. 154].

У 1828 р. було прийнято Статут судової медицини, а у 1829 р. – Медична рада Міністерства внутрішніх справ затвердила «Правила для лікарів при судово-медичному огляді і розтині мертвих тіл». У даних правових актах було наведено докладну регламентацію діяльності лікаря щодо судового огляду трупа [4, с. 46].

Судова реформа 1864 р. започаткувала новий етап у розвитку судочинства в Російській імперії, сформувала науково-методичні й організаційні основи експертної діяльності. Для дослідження доказів у справі сторони могли клопотати про виклик до суду не лише свідків, але й «обізнаних осіб» для пояснення певного предмета або для перевірки зробленого вже дослідження [7, с. 18].

Висновок спеціалістів став важливим при встановленні психічного стану здоров'я особи, яку підозрювали чи обвинувачували у вчиненні тяжких злочинів. Проте у російському судочинстві, а в межах його і в українському, обов'язковість проведення таких спеціальних досліджень на законодавчому рівні вперше було визначено в низці окремих нормативних документів, прийнятих у зв'язку з проведенням згадуваної судової реформи.

Експертна практика ставила перед судовими медиками ряд нових актуальних завдань по вивченню важливих проблем судової медицини. Прийняття Судових Статутів, норми яких регулювали порядок кримінального та цивільного судочинства, принесло у судову практику принципово нові для того часу засади процесуального законодавства, зокрема: гласність, змагальність судового процесу, рівноправність сторін, усне провадження. Тоді ж фактично були закладені й підвалини вітчизняного кримінального судочинства, в тому числі, і щодо відповідальності осіб, які мали вади психічного здоров'я [3, с. 36].

Статутом кримінального судочинства 1864 р. було передбачено огляд трупа та освідування людей для встановлення характеру тілесних ушкоджень (ст. 315–352). Лікарське освідування особи визнавалось законом необхідним, якщо вона була притягнута до кримінальної відповідальності та викликала сумніви щодо стану її розумових здібностей.

Величезний внесок у використанні наукових досягнень при розслідуванні злочинів зроблено С.Ф. Буринським. У 1889 р. він відкрив судово-фотографічну лабораторію при прокурорів Петербурзької судової палати. Дослідник став основоположником процесу якісно нового використання спеціальних, технічних знань не лише в сфері фотографії, дослідження документів, але й обґрунтував необхідність науково-дослідницького підходу для пошуку нових шляхів вирішення завдань кримінального судочинства.

Окрім згаданих досліджень в Російській імперії на початку XVIII ст. застосовувалась експертиза документів, як доказу на суді. Її підґрунтям стало видання у 1716 р. Петром I «Краткого изображения процессов и судебных тяжб», що хоча й непрямо, але все ж таки відобразило зародження бухгалтерської

судової експертизи. [6, с. 159] Вона не набула широкого розповсюдження та розвитку, оскільки, зважаючи на розподіл власності в державі, більшість промислових і торговельних підприємств належали капіталістам, що діяли у формі приватних підприємств та акціонерних товариств, а тому не в інтересах приватних власників було розкривати істину в судових справах, секрети приватних підприємств, комерційну таємницю. За таких умов судово-бухгалтерська експертиза не могла розвиватися на науковій основі. Спеціалісти, що запрошувалися судом в якості експертів-бухгалтерів, не були вільні у своїх судженнях, адже повністю залежали від своїх господарів [1, с. 322-329].

Однак, вже на початку XX століття даний вид експертизи набув широкого застосування. Першою спробою його нормативного закріплення, на думку професора С.П. Фортинського, належить до жовтня 1920 р. Саме в цей час Народний комітет юстиції затвердив «Інструкцію народним слідователям при производстве предварительного следствия». Ця Інструкція стала одним із перших радянських процесуальних нормативних актів, в якій вже містилися положення про судово-бухгалтерську експертизу. Цей документ чітко визначив випадки, в яких необхідне проведення даної експертизи, а також зазначив підстави для її призначення [8, с.590]. Подальший розвиток судово-бухгалтерської експертизи відбувався вже з перших років радянської влади, коли висновки експертизи широко використовувалися при вирішенні кримінальних та цивільних справ органами слідства і судами.

Необхідно підкреслити, що у досліджуваний нами період широко використовувався іноземний досвід, наукові відкриття і розробки в галузях дактилоскопії (В.Гершеля, Г.Фолдса, Ф. Гальтона), актропометрії (А. Бертільона), систематизації засобів і методів збирання доказів, організації та здійснення розслідування (Г. Гроса). Для реалізації вказаних наукових знань та їх удосконалення виникла потреба у створенні спеціалізованого закладу, який проводив би дослідження безпосередньо для кримінального судочинства.

Таким закладом у 1912 р. став кабінет науково-судової експертизи при прокуратурі Санкт-Петербурзької судової палати. Пізніше подібні кабінети були створені в Москві, Києві, Одесі та Харкові [5, с. 60–62]. У цих кабінетах виконувалися судово-технічні експертизи документів, трасологічні, почеркознавчі експертизи тощо.

До обов'язків працівників цих установ входило, крім виконання досліджень у лабораторіях, виїжджати на місця злочинів і застосовувати науково-технічні засоби для збирання доказів. Таким чином, вони виконували роль і спеціаліста, і експерта.

У 1917 р. дореволюційну судову систему ліквідували, а разом з нею закрилися експертні заклади, дактилоскопічні бюро та інші криміналістичні заклади. Однак, уже 4 березня 1919 р. при Центrorозшуку створили кабінет судової експертизи [5, с. 61]. Почали створювати науково-технічні кабінети в губерніях та областях, заклади кримінального розшуку, судово-медичні заклади, які ввійшли в систему органів охорони здоров'я. З 1925 р. установи, що займалися експертною діяльністю, отримали нову назву – Інститутів науково-судової експертизи, а пізніше – Науково-дослідних інститутів науково-судових експертизи.

Отже, у другій половині XIX – на початку XX ст. в Україні законодавець хоча й мав проблеми законодавчого і нормативного регулювання, проте все ж судова експертиза, не дивлячись на всі труднощі, укріплювала свої позиції як

необхідна база для здобуття спеціальних знань у ході розслідування кримінальних справ. Для розкриття злочинів та вирішення судових справ почали застосувати медичну, бухгалтерську, фотографічну, трасологічну, почеркознавчу та інші види експертизи. Висновки експертів в деяких випадках були обов'язковими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вольф А. Краткий обзор трудов в области коммерческих знаний за минувший год присяжных счетоводов / А. Вольф // Счетоводство – 1895. – № 22-23. – С. 322-329.
2. Гончаренко В.Г. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні / В.Г. Гончаренко, В.В. Курдюков, К.В. Легких // Вісник Академії адвокатури України. – 2007. – Вип. 2(9). – С. 22–34.
3. Грейденбергъ Б.С. Судебно-психиатрическая экспертиза въ уголовномъ процессе / Б.С. Грейденбергъ. – П.: Право, 1915. – 424 с.
4. Исаева Л. Зарождение экспертизы в Российском уголовном судопроизводстве / Л. Исаева // Законность. – 2004. – № 3. – С. 46.
5. Комаха В.О. Історія криміналістики як одна з актуальних проблем сучасності / В.О. Комаха // Актуальні проблеми криміналістики. – Харків: «Гриф», 2003. – С. 60–62.
6. Ласкин Н. Современное положение бухгалтерских судебных экспертиз / Н. Ласкин // Вестник И.Г.Б.Э. – 1929. – № 2 – С. 159.
7. Махов В.Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений / В.Н. Махов. – М.: Рудн, 2000. – 296 с.
8. Остап'юк Н.А., Виникнення та розвиток судово-бухгалтерської експертизи / Н.А. Остап'юк, І.А. Панченко // Бухгалтерський облік: історичний аспект. Результати дисертаційного дослідження Житомирської наукової школи. Монографія – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 620 с.
9. Попов В.Л. Теоретические основы судебной медицины / В.Л. Попов. – СПб, 2000. – 154 с.
10. Хрестоматия по истории государства и права СССР. Дооктябрьский период / [под. ред. Ю.П. Титова, О.И. Чистякова]. – М., 1990. – 479 с.

Науковий керівник: Чернік Світлана Дмитрівна, старший викладач кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат історичних наук.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЯК КЛЮЧОВИЙ ПРОЦЕС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВООПОРУШЕНЬ

*Кашуба Олег Валерійович,
студент IV курсу факультету історії та права
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

Протягом 2014 – 2016 років в Україні відбувається інтенсивне зростання злочинів. Нестабільна політична та соціально-економічна ситуація в Україні

призводить до зростання кримінальних правопорушень, істотних змін у структурі й динаміці злочинності [1].

Крім того, набувають майстерності методи, прийоми, способи та засоби скоєння злочинів, удосконалюються способи маскування та приховування злочинів.

Саме тому велике значення має процес організації та планування роботи правоохоронних органів у частині розслідування, розкриття та попередження здійснення злочинів. Це дозволяє максимально швидко та повно розслідувати кримінальні правопорушення, виявляти суттєві обставини справи та встановлювати особу злочинця.

У різні роки проблему організації та планування розслідування злочинів, досліджували: Р.С. Белкін, П.Д. Біленчук, В.Ю. Шепітько, В.Е. Коновалова, М.В.Салтєвський, Л.Я. Драпкін, А.Ф. Волобуєв, А.В. Кофанов та ін.

Виявлення та розслідування злочинів – важливий вид правоохоронної діяльності. У процесі її здійснення розв’язують специфічні завдання, спрямовані на повне й швидке розкриття кожного злочину, розшук злочинців і осіб, які зникли, своєчасне притягнення до кримінальної відповідальності. Разом з тим, суб’єктів цієї діяльності позбавлено права на необгрунтоване обвинувачення та на юридичну помилку.

Розслідування злочинів – це складна, різностороння діяльність, що здійснюється уповноваженими органами, в певні, встановлені законом, строки. Слідчий повинен з’ясувати, чи мав місце злочин, виявити всі істотні обставини і встановити осіб, що його вчинили.

З метою виконання зазначених завдань необхідно вміла побудова слідчих версій, виробництво різних слідчих дій, наприклад, допитів, обшуків, оглядів, проведення експертизи. Без організуючого початку, без цілеспрямованості вся ця складна діяльність не забезпечить успіху. Саме це і забезпечується організацією і плануванням розслідування.

Поняття «організація» та «планування» розслідування відносяться до криміналістичної і слідчої тактики, розділу і галузі криміналістики відповідно.

З точки зору науки криміналістики, поняття «організація» і «планування» розслідування злочинів, розглядають: розділ криміналістики – криміналістична тактика і галузь криміналістики – слідча тактика. Криміналістична тактика характеризує ці поняття, більш ширше ніж слідча тактика, однак, незважаючи на це, слідча тактика дає вужче, але більш точне визначення поняттям «організація» і «планування» розслідування злочинів.

Серед науковців немає єдиної позиції щодо визначення поняття «організації розслідування злочинів», тому існують декілька поглядів і визначень даного поняття.

Р.С.Белкін визначає організацію розслідування, як збірне поняття, що характеризує різні рівні організації діяльності з розкриття, розслідування злочинів і запобігання їм. Воно містить чотири рівні.

1) система заходів, що забезпечують ефективність функціонування елементів системи і досягнення цілей.

2) комплекс заходів, що забезпечують оптимальну структуру органів розслідування, рівень управління ними, ефективність їхньої діяльності й удосконалювання її засобів і методів.

3) організація розслідування конкретного злочину; комплекс заходів з метою створення оптимальних умов для визначення і застосування найбільш

ефективних і доцільних у певній слідчій ситуації рекомендацій криміналістичної методики.

4) організація проведення окремих слідчих дій чи організаційно-технічних заходів у межах конкретного акту розслідування; комплекс заходів, що забезпечують вибір і застосування у певній слідчій ситуації найбільш ефективних і доцільних техніко-криміналістичних засобів і тактичних прийомів для досягнення цілей слідчої дії чи заходу [2, с. 147–148].

На думку В.Ю.Шепітько, *організація розслідування* – це комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, що забезпечують діяльність органів з розкриття, розслідування і профілактики злочинів при цьому абсолютно обґрунтовано визначає, що організація розслідування повинна ґрунтуватися на положеннях наукової організації праці [3, с. 32–33].

Отже, *організація розслідування* – це комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, а також ефективне використання наявних у представника правоохоронного органу сил, знарядь і засобів, що забезпечують розкриття, розслідування і профілактику злочинів.

Протягом досить тривалого періоду, різні науковці намагалися дати чітке визначення і поняттю «планування» розслідування злочинів.

Так, Л.Я.Драпкін зазначає, що планування розслідування є основним методом організаційно-управлінської діяльності у кримінальних справах. За своїм змістом і функціями планування – це складний процес щодо визначення шляхів, способів, засобів, сил і строків успішного досягнення заздалегідь обраної цілі [4, с. 230].

М.В.Салтевський визначає, що планування є обов'язковою умовою розслідування. Це складний розумовий процес, що полягає у виборі напряму і оптимізації тактичних завдань, засобів і методів для їх вирішення відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства [5, с. 317].

Отже, під плануванням розуміють складний розумовий процес, що полягає у визначенні шляхів розкриття злочину, окреслення обставин справи, які підлягають з'ясуванню і визначення строків, відповідно до законодавства України, проведення необхідних слідчих (розшукових) дій.

Зважаючи на вищевикладене, доцільним є необхідність розглянути взаємозв'язок понять «організація розслідування злочину» і «планування розслідування»

На думку О.М.Ларіна, організація і планування – взаємозалежні. Організаційні заходи ґрунтуються на завданнях плану розслідування. Організаційні заходи вимагають планування та включаються в план. Від організаційних можливостей залежать такі елементи плану, як терміни, тривалість, послідовність слідчих дій [6].

Доволі повно принципи наукової організації слідчої діяльності були сформульовані В.О.Коноваловою, яка віднесла до них: планування розслідування; поєднання оперативно-розшукових і слідчих дій; використання науково-технічних засобів; економію процесуальних засобів; комунікативність відносин; специфіку вирішення розумових завдань [7].

Отже, планування розслідування є складовою частиною організації розслідування злочинів, адже планування виступає своєрідною програмою практичної реалізації організації розслідування злочинів. Тому планування є не просто елементом організації, але організуючою основою (принципом)

розслідування, тобто лише через планування можна на практиці здійснити організацію діяльності з розслідування злочину.

Безпосереднім прикладом організації і планування розслідування злочинів – є планування слідчим проведення окремих слідчих (розшукових) дій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України.

Проведення слідчої дії, як правило, складна, інтелектуальна робота, що складається з комплексу завдань процесуального, тактичного, організаційного й технічного характеру. Ця робота набуває цілеспрямованого характеру, якщо слідчий заздалегідь її планує.

Слідчі (розшукові) дії – це частина процесуальних дій, яка пов'язана із виявленням, фіксацією та перевіркою доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Досудове провадження являє собою ряд різноманітних процесуальних та розшукових дій органів досудового розслідування, регламентованих КПК.

Основними видами слідчих (розшукових) дій є: допит та одночасний допит; огляд та освідування; обшук; впізнання; слідчий експеримент та використання спеціальних знань під час розслідування злочинів (ексгумація трупа, виконання криміналістичних досліджень матеріалів тощо).

Слідчий огляд є однією з невідкладних слідчих дій, яка регламентується статтями 237-239 КПК. За його допомогою може бути отримана важлива інформація, яка здатна вплинути на ефективність розкриття злочину.

Огляд – це слідча дія, яка проводиться з метою одержання доказів шляхом візуального спостереження і дослідження слідів злочину та інших матеріальних джерел доказової інформації

Огляд місця події – одна із перших слідчих дій. Він дозволяє одержати дані про подію злочину, спосіб та інші обставини його вчинення, виявити і вилучити сліди та предмети, залишені винними на місці події, висунути версії по встановленню винних. Від своєчасного та якісного огляду місця події багато в чому залежить розкриття злочину [8, с.189–190].

За об'єктами огляду виділяють:

- а) огляд місця події;
- б) огляд приміщення і ділянок місцевості, які не є місцем події;
- в) огляд предметів (речових доказів);
- г) огляд документів;
- д) огляд тварин;
- є) огляд житла чи іншого володіння особи, які стали місцем події злочину.

Огляд трупа за чинним КПК України є окремою слідчою дією, що визначається ст. 238 і ст.239.

Підставою для проведення огляду є надходження до компетентного органу даних, які дозволяють передбачити, що в результаті проведення цієї слідчої дії можуть бути отримані докази у справі.

Для провадження слідчого огляду (окрім огляду житла чи іншого володіння особи) закон не потребує винесення окремої постанови слідчого. Ця слідча дія, як правило, не має примусового характеру і регламентується законом найбільш оптимальним чином без бюрократизації. Огляд місця події носить невідкладний характер і може бути проведений до початку розслідування (до реєстрації заяви чи повідомлення про злочин у ЄРДР).

Огляд житла чи іншого володіння особи має проводитись, як правило, за згодою відповідної особи. Без згоди власника житлового приміщення, у

примусовому порядку, огляд житла проводиться, як правило, лише за вмотивованим рішенням слідчого судді, а також лише у невідкладних випадках, пов'язаних з врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину.

Одним із найскладніших видів огляду є огляд місця події. Під місцем події розуміється приміщення або місцевість, де вчинено злочин або де є матеріальні сліди, пов'язані з подією злочину. Місце злочину і місце події – поняття, які не завжди співпадають: місце події – поняття більш широке, бо воно пов'язане з виявленням ознак, що мають відношення до події злочину; місце злочину – це місце безпосереднього вчинення злочинного наміру, яке спричинило певні матеріальні зміни (наявність слідів злому, взуття, крові та ін.) [3, с.232–233].

Планування огляду місця події різне і залежить від того, чи проводиться огляд на самому початку розслідування або в процесі слідства. Якщо огляд місця події є першою слідчою дією, то, як правило, дефіцит часу не дозволяє слідчому ретельно продумати всі деталі майбутньої роботи, тим більше він заздалегідь не завжди уявляє характер події злочину. Однак при всіх умовах необхідно мати підготовленими і взяти із собою науково-технічні засоби фіксації обстановки, виявлення і вилучення слідів й інших речових доказів.

Прибувши на місце події, слідчому необхідно:

- визначити хід огляду (застосування тактичних прийомів, визначення меж огляду й напрям руху, послідовність огляду окремих частин обстановки; обрати метод огляду матеріальної обстановки);

- здійснити розстановку учасників огляду, ознайомивши їх з їхніми правами і обов'язками та роллю;

- встановити необхідні психологічні стосунки з іншими учасниками огляду;

- вирішити питання про взаємодію та зв'язок під час огляду з оперативно-розшуковими заходами які будуть проводитися працівниками карного розшуку. Якщо до проведення огляду місця події вже зібрані значні матеріали, які можуть мати значення для огляду місця події, то письмовий план значно допоможе слідчому у його проведенні [8, с.195–196].

Отже, діяльність щодо розкриття і розслідування злочинів потребує її чіткої організації та планування. Організація розслідування виступає як специфічна форма діяльності всіх компетентних органів держави, тобто органів дізнання і попереднього слідства усіх відомств.

У зв'язку з проведенням реформ у правоохоронній сфері, до органів попереднього (досудового) слідства, відповідно до Кримінального процесуального кодексу України та Законів України «Про Національне антикорупційне бюро» і «Про державне бюро розслідувань», крім підрозділів Національної поліції та Прокуратури, слід віднести також і новоутворені Національне антикорупційне бюро (далі – НАБУ), а також Державне бюро розслідувань (далі – ДБР).

Завданням НАБУ – є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені *вищими посадовими особами*, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та становлять загрозу національній безпеці [9].

Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених службовими особами, які займають *особливо відповідальне становище* відповідно до частини першої

статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої – третьої категорій посад державної служби, судьями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України [10].

Національне антикорупційне бюро та Державне бюро розслідувань, в межах своїх повноважень, відповідно до Закону, здійснюють планування та організацію окремих слідчих дій злочинів, віднесених до їх юрисдикції.

Планування окремих слідчих дій – це комплекс заходів, що забезпечують оптимальну структуру органів розслідування, необхідний рівень управління ними, ефективність їхньої діяльності, створення оптимальних умов для визначення й застосування найбільш ефективних і доцільних криміналістичних рекомендацій.

Прийняття рішень завжди супроводжується детальним плануванням конкретних дій, їх сукупності тощо. Планування є обов'язковою складовою загального процесу організації розслідування. Необхідність планування розслідування впливає з усієї суті дій слідчого в розслідуванні злочинів, яка потребує організованості та швидкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2014, січень-грудень 2015 та січень 2016 року / Звітність // Офіційний веб-портал Генеральної прокуратури України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820#.
2. Белкин Р.С. Курс криминалистики: Частные криминалистические теории. В 3-х томах. Т. 2.– М.: Юристъ, 1997. – 464 с.
3. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 464 с.
4. Драпкин Л.Я. Организация и планирование расследования / Л.Я. Драпкин // Криминалистика: учебник / под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. – М.: ЮрЦентр, –. 2011. – 768 с.
5. Салтєвський М.В. Криміналістика. Підручник у 2 ч. Ч.2. – Х.: Консум, 2001. – 528 с.
6. Остапчук М.С. організація та планування провадження досудового розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми / М.С. Остапчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – №2. – 2014. – С.344-355
7. Коновалова В. О. Організація і планування розслідування. Поняття і принципи планування. Техніка планування / В. О. Коновалова // Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. – К.: Ін Юре, 2001. – 462 с.
8. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кузьмічов Я.В. та ін. Криміналістика: питання і відповіді. Навч. посіб.– К.: Центр учбової літератури, – 2011. – 280 с.
9. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. – № 47. – ст. 2051
10. Про Державне бюро розслідувань: Закон України № 794-VIII від 12 листопада 2015 року. // Голос України [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.golos.com.ua/article/263263>

Науковий керівник: Гриценко Володимир Григорович, професор кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України.

ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Криласов Владислав Андрійович,
*студент II курсу факультету історії та права
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

На теренах сучасного розвитку інформаційних технологій, кіберзлочинці використовують нові методи вчинення злочинів у сфері платіжних систем, банківських операцій, інтелектуальної власності, інформаційної безпеки, електронної комерції та господарської діяльності. Вони можуть без суттєвих перешкод отримувати доступ від аккаунтів державних службовців, «зламувати» бази даних органів державної влади, що може спричинити суттєвий удар національній безпеці, розкриття секретної інформації, а відсутність ефективного кримінально-правового закріплення цієї групи злочинів сприяє їх стрімкому розвитку в Україні та нівелюванню кримінальної відповідальності суб'єктів цих злочинних діянь.

Метою даної статті є дослідження національного законодавства щодо наявності прогалин у кримінально-правовому аспекті боротьби з кіберзлочинністю та аналіз шляхів їх подолання.

Проблема кіберзлочинності на разі є досить нагальною й існує великий спектр проблем, які досліджуються вченими та фахівцями у даній сфері. Так, досліджується поняття кіберзлочинності, питання міжнародної співпраці у сфері подолання кіберзлочинності, реалізація правових аспектів захисту інформації та персональних даних, механізм опору кіберзлочинності у фінансово-банківській сфері тощо. Проблемні питання щодо розслідування кіберзлочинів у своїх роботах аналізували такі дослідники, як О.В. Орлов, Ю.М. Онищенко, О.М.Тихоненко, В.С. Тихоненко, В. М. Бабкін, О.А. Баранов, С.І. Лекарь, С.М.Гусаров та чимало інших.

У вересні 2005 р. Україною було ратифіковано Конвенцію про кіберзлочинність [1], але поняття кіберзлочинності до цього моменту так і не знайшло законодавчого закріплення. Різні визначення даного поняття були запропоновані експертами різних галузей та вченими, і деякі з них були сформульовані в рамках федерального уряду США. Одна з найбільших компаній в області комп'ютерної безпеки, Symantec Corporation, визначає кіберзлочинність як «будь-який злочин, який скоюється за допомогою комп'ютера або мережі, або апаратного пристрою». Незалежно від визначення, концептуалізація кіберзлочинності включає в себе ряд ключових елементів і питань, в тому числі, де відбувається злочинне посягання, у реальному чи цифровому просторі, а також які технології задіяні під час цього, чому зловмисна дія ініціалізована, і хто бере участь в здійсненні злочинних дій [7, с. 6].

Суттєвим недоліком вітчизняного законодавства є відсутність визначення великої низки понять стосовно кіберзлочинів, таких як: скімінг, кардінг, кеш-трепінг, фішинг, онлайн шахрайство, кардшарінг, мальваре, рефайлінг, соціальна інженерія [10].

В Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. 5-1) зазначено про те, що між міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами, до складу яких входять оперативні підрозділи, та правоохоронними і спеціальними службами інших держав, здійснюється міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності. Проте зауважимо, що пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, навіть з допомогою міжнародного співробітництва, є досить проблематичною, оскільки вони можуть використовувати проксі-сервери, віртуальні приватні мережі для маскуванню справжнього місцезнаходження і проведення атак під чужою IP-адресою, що досить ускладнює встановлення фактичного місцезнаходження злочинця, а такі сервіси знаходяться у вільному розповсюдженні і стрімко розвиваються [3].

Дуже популярними кіберзлочинами в світі взагалі та в Україні зокрема є такі види злочинів:

- крадіжка персональних даних особистості. Крадіжка особистих даних зазвичай відбувається, коли зловмисник успішно краде особисту інформацію людини в її аккаунті на певному ресурсі. Цей тип кіберзлочинів немає суттєвої користі для злочинців, якщо немає фінансової винагороди за зусилля, або можливості маніпуляції з даними «зломаного» користувача. Таким чином, крадіжка особистих даних служить в якості шлюзу для інших кіберзлочинів, таких як шахрайство з податками, здійснення різних транзакцій з кредитними картками, шахрайство з наданням кредиту та інших подібних злочинів.

- крадіжка конфіденційних даних. Конфіденційні дані зберігаються бізнес дата-центрами, вони містять персональні відомості, дані про комерційну таємницю, паролі кредитних карток та інше. Цей вид кіберзлочинності перетинається з крадіжкою особистої інформації та порушення безпеки. Витрати, які може зазнати жертва такого роду кіберзлочинності, можуть бути суттєві, і можуть включати в себе шкоду власному авторитету, фінансові витрати, пов'язані з втратою бізнесу, оплату юридичних послуг та підвищення заходів безпеки.

- крадіжка інтелектуальної власності, а також товарного знака. Інтелектуальна власність, в тому числі комерційних, захищених авторським правом матеріалів – музики, фільмів і книг – також знаходиться під загрозою крадіжки. Хоча автори музичних творів виросли в списку жертв кіберзлочинів в останнє десятиліття, комерційні організації, які володіють авторськими правами або патентами повинні також залишатися на сторожі [9].

- DDoS атака (з англ. Distributed Denial of Service – розподілена відмова в обслуговуванні) є одним з технологій в часто використовуваних зловмисниками. Вона призначена для зниження відгуку інформаційних систем, як правило, веб-сайтів, до стану, коли він не може отримати доступ законних користувачів. Одною з найпопулярніших DDoS атак є сценарій ботнет-атак з використанням мільйонів користувачів [8].

Розділ XVI «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» передбачає цілий ряд кіберзлочинів та відповідальність за них. Проте КК не

врегульовано відповідальність за DDoS атаку та за розповсюдження інструментів для вчинення цього типу атаки, що є суттєвим недоліком у кримінально-правовому аспекті боротьби з поширенням кіберзлочинності в Україні [2].

У той же час, на протидію кіберзлочинності відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2015 р. № 831 Про утворення територіального органу Національної поліції постановив: утворити як юридичну особу публічного права Департамент кіберполіції як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції [5]. Завдання нової кіберполіції – це, зокрема, захист громадян від отримання злочинцями їх персональної інформації, боротьба з терористичними кіберзлочинами, захист права інтелектуальної власності.

Одним із аспектів роботи кіберполіції є боротьба з тероризмом, адже існують терористичні кіберзлочини, які здійснюються терористичними організаціями, щоб отримати доступ до баз даних органів державної влади, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки. Така проблема, нещодавно виникла в Сполучених Штатах Америки – «країні, яка має найсильнішу армію» – коли бази даних Пентагону і державних службовців США були зламані кіберзлочинцями [12].

Питання технічної оснащеності працівників органів внутрішніх справ є об'єктом підвищеної уваги керівництва департаменту кіберполіції. Це обумовлено науково-технічним прогресом, який надає реальні можливості для застосування в оперативно-розшуковій діяльності, кримінальному процесі та криміналістиці якісно нових сучасних засобів фіксації слідів злочину [11, с. 20].

Досить суттєвим чинником є відповідне фінансування департаменту кіберполіції, так як встановлення фактичних обставин вчинення злочинних діянь потребує залучення спеціалістів з багатьох сфер, це зумовлено складністю таких діянь, що унеможливує доведення їх традиційними способами. Уряд визначив, яким може бути грошове забезпечення кіберполіції. Прийнято постанову Кабінету Міністрів від 13 жовтня 2015 р. № 832 «Про деякі особливості грошового забезпечення поліцейських Департаменту кіберполіції Національної поліції» [4].

Цим документом Уряд дозволив Міністру внутрішніх справ здійснювати виплату грошової винагороди поліцейським, які займають посади в Департаменті кіберполіції Національної поліції і протидіють кримінальним правопорушенням у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж, а також запобігають та протидіють злочинам, пов'язаним з платіжними системами, інтернет-ресурсами, що містять протиправний контент, шляхом безпосереднього виконання технічних функцій у сфері обчислювальної техніки та програмування [13].

Для подолання кіберзлочинності, департамент кіберполіції може черпати досвід у закордонних колег, а саме у відділу комп'ютерної злочинності та інтелектуальної власності США, який визначає низку заходів і систематизованого законодавства щодо переслідування комп'ютерних злочинів та злочинів щодо інтелектуального права, пошук і знаходження комп'ютерів та отримання електронних доказів у кримінальних розслідуваннях [6].

З викладеного вище, можна зробити висновок, що кіберзлочинці суттєво відрізняються від традиційних злочинців, де загрозлива манера залякування грає ключову роль у виконанні злочинів. Кіберзлочинці рідко знаходяться в тісному фізичному контакті з потерпілою особою, і часто є не в географічній близькості

до їх цілі. Проте, їх відстань і анонімність не зменшує ні інцидентів злочинів, ні збитку, який вони можуть завдати. Зовсім навпаки, їх анонімність допомагає їм скоювати злочини з легкістю і без наслідків, які можуть бути за тяжкістю рівними або більш тяжкими, ніж у випадку традиційних злочинів, і приховувати свої шкідливі дії від своїх жертв та співробітників правоохоронних органів.

Стан врегулювання кіберзлочинності в Україні на даний момент є недосконалим і потребує досить суттєвого фінансування, залучення висококваліфікованих спеціалістів у сферах мережевого адміністрування, реверс-інжинірингу для розуміння роботи шкідливих програм та їх походження. Також є потреба в законодавчому закріпленні багатьох понять кіберзлочинів, оскільки вони досить схожі за своїми ознаками, але носять різний характер; кардинально нового підходу до доказування кіберзлочинів та переслідування їх суб'єктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про кіберзлочинність ратифікована від 23.11.2001 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_575.
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс від 05.04.2001 № 2341-III. В ред. від 18.03.2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. В ред. від 1.03.2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
4. Про деякі особливості грошового забезпечення поліцейських Департаменту кіберполіції Національної поліції: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 № 832 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/832-2015-п>.
5. Про утворення територіального органу Національної поліції: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 № 831 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/831-2015-п>.
6. Computer Crime and Intellectual Property Section (CCIPS) | Department of Justice [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.justice.gov/criminal-ccips>.
7. Kristin Finklea, Catherine A. Theohary Cybercrime: Conceptual Issues for Congress and U.S. Law Enforcement 2015. – New York: Congressional Research Service, 2015 – 31 с.
8. Statistics on botnet-assisted DDoS attacks in Q1 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://securelist.com/blog/research/70071/statistics-on-botnet-assisted-ddos-attacks-in-q1-2015/>.
9. Tommie Singleton The top 5 cybercrimes [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.aicpa.org/InterestAreas/ForensicAndValuation/Resources/ElectronicDataAnalysis/DownloadableDocuments/Top-5-CyberCrimes.pdf>.
10. Кіберзлочинність та відмивання коштів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2013/20131230/tipolog2013.pdf.
11. Протидія кіберзлочинності в фінансово-банківській сфері : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 23 квіт. 2013 р. / МВС України, Харк. нац.

ун-т внутр. справ ; Незалеж. асоц. банків України, Харк. банк. Союз – регіон. представник НАБУ. – Х. : ХНУВС, 2013. – 286 с.

12. Урядовий портал :: Арсеній Яценюк і Арсен Аваков дали старт набору в кіберполіцію [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248556802&cat_id=244274130.

13. Урядовий портал: Уряд визначив, яким може бути грошове забезпечення кіберполіції [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248566706.

Науковий керівник: Мілова Тетяна Миколаївна, доцент кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат юридичних наук, доцент.

НЕЛЕГАЛЬНІСТЬ ПРИВАТНОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

*Мізюн Аліна Віталіївна,
студентка IV курсу факультету права,
гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського.*

На наш час легалізація запровадження в Україні приватної (розшукової) детективної діяльності є лише тільки мріями, що стосуються монополії держави на проведення процесуальних дій із забезпечення кримінального провадження необхідними доказами. Навіть законопроект «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», який було розглянуто 14 квітня 2010 р. Верховною Радою України й ухвалено у першому читанні та визнаний таким, що увібрав у себе усі позитивні положення низки подібних законодавчих актів країн ближнього та дальнього зарубіжжя ще й досі не прийнято.

А саме цікаве є те, що така детективна діяльність визначається як дозволена органами внутрішніх справ діяльність детективів чи детективних організацій з надання фізичним і юридичним особам, на договірній основі, послуг щодо захисту їхніх законних прав та інтересів.

Тобто виходить так, що всі детективи та детективні організації працюють на свій страх і ризик. І тому задля подальшого їх існування на нашій території країни їм доводиться приховувати свою діяльність маскуючи це тим, нібито вони як консалтингові агентства, юридичні контори і в тому числі як журналісти, які регулюють свою діяльність на основі наступних законів: «Про інформацію», «Про видавничу справу», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», «Про звернення громадян», «Про господарські товариства», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та інші.

Що стосовно послуг, які надають, так самі «приховані» детективи та детективні агентства, їх прайс-листи та ціни на ті чи інші послуги не важко подивитися в мережі інтернет. На більшості сайтів вказано номери телефонів та електронні пошти, а на деяких навіть є адреса де розміщується таке підприємство,

куди та чи інша особа може сама підійти і особисто все запитати та домовитись. Отже, все таки деякі із них навіть і не приховують сферу своєї діяльності.

На створених сайтах кожен пропонує певні послуги, які в свою чергу поділяються на три і більше різних груп розподілених по певним критеріям і за своєю схожістю. Для прикладу ми беремо детективне агентство «Приватний детектив Херсон», що пропонує такі послуги, як:

- фото-відео спостереження;
- перевірка на прослушку;
- перевірка на детекторі брехні;
- розшук людей;
- збір інформації;
- пошук батьків;
- перевірка персоналу;
- місцезнаходження мобільного телефону абонента;
- віддалений контроль мобільного телефону;
- випробування вірності, перевірка чоловіка або дружини на вірність;
- алібі у сімейному житті;
- розслідування злочинів та інше.

Виходячи з такого списку послуг і керуючись Конституцією України, ст. 32 якої чітко вказано на те, що «ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя», де також вказано, що: «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини», тобто такі дії нелегальних детективів повністю суперечать всім принцип основного закону нашої держави [1].

Також за порушення таємниці телефонних переговорів, переписки та іншої кореспонденції, що передається засобами зв'язку або з використанням комп'ютерних технологій, Кримінальний кодекс передбачає штраф від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів податків громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі до трьох років (ст.163 КК України) [2].

Статтею 214 Кримінального процесуального кодексу України визначено, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування. Що ж стосується детективів, то їх процесуальний статус не визначений КПК України. І тому виконання цієї складної та відповідальної роботи покладається законом на органи досудового розслідування. Досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України [3].

Тому ж, чи є такі дії правомірними для детективів та детективних організацій в Україні для яких законопроект ще не прийнято ? Чи знають вони про це ?

Ми вважаємо, що таке беззаконня в нашій державі породжує велику кількість правопорушень та повинно понести за собою відповідальність, бо якщо

кожен не буде підкорений владі та не відповідати своїми діями нормативно-правовим актам України, то таке безглуздя призведе до породження (ще більшого) хаосу в нашій країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.08.1996 р. // Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. // Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

Науковий керівник: Митрофанов Ігор Іванович, доцент кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук, доцент.

ПОГРОЗА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Рябовол Максим Сергійович,

студент III курсу

*Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого, м. Харків.*

Згідно із ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю. На тлі зростаючої насильницької злочинності, зокрема збільшення кількості злочинів, вчинених із застосуванням погрози, відповідна проблематика залишається актуальною.

Чинне кримінальне законодавство встановлює відповідальність за будь-які прояви насильства. В КК України термін «насильство» міститься в багатьох статтях, які прямо або опосередковано передбачають різні види злочинних фізичних або психічних насильницьких дій. Психічне насильство, на відміну від фізичного, не порушує цілісності зовнішніх тканин чи внутрішніх органів, а впливає на психіку людини, викликає різні почуття (страх, обурення, гнів), заподіюючи шкоду психологічному стану людини.

Згідно з КК України, психічне насильство має два прояви: погроза і примус. Слід зазначити, що сам термін «психічне насильство» у кримінальному законодавстві не використовується, у той час, як терміни «погроза» і «примус» містяться в низці його норм. При цьому визначення цих понять законодавець не надає.

М. І. Панов визначає психічне насильство у вузькому й широкому аспектах. У вузькому, як суспільно-небезпечний, протиправний вплив на психічну сферу людини, що безпосередньо і є кінцевою метою дій винного. У широкому – різні способи впливу на психіку людини з метою пригнічення волі потерпілого і примушування його до певної активної чи пасивної поведінки [2, с. 27–29].

Найбільш небезпечним видом психічного насильства, здійснюваного з метою залякування потерпілого, є погроза спричинити фізичну, моральну, матеріальну шкоду, позбавити певних благ. Погроза – одне з найбільш неоднозначних понять і явищ діючого кримінального законодавства України. У науці кримінального права існують різні погляди на те, що є правоохоронюваним благом, якому при погрозі завдається шкода. В якості відповідного об'єкту називають: громадський порядок, громадську безпеку, честь, особисту свободу, психічну недоторканність, особистий правовий світ. Переважає сьогодні думка, що об'єктом кримінально-правової охорони є особиста безпека, яку І. В. Самощенко розглядає як: сукупність гарантій недоторканності особи від незаконних арештів і необґрунтованого притягнення до суду; комплексне явище, яке визначає стан людини, вільний від будь-якої небезпеки (екологічного лиха, з боку загальнонебезпечних джерел тощо); безпеку абсолютних цінностей особистості (життя, здоров'я, свободи, честі, гідності тощо); безпеку особи (життя, здоров'я та ін.), майна [4, с. 19].

Як форма (спосіб) психічного насильства погроза має такі види: 1) погрози скоєння протиправних дій (погрози насильством, спричиненням матеріальної шкоди, шантаж (погроза розголосити відомості, які певні особи бажають зберегти у таємниці тощо)); 2) погрози скоєння дій, не бажаних для потерпілого (погроза звільнення з роботи, залишення без матеріальної допомоги тощо). Конструюючи той чи інший склад злочину, законодавець чітко зазначає, яку саме погрозу (погрозу якого змісту) він має на увазі, наприклад, як сформульовано зміст погрози у статтях 152, 153 КК України: «... із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування...». Це дає підстави зробити однозначний висновок про те, що йдеться про погрозу застосування фізичного насильства.

Природу і сутність погрози І. В. Самощенко визначає, виходячи з поділу злочинної поведінки на фізичну та інформаційну. Погрозу він відносить до останньої, виключаючи будь-які «неінформаційні» засоби, і стверджує, що за своєю сутністю погроза можлива лише у формі інформаційної дії, яка у соціальній сфері знаходить свою реалізацію в міжособових відносинах, тобто у взаємодії двох чи більше осіб, котрі обмінюються інформацією. Ця взаємодія є процесом безпосереднього або опосередкованого цілеспрямованого перенесення певної інформації, де той, хто інформує (погрожує), виконує активну роль, а поінформований (той, кому погрожують) – пасивну. Предметом інформаційного впливу є інформація як сукупність відомостей погрозливого характеру, що їх винний бажає довести до свідомості потерпілого з метою викликати у нього побоювання за себе, близьких та інших осіб. Дії, вчиненням яких погрожують, як правило, мають протиправний характер, проте, можливою є погроза і вчиненням дій правомірних, але за певних обставин, не бажаних для потерпілого [4, с. 12].

В науці кримінального права формулювання єдиного визначення погрози утруднюється у зв'язку з тим, що погроза є оціночним поняттям. Це уможливило самотійну оцінку конкретного випадку з боку правозастосовників, що значно знижує рівень об'єктивності у процесі застосування відповідних норм і водночас вимагає детального вивчення всіх фактичних матеріалів справи.

У кримінальному праві виділяють загальні та особливі ознаки погрози. До загальних ознак погрози насильством відносять: факт залякування потерпілого, дійсність погрози застосування насильства. Особливими ознаками є реальність та момент здійснення погрози (зараз чи у майбутньому), її інтенсивність. Погроза включає в себе небезпеку як реальну можливість її здійснення, що визначається

сукупністю об'єктивних (час; місце; спосіб; обстановка; засоби вчинення злочину; кількість осіб, які погрожують; попередні взаємовідносини винного і потерпілого тощо) і суб'єктивних (сприймання потерпілим погрози; усвідомлення цього факту винним; характеристики особи винного та потерпілого тощо) чинників. Ознаками погрози також є: наявність; інформаційність; конкретність (визначеність); тяжкість шкоди, спричиненням якої погрожують; закріплення у кримінальному законі відповідальності за погрозу; наявність мети залякати потерпілого.

Погроза, з одного боку, характеризується вчиненням специфічних суспільно небезпечних діянь, з іншого, є досить поширеним способом учинення злочинів, що зумовлює необхідність відмежування погрози від інших суміжних способів учинення злочину, які мають подібні ознаки. Критеріями такого відмежування є: 1) характеристика самих дій, в яких виражаються відповідні способи вчинення злочину; 2) зміст погрози та інших способів учинення злочину [1, с. 321].

Позаяк погроза специфікується вчиненням активних інформаційних дій, суміжними способами вчинення злочину є ті, які характеризуються або можуть характеризуватися вчиненням діянь, спрямованих на вираження та доведення відповідної інформації, а саме: примушування; схиляння; втягнення; пропаганда; публічні заклики; виготовлення та розповсюдження матеріалів із закликами; розголошення інформації; надання неправдивої інформації тощо.

Суміжними із погрозою є також способи вчинення злочину, які збігаються із змістом висловленої погрози й полягають у вчиненні діянь, що є її змістом. Відповідними способами є: вбивство; знищення та (або) пошкодження майна; розголошення відомостей; терористичний акт; незаконні дії з радіоактивними матеріалами; викрадення або позбавлення волі тощо. Всі вони полягають у вчиненні не інформаційних, а фізичних дій.

Кримінально-правова оцінка кримінальних погроз, незважаючи на їх різний зміст, породжує певні питання, дослідження яких може сприяти розробці наукових основ кваліфікації відповідних злочинів.

Проблемні питання кваліфікація злочинів, вчинених із застосуванням погрози, виникають, зокрема, через те, що погроза може виступати як спосіб вчинення злочину (ч. 2 ст. 147, ч. 2, 3 ст. 149, ч. 2 ст. 150-1 КК України), а також як самостійний склад злочину (ст.ст. 129, 195, 345, 377 КК України). Відповідно характер та зміст погрози при кваліфікації злочинів слід визначати по-різному.

Аналіз статей Особливої частини КК України, які описують злочини, вчинені із застосуванням погрози, дозволив встановити, що в більшості з них погроза передбачається як спосіб вчинення злочину. Відповідними формами зовнішнього вираження погрози є: словесна; письмова; погроза, вчинювана за допомогою жестів; інші дії, спрямовані на залякування потерпілого в залежності від обстановки, ситуації, яка склалась, наприклад, вербальна погроза, що супроводжується демонстрацією зброї чи імітацією її застосування, а також предметів, що використовуються в якості зброї [3, с. 256].

У науці кримінального права визначають відкриту та завуальовану погрози. Особливо складно ідентифікувати кримінальний характер завуальованої погрози, оскільки вона не завжди конкретизована. Для її кваліфікації особливе значення має суб'єктивне сприйняття погрози потерпілим та наявність у нападників умислу застосувати фізичне насильство певної інтенсивності, під якою в науці кримінального права розуміють силу впливу на того, кому

погрожують, з метою досягти бажаного в його поведінці, спричинити йому психічну травму.

Отже, в теорії кримінального права відсутній єдиний підхід до розуміння погрози. Дискусійними залишаються питання про об'єкт погрози, її реальність, момент закінчення тощо. Негайного вирішення вимагає проблема чіткої законодавчої регламентації відповідальності за погрозу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Куций Р. Відмежування погрози від інших способів учинення злочинів за КК України / Р. Куций // European political and law discourse. – 2015. – №2. – С. 321-325.
2. Панов Н. И. Квалификация насильственных преступлений : [учеб. пособие] / Н. И. Панов. – Харьков : Юрид. ин-т, 1986. – 54 с.
3. Пономарьова Т. І. Психологічне ставлення потерпілого до загрози виробами, конструктивно схожими зі зброєю: кримінально-правова оцінка / Т. І. Пономарьова // Питання кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права. – 2014. – №1-2. – С. 255-258.
4. Самощенко І. В. Відповідальність за погрозу в кримінальному праві України (поняття, види, спірні проблеми) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія» / І. В. Самощенко. – Харків, 1997. – 19 с.

Науковий керівник: Демидова Людмила Миколаївна, професор кафедри кримінального права №1 Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор.

ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЕМАНСИПАЦІЯ

*Салимон Тетяна Іванівна,
студентка IV курсу факультету права,
гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського.*

Коли йдеться про злочин чи особу злочинця, стереотипним уявленням у нашої свідомості є те, що це має бути особа чоловічої статі. Однак сучасність змушена спростувати це твердження та переконати нас в зворотньому, адже жіноча злочинність з кожним роком набирає своїх колосальних обертів. Всьому можна знайти пояснення і це не є виключенням.

Так, кримінологічні дослідження ще XIX століття дозволили констатувати, що менша кримінальна активність жінок пов'язана з їх фізичною слабкістю, відчуженням від громадського життя та перебуванням в замкнутому колі сімейних обов'язків. Ці фактори є досить зрозумілими, адже: по-перше, фізичні можливості жінки значно відрізняються від чоловічих і для скоєння насильницького чи іншого злочину потребується багато сил, а внаслідок цього і велика трата часу, по-друге в сімейно-побутових чи інших видах суперечностей, жінка не зможе раптово завдати особі чоловічої статі значної істотної шкоди [1].

Проте дещо по-іншому характеризуються злочини із заздалегідь обдуманим наміром. Так, за даними статистики, злочини, вчинені жінками із задалегідь обдуманим наміром, такі як умисне вбивство, складають близько шестидесяти відсотків, у чоловіків цей відсоток сягає близько сорока. Тому у таких злочинах наявність чи відсутність фізичної сили не відіграє ніякої ролі, адже заздалегідь продуманий злочин має на меті досягнення корисливих мотивів за попередньо сформованим планом. Тим більше до моменту скоєння злочину є можливість проаналізувати всі казуси, що можуть виникнути, а також присутня значно менша ймовірність того, що жертва зможе боротися.

Така тенденція є невідомою, тому виникає питання: що ж є причиною такої злочинної поведінки жінок?

По-перше, головною причиною таких злочинів можна відшукати в доволі простих речах, а це насамперед у психо-емоційній сфері жінки; недосягненні бажаного, високий самооцінці, користоловстві, образливості, депресії, ненависті, помсті, ревнощях, неприязні чи схильності до конфліктних ситуацій – все це є чинниками для зародження конфліктних ситуацій, що в результаті можуть призвести до непередбачуваних наслідків.

По-друге, причиною великої кількості злочинів на рівні саме сімейно-побутових відносин є проблеми матеріального характеру, хронічної алкогольної чи наркотичної залежності чоловіків, сімейного неблагополуччя та насильницька поведінка з боку чоловіків-тиранів. А це неабияк деструктивно впливає на свідомість будь-якої особистості.

Сучасний процес емансипації жінок поруч з позитивними має і безліч негативних сторін. Все частіше жінки оволодівають чоловічими професіями (армія, міліція (поліція), політика, бізнес тощо), у зв'язку з чим не мають бажання займатися виключно домашнім господарством та вихованням дітей. З часом це призводить до появи у них чоловічої психології, що й підштовхує значну їх частину до чоловічих злочинів (убивств, нанесення тілесних ушкоджень, шахрайств, грабежів тощо). Поява суто чоловічих рис у характері жінок спричиняє появу у них потягу до безладного статевого життя, паління, надмірного вживання алкоголю та психотропних речовин, аморальності [2]. Під впливом різного роду таких речовин поведінка може ставати більш агресивно-насильницькою, що й призводить до більш тяжких наслідків і підвищення криміногенної ситуації. Тож ці фактори визнаються нами третьою причиною жіночої злочинності.

Ще однією причиною, яка може впливати на прояви жіночої злочинності є наявність природжених, або набутих з часом пороків, спадкових аномалій чи хвороб. У поєднанні з несприятливими умовами виховання, ці чинники дають зрозуміти звідки беруть походження особливо жорстокі злочини, вчинені рецидивістками, жінками-садистками та вбивцями, з насильницькими нахилами.

Але всупереч цим факторам жіноча злочинність залишається найбільш латентною, адже цьому можуть сприяти різноманітні пом'якшуючі обставини.

Тому, з метою запобігання жіночій злочинності потрібно створити всі необхідні умови для подальшого детального дослідження такої поведінки осіб слабкої статі та розробити особливі методи та заходи боротьби з нею. Створити конкретну програму протидії кримінальній активності жінок як на загальносоціальному рівні, так і на індивідуальному рівнях [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінологія. Особлива частина: Навч. пос. для студ. юр. спец. вищ. закладів освіти / І. М. Даньшин, В. В. Голіна; За заг. ред. І. М. Даньшина. – Харків : Право, 2003. – 352с.
2. Кримінологія: Підр. для студ. вищ. навч. закладів / О. М. Джужа, Я. О. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін.; За заг. ред. О. М. Джужа. – К. : Юрінком Інтер, 2002. С. 278-281.
3. Митрофанов І. І. Протидія злочинності наркозалежних осіб у сфері наркообігу : монографія / І. І. Митрофанов. – Кременчук : Вид. ПП Щербатих О. В., 2008. – 450 с.

Науковий керівник: Митрофанов Ігор Іванович, доцент кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук, доцент.

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ФОТОЗЙОМКИ ТА ВІДЕОЗАПISУ У ХОДІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

*Шашкова Анастасія Олександрівна,
студентка IV курсу факультету історії та права
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка*

Техніко-криміналістичні засоби, прийоми та методи застосовуються, як правило особами, які безпосередньо задіяні у процесі розслідування та попередження кримінальних правопорушень. До таких суб'єктів можемо віднести: слідчих, експертів-криміналістів, оперативних працівників, оскільки саме вони використовують криміналістичну техніку та спеціальні знання при роботі з доказами. Криміналістичну техніку також використовують працівники органів внутрішніх справ, службова діяльність яких прямо не пов'язана із процесом розслідування кримінальних правопорушень, а саме, співробітники ДАІ, дільничні інспектори міліції та інші представники правоохоронних органів [5, с. 156]. Крім того, її також використовують й такі органи як прокуратура, Державна прикордонна служба, Міністерство юстиції, яке містить в своєму складі 7 науково-дослідних інститутів, які є державними спеціалізованими установами тощо.

Застосовуючи ті або інші технічні засоби або методи, необхідно піклуватися про належне зберігання об'єктів, оскільки їхнє знищення або навіть зміна може згодом негативно позначитися на результатах розслідування кримінального провадження та суттєво ускладнити процес доказування. Єдиним суб'єктом, що за певних умов може використовувати метод, який руйнує або видозмінює досліджуваний об'єкт, є експерт. Інші учасники процесу можуть використовувати тільки ті техніко-криміналістичні засоби і методи, що не призведуть до зміни зовнішнього вигляду або знищення об'єкту [2, с. 34].

Застосування техніко-криміналістичних засобів і прийомів у боротьбі зі злочинністю визнається насамперед правомірністю, тобто прямим закріпленням у законі (або інших нормативних актах), або рекомендовано законом, або не суперечить закону за своєю сутністю [1, с. 320].

Загальні правові підстави застосування техніко-криміналістичних засобів та методів закріплені в КПК України [6]. Стаття 25 КПК України визначає: «Прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення ... а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила». Для виконання завдань кримінального провадження, забезпечення швидкого, повного, об'єктивного та всебічного розслідування події необхідно використовувати всі передбачені законом засоби, у тому числі технічні.

У кримінально-процесуальному законодавстві відсутня спеціальна норма, яка б містила чітке визначення правових основ застосування криміналістичної техніки, але, в той же час, ст. 273 КПК України регламентує застосування засобів, що використовуються під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Крім того, слід звернути увагу, що окремі положення застосування криміналістичної техніки, закріплені у відповідних статтях КПК України, та стосуються визначення прийомів та засобів фіксації речових доказів при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, у необхідних випадках надаючи можливість використання тих чи інших технічних засобів. Зазначені норми і є передумовою застосування спеціальних знань і технічних засобів у кримінальному судочинстві залежно від особливостей конкретної обстановки місця події або специфіки проведення слідчої (розшукової) дії. Тобто слідчий, на власний розсуд, залежно від ситуаційної обумовленості, обирає комплекс науково-технічних засобів, технічних прийомів і методів, необхідний для успішного проведення окремої слідчої (розшукової) дії або розслідування в цілому [3, с. 405].

Порядок застосування криміналістичної техніки та спеціальних знань регламентується відомчими нормативними актами, які спрямовані на забезпечення реалізації кримінально-процесуального законодавства.

Пропозиції щодо необхідності законодавчого закріплення повного переліку всіх науково-технічних засобів, прийомів і методів, що можуть бути використані при розслідуванні кримінальних правопорушень, не знаходять свого втілення, у зв'язку із неможливістю передбачити законом весь спектр прийомів і засобів роботи з доказовою інформацією через його постійне розширення і удосконалення [4, с. 67].

Факти використання технічних засобів під час розслідування, а також матеріали, які отримані в результаті їх застосування, потребують обов'язкового процесуального оформлення.

У протоколи слідчої (розшукової) дії доцільно відобразити такі дані про:

- факт застосування фотозйомки;
- використану фотоапаратуру: модель фотокамери, її оптичні параметри (кут поля зору об'єктива, роздільна здатність камери, показник чутливості, іншого електронного носія);
- умови використання фотоапаратури: погодні умови, час доби;
- порядок її застосування: методи зйомки, що застосовувались, параметри масштаб, при кольоровій зйомці - який кольоровий еталон використовувався або який предмет використано у вигляді еталону;
- об'єкти фотозйомки: назви всіх об'єктів зйомки, з номерами, які було їм надано.

Якщо при проведенні слідчої (розшукової) дії складалися плани і схеми, то на них варто вказати точки, з яких здійснювалося фотографування та відеозапис [8, с. 101].

Після закінчення слідчої (розшукової) або судової дії слідчий або спеціаліст складає фото- або ілюстративну таблицю. Різниця між фототаблицею і ілюстративною таблицею полягає у способах їх виготовлення.

Для виготовлення фототаблиці надруковані знімки, зазвичай, наклеюються на щільний папір. Під ними робляться відповідні пояснювальні написи, завірені підписом слідчого. Знімки скріплюються печаткою органу внутрішніх справ так, щоб одна частина відбитку відобразилася на фотознімку, а інша - на аркуші паперу, до якого він прикріплений.

Ілюстративна таблиця виготовляється шляхом роздрукування як фотознімків так і пояснювальних написів на аркуші паперу за допомогою принтеру. Для отримання зображень за допомогою комп'ютера, з яких монтується ілюстративна таблиця, застосовується як програмне забезпечення, яке входить до комплексу фотокамери, так і спеціалізовані програми обробки зображень (наприклад, «Adobe Photoshop» та ін.). Будь яка корекція не повинна змінювати знімки настільки, щоб їх зміст суперечив відомостям про обстановку місця події чи іншої процесуальної дії, про ознаки та властивості предметів-елементів обстановки (форма, розміри, пропорції, колір, стан поверхонь тощо), викладеним у протоколі процесуальної дії.

В заголовку ілюстративної (фото-) таблиці зазначається до якого протоколу якої процесуальної дії вона є додатком, дата проведення зйомки [4, с. 410].

Розміри знімків визначаються вимогами чіткої передачі форми та ознак, які характеризують об'єкти зйомки.

Монтаж ілюстрацій здійснює спеціаліст за допомогою комп'ютерної обробки. В разі необхідності, він розмічає їх і вносить пояснювальний текст (найменування об'єктів, їх місцезнаходження тощо).

Розташовують знімки так, щоб чітко проглядався логічний зв'язок між ними, найчастіше в тому порядку, в якому проводився огляд чи інша слідча (розшукова) дія, дотримуючись правила: «від загального до окремого» [7, с. 346].

Ілюстративну таблицю до слідчої (розшукової) дії підписує спеціаліст, який приймав участь в слідчій (розшуковій) дії, одержував зображення за допомогою комп'ютерної обробки згідно з вимогами цієї методики і проводив їх монтаж у таблицю. Ілюстративну таблицю до експертизи чи дослідження підписує експерт або спеціаліст, який проводив дослідження. Підписи завіряються печаткою експертної установи або органу внутрішніх справ.

Також до протоколу слідчої (розшукової) дії мають бути додані електронні носії інформації із віднятими зображеннями. Електронний носій інформації вкладають в конверт, який опечатується і підшивається до матеріалів кримінального провадження [3, с. 107].

Застосування відеозапису повинне знайти відображення в протоколі слідчої (розшукової) дії. В ньому необхідно зазначити марку відеокамери, тип відеокасети чи іншого електронного носія, час початку і закінчення запису, що конкретно фіксувалося. У протоколі повинні бути також відображені відомості, що осіб, які брали участь в слідчій (розшуковій) дії, повідомлені про застосування відеозапису [5, с. 471].

Після закінчення відеозапису він відтворюється усім учасникам слідчої (розшукової) дії. Їх заяви з приводу відповідності відеозапису змісту слідчої (розшукової) дії, а також наявні зауваження, доповнення і уточнення також фіксуються за допомогою відеокамери і відображаються в протоколі, який підписується усіма учасниками слідчої (розшукової) дії.

Пояснювальні написи необхідно зробити і на відеокасеті (чи іншому носіїв інформації (CD-R, DVD- дисках)). Потім вона упакується, опечатується додається до протоколу слідчої (розшукової) дії. На упаковці (так само, як і на касеті) робляться пояснювальні написи з вказівкою: ким, що і коли було відзнято і до якого протоколу є додатком. Ці написи посвідчуються підписами слідчого, понятих та інших учасників слідчої (розшукової) дії [4, с. 411].

Поповнення арсеналу науково-технічних засобів, що застосовуються у боротьбі зі злочинністю при здійсненні кримінально-процесуальної процедури, повинно відбуватись із дотриманням відповідних принципів таких як: законності, науковості (наукового обґрунтування), економічності, принцип безпеки, ефективності [3, с. 406].

В сучасному світі шикоро використовуються автовідеореєстратори (великого значення набувають тахографи) та камери спостереження, які можуть зафіксувати момент вчинення злочину чи винних осіб. Законодавством чітко визначено, що при розгляді цивільних справ (наприклад, про відшкодування збитків внаслідок ДТП), адміністративних (наприклад, оскарження постанови про накладення стягнення) та кримінальних справ, аудіовізуальні твори та відеозаписи можуть бути доказами про справі.

Аналіз судової практики свідчить, що окрім інших доказів по справі судом також розглядаються матеріали відеофіксації обставин справи. Постановою Долинського районного суду Івано-Франківської області було враховано дані картки тахографа, що підтверджується текстом: «Як вбачається з протоколу, складеного на особу, у ньому маютья пояснення позивача, в яких він зазначає, що з інспектором не згоден, тому що він їхав зі швидкістю 68 км/год і має за доказ картку тахографа. Як вбачається з цієї картки, він рухався зі швидкістю 86 км/год, і на час зупинення знизив швидкість до 68 км/год, після чого зупинився...».

Виходячи з наведеного, вбачається, що розглянуті судом докази прямо вказували на обставини справи та мали значення для встановлення істини. Такі обставини повністю кореспондуються з нормами чинного законодавства, які допускають визнання судом доказів на підставі їх належності та допустимості.

Належними визнаються докази, які містять інформацію щодо предмету доказування. Тобто, для того щоб фіксацію було прийнято судом як доказ, вона своїм змістом повинна відображати дії або події, відносно яких іде судовий спір. Допустимими є докази, які одержані та подані з додержанням порядку, встановленого законом [8, с. 104].

Технічні засоби, що здійснюють відеофіксацію, не потребують обов'язкової сертифікації, на відміну від засобів вимірювальної техніки, які є об'єктами державного метрологічного контролю і нагляду. Тож, віdereєстратори або тахографи, що не сертифіковані, не можуть підтверджувати швидкість руху транспортного засобу, тобто не можуть бути допустимими.

Отже, процесуальне оформлення фотозйомки та відеозапису на законодавчому рівні недостатньо закріплені. Порядок застосування технічних

засобів чітко не регламентований, а згадується лише в певних нормах Кримінального процесуального кодексу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Криміналістика. Академічний курс : підручник / Т.В.Варфоломеева, В.Г.Гончаренко, В.І.Бояров [та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.
2. Експертизи у судовій практиці: наук.наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В.Г. Гончаренка. - 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 400 с.
3. Криміналістика: підручник. / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексеев та ін. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.
4. Криміналістика. Академічний курс: підручник / Т.В. Варфоломеева, В.Г. Гончаренко, ВІ Бояров, С.В. Гончаренко, В. О. Попелюшко; Акад. адвокатури України. – К: Юрінком Інтер, 2011. – 495 с.
5. Криміналістика: питання і відповіді. Навч. посіб.- К.: Центр учбової літератури, 2011. – 280 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page>
7. Криминалистика + Криминалисты = Опыт борьбы с преступностью. Монография / Килессо Е.Г., Комиссарова Я.В., Перч В.О. – М.: Юрлитинформ, 2005. – 200 с.
8. Методологические проблемы современной криминалистики. Перспективы и направления развития. Монография / Артамонов И.И. – М.: Изд-во Нац. ин-та бизнеса, 2008. – 180 с.

Науковий керівник: Гриценко Володимир Григорович, професор кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України.

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ЮВЕНАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ

*Шоколова Катерина Володимирівна,
студентка I курсу факультету права,
гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського.*

Мінімальні стандартні правила Організації об'єднаних націй (далі – ООН), що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»), затверджені резолюцією 40/33 Генеральної Асамблеї ООН 29 листопада 1985 р. є одним із основних документів, що стосується ювенальної юстиції. Даний термін являється загальноприйнятим у міжнародно-правових документах.

Міжнародні нормативно-правові акти вказують, що ювенальна юстиція є правосуддя. Оскільки правосуддя – це спосіб реалізації судової влади, де саме суд і повинен стати центром побудови системи ювенальної юстиції. Усі державні і громадські інституції, які або безпосередньо призначені для виконання певних

функцій щодо неповнолітніх, або лише опосередковано беруть участь у вирішенні їхньої долі, мають діяти під контролем або за дорученням суду. У разі відсутності судів для неповнолітніх інші не судові органи беруть на себе виконання функцій суду, тобто посягають на сферу компетенції суду, яка їм не належить.

Між тим концепція ювенальної юстиції ставить суд у справах неповнолітніх на центральне місце.

Світовий досвід організації ювенальної юстиції у судоустрійному аспекті має такі складові:

- особливості організаційного устрою ювенального суду;
- особливості судового складу при розгляді справ;
- особливості статусу ювенального судді.

Організація ювенальних судів з початку їхнього утворення значною мірою співпадала з пануючою традицією організації судової системи. В державах англосаксонської системи з розгорнутою мережею мирових судів і судів провінційних, які діють, як правило, організаційно відокремлено, при утворенні ювенальних судів ювенальні судді отримують повноваження мирових суддів або суддів провінційних судів та виконують притаманні їм функції (ст. 5-6 Закону Канади «Про малолітніх правопорушників»). На європейському континенті існують як відокремлені підсистеми спеціалізованих судів (лише на нижчому рівні) у справах неповнолітніх, так і спеціалізовані судді в судах загальної юрисдикції. Так, у Німеччині суди у справах неповнолітніх не являють собою відокремлені судові органи, а є спеціалізованими відділами загально кримінального суду. Але слід підкреслити, що все-таки вони утворюють певну систему, яка наділена ознаками самостійності і вимагає особливого складу і структури судів, спеціальної підсудності, власної правової бази, особливих принципів судочинства.

У судовій системі Швеції є два види судів: місцеві та адміністративні. Місцеві суди за своєю компетенцією тотожні до вітчизняних загальних судів: вони розглядають всі справи, пов'язані з вчиненням злочинів, а також цивільні суперечки між приватними особами, компаніями й організаціями. Майже у кожному місцевому суді є або ювенальний суддя, або ювенальний відділ (залежно від кількості справ неповнолітніх).

Адміністративні суди розглядають справи, предметом яких є конфлікт між приватними особами державними або муніципальними органами влади. До компетенції цих судів входять і питання щодо направлення дитини до виправно-реабілітаційної установи у випадках, не пов'язаних з порушенням закону, а також перегляд кожні 6 місяців рішень із зазначених питань. Отже, ювенальна юстиція Швеції диференційована між двома підсистемами судів.

Такий саме диференційований підхід існує і в Польщі, однак в основу поділу покладено інші підстави. Так, у кримінальному суді загальної юрисдикції розглядаються лише справи неповнолітніх, які досягли 15-ти років і скоїли тяжкий злочин (убивство, насилля, терористичний акт). Усі інші справи неповнолітніх розглядаються сімейними судами, які були утворені у 1978 р. для розгляду питань щодо стосунків між дитиною і батьками, подружжя між собою, справ неповнолітніх правопорушників і примусового лікування осіб із психічними відхиленнями.

Склад суду при розгляді справ щодо неповнолітніх теж має багато варіантів. Якщо вирішуються питання, пов'язані з забезпеченням здоров'я,

безпеки, моральності дитини, – суд діє у складі одноособового ювенального судді. Також одноособово вирішуються питання з попереднього слухання справи або з підготовки до слухання справи в суді. У подальшому судовий склад визначається або тяжкістю правопорушення, або судовою стадією.

Так, у Німеччині правосуддя у справах неповнолітніх здійснює мировий суддя, Суд шефенів Судова палата (§ 33 Закону про ювенальні суди, 1953 р.). Він розглядає більшість малозначних справ про злочини та правопорушення неповнолітніх, усі інші кримінальні справи підлягають розгляду колегіальним ювенальним судом за участю народних засідателів. Судова палата у справах неповнолітніх по першій інстанції розглядає лише особливо складні справи [1, с.135–138].

У Швеції кримінальні справи слухаються судом у складі головного судді і двох судових засідателів. Особливістю шведського судочинства є те, що у випадку вчинення злочину неповнолітнім спільно з повнолітнім справа неповнолітнього не відокремлюється, а розглядається спільно в одному судовому процесі. Тому ювенальний суддя поряд із розглядом справ неповнолітніх розглядає і справи за участю «дорослих», тобто повнолітніх підсудних.

За законодавством Польщі у нескладних кримінальних справах і у сімейних справах справа розглядається і рішення ухвалюється суддею одноособово. У справах, що передбачають вирок із рішенням про утримання підлітка у виправній установі, розгляд відбувається у складі судді та двох засідателів.

Не має єдності у законодавствах держав, де утворено систему ювенальних судів, щодо кваліфікаційних вимог до суддів ювенальних судів.

Найбільш розгорнутою є система вимог, що міститься у німецькому Законі про ювенальні суди. Оскільки німецька доктрина ювенальної юстиції впливає з того, що центральною фігурою є суддя, який у ході судового процесу повинен позитивно вплинути на подальше життя підлітка, ювенальне право кримінального судочинства надає судді достатнього простору для необхідного педагогічного впливу на неповнолітнього. Суддя має знайти індивідуальний підхід до підлітка, виявивши достатньо терпіння, розуміння, професійного такту, – в іншому разі не буде досягнуто головної мети ювенального судочинства – можливості виправлення і перевиховання неповнолітнього. Тому закон встановлює особливі вимоги до життєвого досвіду і освіти судді, який займається справами неповнолітніх. Згідно з § 37 цього Закону судді, що входять до складу ювенальних судів, повинні бути здатними здійснювати виховний вплив на неповнолітнього і мати досвід у такому питанні.

У державах, де існує система ювенальних судів, немає особливих додаткових кваліфікаційних вимог до ювенальних суддів, але є кваліфікаційні вимоги до осіб, які супроводжують діяльність ювенального судді: служби кураторів, пробачії, соціальних робітників тощо. Ці вимоги ставляться як до рівня і змісту освіти, так і до людських якостей. Наприклад, у Польщі згідно із Законом «Про кураторів з сімейних і кримінальних справ» (1986 р.) куратори є штатними співробітниками суду і виконують доручення судді у конкретних справах. Куратори отримують зарплату в суді, яка залежно від кваліфікації і досвіду роботи складає 45, 55, 65 % від зарплати судді (зарплата судді втричі більша від середньої зарплати пересічного службовця). Кураторами можуть бути педагоги, соціальні працівники, психологи або юристи. Кандидати на цю посаду мають бути за віком не молодші 24 років, мати 5-річну вищу освіту у зазначених галузях

знань (ступінь магістра) і пройти спеціальний курс підготовки, а по його завершенні відпрацювати в суді один рік та потім скласти складний комплексний іспит авторитетній спеціалізованій комісії.

Таким чином при удосконаленні законодавства і утворенні спеціального нормативного акта про ювенальну юстицію повинні бути вирішені завдання розширення компетенції судової влади і кола відносин, що мають бути в юрисдикції суду і формування додаткових кваліфікаційних вимог до суддів, які розглядають справи неповнолітніх; розробки процедур розгляду справ неповнолітніх [2, с. 10].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Градецька Н.М. Ідея виховання як основний принцип діяльності судочинства у справах неповнолітніх в Німеччини / Н.М.Градецька // Держава та регіони. Сер. Право. – 2012. – Вип. 4. – С. 135 – 138.

2. Вінгловська О. Ювенальне правосуддя. Яким воно має бути в Україні ? / О. Вінгловська // Юридичний вісник України. – 2012. – № 7. – С. 10.

Науковий керівник: Горлов Євгеній Володимирович, доцент кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук, доцент.

СЕКЦІЯ V

Актуальні проблеми ядерної безпеки

ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАРУБІЖНИМИ АВТОРАМИ

*Манжус Ірина Вікторівна,
доцент СК №2 ННІ КРД НА СБ України,
кандидат юридичних наук, доцент.*

Проблематика енергетичної безпеки країн світу активно досліджується зарубіжними фахівцями. Їх увага насамперед зосереджується на досвіді тих країн, які мають домінуючі успіхи в енергетичній галузі. Назвемо авторів в працях яких найбільш ґрунтовно аналізуються шляхи досягнення дієвих результатів в енергетиці.

Європейський досвід забезпечення енергетичної безпеки вивчають Зейно Баран (Центр євразійської політики інституту Хадсона); Майкл Бредшоу (професор університету Лестера), Анніка Гедберг (старший політичний аналітик Центру європейської політики); Джоана Дідик (фахівець з європейських досліджень Вроцлавського університету); Софі Мерітет (доцент економічних наук, Париж, Дофін університет); Матіус Мізіка (співробітник кафедри політології університету Каменського у Братіславі), Рауль Молька (гендиректор Департаменту планування політики Естонії) та інші науковці і практичні працівники.

Розгляд питань забезпечення енергетичної безпеки країн Азійсько-Тихоокеанського регіону здійснюють Цутому Тоїчі (старший керуючий директор і головний виконавчий директор Інституту економіки та енергетики, Японія); Фреда Вон дер Менден, Альбер Тома (науковці Університету Райса, Хьюстон, штат Техас); Фред Коїлора (дослідник нафтогазової промисловості університету Данді, Шотландія); Ліан Ху та Тер-Шін Ченг (науковці у галузі політології та соціології, співробітники Національного інституту біологічних наук, Пекін); Мішель Мейдана (доктор у галузі політології та азійських досліджень Сходу, Франція); Філіп Ендрюс-Спіда (доктор Інституту енергетики Національного університету, Сінгапур); Хуанлі Ліао (старший викладач міжнародних відносин і енергетичної безпеки університету Данді, Шотландія); Рональд Данрутер (декан факультету соціальних і гуманітарних наук в Університеті Вестмінстера); Джон Метью (професор конкурентної динаміки і глобальної стратегії університету Гвідо Карлі, Рим); Хао Танг (дослідник в сфері взаємодії міжнародної бізнес-стратегії, інновації та економічної географії), Джеймс А.Вакера (Інститут суспільної політики, Університет Райс), Син Ір Чонга (генеральний директор по енергетичній політиці промисловості Південної Кореї) та інші фахівці.

Оцінюючи енергетичну політику своїх держав вони приходять до висновку, що енергетична безпека:

- є важливою складовою національної безпеки кожної країни, сприяє її енергетичній незалежності та самостійності;
- залежить від багатьох економічних, геополітичних, ідеологічних чинників (Камілла Пронінска [1, с.4]);
- може бути збережена тільки через наявність у країни різноманітних джерел диверсифікації, яка є основним відправним принципом енергетичної безпеки для нафти і газу (Деніел Єргін [2]);
- міжнародний ринок енергії став тією ареною, де стикаються національні інтереси та національна енергетична безпека країн світу (Томас Фелдгоф [3]);

Аналіз статей зарубіжних авторів показує, що найбільш дієві та оптимальні напрями реалізації енергетичної політики, які до того ж є спільними для країн, це: диверсифікація джерел палива, розвиток альтернативних джерел енергії, енергоефективність, енергозбереження, захист власних національних інтересів і зменшення питомої ваги іноземних інвесторів. Енергетична безпека має нерозривний зв'язок з дипломатією, обороною, економічною та торговельною політикою, охороною навколишнього середовища. Це загальні стандарти енергетичної політики у сфері забезпечення енергетичної безпеки будь-якої країни. Так, в забезпеченні своєї енергетичної безпеки Сполучені Штати виходять із того, що не можна покладатися на якусь одну країну, або регіон для життєво важливих поставок енергоресурсів; енергетична безпека може бути збережена тільки через наявність у країни різноманітних джерел енергопостачання, різних постачальників; значною мірою залежить від того, чи має країна у своєму розпорядженні достатні внутрішні енергоресурси чи залежить від імпорту для задоволення енергетичних потреб [2, с.3].

Водночас, фахівцями підкреслюється особливість енергетичної політики ЄС, яка полягає у тому, що її країни-члени мають різний рівень енергетичної безпеки та неоднакові вихідні дані для її забезпечення (Матіус Мізік [4, с.31-33]); фактично кожна європейська країна має свої енергетичні пріоритети (Анніка Гедберг [5]). Звідси існує розбіжність між ними щодо побудови єдиного енергетичного ринку і його лібералізації (Джоана Дідик [6]). Отже, вказують науковці Кліментін Квалтремонт, Орелі Фор, Марко Гіулі, енергетична безпека ЄС залежить від інтеграції енергетичної системи, проведення спільної європейської енергетичної політики, відповідно до правил і керівних принципів ЄС. Досягнення енергетичної безпеки ЄС передбачається із завершенням формування внутрішнього енергетичного ринку [7]).

Дослідуючи досвід країн азійсько-тихоокеанського регіону, науковці підкреслюють значну зацікавленість Японії в проведенні політики зміцнення і розширення дипломатичних контактів з країнами імпортерами нафти Близького Сходу і Південно-Східної Азії (Цутому Тоїчі [8]); прагнення Китаю активізувати укладання регіональних угод щодо постачання енергоресурсів; вкладання інвестицій в зарубіжні проекти видобутку нафти та розвиток діючої інфраструктури (Джеймс А.Вакер [9]); для Південної Кореї актуальним є скорочення енергоємності економіки; здійснення диверсифікації енергобалансу; розширення географії імпорту енергоносіїв; нарощування стратегічних резервів нафти (Син Ір Чонг [10]).

В своїх висновках автори фактично однозначні: забезпечення енергетичної безпеки в кожній країні передбачає максимальне врахування владою наявності своїх енергетичних ресурсів, зумовлюється залежністю від імпорту викопних джерел палива, потребує критичного оцінювання стану енергоефективності, розроблення та впровадження заходів з енергозбереження та зменшення енергоємності, розвитку альтернативних джерел енергії, вирішення міждержавних суперечностей в енергетичному секторі дипломатичним шляхом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Kamila Proninska. Energy and security: regional and global dimensions [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sipri.org/yearbook/2007/files/SIPRIYB0706.pdf>
2. Daniel Yergin. Ensuring Energy Security / D. Yergin // foreign affairs. Volume 85 No.2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ga/61/second/daniel_yergin_energysecurity.pdf
3. Thomas Feldhoff. Japan's Quest for Energy Security Risks and Opportunities in a Changing Geopolitical Landscape [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.uni-frankfurt.de/43866709/WP_5-2011_Feldhoff_Online_-_Japan_s_Quest_for_Energy_Security.pdf
4. Matus Misik. Austrian energy security and its Position Towards European Integration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2015/2194-1438298372.pdf>
5. Annika Hedberg. Europe's energy security – is the Energy Union the answer? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_5256_europes_energy_security.pdf
6. Joanna Dyduch. Europeanization of the Energy Policy within the European Union's System of Governance. Joanna Dyduch [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.academia.edu/14143538/Europeanization_of_the_Energy_Policy_within_the_European_Union_s_System_of_Governance
7. By Clémentine d'Oultremont (Egmont), Aurélie Faure (IFRI), Marco Giuli (Madariaga). Revisiting energy security in turbulent times. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.egmontinstitute.be/wp-content/uploads/2015/01/Background-paper-Energy.pdf>
8. Tsutomu Toichi. International Energy Security and Japan's Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eneken.iej.or.jp/en/data/pdf/356.pdf>
9. The James A. Baker III. China and Long-Range. Asia Energy Security: an analysis of the political? Economic and technological factors shaping Asian energy market [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.amymyersjaffe.com/.../seminarChina.pdf
10. Seung Il Cheong. South Korea: a Paradigm [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.siu.edu/EASTASIA/KR_QS_EN_SC_PG1.htm

СЕКЦІЯ V

Актуальні проблеми методики навчання правознавства

МЕТА І РЕЗУЛЬТАТ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ: КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ ТА КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХОДИ

*Рябовол Лілія Тарасівна,
доцент кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
доктор педагогічних наук, доцент*

Особливості сучасного етапу розвитку української держави, права і законодавства висунули принципово нові вимоги до професійних якостей юриста. У зв'язку з цим актуалізувалася проблематика перебудови існуючої системи його підготовки, системи вищої юридичної освіти (далі – ВЮО). Першочергового вирішення вимагає питання визначення мети цієї освітньої системи як її системотвірного компонента.

У навчальній та науковій літературі, нормативно-правових актах, які регулюють правовідносини в освітній сфері, для позначення мети ВЮО використовуються як терміни «кваліфікація», «професійна кваліфікація», «кваліфікаційний рівень», так і терміни «компетентність», «професійна компетентність».

У Концепції розвитку вищої юридичної освіти в Україні її мета визначена, виходячи з основних принципів ООН щодо суспільної ролі і місця правника, згідно з якими, юрист – відкрита й доступна для клієнта особа, яка на засадах здобутої *кваліфікації* і дотримання високих стандартів моральності і професійної етики здійснює діяльність, спрямовану на захист прав і законних інтересів клієнта з урахуванням публічного порядку держави. Відповідно, метою ВЮО проголошено надання належної *професійної кваліфікації* (знання правового порядку держави та уміння застосовувати законодавство при вирішенні справ) у поєднанні із вихованням професійних ідеалів та поваги до морального обов'язку, прав і свобод людини, а також постійне підвищення професійних навичок юристів, підвищення гарантованості індивідуальних та колективних прав людини, відповідно до Рекомендацій Ради Європи щодо свободи здійснення юридичної професії. Основне завдання ВЮО – підготовка *кваліфікованих фахівців у галузі права*, які працюють для утвердження в суспільстві верховенства права та розвитку правової свідомості і правової культури громадян [2].

В листі Міністерства освіти і науки України (далі – МОНУ) від 04.07.2005 р. «Про основні завдання вищим навчальним закладам на 2005/2006 навчальний рік» зазначено, що акценти щодо результативності діяльності вищого навчального закладу змінюються, ключовим завданням є їх орієнтація на

кінцевий результат навчання – знання, уміння та навички. Саме цей результат і опосередковує *компетентність* випускника вищого навчального закладу.

На перевірку кінцевого результату навчання у вигляді компетентностей спрямовує наказ МОНУ від 08.04.2016 р. «Щодо проведення у 2016 році як експерименту вступних випробувань під час вступу на основі ступеня бакалавра на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» з використанням організаційно-технічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання» (далі – Наказ). Згідно з документом, це оцінювання проводиться як тестування із *загальної навчальної правничої компетентності* (далі – ЗНПК), що розглядається як різновид *загальної навчальної компетентності* (далі – ЗНК).

Відповідно до Наказу, ЗНК – це характеристика особистості, яку вона набуває в результаті активної життєдіяльності впродовж життя й навчання (формального й неформального) і яка визначає її спроможність набувати й удосконалювати власну систему знань, застосувати її для вирішення особистісної й суспільно значущих проблем відповідно до загальноприйнятої системи цінностей в умовах життя в суспільстві сталого розвитку. ЗНПК як різновид ЗНК, модифікований специфікою змісту навчання і діяльності в правничій галузі, має багатовимірну структуру, де ключовими є компетентнісні виміри, зокрема, уміння мислити критично, аналітично й логічно.

Структура ЗНПК у Наказі окреслюється, виходячи з того, що з метою визначення її сформованості зміст тестових завдань інтегровано у два блоки: концептуально-поняттєвий і практично-діяльнісний. Завдання першого блоку орієнтовані на встановлення рівня розуміння учасниками тестування сутності теоретичних понять, другого – ступеня оволодіння типовими операціями (уміннями, навичками, наприклад: аналізувати, тлумачити, виявляти, знаходити, розрізняти, оцінювати тощо), необхідними для розв'язання завдань.

Аналіз положень цих документів засвідчив, що в основу формування мети і результату ВЮО покладені кваліфікаційний та компетентнісний підходи. Вони описують мету та результат ВЮО через «кваліфікацію» або «компетентність» відповідно. Тривалий час між прихильниками цих підходів відбувалася дискусія, у ході якої вони намагалися знайти відповіді на наступні питання: «У чому полягає сутність кваліфікаційного та компетентнісного підходів у вищій юридичній освіті? Як співвідносяться ці підходи? Як співвідносяться поняття «кваліфікація» та «компетентність». Що саме вони позначають?». Вирішення цієї проблеми ускладнювалося тим, що до останнього часу ці поняття не були визначені на законодавчому рівні.

Деякі з них знайшли своє закріплення у Законі України «Про вищу освіту» (далі – Закон). Однак, визначення кваліфікаційного та компетентнісного підходів у документі відсутнє, що, на наш погляд, є його недоліком, оскільки, як і раніше, дозволяє тлумачити їх сутність у довільній формі. Усуненню цієї прогалини сприятиме визначення відповідних понять у Стандарті ВЮО, який наразі обговорюється.

У Законі визначено поняття «кваліфікація» і «компетентність». Згідно з ч. 12 ст. 1, *компетентність* – це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. *Кваліфікація*, за ч. 11 ст. 1, – офіційний результат

оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту [1]. Тобто, кваліфікація опосередковує певний рівень сформованості компетентностей. Досягнення студентом конкретного освітньо-кваліфікаційного рівня забезпечується шляхом набуття відповідних компетентностей.

Відштовхуючись від положень ч. 4 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту», вищу юридичну освіту можна визначити як сукупність систематизованих знань про державу, право і законодавство, відповідних теоретичних та практичних умінь, навичок, способів мислення та діяльності, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, *компетентностей*, здобутих у вищому юридичному навчальному закладі (науковій установі) чи на юридичному факультеті за певною *кваліфікацією* на різних рівнях вищої освіти (початковому, бакалаврському, магістерському, освітньо-науковому, науковому), що відповідають п'ятому-дев'ятому кваліфікаційним рівням Національної рамки кваліфікацій. Разом з тим, вказівка на формування компетентностей у Законі має місце лише у контексті опису магістерського, освітньо-наукового і наукового рівнів вищої освіти. То ж до законодавця виникає логічне запитання: «А що, навчання на рівні молодшого бакалавра та бакалавра не передбачає формування у здобувачів цих рівнів вищої освіти необхідних для цього компетентностей?».

Слід зазначити, що компетентність, яка має сформуватися у здобувача вищої юридичної освіти має специфіку. Вона полягає в тому, що така компетентність не є суто освітньою. Залежно від рівня вищої освіти, ця компетентність є освітньо-професійною чи освітньо-науковою. Освітньо-професійна є показником результативності навчання на таких ступені вищої юридичної освіти, як молодший бакалавр, бакалавр та магістр і відповідає певному рівню професійної діяльності. Освітньо-наукова – на таких ступенях вищої освіти, як доктор філософії та доктор наук і означає, крім інших знань та умінь, здатність проводити дослідження теоретичного і практичного характеру.

Згідно із ч.ч. 3-4 ст. 7, у дипломі молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії, доктора наук, крім інших обов'язкових елементів, зазначаються кваліфікація, що складається з інформації про здобутий особою ступінь вищої освіти, науковий ступінь, галузь знань, спеціальність та/або спеціалізацію, та в певних випадках – професійну кваліфікацію.

Таким чином, кваліфікаційний підхід, який описує мету і результат навчання через кваліфікацію, та компетентнісний підхід, який деталізує завдання і результат освіти через відповідні компетентності є взаємопов'язаними. Вони спрямовані на закріплення дещо різних за своїм характером результатів навчання. Кваліфікаційний підхід формалізує результат освіти – досягнутий студентом освітньо-кваліфікаційний рівень. Компетентнісний – конкретизує цей результат шляхом опису його у вигляді компетентностей, які мають бути сформовані у студента у результаті навчання, отже, має стати основним при відборі та структуруванні змісту ВІОО, форм і методів навчання у вищій школі.

Разом з тим, упровадження компетентнісного підходу в широку практику навчання гальмується через відсутність чіткого офіційного переліку компетентностей, які мають бути сформовані у здобувача вищої юридичної освіти в результаті навчання у вищих юридичних навчальних закладах (наукових установах), на юридичних факультетах. На наш погляд, такий перелік

компетентностей має знайти своє закріплення у Стандарті вищої юридичної освіти як сукупності вимог до змісту та результатів освітньої діяльності цих закладів (установ), факультетів за кожним рівнем вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про вищу освіту: Закон України станом на 18.02.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Назва з екрану.
2. Концепція розвитку вищої юридичної освіти в Україні // Юридичний журнал. – 2009. – № 11. – С. 29-32.

ЕФЕКТИВНІСТЬ СЕНТЕНЦІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

*Михайловська Наталія Олександрівна,
викладач циклової комісії правових дисциплін
Кіровоградського кооперативного коледжу
економіки і права імені М. П. Сая*

Протягом всього життя люди намагалися придумати способи, за допомогою яких вони могли б якомога міцніше засвоїти будь-які знання. З прадавніх часів проблема запам'ятовування займала допитливі уми, розглядалася і систематизувалася великими особистостями минулого. З'явився спеціальний термін, запозичений з грецької – мнемоника, що означає мистецтво запам'ятовування.

Обсяг спільного коріння й професійних знань у світі зріс порівняно з попередніми століттями в багато разів. У цьому спостерігається постійне поповнення дедалі більшої кількості нової інформації. Тому розвиток пам'яті, вдосконалення процесів запам'ятовування, збереження та відтворення інформації є одним із найактуальніших завдань людини у суспільстві. Вивчення й застосування певних способів, прийомів і методів запам'ятовування значно сприяє якісному і кількісному поліпшенню запам'ятовування й утримання у пам'яті необхідної інформації.

Особливо важливим є знання цих прийомів для студентів, оскільки засвоєння навчального матеріалу, загальноосвітньої або спеціальної інформації є основною сферою їх діяльності. Так, як в іншому випадку вміння обробки, аналізу, засвоєння, систематизації і міцного утримання у пам'яті вивченого в процесі навчання втратить будь-який сенс.

Освоєння прийомів запам'ятовування інформації є одним з питань ознайомлення з формами і методами наукової організації навчання студентів, розвиває їх навички роботи з навчальною та науковою літературою, сприяє успішному оволодінню знаннями, які є необхідними в навчальній та учбово-дослідній діяльності.

Потрібно спочатку звернутися до латинської мови, яка розвивається й у сучасній науковій термінології, підтверджуючи давній афоризм: *Nulla est doctrina sine lingua latina*. Немає науки без латини [6, с. 8]. Хтось із мудрих застерігав: «Коли в минуле вистрілити з пістоleta, то воно вистрілить у майбутнє з гармати». Це, звичайно, метафора і навіть трохи гіпербола (перебільшення), але, якщо

ігнорувати знання минулого, то, безумовно, процвітатиме невігластво, а невігластво завжди вибухає [1, с 10–13].

Найдавніші європейські прислів'я і приказки прийшли до нас з античної Греції, де їх називали пареміями. Арістотель вважав, що паремія – це фрагмент якоїсь стародавньої мудрості (філософії), котра загинула під час великих катастроф людства, проте уривки її випадково збереглися і дійшли до нас.

Отже, прислів'я і приказки – один із найдавніших фольклорних жанрів. Лаконізм, простота і глибокий зміст забезпечили їм широке використання і довголіття. Прислів'я і приказки не зберегли своїх авторів, на відміну від крилатих фраз, що зв'язані з певним твором і автором.

Юридичні сентенції, які у сучасній мові використовують як цитату, є повідомленнями особливого типу: це завжди урок логіки, здорового глузду, моралі, справедливості, правосуддя, мудрості, обачності тощо, тобто основною їхньою функцією є дидактична.

Юридичні сентенції – це повчання особливого типу, що існує поза межами часу і має універсальний характер. Семантична концепція юридичних сентенцій визначається предметною областю їх застосування, а саме правовою галуззю спілкування. Будь-яка юридична сентенція завжди, так чи інакше, робить посилання на галузь права або співвідноситься з нею, тобто функціонує як засіб представлення та відображення певного юридичного змісту і/або отримання пізнавальної інформації у цій галузі.

У зв'язку з цим, за ступенем семантичної кореляції з юридичними реаліями, юридичні сентенції розподілено на дві категорії [2]:

1. Сентенції, що формулюють, викладають та висловлюють право, тобто є носіями певних норм права, висловлюють правила, загальні принципи, або ж наводять тлумачення цих правил і принципів, наприклад: «N'est heritier qui ne veut» (правило); «Qui fait l'enfant doit le nourir», «Tout prévenu est présumé innocent» (загальні принципи); «L'action ne peut être réitérée sur une même affaire» (вказівка щодо тлумачення); «Donner c'est accumuler des réserves» (пояснювальна сентенція).

2. Сентенції, що підтримують та захищають право, тобто відповідають за адаптацію, функціонування та розвиток наукових правових теорій у суспільстві. До цієї категорії ми відносимо юридичні сентенції різної інтенсивності – від практичних порад до найвищих приписів, які утворюють ідео-семантичне поле «повчання»: «Force n'est pas droit», «Aux innocents les mains pleines» (приписи); «Mauvais arrangement vaut mieux que bon procès», «Qui a compagnon a maître» (практичні поради); «De contrat nul, nul effet», «Chose défendue, chose désirée» (очевидні логічні висновки); «Autant vaut simple promesse ou convenance que les stipulations du droit romain» (оцінка певних цінностей).

За допомогою афоризмів і фразеологізмів проводиться системне, історичне функціональне і телеологічне тлумачення норм права. Афоризми і фразеологізми належать до розширювальної форми тлумачення. Розширене тлумачення необхідно там, де справжній нормативний сенс правоположення тексту ширше його словесного вираження. Так, принцип законності, наприклад, краще всього трактує відомий афоризм Катерини II: «Краще виправдати десятих винних, – ніж звинуватити одного невинного». У цьому висловлюванні сформульований не тільки принцип законності, але і принцип справедливості правосуддя [3, с. 20–21].

Афоризм як жанр включає в себе різні типи короткої думки: пословично вислови, крилаті слова, сентенції, максими, гноми, висловлювання, парадокси,

анекдоти. Безсумнівно, пізнавальне і виховне значення цього жанру. Для багатьох юристів знайомство з афоризмами стало своєрідною школою мудрості, витокom духовного самовдосконалення. Фразеологічним зворотом, або фразеологізмом, називаються семантично неподільні словосполучення, яким властиво сталість особливого цілісного значення, компонентного складу, граматичних категорій і певної оцінності.

Афоризми і фразеологізми розкривають не тільки принципи законності. Часом вони вказують на таку аморальну подію, як її відсутність. До цього виду належить, наприклад, фразеологізм «Шемякін суд» [4, с. 89–100].

Отже, мудре слово – основний інструмент в роботі педагога. Слово, підкріплене влучним народним висловом або цитатою видатної особистості має ще більш ефективний вплив на студентів. Викладач у їхніх очах постає як ерудит та інтелектуал, гідний наслідування.

Нами зібрані афоризми (сентенції), які можна використовувати як при викладанні юридичних дисциплін, так й у виховній діяльності.

Афоризми і фразеологізми відіграють важливу роль, в першу чергу, у тлумаченні норм права, не менш важливу, ніж тлумачення правових норм з позицій офіційного законодавства. Правові афоризми та фразеологізми невіддільні від моралі і сприяють як розкриттю принципів законності, гуманізму, правових демократичних свобод, так і їх відсутності.

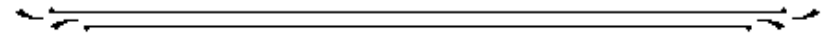
При зверненні до афоризмів і фразеологізмів неминуче постає проблема авторства. Афоризми і фразеологізми народжуються як в рамках філософських, літературно-художніх, науково-популярних творів, так і самотійно.

Власне афористичних, оригінальних творів налічується не так вже й багато. Мудрі думки, вислови письменників, філософів, вчених, педагогів, громадських діячів відомі широкому читачам як витягнуті з їх творів. Занадто невловима грань, яка відділяє оригінальну авторську думку від афоризму або фразеологізму народної мудрості, від слів мудреців давнини.

Не дивно, що нові створені афоризми виявляються добре забутими старими висловами. І не випадково, що у різних народів і мислителів різних часів зустрічаються правові афоризми та фразеологізми, схожі за змістом, звучанням і зовнішній будові. Якщо спробувати звести воедино основні, базові ідеї моральної мудрості, то їх набереться не так вже й багато і всі вони або ведуть свої витoki з народної мудрості, або були висловлені першими мудрецами. Але справа тут, звичайно, не в запозиченні, а в існуванні деяких «архетипів» моральної мудрості, які відтворюються у різні епохи, в різних культурах, різними мислителями незалежно один від одного. Тому, мабуть, не варто строго і прискіпливо ставитися до авторства правових афоризмів і фразеологізмів: воно дуже часто є символічним, що містить в собі загальнолюдську мудрість, яка виростає на ґрунті культурно-історичного і жанрового різноманіття джерел моральної думки [5, с. 3–4]. Кожне заняття повинне бути чітким щодо організації його проведення. Така чіткість передбачає своєчасну і якісну підготовку, організований початок і завершення заняття; реалізацію навчальної програми; планування викладачем навчального процесу; старанність і активність студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кожемяка О. Л. Латинские выражения по праву / О.Л.Кожемяка // Історія та правознавство. – 2014. – № 27. – С. 10-13.

-
2. Лилак Д. Д. Мудрість прадавніх про право, закон, владу, правосуддя / Дмитро Лилак; Авт.передм. В.Ф.Сіренко. – К.: Оріяни, 2000. – 135 с.
 3. Найвеличніші постаті світу про навчання / підгот. Є. Смотрицький // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2008. – № 12. – С. 20-21.
 4. Права людини і громадянина в афоризмах та прислів'ях: Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина / Акад. правових наук України; НДІ держ. будівництва та місцевого самоврядування; Редкол.: П.М.Рабінович (гол. ред.) та ін. – К. : Атіка, 2001. – 111 с.
 5. Тertiшник В. Юридичні афоризми – вершина красномовства / В.Тertiшник // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 5. – С. 3-4.
 6. Чиренко Н. Крилаті вислови. Історія виникнення / Н. Чиренко // Шкільний світ. – 2012. – № 10 (березень): Вкладка. – С. 8.
-

ВИПУСК 51

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

29 квітня 2016 року

Статті подані в авторській редакції

Підписано до друку 12.06.16 р. Формат 60х84
Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умовн. друк. аркушів 6,74. Наклад 50.
Віддруковано з оригіналів

Надруковано поліграфічною фірмою «ПОЛІМЕД-Сервіс»
25006, м.Кіровоград, вул.Гоголя, 95/46
Тел.: (0522) 32-25-62, 22-54-80